

GÖTTE
LYRAI KÖLTEMÉNYEI.

FORDITOTTA,

BEVEZETTE ÉS JEGYZETEKKEL KISÉRTÉ

SZÁSZ KÁROLY.

ELSŐ KÖTET.

BUDAPEST, 1875.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

230366

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

CSENGERY ANTALNAK,

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MÁSOD-ELNÖKÉNEK

KITŐL AZ ELSŐ BUZDÍTÁST VETTEM

GÖTHE LYRAI KÖLTEMÉNYEINEK

FORDÍTÁSÁRA,

TISZTELETTEL ÉS SZERETETTEL AJÁNLOM

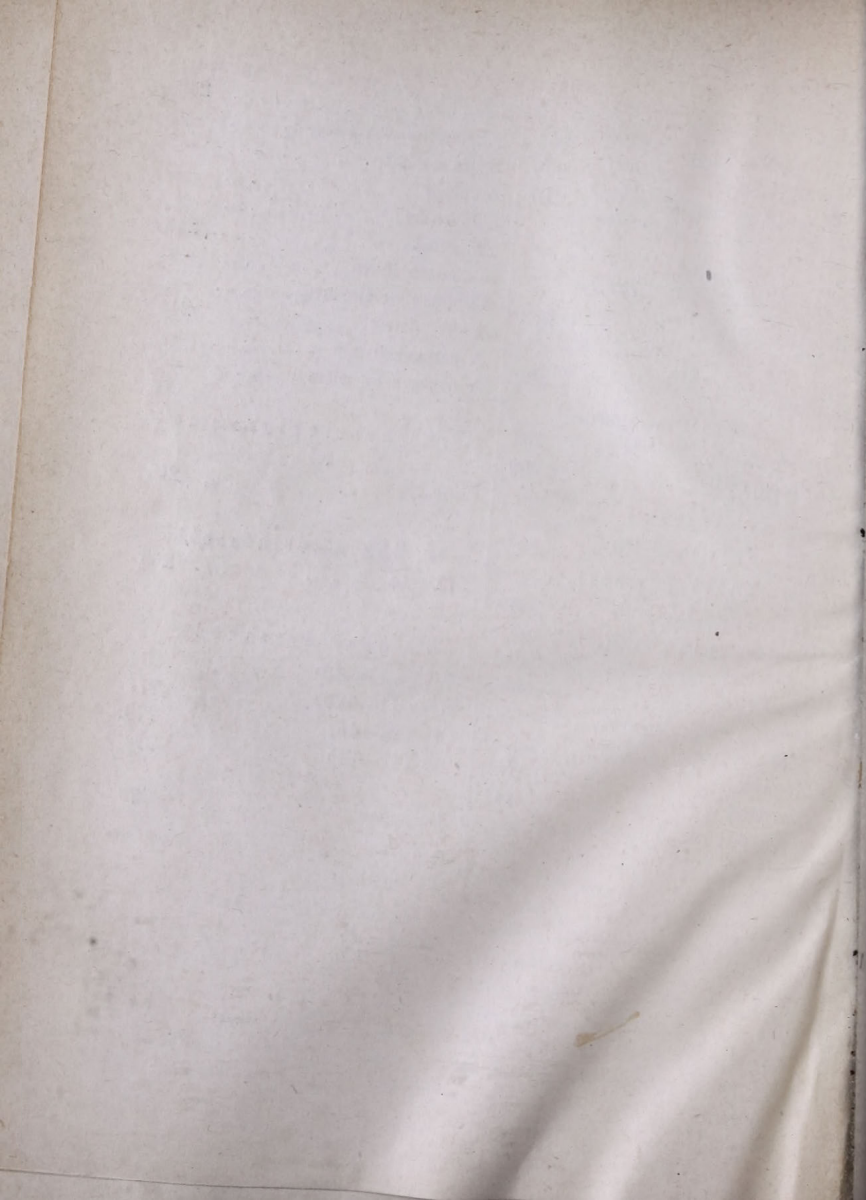
E GYŰJTEMÉNYT.

SZÁSZ KÁROLY.

TARTALOM.

	Lap.		Lap.
BEVEZETÉS	1	Szép éj	91
—		Boldogság és álom	92
AJÁNLÁS	65	Élő emlék	—
		A távollét üdve	93
DALOK.		Lunához	94
Előhang	73	Nász-éj	95
Az olvasónak	74	Kár-öröm	96
„Róka döglük, jó a bőre“	—	Ártatlanság	97
Parlagi rózsa	75	Tetszhalál	98
Szem-bekötősvdi	76	Közellét	—
A kedves	77	Novemberben	—
A begyeske	78	A választotthoz	99
A megtért	79	Az első veszteség	100
Szabadítás	—	A kedves közelléte	—
A múzsa-fi	80	A távollévőhöz	101
Mit találtam	81	A folyónál	—
Egypár	82	Búbánat	102
Önámítás	83	Búcsu (Oly édes, ah.)	—
Had-izenet	—	Változatosság	103
Szerető száz alakban	85	Buzdítás	—
Kéj és kín	87	Szélcsőnd	104
Március	88	Szerencsés utazás	—
Feleletek, társas kérdőjáték		Bátorítás	105
közben	88	Intés	—
A mizantrop	90	Üdvözllet és búcsu	—
Búcsu (A végbúcsut)	—	Új élet, új szerelem	106
		Belindához	107

BEVEZETÉS.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1874. október 19- és november 16-iki
ülésein.)

REVUE

Az Akadémia könyvkiadó bizottságának megbízásából egy évnél tovább foglalkozván a Lewes *Göthe életének* fordításával s e közben természetesen a Göthe munkáival is: számtalanszor kellett ezekből egyes helyeket, kisebb-nagyobb részleteket, néhol egész kisebb költeményeket, fordításban adnom az életrajz szövegében. A dolog természete kényszerített fölkeresnem lehetőleg mindent, a mi e nagy író műveiből irodalmunkba át van ültetve. Bár sok oldalu s roppant terjedelmű munkásságának aránylag csak kis része az: még sem mondhatnók, hogy irodalmunk közönyös maradt volna Göthe iránt, vagy más nagy írókhoz viszonyítva épen szegény, fordításaiban.

Megismertetését s átültetését már kortársa, a nála csak tíz évvel fiatalabb Kazinczy kezdette, ki őt egyik példányának s mesterének vallá a nyelvbeli előadásban. Tőle birjuk *Egmontot*, *Stellát*, *Klavigót*, a *Testvéreket*: tehát a prózában irt drámák főbbjeit, természetesen prózai fordításokban. Iphigiániából is fordított töredékeket, jambusban, de azok kéziratban maradtak. Kazinczy fordításait, melyeket ő a kilencz kötetes Szép Literaturába sorozott be, ma már nem élvezhetjük; sőt a Kazinczy fordítási elvénél fogva — nem magyarosan adni az idegent, hanem idegen szólamok és szórend átültetésével gazdagítani a nyelvet s csinósítani a stylt — nem is helyeselhetjük. De örülünk, hogy nyelvújításunk nagy bajnoka s kezdője volt az első, ki a legnagyobb német

szellemnek, sőt minden népek és korok egyik legnagyobb irójának ajtót nyitott irodalmunkba s őt azzal a finom értelemmel, a kifejezés minden árnya iránt oly eleven érzékkel s azt követni igyekező hűséggel vezette be nálunk, mely neki oly kiváló sajátja, erénye — és az elv túlhajtásánál fogva hibája — volt s melyet tőle, már túlzásai nélkül, öcsese Kazinczy Gábor örökölt minden fordítóink közt a legnagyobb mértékben.

Emez *Tassót*, e kevésbbé drámai mint költői, de mindenesetre gyönyörű művet (dráma 5 felv. és versekben), fordította az eredeti alakjában — de nem tudom: befejezte-e? Szép, gondos, hű fordításából csak az első felvonás jelent meg Toldy Uj Magyar Múzeumában (1853).

Kazinczy Ferencz után s mellette Kis János adta *Iphigeniát*, az eredeti ötös jámbusaiban, ma már talán túlhaladott nyelven, de korához képest szépen, költőileg, hévvel s hűséggel.

Inkább szinpadi használatra készült Szigligeti *Egmont*-fordítása, e jeles szinpadi írónk szabatos, de kevésbbé költői prózájában.

Mindezeknél sokkal nagyobb s nehezebb feladatot tűztek magok elébe a *Faust* fordítói. Göthe e főművének, a Nibelungének mellett a legnagyobb német költeménynek, kevés időközzel két fordítását kaptuk, bár mind a kettő csak az Első részt adja. Az elsőt (1860-ban) Nagy István buzgó, de a költői nyelvvel csekély mértékben bíró, az úttörés rendkívüli nehézségeivel (egy Faustnál!) ehhez képest valóban váratlan sikerrel viaskodó fordításában. A másodikat, tizenhárom évvel utána (1873.) Dóczi Lajos valódi költői érzékről tanuskodó, de viszont a magyar nyelvérzék nagy hiával levő, s így egy irányban nagy előlépést, a másikban ellenben némi visszaesést mutató fordításában.

Ennyi, a mit a Göthe drámai munkáiból, tudtomra, irodalmunk fölmutathat. A főművek itt vannak, csak Götz hiányzik közülök.

Sokkal kevesebb, a mit Göthétől az elbeszélőtől birunk. Legnagyobb regényeiért, a Wilhelm Meister mindkét részeért, a Wahlverwandtschaften-ért, az Aus meinem Leben-ért (mellékezőjével maga is ezt félig a regények közé sorozta) — az eredetire vagyunk utálva. De megvan *Werther*, mely nevély oly méltán híressé tette egyszerre s őt a legolvasottabb íróvá akkor Európában. Ennek 16 francia, 12 angol, 7 olasz, 3 spanyol, 1 holland, 1 orosz, 1 svéd, 1 lengyel fordítása mellé mi is tehetünk egy magyart, a mint azt a szép tehetségű, bár még teljesen ki nem fejlődhetett, mindenesetre igen korán elhunyt Bajza Jenő kezéből, csinnal, bár az eredetinek elragadó ereje-és heve ~~nélkül~~ vettük.

A prózai művek közül, még a híres *Novella* van lefordítva, az is csak épen hogy le van, valamelyik szépirodalmi lap szakmányba fordított novellái közt. A széptani, utazási, tudományos s vegyes prózai dolgozatok közül, a Kazinczy által adott *Római karneválon* kívül, tudtomra, semmit sem birunk magyarul.

Utóljára hagytam a szorosabb értelemben vett költemények s köztök a lyraiak fordításait. A nagyobbak, az epikaiak, közül *Hermann und Dorotheából* egy pár éneket vettünk Hegedüs Istvántól, a ki — úgy tudom — az egészszel kész. E bübájosan szép s egyszerűségében oly plastikai tökélyű költemény, melyet keletkezése korában oly jól ruházott a különben durva, de a Göthe kezében finom német hexameter, alakhű fordításban ma sokkal inkább anachronismusnak tetszik (az én fülemnek legalább) mint pl. az elegiák és epigrammok distichonai; én alexandrinekben, a magyar epikus s népies formában vélném legsikeresebben adhatónak.

Reineke Fuchs-ból is kaptunk egy éneket, Rákosy Jenőtől, ki az eredeti humorát s népies jellegét szerencsével adta vissza.

A lyrai költeményekből aránylag több, mégis kevés van magyarra fordítva. Megállapított ítéletnek vehetjük, hogy Göthe, legfeljebb Fauston kívül, a lyrában a legnagyobb. S tegyük hozzá, általános sokoldalúságának lyrai sokoldalúsága teljesen megfelel. A naiv daltól a magas reptű ódáig, a görög tökélyű epigrammtól a fennszárnyoló dithyrambig, a bölcs xeniatól az érzelemfelt elégiáig, a parabolától a balladáig — minden nemből sokat és sok remeket adott. Lyrai költeményei magok négy igen erős kötetet foglalnak el — s ugyan vékony füzetke lenne abból, a mit magyarul is olvashatunk. Mig a Schiller Verseiből Soproni Fiedler Ferencz, költőietlenül ugyan, de egész kötetet, s Helmezy és kivált Szenvey kevesebbet ugyan, de még is eleget és igen jelesen fordítottak, s azóta is többen járultak amazok adalékaihoz, — kiket itt elősorolni nem teendőm, — a Göthe sokkal több lyrai költeményeiből kevesebbet birunk még lefordítva.

A sort egy nagy érdemű írónk nyitja meg, Bajza József. Az Aurora-kör írói közt senki sem volt, a kire Göthe nagyobb befolyást gyakorolt volna mint reá. Lyráján, elbeszélésein, széptani nézetein egyaránt érzik a Göthe befolyása. Fordítást azonban nagyon keveset birunk tőle: néhány kisebb költeményt mindössze is; a *Vándort*, a *Látogatást* s két kis *epigrammot*.

Bajzán kívül, említve csak a mi eszembe jut, s a jegyzetek közt pótolva a hiányt az egyes daraboknál, Szemere Miklós adott hetet, s mind nagy esinnal és könnyűséggel (köztök *Mignont*, a *Halászt*, a *Fonó lányt*, az *Üdvözlet* és *búcsut*) a régi Athenaeumban, Pap Endre kettőt, az *Erlköni-
get* és *Azán aga nőjét*; Bajza Jenő *Mignont*, *A halászt*

és a *Dalnokot*, Greguss Ágost az *Isten és Bajadért* s a *Korinthusi arát*, a kisebb költemények e két *legnagyobbibkát*; csak egyet, de utólérhetetlen remekséggel Arany: az elüzlött és visszatért Grófról szóló *Balladát*; egyet, de szintén jelesül Gyulai Pál: a *Valódi életet*; egy párt, nagy csinnal, Dömötör János; egyet, a *Haláltánczot*, Szabados János; egy párt, köztök az *Erlköniget*, Szász Béla; legújabban a *Dalnokot* ismét Lévay József; s végre néhányat már évek előtt (régebbi gyűjteményeimben is meglevöket) en, néhányat meg újabban, már mostani nagyobb gyűjteményemből előlegezve, kiszakítva. A *Westöstlicher Diván*-tól egész tanulmányt közölt Hegedüs István, fordítási mutatványokkal, melyek azonban, elismerve a jó igyekezetet és értelmet, a formának Göthéhez legkevésbé illő nehézkességében szenvednek.

Ily kevés készletet találva s annak egy részét is — kivált a nagyobb munkáknál — elavultat, a Göthe művei magyar fordításából, az életrajzban nagy számmal előforduló idézetekkel legnagyobbára oda voltam utalva, hogy magam tegyek fordításukkal kísérletet. Ez is, s általában az életrajzzal foglalkozás közben a munkákkal való tüzetesebb foglalkozás önkénytelenül rávitt, hogy egyes darabokat, kivált a lyraiakat, ha nem voltak is egészen idézve, de ha már az idézett néhány sorért kénytelen voltam az alaphangot keresni — s jól rosszul megtalálni — egészen lefordítsam. S mint a *Haltész*-ban a víz búbajos eleme hívja s mind beljebb-beljebb csalja a tükrébe nézőt: így történt velem is. A habzó és dagadó — s mégis oly átlátszó ár, mely eget földet oly tisztán, igazán, híven s mégis oly bűvös világításban tükrözött: ez a Göthe lyrája, ellenállhatatlan hatást gyakorolt reám — és „vonva félig, félig önként“ merültem el benne. Azon vettem észre, hogy fordítási kísérleteim, terv nélkül

előbb, a gazdag gyűjtemény minden részére kiterjedve rendre rendre, később némi teljesség színét kezdik felölteni s itt-ott már öntudatos kiegészítésre volt csak szükség, hogy egész gyűjteményem lehetőleg teljes képét nyújtsa Göthének a lyrikusnak, melyből — sokoldalúság tekintetében legalább — egy lényeges vonás se hiányozzék.

S ime, a gyűjtemény, melyet két évi előkészület — s mondhatom: nulla dies sine linea — után ma bemutatok, tömegére nézve csakugyan oly nagy részét foglalja magában a Göthe lyrai költeményeinek, minőt a külföld költői közül, legalább az új korból, egyikből is sem én, sem más nem adott még. (Egyéb érdeméről, ha volna is, természetesen nem szólhatok.)

Tudva van, hogy Göthe, ellensége költeményei idő szerinti rendezésének s készakarattal igyekezve azok életrajzi jelentősége iránt, legalább a közelebbi részleteket illetőleg, zavarba ejteni olvasóit: verseit számos kisebb gyűjtő cím alá csoportosította s köztök, az egyes csoportokban is, az életrajzi és időrendi fonalat teljesen összekuszálta. Így állanak azok ma is, az általa rendezett csoportozatokban, s kommentátorainak nem csekély fáradságába került egyes darabok keletkezési idejét és alkalmát kimutatni.

Gyűjteményemben én is kénytelen voltam fentartani a Göthe csoportjait, s ezek szerint akarok előre is egy kis átnézetet nyújtani fordításaim mennyiségéről s az eredetihez való — pusztán számbeli — arányáról. Arról a mit adok s a mit nem adok.

A lyrai költemények összegéhez szóló *Ajánlás* (Zueignung), e meglehetősen terjedelmű s ritka formatökélyű, a nyolczas stanzában irt költemény, áll nálam is a gyűjtemény homlokán. A *Dalok* gyűjtő cím alá Göthe 88 költeményt sorozott, bár a többi csoportokban is tömérdek a valódi dal,

míg emezek közül néhány bátran jöhetett volna más rovatba. Én e 88 közül 75-öt adok. Egyet, a *Wahrer Genuss* cziműt azért nem, mert Gyulai fordítása után feleslegesnek tartottam gyarlóbb kísérettel tölteni időmet, a többit részint legyőzhetetlen technikai nehézségek miatt, részint aránylag csekélyebb becsű voltáért mellőztem.

Társas dalok (Gesellige Lieder) czím alatt 24 költemény áll; közülök nálañ 11-et talál meg az olvasó.

Wilhelm Meisterből a *Mignon* czimű balladát a balladák közé sorozván be, külön csoportba 7 dalt tett, a Mignonét hármat, a hárfásét is hármat, a Philine-ét egyet. Gyűjteményem mind a hetet adja.

Balladák gyűjtő név alatt 34 darabot találunk az eredetiben. Nálam 26 van meg belőlök. E költemények fontossága miatt a hiányzók mindenikéről számot adok. A *Bal-ladát*, melyet Aranytól birunk, nem is próbáltam: előre tudva, hogy az ő sikerét meg sem közelíthetem. *Johanna Sebus*, megvallom, nem szólt eléggé szívemhez. A *Ratten-fängerrel* s az *Edelknabe und Müllerinnel* nem bírtam. A *Der Müllerin Verrath*, mely egy francia balladának csak átdolgozása, s a *Müllerin Reue* valamint a *Wanderer und Pächterin*, bármily szépek magokban, hogy magyarul is oly élvezhetők legyenek, nagyobb fáradságba kerülnének mint megérdemelnék. Az egész cyclusból egyet, az *Ifju és patak* beszélgetését, izelitőül adtam legalább. S végre az *Asan aga nemes nőjének Panaszát* sem tekinthetém annyira a Götheének, hogy adnom kelljen, ha csak fordítás fordítását nem akarom adni. De itt vannak a balladai remekek (az elűzött Grófon kívül) mind: *Mignon*, s a *Dalnok*; *Erlkönig* s a *Halász*, a *Thuléi király* s a *Bájjvirág*; a *Nászdal* s a *Haláltáncz*; a *Bajadér* s a *Korintheta* s a

csodás *Pária*, ama bámulatos legendával; itt még a *Zauberlehrling* is, a legnehezebben fordítható valamennyi közt.

Most a görög mértékű epigrammok és elégiák következnek; ha Göthe, a német, oly felülmúlhatatlan mester distichonaiban, hogy a darabos nyelv megszimúl, fénylik és látgy lesz kezei alatt: tán én, a szerencsésebb nyelvű, is adhattam e részben egy s más élvezhetőt. Az „*Antiker Form sich nähern*“ cz. alatt álló s a görög Anthologia legszebb virágaival versenyző 31 epigrammból 19-et; a 20 *Római Elégiából* 15-öt; a többi elégiák közül *Amyntast*, az *Uj Pausiaszt*, s *Euphrosinéből* két töredéket; a másfél epistolából semmit; de a 104 *velencei epigrammból* 77-et, a *Bakis jóslataiból* 32-ből 13-at; a *Négy évszaktól* 107-ből 61-et talál gyűjteményemben az olvasó: úgy hiszem elég gazdag tartózat.

Egy elég nagy csoport jó, mely mellett jhenyén suhantam el. A 17 sonettből egyet sem adok. E költemények, melyeket Brentano Bettina, az elkényeztetett rossz gyermek kétszeresen magának tulajdonított, hogy t. i. hozzá vannak írva s hogy az ő leveleiből vannak versbe szedve, de a melyekről bizonyos, hogy Herzlieb Minna, az öreg költő késői lángja s a Wahlverwandtschaften Ottiliájának mintaképe sugallta, — e költemények engem annyira hidegen hagytak, hogy mutatványul sem volt kedvem egyet is lefordítani. Fordítottam volna egyet, az utólsót, a *Charade-t* a „Herzlieb“ névre: azt meg nem lehetett.

A *Vegyes költemények* (Vermischte Gedichte) czím alá sorozta Göthe, sok szép dalon kívül, néhány nagy becsű s nagyobb szabású költeményét, melyeknek műfaj-nevet nem adhatott; ide azokat a felséges rhapsodiákat s dithyrambokat, melyeknek rimetlen és méretlen soraiban annyi zengzet s oly tökélyes rhythmus van, a minőt másoknál mért sorokban

is ritkán találunk. Ide végre két nagyobb tervének, a *Bolygó zsidónak* s a *Rejtelmeknek* (Die Geheimnisse) töredékben maradt darabjait. E két utóbbit, mert töredék, mellőztem. A *Höllenfahrt Christi*-t is, melynek főérdeme, a 16 éves szerzőnél bámulatos birtoka a nyelvnek és kifejezésnek; s a sokkal becsesebb *Hans Sachs' poetische Sendung*-ot is, melyről a fordítás letörülte volna jóndságával együtt sajátos németiségét is s így a mi a fő benne; mellőztem a *Deutscher Parnass*-ot, formai nehézségei mellett korszerű s irodalomtörténeti ezlzetosságáért, melyet ma már Németországban is kevesen értenek, nálunk senki; a *Mieding halálára* irottat, mert abból a nemből a sokkal becsesebb és sokkal fontosabb *Ilmenau*-t, melyet egészen adok, elégnék tartottam; aztán a *Szenvedély trilogiáját*, az aggkor ez erőltetett termékét, melyhez csak életrajzi kulcsunk van, de lélek- és szép*tani nincs. A többi, mindössze néhány, mellőzését nem tartom szükségesnek indokolni. Így is e csoport 64 darabjából 30-at fölvettem gyűjteményembe: köztök a már említett *Ilmenau*-t, az érdekes és jellemzetes *Lili's Parkot*, a nevezeteseb rhapsodiákat (*Mahometet*, *Prometeusz*t, *Harzi út*at, *Vándor vihardalát*, az *Emberiség határait* stb.) a Steinné sugallta szép apróságokat; a *Schiller koponyáját*, s a *Werther*hez írt szép két versszakot; a *dornburgi* édes dalt stb. A *Művészet* (Kunst) csoportból, 23 darabból 9-et; egyet, talán a legszebbiket, a *Vándort*, Bajza szép fordítása után feleslegesnek tartottam újra adni; a *parabolaiakból* 8-at, köztök a *Lópatkó* bájos legendáját; az *epigrammáikból* (rimesek) 32-t; a *Politikából*, melyek közt jelentékeny nem találtam, egyet sem; ellenben a *Gott und Welt* című tartalmas csoportból a főbbeket mind: a *Pro-oemion* után a *Világsszellemet*, a *Növények* s az *Állatok Metamorphosisát* s az *Orfeuszi Összavakat*.*

Egy kis, megbocsátható megzavarásával a Göthe-állította sorrendnek, a rimes epigrammok folytába tettem, egészen külön kötetből, azokat, miket a *Sprüche in Reimen* közül, ez új *Liber Sapientiae*-ből fordítottam. Egyet-kettőt akartam, mutatványúl adni, de tartalom és forma úgy csábított, hogy könyvecskévé nőtt kezem alatt maga ez a szakasz. A *közmondásosakból* 57-et, a *szelíd Xeniók* hét cyclusából összesen, nem kevesebbet, mint 115-öt adok.

A *Chinai-német Évszakokból* e saajtságos, bár minden tekintetben kisebbszerű párdarabjából a Diwánnak, a késő öregkor e gyümölcséből, melynek zamata helyen-helyen a legszebb tavasz és nyár virágaira emlékeztet, 13-ból 9-et; magából a *West-Östliche Diwánból* pedig 38 darabot adok, az egész gyűjtemény színe-javát s talán mindazt, a mi legbecesebb benne.

Még egy nagy csoport, az *Alkalmi költemények* vannak hátra. Itt, a különböző címek alatt, és pedig az *Egyeseknek* szólókból 22-t, a *Képekkel* cziműekből 6-ot; a *Felmezes képletekből* (Maskenzüge) 5-öt, többnyire nagy szabású költeményeket, mint a *Négy korszak*, a *Plánéták táncza*, a *Franczia Császárnének* s végre a *Szini beszédek* közül 3-at, köztök az *Epilogot Schiller Harangjához*, e páratlan szépségű emlék-költeményt, mely ép oly méltóan zárja be gyűjteményemet, a mint az *Ajánlás* megnyitotta.

Im, ennyit adok e *hatodfél száz lapnyi* kötetben. Tömegre sok, több — és különbözőbb — mint hangulattal bírhattam volna. De itélni róla: bírálómra bízom.

Igy számot adva saját munkálatomról, arra kérek engedelmet, hogy szólhassak némit Göthérről magáról mint lyrikusról. Annyival szükségesebbnek tartom ezt, a magyar

közönség előtt, mely kezeimből veszi a Lewes kitünő munkáját, mivel ennek, ha van gyöngye oldala, az, hogy épen a Lyrai költeményekről szóló fejezet (Hatodik könyv VIII. fej.) nem öleli föl a költő egész munkásságát s eredményeit e téren eléggé s képét ez oldalra kevesebbé domborítja ki, mint minden másra. Nem, mintha Lewes kevéssé méltányolná Göthében a lyrikust; teljességgel nem. Lyráját, az említett fejezetben, egyenesen Faustja mellé teszi. Sőt ad is, e fejezeten kívül is, munkájában szétszórva eleget: adatot és méltatást, lyrájáról. De a mi különben munkájának legkitünőbb oldala: a csoportosítás s az ember és író alakjának nem részletenként hanem egészben való feltüntetése; azt épen a lyrai költőt illetőleg nélkülöznünk kell.

Göthének lyrai költői munkássága egész hosszú életére kiterjed. Tizenhat éves korából vannak fenn költeményei s nyolczvanadik évén túl is költ még. Szellemi fejlődésének, erkölcsi és széptani érzékének s nézeteinek egész alakulását, sőt külső életrajzát is össze lehetne állítani lyrai költeményeiből. Soha sem volt író, ki munkáiban emberi egyéniségét jobban kinyomta volna, s mint maga mondja, minden műve egy-egy lap vagy szakasz önéletrajzából; s természetes, hogy ez igazság semmi munkájára nézve sem áll oly teljes mértékben mint lyrai költeményeire. A lyra az alany közvetlen nyilatkozása általában s Göthénél még inkább mint bárki másnál.

De valámit lyrai költeményeiből meg lehet érteni, vagy össze lehetne állítani egész életrajzát, úgy viszont lyrai költeményeit is csak életéből lehet tökéletesen megérteni. Élete eseményei adják a kulcsot lyrájához.

E kulcsra maga mutatott, midőn némi emphasissal mondotta, hogy minden műve csak megannyi töredék élete nagy vallomásából. E kulcsot kell kezünkbe vennünk;

s míg annak a ki Góthe életrajzát írja, munkái s különösen lyrai költeményei többet érnek minden egyéb adatnál, nekünk viszont, midőn lyrai költészete jellemzését akarjuk megkísérteni: életrajza időszakait s azokban összes fejlődése fokait kell szemünk előtt tartanunk, hogy sikerrel járhasunk el.

Korán hozzá szokott: élményeit költői alakításban állandósítani s alkotásai középpontjává saját egyéniségét tenni. Mikor, még gyermek, a sokféle nyelv gyarkorlatául, a miket tanult, egy leyélalakú regényt kezdett írni, melyben a világba szétszórt testvérek egymással élményeiket közlik, — maga beszélte mindenik nevében valódi vagy képzelt tapasztalásait. A Gretchen-körben pénzért irt lakadalmi s halotti kármének arra valók voltak, hogy gondolatai és érzései számára költői alakot keressen. S fenmaradt legrégebb műve *Költői gondolatok Krisztus pokolra-szálltáról* a tizenhat éves siheder e műve, melyben a tiszta orthodox szellem mellett a költői nyelv birtokát csodálhatjuk leginkább, tisztán vallásos tárgya daczára szorosan életrajzi adat, mely a Klettenberg kisasszony befolyásáról tanuskodik a gyermek-ifjú kedélyére s egész lekületére. Legelső műve, mely irodalmilag számba jöhet, a *Laune des Verliebten* bár dráma, a szó szoros értelmében subjectiv költemény, s egészben és számos részletében a Schönkopf Anna Katinkával való viszonyából eredett.

A könnyűség, melyet a költői kifejezésben korán megszerzett magának, ifjúsága miatt még belső tartalommal alig bírhatván, az alkalmiság által sekélyessé válni fenyegetőzött, ha izlésére a Böhmené hatása (Lipcsében) oly szerencsés befolyást nem gyakorol s abban oly üdvös krizist nem idéz elő. Ő maga, költési modorának eredetét, bár az később is lényeges átalakulásokon ment át, Lipcsére viszi vissza s azt

mondja, hogy ez iránytól többé soha életében nem tudott eltérni; „attól a törekvéstől tudniillik, hogy mind azt, a mi gyönyört vagy bánatot szerzett nekem, vagy máskép foglalkoztatta lelkemet, képbe, költeménybe foglaljam, hogy magammal teljesen leszámoljak felőle, s így csillapítsam le felindúlt belsejemet.“ Látni fogjuk később, hogy e közvetetlenség, magát írni s érzéseit és élményeit önteni a költészet alakjaiba, bár mindvégig lényege maradt költészetének, mily nevezetes módosuláson ment át élete s költészete későbbi időszakasaiban.

A sok között, a mit ifjuságából e költési modor bizonyágául felhoznak életirói, álljon itt egy igen érdekes, melyet *Viehoff**)-nál találtam följegyezve. „Nevét egy fa sima kérgebe metszette, s később ősszel a kedvese nevét saját neve fölé vágta. Az övé már behegedt, de a kedveséé, mint újabb metszés, tavasszal, a fanedvek megindulásakor könnyezni kezdett, s nedve az ő névére csorgott le. Midőn e helyet esetleg meglátogatta, a látmány megdöbönté; eszébe jutott, szeszélyes féltékenykedése által mennyi fájdalmas könyvet csalt ki lánykája szeméből. Mélyen megindulva: az eseményt egy idyllben örökíté meg, mely, fájdalom, elveszett.“ — „E példa is mutatja — folytatja Viehoff — honnan vette ő költészete tulajdonképi tartalmát. Természete követelte, hogy alkotásainak csak valódi alapokat vessen; s még a kültermészet jelenségeiben is saját belső lényét s meghasonlásait lássa visszatükröződni s tüntesse föl.“

E példa mutatja határozott hajlamát ama ténylegességre s objectiv észirányra, mely nála a legteljesebb subjectivitás alapját képezi. Mig más költők érzéseikhez s azok kifejezésére képeket keresnek, s azokból igyekeznek alakokat teremteni és a képzelet erejével kötni össze, az ő teremtő ösztöne,

mint Lewes helyesen fejezi ki, csak a saját maga által tapasztalt érzelmektől támogatva bírt működni. Épen azért nyújt oly eleven képeket, bár alig van bennök valami képzeleti, s legfiatalabb korabeli költeményeiben sem találjuk a képekkel és hasonlatokkal való kifejezést, melyekben Shakspeare annyira dúslakodik, de a melyektől Göthe egészen idegen volt. Ő ritkán mondja valamiről, hogy mihez hasonló, hanem egyenesen leírja, hogy mi vagy milyen. Nincs költő, még Homért sem véve ki, a ki kevesebb hasonlattal élt volna munkáiban s még is több eleven és szemlélhető képet festett volna, mint Göthe.

Hogy formára nézve objectiv költeményeiben, drámái s később regényeiben is mindig saját élményeit írta le s magát tette azok központjává: már első művénél a *Szerető szeszélyénél* megjegyeztem. De feltűnő, hogy a mennyire subjectiv, e szerint, objectiv költeményeiben, ép oly objectiv tud lenni viszont a subjectivekben, jelesen a lyrában. A két, ellentétesnek látszó, fogalom nála teljesen összefoly s egy és ugyanaz: tárgyiasan való s egyénileg igaz nála minden. „Soha sem csalja magát azzal“ — mond Lewes — „hogy színlelt fájdalmakat csinált versekbe öntsön: ő saját élményeit balzsamozza be. Nem fárasztja magát azzal, hogy jellemeket és cselekvényt a könyves polczokról szedegessen: ihletésének forrása saját belseje. Saját élete volt folyvást a szöveg, a melyről predikált. Azt dalolta a mit érzett, s mivel maga érezte, nem mert mások is azt dalolták előtte. Nem volt“ — még objectiv költeményeiben sem — „a más ember bújának és örömének a visszhangja, csak az önmagáénak éneklője. Ez az oka, hogy költeményeiben oly végetlen varázs van; ép oly elpusztíthatatlanok mint maga a szenvedély. Minden szivre hatnak, mert szívéből eredtek. Vadász-babona

szerint minden golyó talál, ha a vadász előbb tulajdon vérébe mártotta.“ *)

Költészetének e belső lényegén, a valódiságon kívül, még egy másik okban találjuk azon ellenállhatatlan hatás titkát, melyet Lewes az épen idézett szavakban oly szépen ír le. S e másik ok, melynek hatását velem együtt a Göthe dalainak bizonyosan minden olvasója érezte: azok zeneisége, dallamossága. A költészetben a tartalom és a forma elválhatatlan egymástól; s a tartalom csak az alak által hat. A költészet úgy különbözik a prózától, mint az ének az értelmes beszédétől. Különösen pedig a dalt énekelhetősége teszi dallá, de azt nem a zeneszerző adja meg neki, meg sem adhatja, ha nincs benne, ha a szóköltő bele nem tette. És soha sem volt költő, még Lord Byron sem véve ki, kinél a dal két eleme, a szóbeli és a zenei forma oly tökéletesen összeolvadt volna mint Göthénél. Lelke tele volt dallammal s e sajátsága, mely legkorábban fejlett ki, legkésőbb koráig megmaradt. Első költeményei s az utolsók közt egy egész emberélet, több mint hatvan év fekszik; s első dalai és a Faust második része vagy a Diwán között minden egyéb tekintetben végetlen különbség van. De a tiszta bérczi forrásból fölvetett első hullámok, s az agg kor symbolismusába elburkolt utolsó hullámvetések egyben tökéletesen hasonlítanak egymáshoz: a dallamosságban.

A zene és a lyrai költészet ez elválhatatlan összefüggését, mely fiatal korában önkénytelen érzék, később öntudatos törekvés s erős meggyőződés volt benne, legszebben maga fejezi ki dalai utóhangjában „An Lina“:

„Nur nicht lesen, immer singen“ —

mondja e szép dalában. „A zene — mondá öreg korában

*) Lewes: Göthe élete (a magyar kiadás I. k. 65. l.)

Eckermannak — oly magas valami, hogy észszel fölérni sem lehet s varázsa mindenén uralkodik.“ Pedig jegyezzük meg: Göthe legkevesbbé sem volt zenész. Oly végetlenül élénk érzéssel a nyelv zeneisége iránt, énekelni csak közepszerűen tudott s egyetlen hangszeren sem játszott csak közepes készséggel sem. De a nyelv zenéje s a tulajdonképi zene vagy „hangművészet“ egészen különböző két dolog s neki a nyelv zenéje, a rhythmus iránt volt mondhatatlanul finom érzéke. A tulajdonképi zene iránt csak fogékonysága volt nagy s teljes mértékben tudta azt élvezni; még öreg korában is, a mire példa a lengyel Szymanowszka nagy hatása reá s egy késő szenvedély által csaknem földült kedélye lecsillapítására — mit a *Trilogie der Leidenschaft* című költemény utolsó részében, az Elegia után az „Engesztelés“-ben (Aussöhnung) oly szépen énekelte meg.

Mint a zenével, ugy volt a rajzzal s általában a képző művészetekkel is. Rendkívüli fogékonyság s finom érzék mellett, hiába erőlködött csak közepszerű készséget is sajátítani el bennök. De azért ez irányban sem veszett kárba igyekezete. Tanulmányai által mind összhangba olvadt nála s a művészetek egymást egészítették ki s mindnyájan segítségére siettek költészetének. Regény- s dráma-alakjait a plastika segélyével tudta oly elevenekké tenni s annyira kidomborítani; mint írása a zenétől nyerte egyik fő-varázsát.

De részletekbe kell bocsátkoznunk, hogy ez általánosságokat igazolva lássuk s hogy az így fölismert alapon a fejlődés fokozatait, sőt a lényeges átalakulást is, nyomon kísérhessük s teljesen megérthessük.

Ha költeményei idősor szerint volnának rendezve, — a mit egyébiránt, az életrajz világánál könnyen megtehetünk — mindjárt határozottan külön valnának a különböző időszakok, s azokban az egyes csoportok is, melyeket szerelmi

s egyéb viszonyai, elég élesen elkülöníthető cyclusokká keré-
kítenek.

Első szerelme, még Frankfurtban a szülői háznál, úgy-
szólva a gyermekévekben, ama Gretchen iránt, kivel viszonya
oly hirtelen és erőszakosan szakított meg, még nem ala-
kított dal-cyclust, holott tudva van, hogy ekkor már sokat
és könnyen verselt. Valószínű, hogy e gyermeki szerelmet
csak a *Wahrheit und Dichtung* varázslámpája tüntette oly
érdekes színben föl s nem is annyira szerelem, mint az ér-
zékek első ébredésének némi mámora volt.

Kétségkívül jóval több volt, bár a valódi szenvedély
magaslatáig szintén nem emelkedett, a Schönkopf Anna-Ka-
tinka, a szép és széplelkű, polgárleányka iránti viszonya Lip-
csében. A természettel, étellel és önmagával örökös tusában
— mert a lángész fejlődési forrongásában — levő ifjú, kit
egyfelől Böhmené izlésre és kritikára, másfelől Oeser (a fes-
tészet és építészet tanára a lipcei akadémián) művészi ér-
zékre s öntudatra szoktatott, bár őszintén szerette, de foly-
vást gyötörte Katinkát. E sajtáságos, de az emberi szív
történetében oly gyakori ellenmondásnak köszönhetjük a
Szerető szeszélye című pásztorjátékot, mely az akkor diva-
tos formában a közönségesnél mélyebben kereskedő lélek-
rajzot nyújt — egy tizennyolcz éves ifjú tollából!

Lyrai költemények közül e viszonyoknak köszönjük min-
denek előtt a *Valódi élv* című szép darabot, a viszony
első, még féltékenység s szeszélyeskedés által nem zavart
korából, mikor, a leány szülői asztalánál társaságban étkezve,
benső viszonyba lépett a házi leánykával. A költemény min-
den sora valóság s elárulja az érzés és élmény őszinte fri-
seségét.

„Olyan kevéssel megelégszem,
 Elég ha édesen nevet,
 Vagy ülve asztalnál mellettem,
 A lábam zsámolyúl lehet;
 A mit megkezdett, egy-egy alma,
 És pohara mit ide nyújt —“

mind a valótól ellesett vonások.

Hozzá szólnak a *Szép éj, Boldogság és álom, Élő-
 emlékek, A távollét üdve, Lunához, Káröröm, Ártatlanság*
 című költemények is, melyek mind a Lipesei daloskönyvben
 jelentek meg, húszad magokkal, először, s közülök 17 dal
 később, kisebb-nagyobb átdolgozással, összes költeményei
 gyűjteményébe is fölvételt talált.

A Lipesei daloskönyvről kell tehát szólnunk, a költő
 ez első dalgyűjteményéről. Lipésében Göthe Breitkopfekkel,
 egy mivel könyvárus-családdal ismerkedett meg. Az apa
 nagy irodalmi miveltségű könyvárus volt, a fiú, Bernát, zenész
 és zeneszerző s apjának társa az üzletben. A könyvecske az
 ő kiadásukban jelent meg, 1769 végén (1770 évszámmal),
 a költő neve nélkül. „*Neue Lieder*, in Melodie gesetzt von
 Bernh. Theod. Breitkopf. Leipzig, bey Bernh. Christoph
 Breitkopf und Sohn. 1770.“ Homályából Tieck vonta elő az
 elfeledett füzetkét. Kilencz, a húsz dal közül, az Oeser leány-
 nának, Friderikának ajánlva, egy kézirati füzetben s a
 dallamok hangjegyeivel együtt, ennek hagyatéka közt is
 megtaláltatott. A húsz dal közül hármat: egy *Újévi dalt*,
 egy *Ajánlást*, a kis gyűjtemény zár-darabját, és egy *Gyer-
 mekés* címűt, gyűjteményeibe nem vett föl a költő. Az
 utóbbiban vannak a következő sorok, melyeket Lewesnál az
 életrajz Második könyvének mottójául találunk:

„Nagy városban korán tanul
 Kis gyermek is sokat;
 Sok könyvhöz mohón, vágyva nyúl,
 S egyet-mást hallogat:

Hogy szerelem s a csók mi jó,
 Mit tudni nem nekik való.
 S bölesebb, tizenkét évivel,
 Mint volt az apja, mikor el-
 Vevé az édes anyját“.

Ha a Lipesei daloskönyv 20 darabját figyelemmel olvassuk, ha visszaállítjuk az átdolgozások váriánsaiból eredeti alakjokat: lehetetlen hogy fel ne tűnjék rajtok valami. Szép darabok, néhány közülök a Góthe legszebb költeményei közé szokott számíttatni s még sem igazi lyrai költemények. Több bennök a reflexio, mint a mennyit a tiszta lyra megbír. Ritka helytt lüktet a szenvedély igaz heve bennök s bizonyos kiábrándultság, az ember s a szív kicsinylése, hogy ne mondjam életúntság vagy épen undor nyomai látszanak benne. Nem egy 18—20 éves ifjú érzelmei; a tapasztaltság szenvedése legalább is. Ki fogná például természetesnek találni, hogy oly fiatal ember a Horác, Katull, vagy Wieland szerelembölcsészetét hirdesse, a kik a gyönyör poharát már fenéig ürítették s a szenvedély habja alatt az eszmélkedés gyöngyeit találták meg a csalódás seprejében. Igaz, hogy „az ifjuság — jegyzi meg Lewes — kiélt szenvedélyekkel szeret dicsekedni, hogy magát mély tapasztalatokkal birónak tüntesse föl“. De még sem természetes, hogy oly korban, mikor még a futó érzelmek örök tartósságában is hinni szoktunk, e lipesei diák egész gyönyörét találja az állhatatlanságban, s víg könnyelműséggel biztassa magát, hogy ha egy leányka elhagyá, van más helyette s a másodikat csak oly édes csókolni mint az elsőt. Vagy természetes-e a *Misanthrop* című kis költemény gúnyja,

„Azt kérditek; mi ez vajon,
 Szerelem-é vagy únalom?
 Azt tartom: mind a kettő.“

S pedig, mint Göthénél sehol, úgy ez ifjúkori költeményekben sincs semmi csinált érzés, tökéletes tükrei azok akkori lelkiállapotának. Korán, még gyermekül, megismerte az élet s társadalom visszáját, gázolt iszapjában s dobogó szívvel járdalt leomlással fenyegető düledékei között. Az emberiséget, melyet később, mikor szellemvilága megülepedett, oly fenséges nyugalommal tudott szeretni, előbb fanulta megvetni, mint gyöngeségei fölé emelkedni. E nézletet a *Büntársak* című drámában nyomta ki leghatározottabban, de a Lipcei daloskönyv is ennek a kifolyása. Nem tisztult még oda, a honnan lyrájának később oly zavartalan árja ömledezett.

Ha az életrajz fonalát kieresztjük kezünkől, e költemények megesálnak. Mintha az élvező ifjúságnak egy öregebb, tapasztalt barátja szólana bennök, ki majd óva int az illuzióktól és csalódásoktól, majd irigyen kancsalít vissza reájok mintha el akarná rontani a bennök való örömet. De megértjük a valót, ha e költeményeknek is, mint a többinek, az életrajz kulcsával kezünkben, keressük a nyitját; ha ismerjük előbb tiszta és zavartalan viszonyát Schönkopf Katinával, mikor a valódi élet a nyugodt, rosszat nem gondoló ártatlan szerelem édelgéseiben keresi; ha tudjuk, hogy az ereiben duzzadozó természet túlteltségével s a világban már is tett tapasztalásaival háborogva, mint idegenítette el a szegény leányt csakhamar magától; mint bántotta s gyötörte előbb azt, azután önmagát a féltés, később a bünbánat s mint keresett érzéki természetének túláradásában felejtést és mámort, a minek ugyancsak meg kelle adnia az árát, a súlyos testi betegségnél, mely Frankfurtra haza érve leverte, még sokkal inkább az erkölcsi meghasonlásban, melytől csak alapjában oly egészséges szelleme menthette meg.

Egy tekintetben a Lipesei daloskönyv darabjai a tökély magaslátán állanak: a külforma tekintetében. S e részben az érett kor s megtisztult izlés sugallta dalokhoz, az összevételéig hasonlók, míg a két korszak közt a Sturm- und Drang-korszak esik közbe, mely eszmékkel és érzelmekkel úgy megrohanta a költőt, hogy indulatai széttörték a finomabb formákat s titáni erővel tördelték a nyelv és a verssorok szikláit. Meg fogjuk látni mindjárt.

A Lipesei daloskönyv gyöngye a *Valódi-élv* mellett a *Nász-éj*. Eredeti czíme: „Nászdal; barátomnak“. „Kompozíciója oly mesteri“ — írja róla Viehoff, kommentárjában*) — „a némileg sikamlós tárgy oly költőileg s nemesen van kidolgozva, az eszme s a kép oly gyöngéden és tisztán van körülírva, hogy egészen a költő fénykorába való. S ha nem jött volna előbb nyomtatásba, mint a Göthe klasszikus korszakában, pl. 1795. vagy 96-ban, el sem hinnők, hogy 1768-ból való.“

Oeser Friderikát említettem előbb, összeköttetésben a Lipesei daloskönyvvel. E szellemes és kedves leánynak a dalokra közvetlen befolyása nem volt. Csak barátság volt közte s a költő közt, ki atyjához művészeti tanulmányokért vonzódott. A leány egy évvel volt idősebb Göthénél s késő kort ért, hajadonúl. Vidám volt kicsapongó kedv nélkül, érzékeny szeszélyesség nélkül s szellemes pedánság nélkül. A költői levél, melyet Göthe, Lipseséből távozása után, Frankfurtból intézett hozzá s mely költeményeinek „An Personen“ czimű kötetében, — az alkalmiak közt — áll, elevenen s méltóan festi e derék leányt s meleg, de szenvedélytelen, inkább kedély-, mint szívbeli viszonyukat. De, hogy Göthe a barátság érzelmei iránt ép oly fogékony volt mint a sze-

*) H. Viehoff. Göthe's Gedichte, erläutert. 2. Ausg. I. köt. 71. l.

relem iránt s hogy abból is tudott lyrai indokokat találni, nem csak később, a nyugodtabb érzelmek s a reflexio korában számos alkalmi darabja (An Personen etc.), hanem e legelső korszakból is nem egy bizonyítja. Az Oeser Friderikához intézett szép költői levelen kívül itt a Behrisch-hez írt három óda; itt a *Fels-Weihe*, an Psyche, *Elysium*, An Uranien; a *Pilgers Morgenlied*, An Lila; az első a Herder arájához, a más kettő annak két barátnéjához, két darmstadti udvarhölgyhöz, oly meleg mind a három, mintha a barát-ságnál valamivel több szólna bennök.

A Lipesei daloskönyvet a *Sesenheimi daloskönyv* követi, ugyanazon egy költői időszak szüleménye mind a kettő: a költő lyrájának első időszakáé. Kell-e Sesenheimről és Friderikáról szólnom? A Brion-család egyszerű paplakáról, hol a strassburgi diák a wakefieldi paplakon képzelte magát? A leánykáról, kinek örök emléket alkotott, késő éveiben, Önéletrajzában, kit az ártatlanság és a szív minden kecaseivel felruházott — hű emlíkezete vagy költői képzelődése; kiben az Egmont Klárikájának s a Faust Gretchenének előképét véljük látni; a legkedvesebb német leányról, a ki valaha élt, a kit valaha költő képzelete teremtett?

Csak a „Sesenheimi daloskönyvről“ akarok szólani, mely kevésbé ismeretes mint maga a sesenheimi szerelmi idyll.

A Chamisso és Schwab Gusztáv által kiadott *Musen-Almanach* 1838-diki évfolyamában Stöber Ágost négy költeményét közölte Göthének, melyek közül három addig sehol sem látott világot; a negyedik azonban, és pedig három külön kis költeményre osztva, a költő alkalmi darabjai (An Personen etc.) között foglal helyet: „Friderika“ — „Asztalnál“ — és „Sesenheimba“ címek alatt. Ama három ismeretlen költeményt s e negyediket így összefogott alakjában,

Stöber, állítólag, Brion Sophiától, a Friderika nővérétől kapta, a ki még akkor is, késő vénségben, Niederbronnban élt. Az aggnő azt állította, hogy az eredeti kéziratok elvesztek, de jót állott a valóságért s a másolatok hűségéért. A négy dal egy ívre volt írva; külön darabon még az „Üdvözet és búcsu“ s a „Festett szalaggal“ című és a dalok közt fenn levő ismeretes darabok. — 1840-ben Laun Fr. a Näke ismeretes könyve „Zarándoklás Sesenheimba“ ismeretése alkalmából, érdekes adalékokat nyújtott ismét Göthének Friderikához irt dalai felől. Näke ugyan is sesenheimi látogatása után, bizonyos Kr. úr, egykori tanítványa, utján még további tudakozódásokat tett ez irányban. Ezek szerint Brion Sophienak még birtokában volt egy egész füzet költemény, részint a Friderika, részint maga Göthe kezétől leírva, majd gondosan csinos, majd hanyag, elhányt-vetett kézírással. Volt vagy harmincz levele is Göthének, de azokat megsemmisítette, mert „bosszantották“. S e füzetből, az előbbi négy költemény s még egy ötödik, szintén ismeretlen, újra kiadatott. — Végre 1841-ben, Pfeiffer Freimund, a „Göthe Friderikája“ című iratához függelékül kiadta az egész „Sesenheimi daloskönyvet“ és pedig jóval teljesebben mint az előbbieket. Tartalmában van néhány, nem a Götheé, hanem valódi népdal; aztán benne van a Göthe ismeretes költeményei közül a szép „Május-dal (Mi szép világ ez köröskörül)“; az *Üdvözet és búcsu*, eredeti alakjában, a *Festett szalaggal*, még az a dal, melyet Götzben, a második felvonás első jelenetében Liebetraut cythera mellett énekel (Mit Pfeilen und Bogen) s végre még négy, addig ismeretlen költemény. Pfeiffer is azt állítja, hogy ez egész daloskönyvet 1838-ban találta a Brion Sophie birtokában, ki annak (eredetiben) meglétét Stöber előtt azért tagadta el, mert már előbb másnak — bizonyos Spohr lelkésznek — oda adta

volt Göthe több kéziratát, többi közt az egész Ossian fordítását és sohasem kapta vissza. Fájdalom, a Pfeiffer hitelességéhez sok kétség fér. Iratában, melynek a Daloskönyv toldaléka, nem egy mystifikációt mutattak ki kritikusai. *)

Igy a Sesenheimi daloskönyv új s addig ismeretlen darabjai hitelessége épen nincs bizonyosságra emelve. Belső bizonyítékok azonban nem egy mellett szólnak ezek közül. Egyik, a Kr. úr által világosságra hozottak közül, *Egy fára a sesenheimi berekben* általános elfogadásra talált, a költő műveinek újabb kiadásaiba föl is vétetett (Az egyesekhez cziműek közé) s az én gyűjteményemben is megvan. Egy másik, *Ébredj Friderika* kezdetű, bár az utolsó simító kéz hijával, szintén valódinak látszik.

De bármiképp legyen a *Sesenheimi daloskönyv dolga*, hogy sesenheimi dalok, Brion Friderikához szólnak, az ő szerelme által sugallottak, vannak a Göthe költeményei közt, az bizonyos — s reájok tudunk, minden kétséget kizárólag, egyenként is mutatni. Ezek az *Üdvözet és búcsu*, melyben az éji út minden részletét a *Wahrheit und Dichtung* leírásával vonásról vonásra meg lehet egyeztetni; a *Festett szalaggal*, ez a Friderikához, egyszerű bájában oly méltó kis dal, mely az Önéletrajzban szintén említve van; a *Választotthoz* czimű, melyet Düntzer s mások ellenében, kik formatökélye miatt a 90-es évekbe akarják tenni, Viehoffal 1771-re teszek, mert határozottan oda teszi a „Göthe művei keletkezésének időszaki átnézete“ is, mert formatökély tekintetében épen a lipesei és strassburgi korszak néhány legszebb darabjával áll egy rangban s végre mert egész hangja, tartalma e korra s a Friderika iránti szerelemre vall és csak folytatása s megerősítése a „Festett szalag“ végstrófájában ki-

*) Viehoff: Goethe's Leben. 3. Ausgabe. I. k., 285 s köv. 1.

fejezett ohajtásnak; végre az „Egyeseknek“ szólók közé jutott sesenheimi apróságok is. Mindezeket én is adom gyűjteményemben, illető helyeiken.

Elszakadt Friderikától. Talán a dalai közt egy ezímen álló két *Búcsu* közül az első (A végbucút szemem hadd mondja), melyet az időszaki átnézet szintén 1771-re tesz, bár az csak 1789-ben jelent meg először, a Munkák első kiadásában, szintén Friderikának szól; a végstrófában a Fränzen név, önkényesen vagy a rim miatt véve föl, nem ejtethet zavarba. De ennek, bár komoly s gyöngéd, épen nem pathetikus hangja nem csalhat meg az érzelmek iránt sem, melyekbe a költőt, ez észparancsolta, szív-ellenezte elválás ejtette. Egész belső valója meghasonlásba esett. Önmagával elégedetlen s bár mennyire igyekezett elhíttetni magát, hogy helyesen cselekedett, hogy még Friderikának is javára: hiába. Mint egykor a Lucinda búcsucsókjához kötött átok, babonás félelemmel töltötte el a sesenheimi leánynyal szemben, hogy azt még a társas játékban is remégett megcsókolni, úgy most saját fogadalma, — a *Választotthoz* című költeményben:

„Isten büntetése érje,
Ha örülne nélküléd!“

élénk önváddal töltötte el s marczangolta kebelét.

— S egyszerre: hol van dalaiból az eddigi édes nyugalom? A hevületnek is az a légysága, mely a velenzei barkarollra emlékeztet, a gondolában ringva, az árnyakkal játszó holdfénynél; s a szenvedély amaz egyensúlya, mely dallamokba ömlik legerősebb lüktetéseiben is?

A *Vándor vihardalával* a göthei lyra második időszakát látjuk megnyílni, közvetetlenül az elsőnek bezárulása után — minden átmenet nélkül. Részemről e tényben erős és örökre fennálló czáfolatát látom azok állításának, a kik a

sesenheimi idyllt is, az agg költő emléke által nagyított alakban s túlzó vilagitásban rajzolt, de valósággal jelentéktelen episódnak s igaz szenvedély helyett csak enyelgő játéknak akarják feltüntetni. Nem. A roppant változást a költő alaphangjában, melyet a sesenheimi dalok után a *Vándor vihardala* egyszerre, minden átmenet nélkül jelez; ez önmaga előtt is félig érthetetlen kitörését egy benn dülő titáni harcznak, mely végre a földi viszonyok fölé emelkedésben s a g^énⁱusz önelégültségében oldik meg: ezt csak ama nagy erkölcsi harez, s a hivatás által az érzelmeken kivívott, de nem fájdalom nélkül kivívott diadal magyarázhatja meg.

Halljuk magát, a mint e változást s a költemény keletkezését a *Wahrheit und Dichtungban* rajzolja. Brion Friederika, elválásuk után, még egyszer irt neki Frankfurtba s búcsuja szivét szaggatta. — „Ugyan az a kéz volt“ — írja az Önéletrajz XII. könyvében — „ugyan az az érzés, mely rajtam fejlődött s hozzám hajlott; csak most éreztem még veszteségét igazában, s nem láttam módot, hogy azt kipótoljam, vagy bár enyhítsem. Egészen előttem állott; mindig éreztem hiányát, s a mi legrosszabb: nem tudtam megbocsátani magamnak saját szerencsétlenségemet. Gretchent elragadták tőlem; Katinka elhagyott; itt először voltam magam a bűnös. A legnemesebb szívet legmélyében sebeztem meg; s azért a komor bűnbánat e korszaka, a megszokott enyhítő szerelem hijával, gyötrővé sőt elviselhetetlenné vált. De az emberben megvan az élet ösztöne; azért mások sorsában kezdtem részt venni, igyekeztem enyhíteni bajaikat, ismét összefűzni a mi elszakadóban volt, hogy úgy ne járjanak ők is mint én. Ezért „Közbenjárónak“ neveztek el s a vidéken való barangolásaim miatt „Vándor“-nak. Kedélyem e megnyugvásának, melyet csak szabad ég alatt, völgyön és halmon, erdön s mezőn találhaték föl, Frankfurt fekvése is

kedvezett, közben állván Darmstadt és Homburg, e két kellemes hely között, melyek közt, a két udvar barátságos viszonyánál fogva, gyakori érintkezés volt. Rendre egészen megszoktam: künn az országúton élni s mintha hirnök volnék, a hegyek és a lapály közt folyvást úton lenni. Gyakran, magánosan vagy társaságban, jártam összevissza szülővárosomban, mintha odavaló sem volnék, egyik másik nagyobb vendéglőben megebédeltem, s ebéd után ismét útra keltem. Inkább mint valaha, a külvilágban s a szabad természetben éltem. Útközben sajátos himnuszokat és dithyrambokat énekeltem magamban, melyek közül egy, a *Vándor vihardala*, fenn is maradt. Ezt a félig érthetetlen valamit, nagy szenvedélyvel, dallám, hangosan, mikor egyszer nagy vihar talált az útban, mely elöl nem menekülhettem.... De mig így a Friderika sorsa fölötti bánat, szorongatott, régi megszokásom szerint ismét a költészethez fordultam, segélyért. A természetemmé vált költői gyönást folytattam, hogy ez önkínzó vezeklés által érdemeljem ki a benső abszolutiót.“

E költemény — s a hozzá tartalmilag és formailag inkább-kevéssébbé hasonló dithyrambok és rhapsodiák mind, melyeket összes művei kiadásában a Vegyes költemények közt találunk, tele életrajzi vonatkozásokkal, de nem az eddigi világos közvetlenségben, mely magyarázatot sehol sem kívánt. A formán s az egész tárgyaláson a Klopstock hatása érezhető, ámbár Göthe a Klopstock által fölvetett szabad mértéket, mely méretlen sorokban egyedül a rhythmusra van fektetve, egészen saját módon kezelte. A szórend s mondatfordulatok merész-sége is, mely a régiek költői szabadságára emlékeztet, s mely oly ellentétben áll akár a Lipcsei, akár a Sesenheimi daloskönyv zengzetességének teljes szabályosságával, ez az egészen új hang Göthénél, bizonyára szintén a Klopstock, sőt egyenesen a Pindár befolyására utal, valamint az Ana-

kreon, Theokrit, Pindár említése a *Vándor vihardalában*, s a mythologiai alakok és képletek a többiben, akkori klasszikai tanulmányaira. E dithyrambok olykori homályosságai — különösen a *Vihardalban* és a néhány évvel későbbi *Harzreise im Winter* czimüben — részint a nyelvvél való bánás merészségéből, részint abból erednek, hogy mind a két költemény oly egészen sajátos élményhez fűződik, mely benne csak távolról s leplezetten van érintve és szándékosan elburkolva. A *Harzreiser*ről maga így szól: „A mi műveimről általában, kisebb költeményeimről különösen áll, hogy többé-kevésbé jelentős *alkalmak* által idéztettek elő, valaminek közvetlen szemléletéből eredtek, azért nem is hasonlítanak egymáshoz, — abban azonban mind megegyeznek: hogy az egyes külső, gyakran köznapi esetnél, valami általános, belső s magasabb lebegett a költő előtt.“

Göthe ez utóbbi nyilatkozata, teljes mértékben legalább, csak e második korszakától kezdve igaz lyrai költészetének. Addig a teljes közvetlenség volt jellemző tulajdona, mely az egyest egyesül adta, nem lebegvén előtte az általános, a magasabb, s akár mit mondjanak az „általános, a magasabb“ barátai, kik a jelviséget fölebb helyezik a közvetlenségnél: a lyra közvetlent kíván s nem keres nagyobb dicsőséget, mint hogy teljes igazságában ömöljék ki a szívből.

— És a befolyásról, mely Göthe lyrájában ez átalakulást idézte elő, eredt légyen akárhonna, méltán kellene féltünk lyrája őszinteségét, világosságát s így legfőbb érdemét: ha ugyanakkor egy egészen ellenkező befolyás nem ellensúlyozza amaszt, s a kettőnek egymást kiegyenlítő hatása nem esz közli legfőbb tökélyét, melyet talán jobban elért a lyrában mint kivüle akárki más. S e jótékony hatás: a népköltészet örök-üde forrásából eredt, melyhez ugyanez időszakban látjuk határozottan fordulni.

Míg Klopstock az antik formákban német nemzeti tartalmat s mindenek fölött nemzeti érzelmeket követelt s azt hívén, hogy az óda és hymnusz nem lehet el mythologia nélkül, a görög helyett a némettel rokonabb északi (skandináv) mythológiát hozta be énekeibe, és tárgyért s ihletért a germán előkorba ment vissza, — addig kortársa Bürger, kitűnő érzékkel a népies iránt, bár színtoly erős hajlammal a durva és pórias iránt is, a népköltészet folyvást élő anyagát hordotta magában, s dalaiban és balladáiban a nép érzésének és tudalmának adott, néha rendkívül szerencsés, bár néha izléstelen kifejezést.

Göthe előtt járt mind a kettő, s ő mint Klopstockot s a klasszicizmust, — úgy Bürgert és a népiest is hatni engedte magára; nem hogy valamit vegyen tőlök, annál sokkal hatalmasabb szellem volt, hanem hogy útaikra lépve, tovább menjen azon s megelőzze elődeit a tökélyben.

Már 1770 körül, a Friderikával való ismeretség előtt, azzal a könnyed vérrel s gondtalan szívvel, mely a népdal egyszerűségének annyira kedvez, költötte első dalait, melyeken a népköltészet befolyása világosan érezhető: a „Stirbt der Fuchs, so gilt der Balg“ kezdetűt, melyet én „*Róka döglök, jó a bőre*“ kifejezéssel mertem fordítani, egy német népies játék fölhasználásával; a hasonló *Szembekötödsdit* s a gyönyörű *Parlagi rózst* (Heidenröslein). Ez utóbbiról nem tudjuk: mennyiben költötte maga. Herder, a nép ajkáról vette s 1773-ban a „Blätter für deutsche Kunst und Art“-ban közölte először. Szövege bár nem sok, de lényeges eltérést mutat a Götheétől, ennek határozott előnyére. Lehet, hogy már Strassburgban mutatta Göthének s ez ama csekély de előnyös változtatásokkal, elsajátította a szép kis dalt. Mások azt mondják, a dal egészen a Götheé; s az ő munkája volt az is, hogy Herderhez mint népdal küldetett be. Annyi

áll, hogy Göthe maga sem ezt, sem amazt nem említi, s észrevétel nélkül vette föl már első gyűjteményébe, mint a magáét; míg Vilmar „Handbüchlein für Freunde des deutschen Volksliedes“ czimű gyűjteményében, ugyanazon motívumról ugyan, de egészen más dalt, vagy inkább román-czot közöl, a nép ajkán élő költemény gyanánt, mely nem áll közelebb a Göthe Heidenröslein-jához, mint a kétségkívül ugyan e motívumra irt *Ibolya* a Göthe balladái között.

Sokra menne, ha a tiszta népies hang ez első megjelenése után a Göthe lyrájában, mind azt számba akarnók venni, a mi ezutáni költeményeiben, többé-kevésbé arra emlékeztet. Legszébb dalait, s balladái legtöbbjét kellene elősorolnunk s egész költői pályája végeig követnünk a népköltészet befolyását lyrájára. A ballada, a mint azt Herder „Stimmen der Völker“ czimű gyűjteményében, kivált az északi népek e részben oly gazdag költészetéből, találta: kiváltképen alkalmasnak látszott a népies tárgyalásra. S érdekes, hogy a jelen század első éveiben, a Schillerrel való barátság aranykorában, mikor ennek Weimarba költözése, a Göthe házába ismét visszavitte a dal múzsáját, melyet onnan a tudományéi majdnem kiszorítottak, s mikor a nemzeti dráma megalapításának kísérlete, s a széptani s bölesészeti közös tanulmányok és az együtt folytatott nagy irodalmi harc, a Xéniák zápora, mellett különösen a balladában oly nemes verseny folyt Németország két nagy költője között, és mind a kettő, őszinte szerénységgel, egymásnak nyújtotta az egyaránt megérdemelt koszorút e nemben is, — érdekes, mondom, hogy Schiller a ballada czíme alatt inkább a kisebb költői beszélyt, festései- s leírásaival és folyamatos egymásutánjával, — és csak Göthe mivelte igazán azt, a mit, a népies nyomokon, mi ma a ballada alatt értünk. A népies nyomokon, mondom: mert az ó-angol, a skót, a svéd, a dán

— s tegyük hozzá, a magyar és székely népballada, mind épen az, a miről az elméletet el lehetne vonni: hogy „tragedia dalban elbeszélve“, — vagy mint kevésbé tetszetős, de azt hiszem helyesebben mondhatjuk, oly költemény, melynek tárgya elbeszélés, szerkezete drámai s alakja a dalé; s nem ugyan azok-e a Götthe balladái is, csaknem kivétel nélkül, míg Schillernél a drámai szerkezet többnyire hiányzik s a ballada csak az elbeszélő és lyrai költészettől veszi elemeit, amattól az anyagot és a szerkezetet, emettől az alakot. A két költő balladái e lényeges különbségének az oka nagyon közel fekszik. Schillernek a népies iránt semmi érzéke nem volt. Ő a Sturm und Drang korszakból, melyben Haramjait, Fieskóját és Ármány és szerelmét, s lyrai költeményei közül az első időszakbelieket: a Laurához szólókat, a Gyermekgyilkosnőt és a Resignatiót költé, egyenesen a klasszikai idealismusba ment át — s Don Carlost, Stuart Máriát, Orleansi szüzet, Messinai hölgyet, — és Ideálokat, Görögország isteneit, Sétát s a balladákat költhette. Göthét a tiszta lyrai természet, mely a népies iránti érzékkel oly rokon, vagy is épen annak a nyilvánulása a műveltség által finomított kedélyben, egészen más útra vezette. Az ő idealizmusát egészséges realizmus mérsékelte s viszont. Erős alanyiságát szintoly gazdag tárgyiasság termékenyítette meg. S így a szélsőségektől minden irányban ment maradva, az ellenkező irányok kiegyenültek, mint szellemében általában, különösen költészetében is.

Igy tudta magát egy felől a Klopstock, más felől a Bürger egyoldalúságától megóvni. Amannak költészete hideg abstractio; Rosenkranzzal szólva *) „merő postulatum; a németeknek a németté lételt görög formákban predikálta;

*) Götthe und Seine Werke. 2. Ausgabe. 114. l.

Odinról, Thorról, Friggáról, Wingolfról és Walhalláról énekeltek nekik, s kénytelen volt jegyzetekkel magyarázni, mit jelentenek e nevek tulajdonképen, vagy is Odint Zeüsre, Thort Aresre, Friggát Venusra kellett visszafordítani, mert hát a közönség jártasabb volt a görög és római, mint a skandináv mythológiában. A germán őskor hagyományai a cimmerek ködszürke emlékeiben éltek csak s a tudósok tudatában, a nép előtt ismeretlenül.“ Így a Göthe józan és egészséges érzéke nem költhetett. Formákat kölcsönözhetett a régiektől vagy Klopstocktól, de anyagot, képeket, érzéseket nem.

Bürgerben viszont az eszményi erő teljes hiánya s a magasabb művészi érzék fogyatékosabb volta mellett, a népies gyakran a póriashoz, sőt az aljashoz szállt le és nem bírt megtisztulni az izléstelenség salakjától. Göthét, nemes idealizmusa s a szép ama kultusza, mely benne élt, e tévegektől is megóvta. S míg a klopstocki óda absztrakt formalizmusát lerázta magáról, a bürgeri dal durva realizmusától is meg tudott menekülni s a kedély valódi tartalmát eszményi alakok magasába emelte. „Innen van“ — mondja ismét Rosenkranz — „hogyan Göthe az érzés tartalmát, még a hol rejtélyes vagy mystikus volt is, érzéki világosságra, kézzel foghatóságra tudta emelni s az objektív szemlélhetőség plasztikájával a legszerencésebb dallamosságot tudta egyesíteni. A zenei alak elválhatatlan harmoniába folyt össze nála a szellemi tartalommal. A hang varázsa, mely az ő rhythmusában az érzések hullámverését úgy festi a fülnek, mint a képteremtő képzelődés a szemléletnek, feledhetetlenül behízelgi a göthei dalokat lelkünkbe. A ki egyszer hallotta, annak örökre zengenek fülében.“

Göthe e hatást ama két irány — az eszményi és a való — teljes egybeolvasztása által érte el, a mi mellett még

a közvetlenséget, a lyra ez elengedhetetlen követelményét, vagy legalább a közvetlenség teljes látszatát, is meg tudta óvni.

S itt engedelmet kérek egy kitérő megjegyzésre, de a melyhez fejtegetésem egy lényeges szálát akarom kötni.

A legnagyobb, mert legigazabb, magyar dalköltő, Petőfi, a legnagyobb és legigazabb dalköltőt Göthét nem szenvedette. Ha nem vesszük számba a Göthe ellen oly általánosan elterjedt s közkeletű, de Lewes által az életrajzban oly alaposan megezáfolt, vagy valódi értékekre oly igen leszállított vádakát, hogy általában szivtelen, hideg, aztán udvari s szolgaszellemű, a politika s a szabadság iránt érzéketlen és közönyös volt, — a mi mind indokolhatja a Petőfi ellenszenvét — s csak a lyrikust hagyjuk itélni a lyrikus fölött: a Petőfi ellenszenvé, első tekintetre, megfoghatatlannak látszik. Hol volt két költő, a költés módjában, látszólag, oly hasonló egymáshoz? Egyiknek sem volt szokása a költői hazugság, egyik sem irt olyant a mit nem érzett, a min át nem ment. Mind a kettő kizárólag élményeiből merítette költeményei anyagát; drámai igazsággal, plastikai kézzelfoghatósággal jelenetelte életét, dalaiban, mind a kettő. Még verseik alakját, hangját is rökon forrásból merítették: a népköltészetből; természetesen mindenik a magáéból. Honnan még is a határozott, s több ízben nyilvánosan is kifejezett, ellenszenv a magyar költő részéről a német lyrikusok fejedelme ellen?

Először is: mind a kettő magát írta, teljes őszinteséggel, minden nyegleség nélkül, úgy a mint önszivébe látott; de mily különböző két egyéniesség! mily kevéssé teremtvé arra, hogy egymással rokonszenvezzenek! Ha az életben találkoztak volna: egymást úgy eltaszították volna, kölesönösen, mint a delej két pólusa. Ha költésök módja egyenlő lett volna is, költésök tartalma: az a két egyéniesség, mit egyenlő

őszinteséggel tártak föl, az végetlenül különböző, merőben ellentétes volt. *De költésök módja is csak látszólag volt egyenlő.* Petőfi igazán őszinte, igazán közvetlen, teljesen a pillanat benyomásait írta le: Göthénél, ha az őszinteség teljes is, s bizonyos értelemben az, de a közvetetlenség látszata csak művészet, bár épen az a legmagasabb művészet. Igazán közvetlen csak első időszakában. De látjuk már a *Vihardal*-ban, a *Harzi út*-ban, hogy veszi ki az egyes és külső eseményből, az általánost, a külsőből a belsőt. Ő nem csak mértékbe s rimekbe szedi élményeit és érzelmeit, mint a lyrai költők rendszeren, s Petőfi is (a mivel teljességgel nem kisebbítem) — ő újra költi életét; a mit érez, tapasztal, él: mind az új, költői alakzatokba idomúl nála. Érzésének dalba ömlése természetének legbenső lényege, de egy szűrő közegen át, mely abból a pillanatnyit, az esetlegest kiválasztja, a nélkül hogy idegent, valótlan, csak egy szemernyit is tenne hozzá s ez által őszinteségét és valóságát megvesztegetné. Kénytelen volt nem csak írni, hanem úgy alakítani át, a mi szívét nyomta; a közvetlen érzés súlyától ez átalakítás s dalba öntés által menekült meg, mint maga ismételve mondja. A pillanat korlátaiból, nyűgéből, az által szabadult, hogy fölkereste benne az általánost s kimondotta, daczúl a korlátoltnak, az esetlegesnek.

S e költési mód, mely eredetileg természetében feküdt, utóbb annyira szokásává vált, hogy a mi talán egyetlen jelenség az egyetemes irodalomtörténetben: a legkomolyabb tudományokkal való szenvedélyes és belemélyedő foglalkozás, a hivatali gond, a társas élet — és pedig udvari élet, — az öreg kor, semmi sem vehette ki e megszokásból, élete késő végeig. Míg képzelődése, az ifjú és férfi korban, teljes elevenséggel munkált, míg szívében a szenvedély lüktetett s vérét szerelem forralta, — és a mikor a képzelődés helyett

csak eszmék s élettapasztalás, a szenvedély helyett csak hajlamok maradtak számára: mindig költött s egyforma tökélyvel és egyaránt dallamosan. Barátai s ismerőseihez irt alkalmi apróságokban, vagy az életbölcesség ama gazdag kincstárában a Szelid Xeniakban, ugyanaz a fülbe mászó, szívet foglyul ejtő dallamosság csendül meg, mint ifjukora legszebb énekeiben s a forma-tökély, a lyrai varázs e titka, nem kisebb a 80 éves korában irt Chinai nap- és évszakokban, mint a Lilihez vagy Steinnéhez irt, szenvedélytől lüktető s érzéstől hév szerelmi dalokban.

A költés e módja teszi azt is, hogy a Götthe dalai, — bár életrajzi magyarázat nélkül is a tökélyesség benyomását teszik az olvasóra, tartalmuk gazdagsága s dallamuk teljessége által — igazán csak az életrajz fonálával kezünkben élvezhetők teljesen; érthetők és világosak előttünk egyszerre; de a magyarázat, melyet az egyes költemények keletkezésének története s módja, a költő célzatának ismerete nyújt hozzájuk: nem is sejtett új világot gyújt abban, a mi olvasva nem tetszett homályosnak, de a mit — ama magyarázat nélkül — még sem értettünk teljesen meg. Oly irodalomban, mint a német, mely ha valamit maga elébe vesz, túlságig viszi az aprólékosságot, nem csodálhatjuk, hogy a Göttheiánák egész s pedig jókora könyvtárt alkotnak. Csupán lyrai költeményeiről, általános fejtegetéseken s tanulmányokon kívül, egyenként minden darabra kiterjeszkedő kommentáraink vannak, ^{és} kötetekre menő terjedelemben.*) Gyűjteményemhez én ezekből csak igen szegény — s csupán a leg-

*) *H. Viehoff*: G.'s Gedichte erläutert, und auf ihre Veranlassungen, Quellen und Vorbilder zurückgeführt, nebst Variantensammlung. (Két kötet). — *Düntzer*: G.'s lyrische Gedichte, erläutert. (Két kötet). *Lehman*: G.'s Liebe und Liebesgedichte. *Saupe*: G.'s und Schillers Balladen und Romanzen erläutert, stb.

legfontosabbra terjedő tarlózatot adok, de egészen még sem mellőzhettem.

De vissza kell térnünk a történeti fejlődésre Göthe lyrájában, hogy az egymásután fölmerülő s egyenként összedett vonásokat végül egy képbe domboríthassuk ki.

4. A sesenheimi Friderika képét csak olyan lény homályosíthatta el a költő szívében, mint a wetzlári Lotti, a Werther Lottija. De e szenvedélylyé magasult barátság, — vagy a legnemesebb barátság által visszafojtott szerelem emlékéül egyetlen dal sem maradt fenn; csak egy nagy éneket szentelt Lottinak, mely mindent magába foglalt, az imádatos tisztelettől fogva, az életdúló halálos szenvedélyig: Werthert, ezt a prózában irt költeményt, melyben a próza, sok helyt, még nyelvilleg is, a dallamosságig emelkedik.

Lyrája, három év hosszant, csak művészi tanulmányokból táplálkozik; s bár oly költemények becsét, mint a *Wanderer* (fordította Bajza), *Mahomet éneke*, *Prometheus*, s a *Művész-dalok*, senki sem vonhatja kétségbe — az érzelmi lyra hallgat. Természetében volt csak azt irni a mi a tele szívből önként kiömlik; érzelmeket nem csak nem csinálni s hazudni soha, de arányaikat sem másítani meg a költészet igényeihez képest. Ha irt: versei oly igazak mint a próza, mint a bizalmasaihoz irt levél, mint az anyához vagy testvérhez intézett vallomás; s ha ily értelemben irni valója nem volt: akkor nem irt.

Két ballada maradt ez évekből, tanuskodni a lyrái ér űde épségben létéről: a hűség és a hűtlenség balladáái. Émez, a *Hűtlen fiu*, formailag befejezetlen (sor közepén szakad meg) de lényegileg teljesen befejezett költemény, eleven balladai hangon, s mély erkölcsi tartalommal; a költő, így a mint van, egyik dalos játékába (Claudine von Villabellába) szötte be, hol a sor közepén való megszakítás, új személyek

föllépte által, könnyen volt leplezhető. A hűtlenség e balladájának ellentéte — *A thulói király* (később a Faust Gretchenének a szájába adva) — a gőthei lyrai balladák legszebbike, Göthe költői koszorújának egyik örökre hervadhatatlan virága, melyben erkölcsi eszme, érzés, dallam, minden összeolvad, hogy a lyrai hatást tökéletessé tegye.

Futó viszonya Gerock Anna-Antoniával, mely kezdetben komolyabb lenni ígérkezett a játéknál, mely őket, egy társas körben, összeadta, s melyet wetzlári barátihoz írt leveleiben némi rejtelmességgel említ, sőt e jelentős nyilatkozattal is összeköt: „teli vagyok reményekkel s közelebről *nehány költeményt is éreztem*“ — hogy futó viszonynál még sem volt több: bizonyítja, hogy érzelmi lyrájának régóta hallgató húrjait nem tudta megpendíteni.

De az idő nem volt már messze. Egy barátja által a Schönemann bankárház estélyébe vezetve, a házi leány Anna-Erzsébet bája egyszerre megigézte. S az „Új élet, új szerelem“ tavasza megzendült. A mit még eddig nem érzett: egy kaczer leányt szeretett most, s ez új elemmel gazdagította szivét és lantját. Maga is elbámult a hatáson, melyet reá, a Prometheus és Mahomet költőjére, egy Lotti után még, e tizenhat éves leányka gyakorolhatott, a ki fellengző lelkét s sokat tapasztalt szivét oly könnyen hálójába fogta.

„Szív, szivem, mi történt véled ?

Mért szorong, ver úgy ered ? “

— — —
„Hogyha tőle futni vágyom,
Visszanyerni szabadságom’,
Lábam a más perczbe’ már
Újra békójába’ jár.“

Lili, így nevezte dalaiban, vagy Belinda — e nevet is adta neki — egészen kivette sodrából a természet szabad fiát, a fesztelen társaság emberét, s szalon-ruhába kényszer-

rítve, feszes, unalmas körökbe lánczolva, rövid pórázon tartotta. Maga sem érti, hogy' lehet ez?

„Mért vonsz ellenállhatlan' e pompa
Bűv-körébe engem?“

kérdi — s csodálkozva magán:

„Engem tartasz e' esilárfénynél, e
Játék-asztaloknál?
Annyi gyűlölt képnek ellenébe
Engem' állítótál?“

Szegény fiú! még többet is meg kelle érnie. Költeményei egyik leggazdagabbika, élet- és humorteljesebbike — a *Lili parkja* — elmondja mi történt vele. Lilinek egész menageriája van, hol mindenféle csudaszörnyek vannak együtt, maga sem tudja, hogy' jutott hozzá; a tollasok csattogva vergődnek megtépdesett szárnyaikkal, a vadak czaptatnak lábaik béklyóiban. De az állatkert büszkesége egy esetlen bozontos medve, a kit a varázslónő, nyalatlan bocs korában lecsalt a havasról, magához lánczolt, kertje örévé dressirozott, hogy most „kész volna vérével öntözni virágait“. — Ha úrnője int, lábához fekszik, elnyújtózik a porban, végig-végignyalja piczi talpait, már simogató kacsoihoz emelné tekintetét, de az úrnő az orrára koppant s a szegény medve morogva, de engedelmesen húzódik vissza, vezekleni vakmerőségeért. Engedetlen lenni? — eszébe sem jut. Ez a medve, a kit a tündérnő, az orrába fűzött zsinóron, a maga mulatóságára s a nézők nevetségére meg is tánczoltat: ez a medve, Gőthe maga!

De büszke szíve végre is föllázadt ily megaláztatás ellen. A költemény így végződik:

„Ha! néha nyitva hagyja ajtaját
S rám sandít gúnynyal, nem szököm-e meg?
Ha van hatalmatok még, istenek,
Megtörni e varázsnak bűv-szavát:

Adjátok vissza szabadságomat!

De ha sem ég se' föld segélyt nem ad:

Jól van: — Nem hjába' nyújtózám merőn —

Még — érzem, esküszöm — van még erőm!"

De nem-oly könnyű volt szabadúlni. Jegyvet váltottak. De szívét az nem töltötte boldogsággal, még nyugtalanabbá tette. Oly dal, mint a *Vadász estdala*, híven s világosan festi érzelmeit. Puskájával vállán, setét gondolatokkal indul barangolására:

„Kinek egész világ vadon,
Hol zordan lépeget,
S bolyong keleten, nyugaton,
Kerülve tégedet —“

Hiába. Végre még is kiszakítja magát. Utazni megy, hogy kipróbálja saját szívét, igazában — hogy meneküljön e viszonytól, melybe csak szive sodorta belé, de melyet esze nem hagyhat helybe. Schweiczba megy — a vad természet kebelére veti magát. De szive visszasír még. A *Hegyen*, egy csak négy soros, de bájos költeményben önti ki szívét, hogy „ha őt nem szeretné, mint tudna gyönyörködni e szép világban? s mégis, ha őt nem szeretné: miben lehetné boldogságát? *A tón* „új tápot, új vért szív az új szabad világból“ — de *egy kis aranyszív*, melyet boldog órákban tőle kapott emlékül s azóta mindig szivén viselt, a zsinórral melyen függ, rabságát juttatja eszébe s úgy érzi vele magát

„Mint a madár, ha fonlát eltépte

Es az erdőbe röpked:

Rabsága szégyenét magával

Hurezolja egy kis vég-fonállal,

Nem a régi többet,

Nem a szabadnak született madár,

Valakié volt, hjába már!"

Visszatért. A jegygyűrűket visszacserélték. A viszonyt felbontották. De szive még soká vérzett utána. Édes kéjjel

szítta a gyötrelem mérgét az emlékezés s megbánás éji virágáról. A Wahrheit und Dichtungban „a boldog gyötrődés, a szenvedés kéje“ gyanánt írja le ez elégiai hangulatot, mely a *Búbánat* (Wehmuth) s *A fájdalom kéje* (Wonne der Wehmuth) című bájos dalokban ömlött ki szive teljeségéből, késő könnyeivel, nem is tartóztatva:

„Csak folytatok, omoljatok,
Örök szerelem könnyei!
Ki félig száradt szemmel nézi csak:
Milyen hihalt a föld, mi sivatag!
Oh fel se is száradjatok,
Boldogtalan szerelem könnyei!“

Éjjelenként még felhajtotta a sovárgás az elvesztett után; köpenyébe burkolózva leselkedett háza körül s boldognak érezte magát, ha lebbenő árnyát megpillanthatta a lebecsátott függönyön, a mint a szobában járt-kelt. Egy este zongoráján hallá játszani s énekelni mellette. Szive megdobbant a mint saját dalára ismert:

„Mért vonsz ellenállhatlan' e pompa
Fénykörébe engem?“ —

a dalra, melyet boldogságuk hajnalán irt, alig egy esztendeje még! Egyszerre elhallgatott, fölkel, föl s alá járt szobájában, gondolva az örökre elveszítettre s meg sem gondolva, hogy ott áll ablaka alatt . . . .

E habozás, ez ingadozás állapotából Göthét a weimari herczeg meghívása ragadta ki. S ő örökre megvált az apai hajléktól.

Weimarban új élet nyílt előtte. S az új szerelem sem soká váratott magára. Az udvari körök vidám, zajos, életteltjes hullámai közt, melyekben esze, szive, egész valója addig ismeretlen gyönyörrel fürdött — csakhamar *egy nő* bilincselte le. Eddig csak fiatal leányokat szeretett. Katinka, Friderika, Lotti, Gerock Antonia, Laroche Maxi (a kit nem

is említettünk) s Lili — mind 16 évesek voltak. Stein báróné nyolcz évvel idősb volt Göthénél, s a mellett férjes nő. Különben is e viszony egészen más volt mint az eddigiek. „Eddig egészen fiatal leányok bájolták el“ — írja Lewes — „kikben az ifjúság, szépség, leányosság büvölte el esapodár szivét; de most asszony kötötte le, a ki a helyett hogy szerelme varázsának átengedje magát, tudta hogy kell folyvást éleszteni a lángot, a nélkül hogy maga leszálljon azt szítani. A többiek szerették, kimutatták szerelmüket iránta, s ő elhagyta, elfeledte őket. E nő a remény édes lázában igyekezett őt tartani, szükségessé tudta tenni magát neki; elérendő távoli czélul tudta mutatni üdvét s folytonos sovár-gásban tartani utána.“

Steinné nem volt a Lili-fajta könnyű és üres kaczérok közül való. Az ész, sziv, társalgás és elmesség kincseivel ép oly gazdag volt, mint a harminczas nők részegítő varázsá-val. „Némileg elképzeltük bájai hatalmát — írja Lewes — „ha megtekintjük arczképét, s finom, kaczér vonásaihoz hozzá gondoljuk az érzékiség, vidámság és élettapasztalások esábitó elevenségét. Jól játszott, szépen énekelt, jól beszélt, szerette s értette a költészetet, s az érzelmekkel egy világ asszonyának finom tapintatával tudott bánni. Csinos újjai sok könyvet forgattak végig s tudott mézet szedni a gyomról is.“ — Göthe szinte praedestinálva volt e szerelemre. Évekkel Weimarba menetele előtt, egy barátjánál látta e nő arczképét, s az már akkor oly hatást tett képzelődesére, hogy ezt írta reá: „Mily dicső költemény volna: látni, mint tükröződik a világ e lélekben! E szemek olyannak látják a világot a minő, de a szerelém üvegén át; azért oly édes a bennök uralkodó kifejezés!“

S a szerelem, melyet a költő megsejtett, csakhamar megismerkedésök után, valóban be is következett, elnyelt

minden mást, s lobogó lángból égető szenvedélyes tüzzé erősödött. Ez nem volt futólagos hevület, hanem tiz évig égő tűz — s ez különbözteti meg a Góthe eddigi szerelmi viszonyaitól.

S e tiz év alatt, azt mondhatjuk, mindent a mit Góthe irt, Steinné sugallt neki, azt is a mi nem közvetetlenül hozzá, vagy róla szól, — ő volt a múzsája. S e múzsza derült égben lakozott, mint a görög istenek és istennők, kiknek laka felül ér a felhőkön s mocsoktalan aetherben fürdik. Az ifjúi szerelem lázas nyugtalansága, ama kéjes fájdalom s boldog gyötrődés helyét egy magával mind elégtelbb, mind magasabb nyíltságú lélek boldog nyugalma foglalja el. Csak a szív szól dalaiban, az érzékiség hallgat. A *Nyugtalan szerelem* csak boldogsága terhétől reszket; a *Vándor éjdala* a legédesebb nyugalom boldog soháját lehelli; az *Éji gondolatok* a csillagok örök derűjével mosolyganak; *Lidához* (így nevezte el Steinnét), *Örökre, Két világ közt*, a nőnek a kit szeret, hasonlíthatatlan becsét festik; a nőnek, a ki szellemére a Shakspeare-ével egyenlő fölemelő hatást gyakorolt, mint maga vallja az utóbb említett bájos kis költeményben:

„Egy nőt szeretni bensőkép,
Egy férfit tisztelni főkép;
Mint köt össze észet, szívet!
Lída! üdvöm közel itt lenn,
William! csillag fölenn zenitben,
A mi vagyok — tietek!
Napok, évek oda vannak,
De becsérzetét magamnak
Ihletétek adta meg!“

Föltalálta benne végre — a magához méltót.

„Mert a mit ember, legmagasb szerencsét,
Isten-névvel ruház föl itt alant,
Zavartlan összhang, hűség drága kincsét,
Barátságot, kétely- s gyanútalant,

Bölcsek magányban égő tiszta mécsét,
Eszményt, mi^oért lelkesül a lant:
Mindazt együtt, legboldogabb órámban,
Fölleltem benne és magamnak szántam!“

Ilyen volt az a nő, a ki tíz évig le tudta kötni a tehetségei teljében levő Göthe eszét és szívet. Ő „*az én istennőm*“ sugallója; ő az „antik formához közeledő“ szép epigrammok legtöbbszöréé. S számára készült a *Rejtelmek* (Die Geheimnisse) című nagy költemény, melyhez csak oly emelkedett és megtisztult lélek merhetett csak fogni is, a minő a Götheé volt e korban. Közvetlenül hozzá van intézve az összes költemények bevezetéseül szolgáló *Ajánlás* is, mely eredetileg ama nagy költemény bevezetéseül volt szánva. S e korba esnek végre a Schillerrel való barátság s vetély előtti balladák legszebbjei is, a *Dalnok*, *A halász*, *Erlkönig*, *A bájvirág*, melyekről azonban még később akarok szólni.

Egy elem hiányzott még a Göthe költészetéből: az érzékiség. S ezt amaz utolsó nagy viszonya adta belé, mely a Steinné szerelme varázsát is szétszakította — egy szellemileg és társadalmilag végetlenül alantabb álló, de üde és életvidor, élvezni s élvezet nyújtani képes nőben, Vulpius Krisztinában, évek hosszú során át ágyasában s végre ne-
jében. 7

Ezt az elemet, s a ki azzal a Göthe költészetét gazdagította, ezt a nőt, sem szabad kiesnylenünk. Nem volt oly rossz mint hire, s mint a weimari társaság, megbotránkozásában, látta és hirdette. A nő, a ki segítségére lehetett a költőnek tudományos — növény- és fénytani — vizsgálódásaiban, a kinek számára a *Növények metamorphosisa* íratott, nem lehetett értelmileg semmi. S a ki a *Reggeli panaszokon*, a *Látogatáson*, az *Amor mint vendég* s

Amor mint tájképfestőn kívül a *Római elégiákat* sugallhatta: az nem csak durván tarthatta foglyúl s nem csak állatilag elégíthette ki a költő érzékeit.

A római elégiák! Nem szólok e páratlan szépségű ciklus formai tökélyéről, mely felül áll minden dicséreten; a valódi klasszikai szellemről, mely mellett a nemzeti és újkori színezet s az egyéni eredetiség teljes épségében marad még is. Csak az érzelmi, vagy is inkább érzéki oldalra akarom fordítani olvasóim figyelmét. Ez oldalról az elégiák erős megtámadásoknak voltak kitéve. De minő érzékiség az, mely e költeményekben nyilatkozik! Naivsága s őszintesége épen úgy megóvja az illetlenségtől, mint nem jut eszébe senkinek: elpirúlni a meztelen Venus vagy Apolló szobra előtt. Az érzékiség durvaságából semmi sines benne. A vágy és sovárgás a legtisztább szerelem sovárgása; s a költő nem szűnik meg becsülni, óvni és menteni a leányt, a ki megadta neki magát. Az ártatlan és büntudatlan öskor példáival vizsgálja, mikor

„Látást vágy követett, nyomban a vágyat az élv.“

Oly érzékiség ez, melyet a költészet egészen átszellemitett, melyet a nyájasság és kedély megtisztított salakjától, mely azzal a tudattal engedi át magát gyönyörének, hogy nem vétkezik.

Aztán az is igaz, a mit maga az öreg Göthe mondott e költeményekről Eckermannnak: „A különböző költői alakokban rejtelmes nagy hatások lappanganak. Ha római elégiáim tartalmát a Byron Don Juanjának versformájába és modorába öntenék — átkozott rosszul hangzanának.“ Az erkölcsileg oly szigorú puritán Schiller, a vád ellen, hogy Göthe e költeményekben a bujaságot dicsóíti s az erkölcsi és illem-szabályok ellen vét, egész komolysággal védte barátját: „A szokás- és illem-szabályok“ — ugymond, a naiv és érzékeny

költészetről irt értekezésében — „idegenek az ártatlan természetől; csak a romlottság tapasztalása szülte azokat. De ha már megvan ez a tapasztalás s az erkölcsökből kiveszett a természet ártatlansága: akkor szent törvények azok, melyeket az erkölcsi érzés nem szeghet meg. A mesterkelt világban épen oly joggal uralkodnak, mint a természet törvényei az ártatlan világban. De a költőt épen az teszi költővé, hogy száműz magából mindent a mi a mesterkelt világra emlékeztet s a természetet ismét eredeti egyszerűségében tudja visszaállítani magában. S ha ezt megtette: ezzel egyszermind föl van mentve mindazoktól a törvényektől, a melyekkel csak a romlott szív védekezik önmaga ellen. Ő tiszta és ártatlan, s a mi szabad az ártatlan természetnek, szabad neki is. Ha te, a ki őt olvasod vagy hallgatod, nem vagy már ártatlan, s még pillanatilag az ő tisztító befolyása által sem bírsz azzá lenni: az a te szerencsétlenséged, nem az övé; hagyj ott, nem neked dalolt!”

Ugyanaz a naiv, megnesesült érzékiség, s hogy úgy mondjam, ugyanazon ártatlan vétkezés nyilatkozik a Velencei epigrammokban, e bájos s még érdekesebb alkotásokban, melyek tele vannak életrajzi vonatkozásokkal, majd abban a göthei modorban, a melynél a tényleges valót az általánosított kép alatt föl kell keresni, majd egyenesen s világosan is, pl. abban az epigrammban, mely Károly-Ágosthoz való viszonyát, mindkettejüknek oly nagy dicsőségére váló módon festi le.

Lili, Steinné, Krisztina: három szerelem, három egyaránt nagy, de egymástól különböző szenvedély, melyek mindenike oly nagy mértékben folyt be a költő életére s termékenyítette meg költészetét. Csak most, mikor e tapasztalások mindenikén átment, mondhatjuk, hogy szelleme egész teljességében kifejlődött s költészete elérte tökélye tetőpontját: melyen oly műveket irhatott mint *Hermann und Dorothea*,

mint *Alexis és Dora* s *Euphrosine*, mint a *Korinthosi ara* és *Isten és a Bajadér!* — melyen egy *Faust* is megérhetett a legszebb tavaszt követő leghőbb nyárban.

S e ponton már teljes kifejelettségében szemléljük Göthe lyrai költészetét, mert a mi ezentúl következik, az nem adhat többé semmit gazdagságához, az csak megállapodás lehet — vagy hanyatlás.

E ponton kell hát még egy pillantást vetnünk költészetére s keresnünk annak titkát és lényegét.

Nem csalódunk, ha ezt azon *dualizmusban* találjuk fel, melylyel a világot és életet magára hatni engedte és annak benyomásait passiv kedélylyel elfogadta egy felől, hogy teljes mivoltukban visszatükrözhesse, — és más felől az így elfogadottat az érzés és képzelődés activ erejével magában feldolgozni, képbe és alakba önteni képes volt. E dualizmus az, a mit fentebb úgy fejeztünk ki, hogy benne az objektív és a subjektív a legteljesebb mértékben egyesült; a mit mások a Göthe realizmusának, élet- és természet-hűségének, meg ismét egyéniségének stb. neveznek *) Mondhatná valaki, hogy ez nem a Göthe sajátsága, hanem minden lyrai költőé, mert a lyrai költés fogalmában és lényegében fekszik. De ne felejtjük el, hogy talán nem volt költő, ki oly fogékony kedélylyel s tehát lyrai alappal, a világ és élet annyi s oly soknemű hatását, oly gazdag tapasztalást egyesített volna magában. Göthe sokat szeretett, s azért — az evangéliom szava szerint — sokat meg lehet neki bocsátani. Mert ha erkölcsileg kárhoztathatjuk is azért, hogy Brion Friderikát, e falusi ártatlanságot, e völgy-homályban nőtt szende ibolyát, megcsalta s ereje és hivatása érzetében nem akarta magát az egyszerű házi élet békójába oly korán leköttni; hogy

*) *Rosenkranz*, i. m. 112. és 116. l.

Lilit, a szép bankár leányt odahagyta, talán a fényelgéshez szokott menyőtől félt szülői kedvének engedve, talán a ráváró nagyobb pálya elősejtelmében magát egy frankfurti ügyvéd szűk körére kárhozthatni nem akarva; hogy Steinnével, egy férjes nővel oly viszonyba lépett, mely nem maradhatott a plátói ábránd szűziesen tiszta egében; hogy végre Vulpius Krisztinában egy hozzá társadalmilag s erkölcsileg nem méltó nőt emelt magához: ha mindezért kárhozthatás érheti — s éri kétségkívül *az embert*; — nem vonhatjuk kétségbe, hogy a költőnek mind ez javára vált; s e szerelmi viszonyok rövid jellemzésével ezt talán eléggé is sikerült kimutatnunk. Bizonyos, hogy annyi különböző női szív és jellem mélyebb ismerete által, a nő minden typusa világosabb lett előtte, s a szív érzelmeinek minden árnyalatába jobban bepillantatható, mint egy, bármily nemes s egyaránt becsületére és lelki nyugalomra való viszonyban tehetne volna. A régiség költőinek életét kevésbé ismerjük, de ki merjük mondani, hogy a Horácz futó viszonyai s többnyire csupán érzéki szerelmei nem is hasonlíthatók a Göthe szerelmeihez, a ki Friderikában, Lottiban, Liliben, Steinnében és Krisztinában, hogy a többit ne is említsük, egészen más forrásait bírta az érzésnek és a költészetnek.

De nem csak szerelmeiből merített lyrai költészete. A természet és a művészet, az élet és a tudomány, egyaránt gazdag kincstárakat nyitottak előtte s ő azokban nem csak futólag és gondtalanul, szeszélyből, unalomból vagy kíváncsiságból turkált (hogy úgy mondjam) mint költők szoktak különben, hanem mindeniket fenéig kikutatta s mindenik által teljes mértékben engedte megtermékenyíttetni szellemét. A természetet első ifjúságától kezdve szerette, kebelén élt, oda tért vissza enyhületet, szabadságot, gyógyulást keresni s férfi kora delétől kezdve a tudós szenvedélyével mélyedt el

titkaiban, melyeket a költő jósszemével sejtett, talált ki, vagy keresett föl. Mi volt neki a természet, tudományos fölfedezéseinek és könyveinek kivül. épen költészete magyarázza meg legjobban: oly költeményei, mint a *Növények* és *Állatok metamorphosisa*, e költői alakokba öntött eredményei a szerves lények élettanában tett önálló vizsgálódásainak, vagy a *Világszellem*, e nagyszerű költői kozmogónia, mely a planéták járásának hevével és szabályosságával gördül s mint azok, oly hatalommal járja rímei és dallama körfutását. A természet iránti érzék talán egy költőnél sem nyert tisztább kifejezést mint nála. Nem hasonlatokat és képeket vesz ő a természetből, hanem annak hatását, a mint közvetlenül — s nem az eszmélkedés által — érezte, úgy közvetlenül is tudja kifejezni. A víz úgy zúg és morajlik, a szellő úgy suttog, a madár úgy cseveg, a fény és árny a lombon úgy játszik dalaiban, mint valósággal. Benne él a természetben. Maga mondta, hogy a természettel szemben pantheista, a művészetben polytheista, a világtörténelem irányában theista. „S ez — mondja Rosenkranz — a legszerencsésebb formulázása az emberi lélek különböző viszonyainak az isten által kijelentett világ különböző oldalaihoz.“

Mily komolyan vette a művészetet, a szép lelkek e nemes, de sokaknak oly könnyed játékát, hogy abban nem csak szórakozást és élvezetet, hanem azt ugyancsak erős munka és tanulmány útján kereste: tudjuk olaszországi útjából, Schillerrel váltott leveleiből, színház-igazgatói működéséből, tudjuk egész életéből s minden munkájából. De lyrai költeményeinek egy nagy csoportja tesz tanúságot arról, hogy neki a művészet nem csak művei alkotásában irányadó, hanem épen lyrai motivum is volt, és pedig egyike a leggazdagabbaknak, mindenesetre a leggazdagabb a szerelem után.

Mikép engedte hatni magára az életet, a társaságot, a világot: erre felelet egész életrajza. Merck azt mondta róla, hogy a mit élt, még szebb volt mint a mit irt, s igaza van. Korának minden kitünő emberével közelebbi viszonyban, egy német udvar életvilágában, maga a társas, irodalmi és művészi élet központja, egy fejedelemnek nem csak minisztere, hanem benső barátja, elméjét, érzékeit, tapasztalását utazások által élesztve s gazdagítva, a testi és lelki gyönyör minden nemét megismerve, átélvezve, fenékgig űrítve, testi és lelki épségének s egyensúlyának minden kára nélkül, a szellem és szépség társaságában s mindeniktől ünnepelve és körülrajongva: ime a Göthe életének vázlata. Az életnek és világnak nem volt oly oldala, a köz- és magán-tevékenységnek oly köre, melyet alaposan nem ismert volna. S mind az, a mit látott és érzett; a mit élt és tapasztalt: úgy hatott reá, hogy ő vissza tudott hatni arra s egyénisége bélyegét rányomta egész világára. „Csak egy Göthénk van, mondá róla Lujza hercegnő — másodikat nem egyhamar fogunk találni!“ Valóban, a weimari udvart, ez újkori Athenaet, a szellemekek találkozási helyét, ő teremtette, a maga képére és hasonlóságára s emléke ma is — mikor az az egész nemzedék kihalt, a melylyel együtt élt s a melyre közvetlenül hatott — él és munkál még a falak közt, melyekre élő alakja árnyát vetette.

S ez a gazdag élet mily elevenen tükröződik vissza munkáiban, legigazabban és legközvetlenebbül pedig lyrai költeményeiben. „Minden költeménye — mondja Lewes*) — közvetlenül forrt életéből; a tapasztalás bányájából mindig új pénzt vert.“ A szorosabb értelemben vett alkalmi s ünnepélyi költeményeket, melyekkel a hercegi pár ünnepeit vagy egyéb alkalmakat dicsőített, bár azok közt is nagy költői

*) I. k. 195. lap (a magyar kiadásban).

becsesel bírók vannak, nem is említem. De magasabb értelemben alkalmi volt minden költeménye. A *Harzi út télen*, midőn egy magányban szenvedő életúnt segélyére, megváltására sietett; az *Ilmenau* című felséges költemény, melyben weimari élete első időszakát egy későbbi visszapillantás reflexében festi le; a *Mieding* halálára irt humoros elégia, ha szabad ez összetétellel élnem; a *Neumann Krisztina* (fiatal színésznő) emlékére irt gyönyörű elégia: *Euphrosyné* — s száz más, positiv élmények által sugallt s azokat kifejező költeménye, megannyi tanúi lelke gazdagságának, mit közvetlenül az élet hatásaiból merített.

E mindent felölelő gazdagság- és sokoldalúságból egy még is hiányzik: a politikai, sőt a hazafias elem alig jelen meg költészetében. A kontinens legnagyobb eseményét, a francia forradalmat s az azt követő nagy háborúkat átélve, a szabadsági eszmék átalakulása közepette, melyek egy szellemet sem hagyhattak érintetlenül, hazája veszélyben, véres élet-halál-harczba bonyolódva — s egy Göthe, népének szellemi vezére, mind erről hallgathat. Költeményeiben a hazafi gondja, bánata, haragja, soha sem zendül meg. Itt-ott, kicsinylőleg, mellékesen, gúnyolódik a szabadság-apostolok üzelmeivel, epigrammáiban, Xeníáiban, a *Politika* című, felette sovány epylusban, de mind ez csak elhullott forgács; lyrájának teljes hangját csak a szív és kedély mozdulásai igénylik s birják.

Költészetének e tagadhatatlan hiánya miatt sok és éles kárhooztatás alá esett Göthe. Ha csak költészetének hiányaul tüntették volna föl: talán igazuk volna; ámbár az is kérdés marad: tárgya-e tulajdonképen a költészetnek a politika? De hazafiságát s jellemét is megtámadták miatta s teljes meggyőződésünk szerint méltatlanul. Igaz, hogy Göthét a tudomány problémái jobban érdekelték minden politikai kérdésnél; példa reá, mikor a juliusi forradalom, s a Cuvier és St.-Hilaire közti termé-

szetbölcsészeti tudományos vita h^{ir}e egyszerre érkezett Párisból Weimarba, ő csak ez utóbbiról beszélt, amannak csak pillanat fontosságot s múltó érdek^{et} tulajdonított. S maga is érezte, nem is titkolta, hogy „sziv-zavarok“ s nem „világ-zavarok“ éneklésére van hivatva. De hogy szive, mint emberé, hazája s a szabadság ügyeért fenn tudott dobogni, életrajzából tudjuk; hogy a haza ellensége, a hódító Napoleon ellen mily bátran mert még ennek saját embere előtt is nyilatkozni, s mily lelkesedésbe és fölundulásba jött, a Lewes elbeszéléséből olvashatjuk. *) Ő szerette hazáját s többet tett, mind általában a német név dicsőségeért, mind különösen választott szűkebb hazája Weimar anyagi és szellemi jólléte s emelkedéseért, mint akárhány hazafias szónok, vagy verekedő tábornok. Csakhogy ez érzelmek nem kedélyéből fakadtak s azért nem is alakultak költői képekké lelkében, hogy onnan, mint egyebek, dalban ömöljenek ki. Például Hermann und Dorotheánál csaknem utalva volt a politikai érzéslásokra s irányra; s e szép költemény háttere, sőt egész színezete, igen is nemzeti, de teljességgel nem politikai. Szemére vetették, hogy mikor nemzete az élethalál-harcot vívja, neki az ellenség elleni harag és boszú egy harczy dalt sem sugall. Jellemző, a mit felelt reá. „Hogy foghattam volna fegyvert“ — mondá Eckermannak, mikor ez a hazafiatlansága miatt emelt vádakra érzelt — „mikor nem gyűlöltem; s hogy gyűlölhettem volna, mikor már nem voltam fiatal! Ha húsz éves koromban történtek volna ilyen dolgok, bizonyosan én sem maradtam volna hátra; de túl voltam a hatvanon. Különben sem szolgálhatjuk hazánkat mind egy úton, de mindenki tegye meg a magáét, a mint isten tudnia adta. Én elég keményen dolgoztam egy félszázadig. Elmond-

*) II. köt 363. s köv. 1.

hatom, hogy abban, a mit a természet az én napszámomúl szabott ki, nem igen engedtem magamnak szünetet, sem pihenést; hanem mindig teljes erőfeszítéssel igyekeztem és munkálkodtam s tettem annyit s oly jól, mint tőlem telt. Ha magáról ezt mindenki elmondhatja, nem lesz semmi bajunk. — De harci dalokat írni a meleg szobában! — no, épen az volt a dolgom! Irni a táborban, az őrtüznél, mikor az előőrsök lovainak nyerítése hallatszik az éjben: ez jó lett volna; de én nem voltam ott, nem is az én dolgom volt, hanem a Körner Tivadaré. Az ő harci dalai egészen hozzá illők. De nekem, a ki nem vagyok csatás természetű, érzé- kem sincs a háború iránt: a harci dalok csak álaraz lett volna, mely sehogy sem illett volna arczomhoz. Én, költe- ményeimben, soha sem negélyeztem semmit; én soha olyant nem daloltam, a mit magam nem éltem át, s a mi ellenáll- hatatlanúl nem ösztöntött — hogy irjam. Szerelmi dalokat is csak akkor irtam, ha szerelmes voltam — s hogy irhat- tam volna a gyűlölet dalait, ha nem gyűlöltem?“

E nyilatkozata is tanubizonysága, mily igazán komo- lyan tekintette a művészetet. S így a mi egyfelől hiánya költészetének, másfelől annak legfőbb erényéből, őszintesé- géből származik az is. Ő nem állt ellen az élet hatásának semmi részen, sőt hagyta azt mélyen hatni magára, de nem erőszakolt magára olyant, a mi nem önként származott s nyil- vánúlt. Készsége, melylyel szive teljességéből írni s egyéni- ségét egészen kiönteni képes volt: az élet és annak saját belsejében visszatükröződő képe —, hogy úgy mondjam a *belső tapasztalás* határain nem lépett túl, bár azt aztán tel- jesen kimerítette.

Valóban, az élet és tapasztalás ama gazdagságának, a melylyel birt s hatásaik mélységének teljesen megfelelt s azzal egyensúlyban állott szellemének önállóan alakító mun-

kassága. Már fennebb, fejlődése második időszakánál megjegyeztem, hogy a lyrai természet közvetlenségét, a szó szoros és szokott értelmében, mint például Petőfinél vagy Byronnál, csakhamar föleserélte az őszinteség s igazság ama másik nemével, mely érzelmeket nem csinál s nem negélyez ugyan soha, de benyomásairól lefejt a külsőlegest, a történetest, s a nélkül hogy elveszítene egyéniségét, az általános magasságára tudja emelni. De szereti azért — kivált későbbi időszakában — azt a különlegest, a tisztán egyénit s alkalmoszerűt is, belerejteni észrevétlenül. Éz az, a miért költeményei legtöbbször, bár magában is világosnak látszik s élvezhető, csak nyer a magyarázat s a mélyebb behatolás által. Igaz, hogy ez irány, élete későbbi szakában túlzásba ment; s az apjától örökölt aprólékoskodás és rejtelmeskedés iránti hajlam évről-évre öregbedvén benne, megteremtette modorának ama symbolizáló irányát, mely költészetének utolsó korszakában oly feltűnő — s egyetlen — árnyoldala. A Faust második része és a Wilhelm Meister Vándorévei szenvednek e betegségben leginkább. De érezhető az a Westöstliche Diwánon s e korszakból való egyéb kisebb költeményein is. Ó, ki azelőtt a rejtélyest is, a költészet ez oly hatályos, mert a képzeletre kiválóan ható elemét, oly világossá, oly átlátszóvá, csaknem kezzelfoghatóvá tudta tenni, kivált balladáiban, — később még a magában egyszerűt s köznapit is rejtélyekbe szerette burkolni s gyönyörködött az orákulum-szerűben.

A rejtélyes elemről szóltam, balladáiban. Feltűnő, mily nagy része van annak e költeményekben. A harmincz balladának majdnem fele, némi természet fölötti hatáson fordul meg. A *hüttlen fiú* a halottak lakomáján találja megcsalt kedvesét. *Erlkönigben* a rémkirály látománya csalogatja a reszkető gyermeket. A *halászt* a hableány vonja a víz hul-

lámaiba. A *nászdalban* apró manók mulatoznak az elhagyott puszta várban. A *járó harang* rájleszt a templomkerülő gyerekre. A *hü Eckart* az éji szellemekkel van összekötetésben. A *haláltánczot* a temető éjféli vendégei ropják. A *büvész inas* mestere szolgáló szellemeit idézi föl s aztán nem bir velök. A *korintheta ara* a sírból jő ki, eljegyzettje vérért kiszíni. *Az isten és bajadérban* Visnu isten tesz csodát egy elveszett szíven. S a Pária *Legendája* még nagyobb s természetfölöttibb esoda. S még is — talán az utolsót, már szintén a késő öreg kor termékét leszámítva, mind ez mily emberivé van téve a világosság, hogy úgy szóljak a természetesség által, melylyel a természetfölötti, a rejtelmes, tárgyaltatik. *Erlkönig*-ben a rémlátó gyermeki képzelődés féltelme, a józan ember káprázattól ment látása mellett, egy lélektani tapasztalat, melyet önmagán észlelhetett mindenki; s mily művészetével az igazságnak van a való szembeállítva a képzeltnek! A *halászbán* a sellő csak a víz varázsa, melyet mindenki érzett, a ki a csillogó habokat valaha elmerülve nézte s örvénylő futásuk moraját engedte hatni kedélyére. A *büvész inas*, kinek fejére nőnek a hatalmasabb urának engedelmes szellemek, a felidézett de megfékezni nem tudott szenvedélyek tanát állítja elénk. *Az isten és bajadérnak* szemére vetik, hogy a költő a mesét kivetkőztette hindu szelleméből; de tehette volna-e a keresztyén erkölcsstan koronáját, az isteni bocsánat s kegyelem megható vonását bele máskép, s nem épen ez által hozta-e közelebb hozzánk s tette általános emberivé e tárgyat, melynek épen ez általa belétegett alapeszme adja meg legfőbb értékét, művészi kidolgozása s hangjának ritka bája mellett? Így alakította át, s emelte azzal magasabbra a *Ganyméd*-mythusz eszméjét is, a szellemnek istenhez vágyódását vetve alapúl s az égbe ragadott ifjú szenvedőleges szerepét önkéntes

akarattá változtatva. Végre mit mondjak a *korinthy aráról*, e költeményről, melynél rejtelmesebbet s mégis érzékeltetőbbet képzelni sem lehet. Jegyezzük meg, hogy e költeményben a képzelődés teljes erejével működik, a nélkül, hogy egyetlen képet, vagy hasonlatot használna fel. Minden ecsetvonása szín és közvetlenség! azért tetszik oly világosnak, daczára hogy szándékosan oldatlan hagyja a kérdést: sírból vagy csak bezárt czellájából kelt-e ki a menyasszony? halott-e vagy csak halálra jegyzett? Tagjai fehérek, mint a hó, de hidegek mint a jég. Kebléből nem dobog ki szív. A csóktól, bortól fölhevül fagyos ajka, de ételből nem vesz be egy falást. Anyjának szemére veti, hogy sírba vitte, szemfedővel borította, papjai mormogásával énekelte el, de mindezt szabad a zárdára, az apáczaftályokra, a fölszentelésre is érteni. E kételyek azonban a költeménynek nem csak becséből, de csodálatos világosságából sem vonnak le semmit. A mit a költő akart, az ő és az új hit küzdelmét, s a hitét viszont a szerelemmel festeni, az élet jogát, szemben a vallás rideg parancsával: azt elérte teljesen. Schiller ugyanezt, a Görögország isteneiben, ezer képpel, vonással, a mythologiai apparatus teljes felhasználásával, az óda, majd az elégia hangján, megvalljuk, költőileg festette szintén. A Göthe útja más. Ő egyénítette a küzdelmet; lerázott minden képleges vonást s részletek helyett az általánost, az eszmét emelte ki. Melyiknek adjuk az elsőséget?

Egészen másnemű rejtelmesség az, a mi a Mignon alakjában megragadja képzeletünket. Mignon, a Harfenspiellerrel együtt, Wilhelm Meisterbe tartoznak, s így regényalakok; de dalaik, melyek a lyrai költemények közé be vannak osztva, e régióba is átvonják őket. Honnan vette hozzájuk Göthe a vonásokat? Csupán képzelete alkotásai-e, e kivételes lények? Ő nem szokott így dolgozni. S valóban, ha

nem fektetünk is súlyt arra az adatra, hogy Mignon alakjához Gerock Antónia szolgáltatott volna néhány volást, anynyi bizonyos, hogy a Mignon lyrai oldala közel összefügg a Göthe saját élményeivel. A „*Kennst du das Land*“ hősovárgása magáé a Götheé, Itália felé, a schweiczi havasi úton át, a citrom és narancs — s az oszlopesarnokok és szobrok honába. A *Lantos* keserve, rejtelmes panasza, hosszú éjszakákon ágya szélén ülve s könnyekkel sózva kenyerét, majd az ajtókhöz lopózva, mondhatlan fájdalommal esdő hangjában — mindez a Göthe saját hangja. Még a Philine daczos szava is: „mit tartozik az rád, hogy szeretlek?“ minha csak a Göthe daczos szívéből, mely a szerelem nélkül el sem lehetett, volna kiszakítva. A Philine *dala* pedig, melylyel az éjt dicsőíti, egészen a Göthe hangja, társas dalaiban.

Bizonyos, hogy képzelete ez alakjait, melyek a regényben oly művészileg egyénülnek, Göthe saját életéből, jellemök alapjait saját szívéből vette. S még is mily rejtélyes borongást, az ábránd, sovárgás, rajongó önmegadás mily vegyületét tudta előnteni Mignonon; mily setét kétségbeesést a Lantos kísérteties alakján. Az ily szinezésben volt ő nagy mester. Képzelődesét elfoglalta valami; szive azt, belsejében, érlelte, feldolgozta, átalakította; s dalában akkor kiömlött. Egészen más s mégis az. Nem a tükör volt lelke, mely szenvedőlegesen hűséggel veti vissza tárgyait; a kohó, melyből olvadva jő ki a beledobott érc s formákba ömlik egyszerre. Csakhogy neki az, a mi lelkét elfoglalta, benne magában öltött költői alakot, s először is neki magának vált valósággá, hogy nekünk is valóvá lehessen. Hogy ez nem történhetett a benyomás percében, közvetlenül, annál természetesebb, minél erősebb volt a benyomás. „Túl kellett lennie a vihar

nagyján, mielőtt azt festhette“; — mondja Lewes*), a Werther keletkezése alkalmából, de szintúgy alkalmazható a lyrai költeményekben kiömlő érzelmekre is — „le kellett győznie szenvedélyét, meg kellett törnie háborgó gondolatait, mielőtt azokat művészi czéljaihoz idomíthatta. A költő nem láthat irni, míg szemei könnyekkel vannak teli; nem dalolhat, míg kebelét sohajok dagasztják s zokogások törnek fel abból. Felül kell kerekednie bánatán, hogy azt dallá párologtat-hassa.“ Ez igazság, melyet azonban általánosnak nem fogadhatunk el, mert vannak költők, kik épen szenvedélyök kor-bácsától hajtva irnak, Göthére nézve teljesen áll. Ő feldolgozta benyomásait, átalakította magában s akkor öntötte ki. Talán ezért hajlik költészete oly túlnyomólag az elégia felé. Csak ne gondoljunk az elégia szónál mindjárt valami könyázott költeményre, sohajokra és jajgatásra az elveszett gyönyör felett. A múlt nyugodtan élvezett szemlélődésben visszatükrözése, melyhez oly közel van az édes fájdalom méla kéjelgése: ez az elégia alaphangja. A Göthe elégiái, s névszerint a római elégiak e hangban vannak tartva mind s bennök az eget ostromló panasznak egyetlen hangja sines, csak elmúlt örömeknek nyájas verőfénye világítja meg hátteröket. Ez a hangulat, nem szólva tárgyairól, a Göthe lyrai költeményeinek uralkodó jellege, általános szinezete, mely alól csak azok a dalai tesznek kivételt, melyekben csakugyan közvetlenül ömlik ki, vagy látszik kiömleni érzelme, ellenállhatatlanul, visszatarthatatlanúi, mint a bécezi forrás, mely a sziklát is megrepszti, hogy utat törjön magának.

De tartozzanak költeményei, e részben, egyik vagy másik osztályba: kedélye legmélyéből jönek mindig, s a bensőség teljes mértékével birnak. A legerősebb indulatokat,

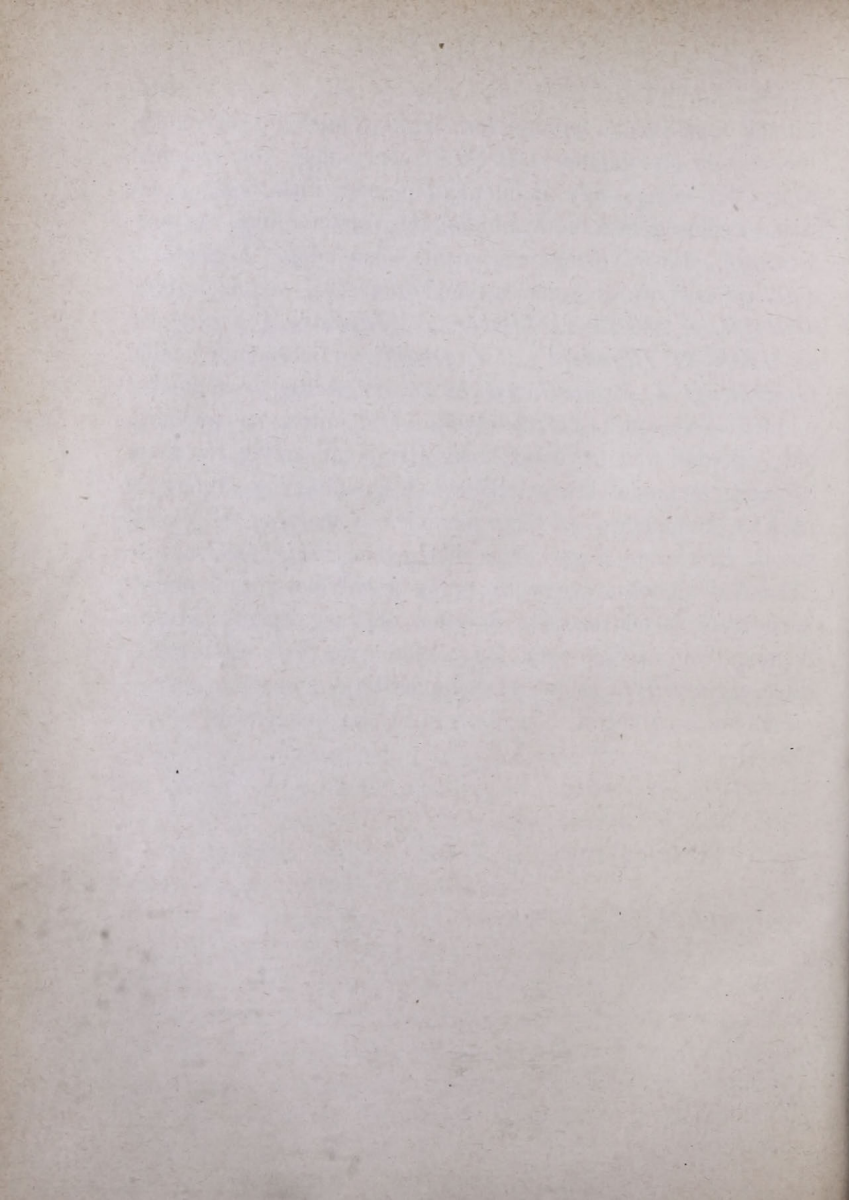
*) I. k. 212 (a magyar fordításban).

mint a sziv leghalkabb mozdulásait, a kedély leglágyabb rezgéseit egyenlő igazsággal, ugyanazon, a kifejezést soha el nem tévesztő naiv biztossággal tudja kimondani, mely azok őszintesége felől legkevésbé sem hagy kételkedni. E tehetőség csak aggkora hanyatlásában, s akkor is csak néha hagyta el: ha több akar lenni, mint csak őszinte, ha jelvi értelmet is akar fektetni képei alá s azokkal elmesterkéli és megrontja hangja igazságát. De legkésőbb öreg korából is vannak darabjai, melyekben naivsága a régi. A Diwán, 65—70 éves korában, a Chinai évszakok, 78 éves korában, az egyesekhez írott, s legtöbbsnyire 60-as sőt 70-es éveiből származott emlék- s egyéb alkalmi apróságai, annyi gyöngéd, igaz és kedélyes holmit tartalmaznak, s oly sokszor ütik meg az igazi dallam akkordjait, hogy alig hihetjük őket a halál folyosóján zengő hangoknak, a havas bércztetején nyiló virágoknak. — A Pária című s három részből (A pária imája. Legenda. A pária hálája.) álló költeményen, mely az Isten és Bajadér ellendarabja — s melyet maga is azzal köt össze — meglátszik a mesterkélttség, nagyszerűségében van valami erőltetett. 72 éves korában írta. De már a Hétalvó legendája, a Diwán e zárkölteménye, allegóriai czélzata daczára is oly naiv mint a Lópatkóról való legenda, melyet 48 éves korában írt; s a Fámbor és Fámborné című balladája, bár idegen forrásból (valószínűleg ó-skótból) vette, 78 éves korában egészen a régi hangon szól.

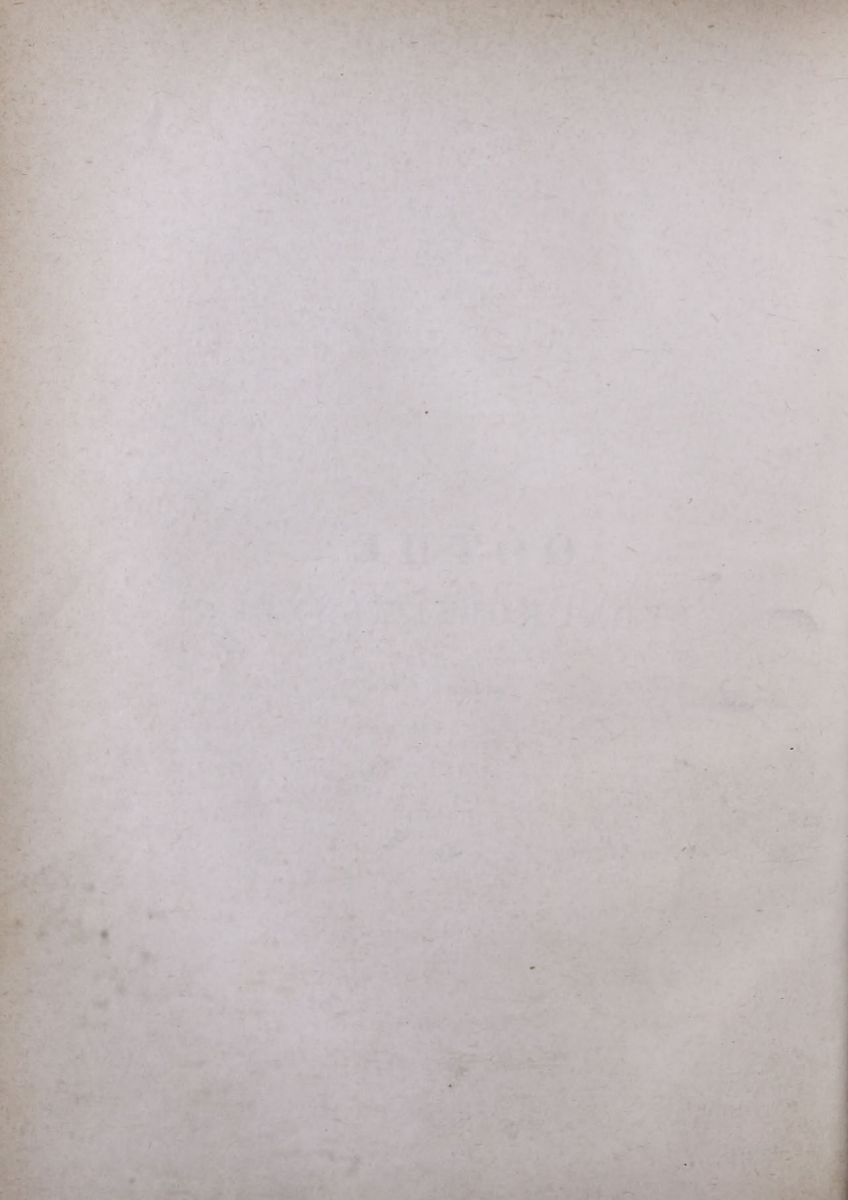
De bár megrójuk, vagy legalább sajnáljuk öreg kora eltérését addigi lyrai irányától, a jelviség felé való túlságos hajlammal: nem szabad felednünk, hogy ez is csak túlzásaiban s kinövéseiben vált hátrányára költészetének s magában véve nem kárhóztatható. Költészetének eszmei tartalmát szellemének nagy gazdagsága s eszményi iránya termékenyítette meg. Az emberiség legmagasb törekvései, az élet legfőbb

kérdései, kifejezést s megoldást nyertek nála s minden tény, minden tapasztalat, minden természet-szemléleti irány, minden monda és minden erkölcsi elv bele illett költészetének széles keretébe; vagy a mennyiben nem illett bele, ő azt saját egyéniségéhez tudta átídomítani, újjáteremteni. Az eredetiségre, külső mivoltában, nem sokat adott. A néptől a *Parlagi rózsát*, a francia népköltészetből a *Molnárné árulását*, a skóttól a *Fámbor és Fámbornét*, a hindutól az *Isten és Bajadért* s a *Legendát*, a görög mondából *Ganymédet* s *Prometheust* és az *Orpheusi* öt szavakat minden kételkedés nélkül átvette, átídomította s magáévá tette. Eredeti volt az utánzásban. Lyrájának egyik fővarázsa a magas szempontokra emelkedés, a hol általános érvényűvé válik a különleges s világirodalmivá a helyhez és korhoz kötött. Költészete a szó teljes értelmében *világköltészet*.

A tetőponton vagyunk; még a helylyel-közzel mutatózó *lejtő* is odavezetett. S innen nem is akarunk távozni. A magasból mély és nem fogyatkozó gyönyörérzettel tekintünk végig a *Lyr*ai költészet legtagasabb s leggazdagabb tartományán, a melyet *egy ember* valaha magáénak nevezhetett!

G Ö T H E
LYRAI KÖLTEMÉNYEI.

65

A JÁN LÁS.

Eljött a hajnal; lépte halk zajára
Tünt álmom, a mely lágyan ölele.
Fölbredék, kinyíla kunyhóm zára
S vigan menék a hegytető fele;
És minden lépten új gyönyörre vára
Egy-egy virág, fris harmattal tele.
És kelt a nap, vidáman, ifju kedvben,
S minden megenyhült, megenyhíteni engem.

S a mint haladtam, a völgyi folyóru
Halvány csikokban köd emelkedék.
Majd tova lebben, majd meg' visszafordúl,
Foszlányi, szárnykép', fejemet fedék.
A szép látványra mint sűrű fátyol hull,
S eltűnt előlem, ah, a bájvidék.
S felhőktül mintegy körülaggatottan,
Setétbe zárva leltem magam' ottan.

Egyszerre a nap áthatolni tetszék,
A ködöt a szél megszakgatja tán.
Egyes sugárok széleit átmetszék,
Más része sűrűn ült a hegy fokán.
Meglátom újra! már remélni kezdék,
S kétszerte szebben a ború után.
De még a légi harcznak nem volt vége:
Fény vett körül s vakíta fényessége.

Majd nem soká, szemem' kinyitni, érzém
Hogy ösztokéle belső ösztönöm.
De csak sebes pillantással merézlém,
Mert minden izzott, mint egy lángözön.
S a mint a felhők megnyílását nézném:
Egy égi nő lebbent ki a közön.
Szebb alakot nem láttam életemben;
Megállá — rám néz — s közelembé lebben.

Nem ismeresz? — szólt, oly édes ajkkal, melyből
A szeretet- s hűségnek hangja folyt —
Nem ismeresz rám, kinek, ha néma sebből
Vérzett szived, rá enyh-balzsamja volt?
Ismeresz te engem, kihez hű kebelből
A vágyó ösztön oly forrón csatolt!

Hisz láttam, a mint lángoló könyekkel,
Esengve néztél rám, már mint gyerek, fel.

Igen! — kiálték, s boldogan hanyatlám
A földre vissza — rég éreztelek!

Te nyugtatál meg, hogyha néha napján
Vad szenvedélyek dúlták szívemet!

És égi szárnyad homlokomra csapván,
Izzó hevét az enyhítette meg.

Tőled nyerém a föld jó adományit,
Üdvöt szívem most is csak tőled áhit.

Neved' se mondom. Bár sokan neveznek,
S hogy az övé vagy, véli, mondja mind.
Azt véli mind, hogy rád szemet szegezhet,
S fényed hány gyönge szemnek ada kint!

Mig tévelyegtem: társim voltak ezek,
Most ismerlek — s magamban állok itt!
Magamba zárva kell élveznem üdvöm',
S szell fényed' titok fátylába fődnöm!

Mosolyga s így szólt: Látod, mily helyes,
Szükséges is volt, keveset fednem föl;
Hogy durva esalódástól ment lehess
Ki sem növél még gyermek-tévelyedből,

S már azt hiszed: nagy vagy, dicső s jeles,
S magad' feloldod emberi tisztetdől!
Ugyan mivel vagy másoknál különb te?
Ismerd meg és húzd meg magad' körödbe'!

Bocsáss meg, — esdék — jó volt itt a szándék.
Vagy hjába tartsam nyitva e szemet?
Vérembe' van: használni hogy kívánnék,
Érzem becsét a mit nyújtott kegyed.
Ajándokidból másnak is jut ám még,
Többé nem ásom én el kincsemet.
Hő vágygyal mért kerestem volt az ösvényt,
Mint: másoknak is megmutatni töstént?

S a mint beszéltem, a magas dicső lény
Reám kegyes részvétell néze még.
Világosan olvastam szeme fényén:
Miben hibáztam, jól miben tevék.
Magam' mosolyán üdülni érzem én,
S lelkekre mindjárt új öröm nyilék.
Hozzá léphettem benső bizalommal,
S közelbrül őt szemlélhetém azonnal.

Kezét kinyújtá és a sűrű ködnek
S párának szétoztá foszlányait.

S hogy megfogá: egyszerre szétverődnek,
S a szemnek útat, szertenézni, nyit.
Elöttem megnyilának lenn a völgyek,
Az ég magasztos-tisztán álla itt,
S ő — tiszta fátylat tartva jobb kezében,
Ezer könnyű redőbe folyva szépen.

Ismerlek, ugymond, ismerem gyöngéid'
S szivedben a mi jó s szent láng lobog.
— Így szólt s örökre hallom szent igéit —
Vedd, mit neked szántam rég s átadok.
Boldog, ki ezt az áldást megnyeré itt,
Szükséget látni semmiben se' fog.
Hajnalillatból szöve és napfényből:
A Költés fátylát, a Való kezéből.

S ha te s barátid izzó hőt éreztek
Rekkenő délben, dobd a légbé ezt!
Azonnal hűs szél halk fuvalma reszket,
S fűszer- s virág-illat terjedni kezd.
A földi gond- s búbajtól mentve lesztek
S rengő nyugágygyá válik a kereszt,
Az élet vészes habja gyöngé vánkos,
A nap derült lesz és az éj világos!

— Jertek barátim hát, ha útatokban
Az élet súlya rátok nehezül ;
S ha megújúl az áldás ottan-ottan,
S virág- s arany kalászszal fűz körül,
Együtt megyünk, vidáman, összefontan,
Kelő napnak szivünk, szemünk örül.
S ha unokák gyászolnak majd felettünk :
Dalunkban él, mit éltünk és szerettünk !

DALOK.

Zeng későn, mint korán zenge,
Öröm és bú énekembe'.

ELŐHANG.

Mily különös, leírva, rendben,
Mit a szív s_ugva m_ondogat!
S most házról házra összeszedjem
A szétszórt l_eng_e lapokat?

Mit egymástól elhán_ya messze
Az élet száz meg száz felé:
Most e_gy f_edél alá illesz_tve
Kerül az olvasó elé.

Eh, gyöngeségedet ne szégyeld!
Fejezd be csak kis könyvedet.
— Merő ellentmondás az élet,
— Ki róna hát meg tégedet!

AZ OLVASONAK.

Költők szívesen csevegnek
Hallatára nagy tömegnek;
Gáncs s dicséret hadd legyen!
Gyónni: nem jó nyelv a próza,
De vallást teszünk *sub rosa*,
A muzsák szent berkiben.

Hol tévedtem, mire mentem,
Mit éltem és mit szenvedtem:
Lombok koszorúmba' mind!
S ifjuság és férfi-évek,
Bűn, erény, — im újra élnek,
Tetszetős dalban megint!

„RÓKA DÖGLIK, JÓ A BŐRE“.

Délután, zöld lombok alján,
Ifju népség, hüselünk.
Ámor jő — s hogy „Róka döglük —“
Játszani kedve jött velünk.

Minden ifju a babája
Mellett húzta meg magát.
Fáklyáját Amor kifújta
S monda: Itt a gyertya hát!

És a fáklyát, hamvadozva,
Tovább adtuk izibe.
Mindenik sietve nyomta
A szomszédja kezibe.

Dorilis nekem adá át,
Ajkán tréfa gúny-szava.
S alig ért az újjam hozzá:
Fáklya lánggra lobbana!

Megperzselte szemem', arczom',
Kebelembe lángot űz,
S kicsibe múlt, hogy fölöttem
Össze nem csapott a tűz!

Csak kapkodtam, hogy eloltsam,
Jaj de annál jobban ég.
Nemhogy döglenék a róka,
Elevenebb leve még!

PARLAGI RÓZSA.

Szép kis rózsát a legény, hejh,
Lát a parlagon,
Bibor-szinnel, hajnal-fénnyel;
Fut is hogy csak érhetné el,
Megörült nagyon.
Rózsa, rózsa, piros rózsa,
Hej, a parlagon!

Legény mondja: leszakítlak,
Rózsa, csillagom!
Rózsa mondja: próbáld meg csak,
Megemlegetsz, úgy megszúrlak,
Abba' nem hagyom!
Rózsa, rózsa, piros rózsa,
Hej, a parlagon!

S a legény csak leszakasztja

└ Durva-szilajon.

Szúrt a rózsá, de mi haszna,

Hjában esde és panaszla,

Ninesen irgalom.

Rózsa, rózsá, piros rózsá,

Hej, a parlagon!

└ SZEM-BEKÖTŐSDI.

Oh bájoló Teréza!

Kinyitva rám se' néz a

Te villogó szemed.

Mikor bekötte van, lám,

Megfogtál mint a villám —

S mért fogtál épen engemet?

Szorosan átkaroltál,

Kebledre zárva tartál,

S öledbe rogytam ott.

De hogy szemed' kioldák:

Oda van a boldogság!

Hidegen elbocsátád a vakot.

Szegény, csak tapogatva

└ Csetelt-botolt; — kaczagva

Üzék a többiek.

S ha nem szeretsz, leányka,

Örökre vak homályba'

Kötött szemmel járok-kelek!

|| A KEDVES.*)

Oly tompa kedvem, oly komor,
És vérem oly nehéz.
De eltűnik gond és szomor,
A kedves rám ha néz.
Őt látom ott, őt látom itt,
És fel se' foghatom:
Hogy mért s mikor s hogy rajta mit
Szeretek oly nagyon!

A két hamis fekete szem,
Rajt' a setét szemöld,
Ha ránézek ott vész eszem,
S minden szebb képet űlt.
Mert van-e ajk, oly gyönyörű,
S gömbölyded arcz olyan?
Ah, mindene oly gömbölyű,
Hogy szív, szem fogva van!

S ha átkarolva szabadon,
A röpke táncz sebes
Sodrába' jól megforgatom:
Szívem kéjtől repes;
Ha lankad aztán s elhevül,
Ringatva lágy karom,
Mig bágyadtan keblemre dül....
Az egy birodalom!

---

*) Az eredetiben: *Christel* (Krisztina).

S a mint mindent feledve néz,
Hő vágyban égve, rám,
S keblemre vonva, kézbe' kéz,
Ég ajkam ajakán:
Velőmön is végig rezeget,
Le nagy lábújjamig —
Hős s gyáva vagyok — s érezek
Az isten tudja mit!

Mind többre, többre szomjazom;
Nem hosszú ám a nap,
S ha éj ott lepne tán, azon
Se' búsulnék sokat!
Most, gondolnám, kezembe' vagy,
És kényem' tölteném....
S ha még tovább epedni hagy:
Meghálnék kebelén!

A BEGYESKE.

Szép tavasz-reggel' barangolt
Pásztorlányka tétova.
Ifju, szép és gondtalan volt,
S cseng hegyen-völgyön dala:
La-la, la-la!

Thyrsis egy csókért, esengve,
Két-három bárányt ajált;
Alig néz rá a begyeske,
Csak folytatta vig dalát:
La-la, la-la!

A más pántlikát igére,
Harmadik meg' hű szívét;
De szalagra, hű szi vére,
A leány ügyet se' vét...
La-la, la-la!

A MEGTÉRT.

Zöld erdőben, alkony-tájba',
Jártam árnyas útakon.
Dámon ott ült, furulyája *fuvola*
Visszhangzék a bércz-fokon:
La-la, la-la!

Maga mellé vont szelíden
S össze-vissza csókola.
„Fújjad újra“ — kértem szépen,
S újra szólt a furolya:
La-la, la-la!

Ah, oda van már nyugalmam,
Többé tán föl sem lelem;
És azóta az a dallam
Cseng fülembe szüntelen:
La-la, la-la!

SZABADÍTÁS.

Leánykám hűtlenné leve.
S oly életúnttá tett ez engem,
Azonnal a folyóhoz mentem,
Mely ott szaladt, sietve, le.

Kétség között, reménytelen,
Csak mint a részeg álltam ottan.
Már szinte a folyóba rogytam,
Egész világ forgott velem.

Egyszerre hallok valamit —
A hátam mögött szóla épen,
S oly meghatón, oly végi szépen:
„Vigyázz! mély ám a folyam itt!”

Vérem- s velőmön áthata
Hangja — a legszebb lány szavának.
„Hogy hínak?” — kérdezém. „Katának.”
„Te jó-szívű vagy, oh Kata!

Szavad halál torkából ment meg,
Neked köszönöm életem’,
De még ez mind kevés nekem:
Légy üdve is hát életemnek!’

S előtte bús szívem kitárul,
Ő szem-lesütve állt, hallgatva.
Megcsókolám — s ő visszaadta;
És — szó sincs többet a halálrul!

A MŰZSA-FI.

Erdőn, mezőn bolyongni,
Dalt dudorászva zsongni,
Ez így megy szüntelen.
És im ütemre mozdúl,
Kimért lejtésre buzdúl
Minden bennem s velem.

Tavaszzal alig várom
Ha nyil’ első virágom,

S ág hajt a rügy szemén.
Dalom köszönti vígan,
S ha a tél újra itt van:
Ez álmod zengem én.

Ezt zengem én széltében,
A hó-mezőn, a jégen,
S virágot hajt a tél.
Majd e virág is elhúll,
De örömem megújul
A zöld vetés ha kél.

Estenden, hársak árnyán,
Ifjú népet találván,
Ugy elbánok velök:
Legény nem pislog zordúl,
S a lányka tánczra fordúl,
A mint én füttyülök.

Talpamra szárnyat fűztök,
S világba el ti űztök,
Muzsák, kedvenczetek'.
Oh mondjátok nekem meg:
Ölében kedvesemnek
Mikor pihenhetek?

MIT TALÁLTAM.

Erdőbe' jártam,
Úgy egyedül,
Mit sem keresve,
Csak ezél ne'kül.

Egy kis virág állt
Árnyas helyen,
Fénylő mint csillag,
Szép mint a szem.

Letörni hajlám,
De esdve kért:
— Hervadni engem
Mért törsz le, mért?

Hát gyökerestől
Kivettem én,
És kis kertembe
Haza vivém.

Ott csendes helyre
Ültettem el,
S tovább virágzik
S új galyt nevel!

EGY-PÁR.

Földből kibújt kis
Virág-kehely,
Oly édes illat
Melyet lehell.

Kis méhe szállt rá
S csüng ajakán.
— Rendelve voltak
Egymásnak ám!

---

3 ÖNÁMITÁS.

A függöny ide-oda lebben
Szomszédném ablakán.

Ah, bizonyára, ő les engem:
Nem üres-é szobám?

Honn vagyok-é? haragszom-é még?
Forr-é még szívemen
A tegnapi féltékeny kétség,
Tegnapi sérelem?

Dehogy, dehogy! — a bájos lányka
Arra se' gondola!
Csak a szellő vetette, hányt' a
Függönyt ide- s tova!

HAD-IZENET.

Volnék csak olyan szép
Mint a paraszt-lyán!
Rózsaszín' szalaggal
Szalma-kalapján!

Szépnek hinni magunk',
Csak nem bűn, jó isten!
Añ, én egy városi
Urfinak elhittem.

De most, hogy tavaszra
Fordúlt az idő:
Falusi lánykákra
Leselkedik ő.

Megálljon! majd én is
Mást viselek.

Hosszú derekam lesz,
S a szoknya kerek.

Lesz szalma kalapkám
S fehér mellénykém is;
Sarlózom a sorban
A zöld füvet én is.

Tudom, megakadnak
Rajtam szemei,
S a gonosz, magához,
A házba behí.

Pirúlva kísérem,
Föl sem ismere még,
Megesisipkedi képem'
S rám szögzi szemét.

No most, paraszt-lányok,
A városi nő,
Vigyázzatok, nektek
Hadat izen ő!

És bízik, hogy részén
Lesz a diadal.
— Ne győzne-e, kettős
Bájaival?

SZERETŐ, SZÁZ ALAKBAN.

Szeretnék lenni hal,
Virgócz, fiatal.
Halászni ha mennél:
Horgod végén lelnél.
— Szeretnék lenni hal,
Virgócz, fiatal.

Szeretnék lenni ló,
Kedvedre való.
Húználak kocsiba,
Délcegen, vigan.
— Szeretnék lenni ló,
Kedvedre való.

Szeretnék lenni pénz,
Szolgálatodra kész.
Ha kiadnál, legitt
Visszagurúlnék megint.
— Szeretnék lenni pénz,
Szolgálatodra kész.

Szeretnék lenni hű,
Hozzád igaz szívű.
Oldaladtól tova
Nem tágitnék soha.
— Szeretnék lenni hű,
Hozzád igaz szívű.

Szeretnék lenni vén,
Rút, ránczos képű én.

Szép- s ifjat ha lesnéd :
Rosszúl sem esnék.
— Szeretnék lenni vén,
Rút, ránezos képü én.

Majom is lennék ám,
Volna sok vig tréfám,
Még tán rossz kedvednél
Csínyeimen nevetnél.
— Majom is lennék ám,
Volna sok vig tréfám.

Volnék mint birka, jámbor ;
Vagy mint oroszlán, bátor.
Szemem hiúz-csalóka,
Szívem ravasz mint róka.
— Volnék mint birka, jámbor ;
Vagy mint oroszlán, bátor.

Akármi lennék,
Kedvedre tennék.
Lennék bár fejdelem,
Parancsolnál velem.
— Akármi lennék :
Kedvedre tennék.

Vagyok csak mint láthatd,
Fogadj el szolgáltnak!
S ha jobbra vágyol :
Faragtass fából.
— Vagyok csak mint láthatd,
Fogadj el szolgáltnak!

KÉJ ÉS KIN.

Kis legény, halász-fiúcska
Ültem a part bérczfokán.
Maszlagot szigonyra húzva,
Halk dalom' dudolgatám.
Híva lendült a szigonyka,
S én nevettem nagyokat.
Viczkándozva, kip-kapkodva
Kis halaeska rajt' akadt.

Majd a parton, árkokon át,
Hol az ág földig hajolt,
Követém egy kis láb nyomát —
S pásztor-lányka maga volt.
Szem-lesütve, szó-dadogva,
— Mikor meg se' gondolám —
Hirtelen kapott hajamba,
És megfogva voltam ám!

Pásztorával ölelközve
Látja őt völgy és halom,
Mig derékig folygyürközve
Én a tengert gázolom.
Hogy' ficzánköl, összefogva,
Istenadta sok hala!
— S én akkor lennék boldog, ha
Engem ő így tartana!

MÁRCZIUS.

Sűrű hó pelyhe szállong,
Mert nincs ideje még,
Hogy mind a kis virágok —
Hogy mind a kis virágok
Mosolygjanak felénk.

Még a nap szeme kancsal,
Mosolyán felleg ül.
A fecske maga megesal,
A fecske maga megesal —
Mért jó csak egyedül?

Hát hogy' lehetne kedvem
Szabadban bolygni már?
De menjünk csak ki ketten —
De menjünk csak ki ketten:
Azonnal itt a nyár!

FELELETEK

TÁRSAS KÉRDŐ-JÁTÉK KÖZBEN.

A HÖLGY:

Nő-szivet kis s nagy világba'
Mi az a mi boldogít?
Bizonynyal az ujdonság a',
Mely virágot nyitva nyit.
De hűség százszorta drága,
Gyümölcs közt virágokat
Mely őszszel is osztogat.

A FIATAL EMBER:

Páris barlangban s erdőkben
Minden nymphát ismere;
Miglen három égi nőt nem
Külde Zeusz, gyötrelmire.
És se' rég-, sem új-időkben
Nem volt hasonló ehez
Választás még ily nehez!

A TAPASZTALT:

Bánj a nőekkel szép-gyöngéden,
S bizonyisten megnyeréd!
De ki bátran neki mégyen:
Látja még több sikerét.
— S a ki föl sem veszi épen
Sértő-é vagy megnyerő —
Abba' legtöbb csáberő.

AZ ELÉGÜLT:

Sokféle az ember vágya,
Sok a bánat és a gond.
De gyönyör is van nyomába'
S édes élv is vár vizont.
Ám a szerenese virága,
A mi mindennel fölér:
A vidám és könnyű vér!

A BOHÓCZ:

Ki a világ bolondságát
Látja s korholja mindennap,
S mig az emberek mind balgák
Mégis ötet tartják annak:

Az czipel ám súlyosb terhet
Mint malomba a számár —
Az én torkom ezt a kelyhet
Bizisten rég iszsza már!

A MIZANTROP.

Előbb csak ül egy darabig,
Nincs homlokán egy felhő.
Aztán egyszerre felszökik —
S mint a bagoly
Oly torz-komoly
Egész arcza, rettentő!
Azt kérditek: mi ez vajon,
Szerelem-é vagy unalom?
— Azt tartom: mind a kettő!

---

5 BUCSÚ.

A végbucsút szemem hadd mondja,
Ha ajkaim nem vehetik!
Ah mily nehéz e percznek gondja,
Hisz' férfiú volnék pedig.

E perczben oly keserüvé lesz
A legédesb szerelmi jel;
Ajkam csak hideg csókot érez,
S karod oly bágyadtan ölel!

Egy futtában lopott csók máskor
Oh mily örökre hangola!
Mint a kora tavasz-nyiláskor
Váratlan talált ibolya.

De kis bokrétát nem szedek már,
Se' vad rózsát a réteken.
Hijába lesz tavasz, meleg nyár,
Mindig csak ősz van, hajh, nekem!

(SZÉP ÉJ.

Elhagyám a kis hajlékot,
Kedves angyalom lakát.
Csönd kísér s setét árnyékok
Az erdei úton át.
Kél a hold, lomb-fátyolozva,
Szellőktől előzve meg,
Nyir-fák, halkan ingadozva,
Néki tömjént hintenek.

Oh mi kéjes nyári éj ez!
Hűs fuvalmak járnak itt,
És a lélek csöndben érez
Mindent, a mi boldogít.
Üdvét nincs szó mely kimondja . . .
— S én od'adnék szívesen
Ezer ily éjt, érte hogyha
Egyet adna kedvesem!

---

7 BOLDOGSÁG ÉS ÁLOM.

Gyakorta láttál álmaidba',
Oltár elébe menve, mintha
Te nőm volnál és férjed én.
És gyakran ajkaidról, ébren,
A gyönyör örzetlen perczében,
A csókot százával szedém.

Ah, a legédesb gyönyör üdve,
A legtisztább élv, perczhez kötve,
Elszállt, a mint megkostolók!
Mi haszna szívemnek, hogy élvez,
Ha csók mint álom semmivé lesz,
S minden gyönyör mint röpke csók!

8 ÉLŐ EMLÉK.

Egy kis csokor, szalag-darabka,
Félig önként, félig haragva,
Ha végre is a kedves adta —
Elég nektek, — s od' engedem.
Egy kis csat, gyűrű, kendő, fátyol,
Mind szép ajándék a lyánkától,
De mind kevés még énnekem.

Egy élő részt ön-életébül,
Kértemre, sok szabódás nélkül,
Adott a kedves lány emlékül,
Mi mellett mind az semmiség.
A többi mind hitvány zsidáru!
Egy fürtöt ada homlokáru,
A legszebb arcz élő diszét!

Oh kedvesem, ha válni ép' kell,
Egészen nem vesztitek még el,
Beérem e szent ereklyével,
És rátapad köny, ima, esők. —
Sorsom s a kis fürté: egyenlők,
Körüle boldogan enyelgők
Imént, — most távol bujdosók!

Mindketten oly hön csüggtünk rajta,
Gömbölyded arczit simogatva,
S az édes vágy ha vonva hajta,
Telt keblén véled pihenék!
Vetélytársam, irigység nélkül,
Te édes zálog, hű kezétül.
Emlékeztess üdvömrre még!

9 A TÁVOLLÉT ÜDVE.

Szivid bár naphosszanta, kéjjel,
Lánykád pillantásit, — éjjel
Képe játszszerék bár veled;
Ne legyen bár mire vágynod:
De legteljesb boldogságod'
Lánykádtól távol leled.

Titkos erők, idő, távol,
Csillagok bűv-hatalmával
Csillapítják véretem.
Szivem napról napra lágyabb,
De feledve lázas vágyat,
Nyúgodtan ver, nem remeg.

Öt egy perczre sem felejtem,
De szabad s vidám a lelkem,
S a gond nyugton enni hágy.
Új fényt von a káprázat rá:
Hogy szerelmem imádattá,
Rajongássá lesz a vágy.

Naptól vonva, fény-özönben,
Kéj-fürösztve, ilyen könnyen
Kis felhőske sem lebeg:
Mint szivem e csöndes üdvbe', —
Aggály- s féltéstől nem üldve,
Változatlan' szeretek!

LUNÁHOZ.

Te, az első fény testvére,
Gyöngéd bánat képe te!
Köd ezüst fátyolt vete
Bájos arcod körére.
Halkan lép lágú sугarad,
Barlangjokban fölrezzentek
Rá az elzárkózott lelkek,
Én — s az éji madarak.

Messzi nagy vidéket belát
Fürkésző tekinteted.
Lelkem', ah, öledbe vedd,
Ábrándom hadd érje czélját.
Gyönyör-édes nyugalom
Töltsön, bújdosót, be kéjjel,
Hadd lessem ki titkos éjjel
Lánykám' a kis ablakon!

Látva szemtől szembe őt:
Kinom enyhül, lelkem éled;
S összeszedve minden fényed':
Itt áll szemeim előtt.
Leplezetlen bája von, —
Mind világosb, mind világosb —
Ah, magához von alá most,
Mint téged Endymion!

---

10 N Á S Z - É J .

Zajtól távol, háló-szobádba',
Ül Ámor és érted remeg:
Nehogy a vendég pajkossága
Nász-ágyatok' zavarja meg.
Előtte rejtelmes szent fénynyel
Reszket a lámpa szeliden;
A szoba megtelik tömjénnel,
Hogy élvetek teljesb legyen.

Szived ver, hogy az óra kondúl,
Mely végre nászt, zajt elcsitít;
S egy csókért égsz, a szép ajaktúl,
Mely majd elhallgat s mit se' tilt.
És mindent teljesíteni vágyva,
Most véle a szentélybe méssz . . .
Halkan lobban a gyertya lángja,
S kicsiny lesz mint egy éji mécs.

Mint reszket, csókod záporátul,
 Keble s az arcz mit pir hevít;
 Szigora remegéssé lágyul,
 Mert a merészség — tiszted itt.
 Amor segít a vetkezésben,
 Ámbár serényebb vagy te még;
 S akkor, pajzánul és szerényen,
 Befogja mind a két szemét.

K Á R - Ö R Ö M.

Kis csapongó lepke-képen
 Szálltam könnyen, átsikúlva,
 Ah, a boldog tájra, hol
 Minden pont egy üdv tanúja,
 Rét mosolyg, patakosa foly,
 Halmok, erdők sűrűjében.

Gyöngéd párt lesek meg ottan;
 — A leányka szép fejrül,
 Egy virágról nézhetem, —
 S képbén mind az visszatérül,
 Mit elrabra végzetem!
 Boldog vagyok, mint csak voltam.

Lány az ifjut átölelte;
 Ifja kéjjel éldelé ez
 Isten-adta perezeket.
 Majd epedve nyúl kezéhez,
 Keblen, ajkon édeleg...
 Ott csapongok én körülte.

Mint lepkét, a lány meglát ott...
S ifja lángitól remegve,
Felszökik hogy észrevett. Én
Tova szálltam. Ő esenge:
„Jer, fogjuk meg! — úgy szeretném
Ezt a tarka kis jószágot!”

ÁRTATLANSÁG.

Te, a sziv legszebb erénye,
Szűz érzés kútforrása te!
Melletted Byron s Paméle:
Köznapiság bélyege!
Halk, szelíd fényed nem is mer
Égni, hol más tűz viraszt;
Csak az birhat, ki nem ismer,
A ki ismer: nem bir az!

Istennő, az Éden-kertbe'
Velünk éltél szüntelen.
Olykor félve nézsz még szerte,
Mig a nap meg nem jelen;
Csak a költő lát a ködben,
A mint halk-suhanva lépsz...
Kél a nap, köd tova lebben,
S te a köddel — odalépsz!

TETSZ-HALÁL.

Sirjatok, lányok, Ámor sirjánál! — Itt dőle
Halálba, semmitől, véletlenül!
S valóba' meghalt? — Én nem állok jót felőle,
Egy semmi, véletlen, s ő megelevenül!

KÖZELLÉT.

Oh, hogy' vagy, drága gyermekem,
Hozzám sokszor oly idegen,
Mikor körülvesz a zajgó sereg?
Ez úgy lever, úgy fáj nekem!
De majd, a néma éj sötétiben,
Hő csókodról megint rád ismerek!

NOVEMBERBEN.

A nyilasnak, — nem az aggnak,
Kihez most a nap siet,
S a ki szép arczára annak
Borít sűrű felleget, —

A gyerekeknek szól e dal ma,
Ki rózsák közt játszadoz,
És meghallgat, és nyilalva,
Szép szíveket lángba hoz.

Ő tevé, hogy téli éjünk,
— Máskor oly zord és hideg —
Jó barátokat hoz nekünk,
S bájoló szép hölgyeket.

Csillag-képe, mátol fogva,
Fenn ragyogjon az egen,
S nézzen reánk mosolyogva
Mikor fölkél s lemegyen!

// A VÁLASZTOTTHOZ.

Kéz a kézbe, ajk az ajkra!
És maradj hű, drága lány!
Ifjaddal röpül a sajka,
S sziklapartok közt talán!
Ám, a kikötőbe érve,
Vész után horgonyt ha vet:
Isten büntetése érje,
Ha örülne nélküled!

Merve bátran: nyerve félig,
A jó kezdet fél tökély.
Csillag nekem napként fénylik,
Csak a gyávát körzi éj.
Oldaladnál ülve tétlen,
Ellomhúlnék búm kódén;
Távol tőled, át az éltén
Vigan küzdök érted én!

Már a völgy is megtalálva,
Hol majd járunk boldogan;
S el-elnézzük, est-homályba',
Halkan a hab hogy' suhan.
A völgyben nyárfák rezegnek,
Bikkek közt fut a patak;
Csöndes rejtekén ezeknek
Egy kunyhócska is akad!

*Es is mens /
illetve jenditas!*

AZ ELSŐ VESZTESÉG.

Oh, ki hozza vissza nékem
Napjaid', első szerelem!
Egy órát e boldog korból
Vissza nékem, oh, ki hoz?

Titkos sebem meg-megcsordúl,
S fel-felújuló emlékem
Mindig, szüntelen kinez!

Szép napok ti, boldog éitem,
Vissza nékem, oh, ki hoz?

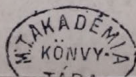
12
A KEDVES KÖZELLÉTE.

Rád gondolok, mikor a holdsugár, a
Tón andalog;
S ha nap tüzében ég a tenger árja,
Rád gondolok.

Téged látlak, ha úton föl kavart por
Száll — s száll elébb.
Setét éjben, keskeny bürűn, ha vándor
Remegve lép.

Téged hallak, ha patak mellett járván
A hab zubog;
S a mély csöndet lesni a berek árnyán
Kiballagok.

Nálad vagyok; légy tőlem bármi távol,
Közel vagyok!
A nap leszáll, kelő csillag világol,
Te ott vagy, — ott!

13

A TÁVOLLEVŐHÖZ.

Valóban elyeszítve vagy hát?
Oh szépem, elszalasztalak?
Fülembe csengnek egyre, folyvást,
Az ismerős hangok, szavak.

Mint vándor szeme, reggelente,
Hiába száll az égre fel,
Ha kéklő messziségbe rejtve
Fönn a pacsirta énekel:

Erdőt, mezőt, völgyet, hegyoldalt
Én hasztalan kémlem, lesem,
Esengve hivlak lágy dalokkal,
Oh jöszte vissza kedvesem!

A FOLYÓNÁL.

Kedves dalok, siessetek
A felejtés árján tova!
Ne ismételjen titeket
Szerelmes ifju s lány — soha!

Ti kedvesemről szóltatok,
S ő most szívemből esúfot űz.
Ah! vizbe írva voltatok,
Hát folyjatok le, mint a víz!

14
BÚBÁNAT.

Bájos rózsák, elvirúltok,
És a kedves megvetett!
Rám maradtatok, — ki boldog
Nélküle nem lehetek!

Mennyi vágy, mily édes kin volt,
Mikor rajtad csüggve még,
Lesni a legelső bimbót
Kis kertembe kijövék.

Kertem virágát, gyümölcsét
Lábaidhoz rakva mind:
Szemeidből a reménység
Fénye, vártam, mikor int?

Bájos rózsák, elvirúltok!
A kedves, hajh, megvetett!
Ah, reményvesztettre hulltok,
S földök egy megtört szívet!

15
BÚCSU.

Oly édes, ah, a szót megszegni,
S a kötelesség oly nehéz!
És minek olyat ígérgetni,
Mi szívünknek terhére lész?

A régi varázsdallal csábítsz —
S egy még meg sem nyugodt szívet
Ingó csónak üdv-mámorába kábitsz,
Veszélyét megkettőzteted! . . .

Mit titkolózol most is egyre tőlem?
Légy nyílt és ne kerüld pillantatom'.
Előbb-utóbb föl kelle fődnem —
S adott szavad' im vissz'adom.

Megtettem, a mit tennem kelle,
Mostantól szivednek szabadja van...
— De hivednek bocsáss meg, ha elfordúl keble
S magába vonúl komoran.

VÁLTOZATOSSÁG.

Itt fekszem a csermely kavicsos fenekén,
Nézem hogy a kristály hab fut le felém,
S vágyó kebelemre kéjlgve tapad.
Majd tova-sodorja könnyelmű hab-ár,
De más jő helyette, szintoly csapodár,
S e ~~hab-csere új s új élvezet ad.~~

— S te még szomorún fecsérled el itt
Rövid élet-időd gyors perzenetit,
Csak mert a leánykád elfeledett!
Élvezd a jelent, és hagyd a sohajt,
Hidd el, csak oly édes a második ajk,
Édesb hogy az első sem lehetett.

BUZDITÁS.

Ah, az ember mit kívánjon?
Nyugton lenni jobb neki?
Csüggve függjön egy bálványon?
Vagy csapongjon messze ki?

Építsen házat magának?
Sátor alatt lakni jobb?
Szilárdnak higgyen köszalat?
Hisz' a köszál is inog!

Nem egyenlő a szerencsénk;
Lássa minden: mit mivel,
Hogy' áll meg, hol állni kell,
S a ki áll: hogy el ne essék!

SZÉLCSÖND.

A tengeren néma csend ül,
Sik tükörként áll a viz.
S míg egy habfodor se' lendül:
A hajós szét aggva néz.
Semmi szellő sincs sehonnan,
Mély halál-csönd ünnepe,
S mérhetetlen távolokban
Még csak egy kis hab se' kel...

SZERENCSES UTAZÁS.

Köd fölszakadoz már,
Az ég kiderül,
S feloldja Eólusz
Nyügző kötelét.
Suttognak a szellők,
Hajós, evezőre!
Előre, előre!
Megnyílik a hullám,
Közelget a távol,
Ott már a sziget!

BÁTORÍTÁS.

Bátran suhanj a víz színén,
S hol még merész hajós előtted
Nem tört utat:
Magadnak új utat te nyiss!
Légy nyugton édesem, szívem,
Ha ropog is: de nem törik,
Ha törik is: de nem veled!

INTÉS.

Távolokba mit csapongasz?
Mit kergetsz ott hasztalan?
A szerencsét kézen fogd! Az
Mindig kéz ügyébe' van!

---

16 ÜDVÖZLET ÉS BÚCSU.

Úgy vert szívem: csak lóra mingyár!
S gondolni — tenni — egy nekem.
A földet est ringatja immár,
Ott függ az éj a bérczeken.
A tölgyet köd-lepel fődé el,
Ugy álla ott mint rém-szobor,
Hol a sötétség száz szemével
Meredt reám minden bokor.

▲ hold, a tornyos fellegekben,
Siralmasan tekinté szét,
A szellők szárnya halkán lebben,
Susogva rémletes neszét.
Ezer szörnyet teremt az éjjel,
De kedvem ifju és vidor;
Erembe mily tűz ömle széjjel!
Szívembe' mily kedv árja forr!

Látlak; nyájas tekintetedből
Szelíd öröm fakad nekem;
Melletted voltam mindenestől,
Tied minden lélekzetem.
Rózsás tavasz-fény rajzolódék
S ömlék el édes arczodon,
S mi gyöngédség! — reméltem, oh ég,
De meg nem érdemlém, tudom!

De hajh, a hajnal támadtára,
Mi kin! — bucsút kell mondanom!
Csókodban, oh, mily gyönyör árja,
Szemedben mennyi fájdalom!
Mentem! — s utánam nézve, mennyi
Köny s kin pillantatodba' még!
S mégis — mily üdv: szeretve lenni,
Szeretni mily üdv, oh nagy ég!

17
ÚJ ÉLET, ÚJ SZERELEM.

Szív, szivem, mi történt véled?
Mért szorong, ver úgy ered?
Mily idegen, mily új élet,
Már reád sem ismerek.
Oda mind, a mit szerettéél,
Oda van, min keseregtél,
Oda munka, nyúgalom...
Szegény szív, mi lelt vajon?

E virágszál tart-e kötve,
Büverővel, tégedet?
E jószágos tekintetbe
Vagy-e oly elmélyedett?

Hogyha tőle futni vágyom,
Visszanyerni szabadságom',
Lábam a más perczebe' már
Újra békójába' jár.

S e varázslat gyöngé szálán,
Mely még sem szakadhat el,
Kötve tart e szép pajzán lány,
S nekem azt követni kell.
Bár vergődöm, bűv-körében
Kell az ő kedvere élnem . . . .
Oh mi roppant változás!
Szerelem, bocsáss, bocsáss!

18
BELINDÁHOZ.

Mért vonsz ellenállhatlan' e pompa
Fény-körébe engem?
Nem valék-e boldog, ködbe vonva,
Pusztá éjjelemben?

Titkon, kis szobám mélyébe zárva,
Ott feküdtem mélán;
Körülfolyva hold bűvös sugára
Alkonyúlt az éj rám.

Arany órák teljes édes kéjén
Ringatózott lelkem;
S édes képed' szívemnek legmélyén
Fennragyogva leltem.

Engem tartasz e csilárfénynél, e
Játék-asztaloknál?
Annyi útott képnek ellenébe
Engem állítottál?

+ Nem kedvesb már a tavasz, a rózsák,
Mint mire itt nézek;
Hol te, angyal, — ott szerelem, jóság,
Ott van a természet!

19
TAVASZDAL.

Mi szép világ ez
Körös-körül!
A nap mint fénylik,
Rét mint örül!

És minden ágból
Virág fakad,
Minden bokor száz
Vig hangot ad!

És minden szivből
Az üdv kitör.
Oh nap, oh szép föld,
Oh kéj, gyönyör!

S oh szerelem, mint
Ragyogsz te hőn,
Mint hajnal-felhők
Kék bércz-tetőn.

Te áldasz így meg
Rétet, mezőt,
Tőled virágos
És enyhe zöld.

Oh lány, oh lány, mint
Szeretlek én!
S viszontszerel'm ég
Szemed egén!

Pacsirta, léget
S dalt így szeret;
Tavas-virág így
A langy szelet,

Mint én szeretlek
Téged hiven,
Ki ifju hévvel
'Töltöd szívem',

Új dalra, tánczra
Hogy kedve lesz...
— Légy oly boldog, mint
Engem szeretsz!

EGY FESTETT SZALAGGAL.

Száz virágot, száz levelkét,
Könnyü kézzel, szabadon,
Hintnek jó tavasz-istenkék
Játszva szét e szalagon.

Vedd szárnyadra lebke szellő,
S fond azt kedvesem körül;
S ha tükrébe nézni eljő
S ön-bájának megörül,

Rózsáktól körítve lássa
Rózsáknál üdébb magát!
— Kedves! szemed egy pillantása
Nekem bő jutalmat ad.

Érezd a mit szivem érez,
Nyújtsd kezeckéd könnyeden.
De a kötés, mely egygyé tesz,
Ne csak ily szalag legyen!

EGY ARANY LÁNCZCZAL.

Egy lánczocskát visz e levél el,
Mely, bár arany, hajolni lágy,
S száz apró kised láncz-szemével
Nyakad körül simúlni vágy.

Kedvét tölthetd a balgatagnak;
Szerényke, nem formál jogot.
Nappalra egy kis diszt csak adhat,
Estére meg' ledobhatod.

De ha egy más oly lánczot hozna,
Mely súlyosbban fogná nyakad':
Nem hibáztatnám, drága Róza,
Hogy jobban meggondold magad'!

A T Ó N.

S új tápot, új vért, szívok én
A nagy, szabad világból.
Természet ringat lágy ölen,
Mosolya rám világol.
Hullám ringatja csolnakom'
Az evező-ütembe' —
S hegyek, felhőkkel ormukon,
Szaladnak vélem szembe!

Szem, szemem, mit állsz lehúnyva?
Arany álmok, visszajötök újra?
Légy arany bár, álom, el tevéled,
Szerelem van itt is, itt is élet!

Sugára ezer csillagnak
Reszket a hab-tükörön;
Lágy ködből ki-kivillannak
Az ormok körös-körön;
Hajnal-szelek körülveszik
Az árnyfedett öbölt,
S a tó vizében tükrözik
Arany kalászszal a föld.

HEGYEN.

Drága Lili, ha nem szeretnélek,
Mily kéjt adna egy ily pillanat!
S mégis, Lili, ha nem szeretnélek:
Mibe' lelném boldogságomat?

VIRÁG-ÜDVÖZLET.

A bokréta, melyet fontam,
Üdvözöljön sok ezerszer!
A mig szedtem, lehajoltam,
Lehajoltam vagy ezerszer.
És forró szivemre nyomtam,
Százezerszer, százezerszer!

NYÁRON.

Rét és lapos
Mily harmatos!
Fák levele
Gyöngygyel tele!
A sűrüből
Vig szél füttyöl!
S a tiszta fényű napsugárba'
Édes dalt kezd minden madárka.

De kedvesem'
Hol meglesem,
A kis szoba
Homályiba
Nem hat be fény
S minden szegény;
Mégis a föld minden pompája
Vele a versenyt ki nem állja!

MÁJUSI DAL.

Rozs, búza-vetések,
Gyepűk, kerítések,
Fű, fa, szőljatok:
Láttátok-e lánykám' ?
Merre bolyog ?

Nem találtam
Otthon őt,
A határban
Erre jött!

Zöldül, éled
Rét, halom,
Erre tévedt
Angyalom.

Ni! látd a folyót ott,
Hol az első csókot
Adá a fűben:
Látok valamit —
Nem ő-e, szívem?

KORA TAVASZ.

Szép napok, ily kora
Jötök-e meg?
Fénylik a nap már?
Zöld a berek ?

Kis patak vigan
Önti vizét.
Ez-e a régi völgy?
Ez-e a rét ?

Mint kéklik az ég s a
Szikla-falak!

Nyüzsögnek a tóban
Arany halak.

Csattog a légben
Sok tarka madár,
És égi daloktól
Zeng a határ.

Az üde zöldnek
Virága kihajt,
Zümmögve édelg
Kis méhike rajt'.

Halk mozdulat rezdül
Át a levegőn,
És altató illat
Száll részegítőn.

Majd indul az erdőn
Erősb fuvalom,
Felfogja azonban
A sűrű falomb.

Majd visszajön ismét
S szívemre lehel...
Oh szóljatok, e kéjt
Hogy' bírom el?

Mi történt tegnap
Óta velem?
— Kedvesem jött meg
S vele a szerelem!

NYUGTALAN SZERELEM.

Ha sűrű hó hull,
Köd összetódul,
Vad széllel szembe —
Mély barlangokba —
Soh'sem pihenve,
Soh'sem nyugodva,
Csak rajta hát,
Tovább, tovább!

Küzdésben éljek
Inkább szünetlen,
Mint ennyi kéjnek
Hogy rabja lettem!
Az élet terhe
Öljön meg inkább....
Két szív szerelme
Oh mennyi kint ád!

Hova futsz hát, kába!
Erdők vadonába?
Hiába, hiába!
A lét koronája,
Mely alunni se' hagy:
Szerelem, te vagy!

JUHÁSZ KESERVE.

Ezerszer állok e hegyen,
Bubánattal tele;
Botomra rátámaszkodom
S nézek a völgybe le.

A legelésző nyáj után
Megyek kutyám nyomán.
Már lenn vagyok — de hogy mikép:
Magam se' tudom ám!

Körül a rét csupa virág,
Harmatba' fénylenek.
Csak szaggatom, csak szaggatom,
Azt sem tudom kinek!

Egy fa alá húzom magam'
Ha esik, zúg a vész...
Az a kis ajtó zárva áll —
Vagy álom az egész?

Szivárvány áll a ház fölött,
Szépen ragyogva fent.
De ah, ő messze költözött,
A nagy világba ment!

A nagy világba, vagy tovább,
Tenger szigetjibe...
Tovább, tovább, én juhaim,
Fáj a juhász szive!

VIGASZ A KÖNYEKBEN.

Miért vagy olyan szomorú,
Mig minden vig s örül?
Sirtál, meglátszik szemedén,
Kezed könyűt törül.

„S ha sirtam is magamban én :
Az csak az én bajom.
Oly édes a köny, tőle úgy
Enyhül a fájdalom!“

Hivnak vidám barátaid,
Oh jer keblünkre hát.
És veszteséged bármi nagy :
Tárd föl szived baját.

„Ti múltatok s nem sejtitek :
Engem, szegényt mi bánt.
Semmit se' vesztek, még is, ah,
Ugy érzem a hiányt!“

Hisz férfi vagy és fiatal,
Szedd össze hát magad'.
Korodba' kedv van és erő,
Mi vágnak szárnyat ad.

„A mire vágyom; messze van,
Azt el nem érhetem.
Oly magasan s szépen ragyog,
Mint csillag fénye fenn!“

Ki vágná birni csillagot?
Az fönn, egy helyben áll,
És minden éjjel, fényiben
Szemünk gyönyört talál.

„Én naphosszanta nézem azt,
Gyönyörrel, hogy' ragyog!
Éjjel meg' sirni hagyjatok,
A mig csak sirhatok!“

É J I D A L.

Lágy nyoszolyádon, ah,
Félálomban figyelj.
Mig zeng hárfám dala,
Alúgy! egyéb mi kell?

Mig zeng hárfám dala:
Rád csillagezrivel
Száll az ég mosolya:
Alúgy! egyéb mi kell?

Száll az ég mosolya,
Engem is fölemel,
Föld lenn marad tova:
Alúgy! egyéb mi kell?

Föld lenn marad tova.
Oh mért hagyál így el?
Hűs az ég távola.
Alúgy! egyéb mi kell?

Hűs az ég távola,
Hogy' verjem álmid' el?
Lágy nyoszolyádon, ah,
Alúgy! egyéb mi kell?

V Á G Y.

Mi vonja erővel,
Mi űzi szivem' ?
Mi hajt: a szobából
Szabadba kimenj!

Hogy' úsznak a felhők
A szikla-fokon!
Ah! arra szeretnék —
A vágy oda von!

Holló-csapat ott száll
Kereng tova fenn.
Körébe vegyülök
S röptét követem.
Házak, hegyek ormát
Csapongva körül,
Vigyázom a kedvest,
Vajj', rejtve hol ül?

eddig

Ott járdal alá- s föl;
Felé repülök,
S madárka gyanánt egy
Zöld ágra ülök.
Andalgva megáll ő
S mosolyg szeliden:
„Mi szép dal e'!“ — súgja —
„S ő dallja, nekem!“

Ég napnyugaton már
A bérczi tető;
De rá se tekint, csak
Tovább siet ő.
Mentén a pataknak,
A réteken ált'...
És egyre setétebb
Köd üli a tájt.

Egyszerre, mint csillag,
Kicsillanok én.
„Oly távol — és mégis
Közel — mi e fény?“
— De fénye szemedbe
Alig ragyogott:
Lábadhoz esem le
S boldog vagyok ott!

M I G N O N H O Z.

Völgyeken s folyókon által,
Nap szekere fénylve járdal,
Ah, de forgó fényivel:
Mint tiéden, úgy e keblen
Mély gyötrelmem'
Mindig újra költi fel.

Már az éj se' használ nékem,
Mert az álom is, ködében,
Gyászos képeket idéz.
S titkos bűvvel nyomja keblem'
Gyötrelemben,
Egy kegyetlen égi kéz.

Sok, sok éve nézdelem már:
Mennyi gálya odalenn jár,
S mind elér az révihez!
De csak itt marad gyötrelmem,
E kebelben....
Hogy' nem bir lefolyni ez!

Szép ruhákat öltök én föl,
Ma szedém ki a szekrényből,
Mert ma ünnep napja van!
Ah, ki sejtí, hogy gyötrelmem
Ég e keblen
S szaggat, tég isszonyuan!

Sírnom kell szünetlen, titkon,
De nyájas arcot mutatnom,
S mosolyognom, sirva bár.
Ha halálos voln' e keblen
Mély gyötrelmem:
Rég meg is ölt volna már!

A V Á R R O M.

Amott a hegytetőn fenn
Áll régi vár roma,
Kapuk s ajtók megett hol
Lovag s ló állt valaha.

Ajtók, kapuk leégtek,
Nem látni, alig nyomát;
Az összedült falak ürét
Most szabadon kúszom át.

Emitt egy pinceze állott,
Jó borral telided-tele;
Korsóval víg pincezérnö
Nem jár most abba le.

Nem rakja a poharakat már
Vár-úr vendégeknek:
A papnak a miséhez
A kis üveget nem tölti meg.

Nem nyújt a szomjazó csatlósnak
Egy kortyot a grádieson,
S jó szót, a jó adományért,
Nem kap már, nem bizony.

Mert padló és gerenda
Mind össze van égve rég,
S kápolna, grádies, tornácz,
Mind hamv és rom-keverék.

De hogy a sziklafalakra
Minap negédesen
Kobozzal és üveggel
Fölkúszott kedvesem:

A néma üregekből
Oly víg kedv töre ki,
S körül, mint réges-régen,
Minden oly ünnepi.

Mintha sok úri vendégre
Várnának a néma falak,
S mint hajdan — egy fiatal pár
Áll im a boltok alatt.

És mintha a kápolnában
Pap állana szembe' velünk,
És kérdi: szeretitek egymást?
S mosolygva igent felelünk.

Mély, ünnepélyes ének,
Szívünk' áthatva, szól...
S a sokaság helyett rá
A visszhang válaszol.

S a mint alkony felé már
Mindent mély csönd temet:
A nap még fölpillanta
A bérezre — és lement.

S a csatlós és pinczérnő,
Mint honn, oly vigan időz;
Ez kínálkozik váltig,
Az meg' köszönni se' győz....

---

3 SZELLEMHANG.

A bajnok lelke ott fön áll,
Az ős torony fokán,
S hogy egy hajó lenn tova száll:
Még jó utat kíván.

„Nézd! oly erős volt ez izom,
E szív szilaj s szilárd!
Karom kemény s velős bizony,
S emeltem tölt pohárt.

„Áttombolám éltem javát,
Felén meg' pihenék.
Te kis hajó, csak szállj tovább,
Hajósoddal te még!

EGY ARANY SZÍVRE, MELYET NYAKÁN VISELT.

Tűnt örömről fenmaradt emlék te,
Most is hordlak még nyakamba' itt!
Tartósabb vagy-é mint lelkeink köteléke?
S föntartod szerelmünk kurta napjait?

Kerüllek bár, Lilim, de kötelékeden
Kell a távol vidékeken
Folyvást járdalnom;
Idegen völgyön, halmon,
Velem van Lili szíve, Lili képe.

Mint a madár, ha fonalát eltépte
És az erdőbe' röpked:
Rabsága szégyenét magával
Hurczolja egy kis vég-fonállal,
Nem a régi többet,
Nem a szabadnak született madár —
Valakié volt, hjába, már!

A FÁJDALOM KÉJE.

Csak folytatok, omoljatok,
Örök szerelem könnyei!
Ki félig száradt szemmel nézi csak:
Annak mi holt a föld, mi sivatag!
Oh fel se is száradjatok,
Boldogtalan szerelem könnyei!

VÁNDOR ESTDALA.

Oh te, a ki égi vagy,
S minden bút és bajt elaltatsz.
Kinra, mely kétszerte nagy,
Enyhet is kétszerte adhatsz:
Erőm fogy, kedvemnek vége,
Kéj sem, kin sem érdekelnek.
— Égi béke,
Jőj s adj nyugtot e kebelnek!

MÁS.

Völgyön hegyen
Mi csend!
Az ág-hegyen
Szellő se' leng,
Fű sem hajol,
Bokrában hallgat a madár...
Várj, nem sokára már
Te is megnyughatol!

---

24 VADÁSZ ESTDALA.

Erdőn mezőn barangolok,
Puskám fölhúzva van.
S a mint, kedves, rád gondolok:
Képed felém suhan.

Te csöndesen mélázva jársz
Virágos völgy ölén;
S mig képzeted rajongva játsz':
Föllebbenek-e én?

Kinek egész világ vadon,
Hol zordan lépeget,
S bolyong, keleten, nyugaton,
Kerülve tégedet!

Mint' a holdba néznék pedig,
Ha csak rád gondolok;
Szivemre csönd ereszkedik —
Nem is t'om mi dolog!

25
A HOLDHOZ.

Ujra töltesz völgyet, erdőt,
Lágy köd fényivel;
Lelkem', a búban kesergőt,
Jössz oldozni fel?

Kis mezőmre halkan öntöd
Enyhed sugarát;
S szivem' nyájasan köszöntöd
Mint szelid barát.

Bús s öröm-napok viszhangja
Rezdül dal gyanánt,
S kéj és kin között barangva
Járom a magányt.

Folyj, kedves patak; sosem lesz
Több vidám napom!
Tréfa, esók, hűség — így elvesz
A futó habon.

Mindent, a mi kéjt igére,
Egykor birtam, ah!
S hogy az ember, gyötrelmére,
Nem felejt soha!

Folyj, patak, folyj gyors futással,
Völgyön, árkon át;
Énekemnek, halk zugással
Kisérd dallamát,

Hogyha téli éjjelente
Földagad habod,
S tavasz bimbait, kiöntve,
Meglöcsolgatod!

Boldog a ki elvonúlhat
A világ elől,
Egy hű szivre ráborúlhat
S senkit nem gyűlöl,

S élvezi egy hű baráttal,
A magány ölén,
A mi titkon vonul által
Éjjel, kebelén!

VÁRAKOZÁS.

Mi tetszik úgy, nem is tudom,
Nekem e szűk világban itt?
Mi tart, titkos varázslaton?
Ki oly szívesen feledem
A végzet csoda-útait:
Hogy mint vezérli életem',
S távol s közel mi vár reám,
Érzem pedig: sok minden ám!
Oh bár a ezélt még érhetném el!
— S mit van mit tenni: mint nyugodtan
Elvárni boldog öntudatban,
Jelenben a jövőt, reménnyel!

REMÉNY.

Légy a hűvel, jó szerencse!
Munkáját hogy jól megejtse.
— Ne engedd hogy ellankadjak!
Nem csak hiu álom az tán:
Hogy egykor e most száraz fán
Még virág s gyümölcs fakadnak

A GONDHOZ.

Oh ne térj, ne, körbe futván,
Vissza! hagyj el engemet!
Hagyj, oh hagyj a magam utján,
Hagyd, oh hagyd meg üdvemet!

Megragadjam? Ott hagyjam? — mondd!
— Eh, nem is kértem tovább!
Boldog lenni ha nem hagysz, Gond,
Téríts észre legalább!

TULAJDON.

Tudom hogy semmim sincs, — csupán
A gondolat, mely szabadon
Ömlik lelkemből, — azután
A röpke percz, mit útamon
A kedvező sors hagy nekem:
Hogy lelkemből élvezhetem!

---

26 LINÁHOZ.

Ha kezédbe még kerülne,
Szépem, e könyv valaha!
Akkor zongorádhoz ülj le,
Hol rég híved állt vala.

Zengjen a húr, gyorsan verve,
S vesd a könyvre szép szemed';
Ne olvass, dalold egyszerre,
Benne minden lap tied.

Ah, mi szomorú tekintet:
Ha papíron áll a dal,
Mely ajkadról isteníthet
S szívet téphet lángival!

TÁRSAS DALOK.

A mit társaságba' zengünk :
Szívből szívbe munkál bennünk !

SZÖVETSÉG-DAL.

A hányszor, boldog órán,
Hő sziv s bor egybegyűjt:
Vig ajkink, összeforrván,
Zengjék e dalt együtt.
Tartson meg így az isten,
Ki összelánczola,
Új lángra ő hevítsen,
Ki élesztőnk vala!

Föl hát vig kedvre! Légyen
Szövetségünk szilárd!
S ürítsük hevenyében,
Mig habzik, a pohárt.
Kocintva, nyakba öntse
Mindenki ó borát,
És új csókkal köszöntse
A régi czimborát!

Van-é valaki köztünk,
Ki nem elégedett?
Kik együvé szerköztünk
S köténk örök frigyet,
Melyben hűség, barátság,
Őszinteség honol,
Kicsinységek nem bántják,
S áll összeforrva jól.

Szabad, vidám tekintet:
Megállda ég a val!
Akármi érne, minket
Meg semmi sem zavar.
Ki tréfát könnyen vesz föl,
A kit nem bánt szeszély,
Ki nincs szorítva feszőtől:
Körünkbe' vígan él.

A keskeny életpálya
Tágasbbul egyre mind,
S ki a magasát járja
Nagy messzi szétekint.
De gond nem száll szívünkre.
Együtt kél s száll napunk....
Soká, soká, örökre
Mi együtt maradunk!

TAVASZI PROFÉCZIA.

Te erdei Habakuk,
Új proféta, jó kakuk,
A tavasz virág-korában,
Reggel, hajnalnál korábban,
Egy szerelmes ifju pár
Biztató szavadra vár.
Felelj, alig várhatjuk,
Mondd: kakuk, kakuk, kakuk!

E szerelmes ifju pár,
Halld, oltárhoz lépne már.
Szívesebben ma mint holnap,
Szíveik vágytól lángolnak;
Van-e addig hátra sok?
Meddig kell még várniok?
Egy: kakuk! — két: kakuk!
Nem sok, szód ha nem hazug.

Nem magunk vagyunk oka;
No, de két év, nem sok a!
És ha összekerülünk majd:
Lombos fánk vaj' sarjakat hajt?
No, erőlted meg magad',
Jósolj, jósolj, jó sokat!
Egy: kakuk! két: kakuk!
Csak kakuk, kakuk, kakuk!

Ha nem esalt a szó-fia:
Féltuczatnak nincs hia.
Hát ha szépen esdve kérünk:
Megmondod-e, meddig élünk?

És ha bizva kérhetünk:
Jósolj jó sokat nekünk!
Hej, kakuk, kakuk, kakuk,
Még: kakuk, kakuk, kakuk!

Addig, addig élni jó:
Mig ki sem számítható.
S ha együtt jutunk agg-korra:
Él-e szerelmünk akkorra?
Mert csak a mig ez is él,
Kell az élet! — Hát beszélj:
Jó kakuk, kakuk, kakuk,
Még: kakuk, kakuk, kakuk,
kakuk, kakuk:
(kecsteljesen, végetlenül.)

A BOLDOG HÁZAS-PÁR.

Miért a föld esenge:
Megjött a várt eső!
Nézd feleség, mi zsenge
A felüdült mező!
Homályt a szem csak ott lel
Ha kék távolba vesz;
Ez a mienk áldott hely,
Az üdv tanyája ez!

Nézd a fehér galamb-pár
Amarra szárnyal el.
Hol napsütötte lombnál
Kék ibolyákra lel.

A legelső bokrétát
Mi is ott köttük, ott!
A láng, mely ma is fényt ad,
Elsőt ott lobogott!

S hogy az *igent* rebegettük
A szent oltár kövén,
A többi párral együtt
Az áldást elvevén:
Egünkön más nap lángolt,
Éjjel más hold kele;
Megnyertük a világot
S új pálya nyilt vele!

Frigyünket százezerszer
Meg- s megpecsételők:
Az erdő és füzes kert,
Bokor s mező előtt.
A barlang s rom hírével,
S a bérc-nyilásba' itt,
A nádasig vivé el.
Szerelmünk, lángjait!

Ketten vagyunk, e hitben
Vidáman járdalánk.
Csalódtunk! már nem ketten,
Hanem hárman valánk.
Majd négy-, öt-, s hatan; őket
Sorjába' küldte ég;
S im, már fejünkre nőttek
Az ifju csemeték!

Amott a nyílt mezőben
Kié az üde lak?
Repkény-befutva, zölden
Mosolygnak a falak.
E hű fészket ki rakta,
Hol hosszú nyár-fal ing?
— Hű párjával, alatta
Él a mi jó Palink!

S hol bérczek közt kiforrva,
A megszorúlt patak
Hullámi a malomra
Zuhogva omlanak:
Szép ifju molnárnékről
A hír sokat regél,
De lányunk, tudom én jól.
Szebb mind a többinél.

De hajh, hol sűrű zöldség
Ing a templom megett,
Hol elborúl a föld s ég
S gyász-cyprus integet:
Két kisdéd magzatunk ott
Korán sirját lelé;
A földről vágyainkat
Ez vonja ég felé.

Nézd, amott mi csillámlik?
A lejtőn fegyverek!
Kívívott harez után, itt
A honvédő sereg!

S nézd, érdemjellel kit hoz
Elől a büszke mén?
Hogy' hasonlít fiunkhoz!
Károly! sejtettem én!

A várva várt vendégre
Mosolygó ara néz,
S a béke ünnepére
Már boldog párja lesz.
A vig zenéjű nász ott
Mindenkit tánczra int;
Virággal cziczomázod
Te a három kicsinyt.

S a szép kor újra éled
A vig dalon s zenén;
Midőn a körbe véled
Mint tánczos léptem én!
S az év, mely jő, szívünknek
Mily boldogságot ad!
Együtt keresztelünk meg
Fiút és unokát.

ÁLLANDÓSÁG A VÁLTOZÁSBAN.

Bár a tavasz gazdagságát
Meg lehetne tartani!
Ah, de rázzák a virág-fát
Már a dél fuvalmai.

Örüljek az enyhe zöldnek?
Árnyát alig éldelém,
Sárgán hinti már a földet
A hűs ősz hideg szelén!

Fádnak hogy gyümölcsit élvezd:
Gyorsan vedd ki részedet!
Egyik érni még alig kezd:
A más rügybe eredett.
Mindig más-más völgyed képe,
Minden zápor-ár után!
S ugyanegy folyó vizébe'
Egyszer fürdhetel csupán.

S hát magad? Mit szilárdnak vélsz:
Az is csupa változás.
Más a kőfal, a konok bérez,
Mert szemed, mely nézi, más.
Mely imént még esókba forra,
Az az ajk már oda lőn,
És a láb, mely zerge-módra
Mászott fenn a bérez-tetőn!

Az a kéz, mely, adományba
Fáradatlan, teve jót;
Tested egész alkotmánya,
Mind nem az már, a mi volt.
S a mi, mind ezek elmúlván,
Most viseli nevedet:
Úgy jött mint egy sebes hullám,
S elemébe úgy siet!

Hadd siessen! kezdet és vég
Ott hadd ölelkezzenek!
S a világ gyors gördülését
Ten-röptöd előzze meg.
Áldd a muzsák szent hatalmát,
Kik öröklőt nyújtnak ott:
Kebled érzelem-tartalmát
S szellemedben alakot!

ÁTALÁNOS GYÓNÁS.

Vedd szivedre, hű kör, ajkam
Böles intéseit ma!
Üdvöz e komoly hangulat,
Úgyis olyan ritka.
Sok jó szándok úgy elpárolg!
Vegyétek föl jó baráttól,
Ha kissé megszidna.

Jó a bűnbánat is néha,
Felebarát, hidd meg!
Valljuk hát meg itt egymásnak
Fő-fő bűneinket.
Térjünk meg a tévedésből,
Szabaduljunk mig nem késő.
Rosszat kiki mit tett.

Valljuk csak be, néha néha
Álmadoztunk ébren;
Telt poharat állni hagyunk,
Habzása teljében:
Pásztor-órát alkonyattájt,
Édes ajkak röpke esőkját
Elszalasztók szépen!

Nyárs-polgárnak csevegését
Szájtátva hallgattuk;
Égi zene élvezését
Érte oda-hagytuk.
Egy-egy boldog percnek üdvét
Dicsekvés hely'tt szégyeltük még,
Hogy korholt miattuk!

Kérlek, bűniért hivednek
Adj kegyes feloldást!
Eztán kedvedet találni
Igyekezik, meglásd;
Semmi jót se' hagyni félbe',
Az igazba', jóba', szépbe'
Előbb menni folyvást.

Nyárs-polgárnak, hogyha korhol,
Szemébe nevetni,
Nem szürcsölni lanyha ajkkal
Tele pohár nedvin,
Nem szemmel szeretni lágyan,
De hő ajkon, égő vágyban,
Csóktól részegedni!

J Ó S - D A L.

Ifju, szómra jól figyelj!
Térj eszedre s ifjuságod'
Jól tanuld használni fel.
Mérleg a szerencse, melynek
Nyelve ritkán áll egy helytt meg,
Porba sújt, vagy főlemel.
Uralkodnod vagy szolgálnod,
Veszteni vagy nyerni kell.
Nem lehetsz itt felemás:
Vagy üllő, vagy kalapács.

VANITAS! VANITATUM VANITAS!

Nem kötöm semmihez magam',
Ejhaj!
Azért is élek oly vigan,
Ejhaj!
Ki akar lenni czimborám?
Jőjjön, koczintson! Jó bor ám.
Igyunk későn korán!

PéNZ s kincs után vetém magam',
Ejhaj!
Alig szerzém meg, oda van,
Jaj baj!
A pénz forog, a pénz gurúl,
Gyült a világ négy tájirúl.
S a hogy jött: szerte hull.

Szép nők után vetém magam',
Ejhaj!
De bezzeg nyúlt is a nyakam,
Jaj baj!
A csalfa más felé csapott,
A hű halálra untatott,
És fittyet hányt a jobb.

Nagy útra keltem azután,
Ejhaj!
Hazám' s szokásit elhagyám,
Jaj baj!
Jó helyt sehol se' leltem én,
Az étel rossz, az ágy kemény,
S a szót sem érthetém.

Hirnév után vetém magam',
Ejhaj!
De másnak, lám, száz annyi van!
Jaj baj!
S alig kezdém szerezni meg,
Rám támadtak az irigyek,
Nem tetszék senkinek.

Majd harc után vetém magam',
Ejhaj!
Győztünk is néha csakugyan,
Ejhaj!
Ellenség vérze sok esatán,
De jó barát is kikap ám,
S féllábam' ott hagyám.

Semmit sem űzök már, nem én,
Ejhaj!
Azért egész világ enyém,
Ejhaj!
Eddig van a dal, czimborák!
Űritse kiki poharát,
Utolsó csöp borát!

VIGAN, BÁT RAN!

Lányokkal enyelegni,
Hősökkel verekedni,
Kevés pénz, sok hitel:
Im, a hogy' élni kell.

Sok pénz kell nagy lakmára,
De kevés elég mára.
S kevésbül is sokat
A jó kedv osztogat.

Ha jó helyett jő rosz kedv:
Ne bánjuk, majd odább megy.
S ha menni nem akar:
Űzzétek el hamar!

Hadd vigye, ördög-adta,
Mit úgyis nem adhatna.
Az üdv a vígaké:
Ez az *A.* meg a *V.*

Ne szünjeteK dalolni,
Világgal nem gondolni,
Bú baj ne szórja szét
Ez arany ABC-t!

---

v4 HADI SZERENCSE.

A harezba' nincs rosszabb dolog:
Mint ha nem kapsz sebet.
Únos-úntig diadalod, |
S meg új. új integet. |
Itt lepakolsz, ott felpakolsz,
De mást se' nyersz vele,
A marson éjt-nap kutya golsz
A mig nem únsz bele.

Aztán a beszállásolás!
A paraszton teher,
Káromkodik úr s polgártárs,
Hogy „ördög vinne el!“
Légy nyájas: gazdád rád se' néz;
Goromba: kinevet;
Elégtételt pedig ha kérsz:
Rágsz prófusz-kenyeret.

Ha ágyu megdördül megint
S kis-puska-tűz ropog,
A zászló új csatára int
S peregnek a dobok:

Vigan kezdődik, hejh, a táncz!
Majd futsz, majd szembe csapsz,
Majd retirálsz, majd helytt megállsz;
S egy keresztkéet se' kapsz!

De végre jő egy fris golyó
S hál'isten csontot ér.
Lábszárad eltörök, no jó,
S a győztesé a tér;
A városba vitet, hová
Mint ellenség jövéel,
Szép asszony ágyat vet puhán
S már egy szikrát se' fél.

És pincze és sziv megnyílik.
A konyha sem pihen,
Lágy pehely-ágyon estelig
Pihenhetsz kényesen;
Kukták keresik szád izét,
Az úrnő, ah, be szán!
Saját kis ingét tépi szét —
Ez lágy tépés lesz ám!

S mikor a hőst a házi nő
Már lábra állítá,
Szép szomszéd látogatni jő;
Utána nem soká

A harmadik s a negyedik,
Mig mind ellátogat,
Egész kis kör kerekedik —
S központja jó-magad.

A hir király fülébe megy,
Mily hős vagy, csupa tűz!
Kereszt, szalag, — pedig nem egy! —
Mit kabátodra tűz.
Szólj, Márs fiának hol lehet
Szebb élet, hova kell?
Mindenki tisztel és szeret
S könyek közt válnak el!

NAGY VENDÉGSÉG.

Sok vendéget várok én
Asztalomhoz márma.
Vad, madár, hal, bőviben
Süle lakomámra.
Valamennyit meghívám,
Meg is ígérkeztek.
Nézz ki Jancsi, szaporán,
Hogy még sem érkeznek?

Hívtam gyöngé lányokat,
Kik nem tudnak semmit;
Azt se', hogy mi jó dolog
Csókot adni, venni.
Valamennyit meghívám,
Meg is ígérkeztek.

Nézz ki Janesi, szaporán,
Hogy még sem érkeznek?

Aztán szép asszonyokat,
Kiknek jó szeszélyök:
S annál kedvesbek, minél
Mogorvább a férjök.
Valamennyit meghívám,
Meg is ígérkeztek.

Nézz ki Janesi, szaporán,
Hogy még sem érkeznek?

Ifju gavallérokat,
Kik módos-szerények,
Cseppet sem büszkék, holott
Tele az erszényök.
Különösen meghívám,
Meg is ígérkeztek.

Nézz ki Janesi, szaporán,
Hogy még sem érkeznek?

Férjeket, kiknek szeme
Nem kacsingat másra,
Legszebb mindeniknek a
Saját hitestársa.
Megköszönték szívesen,
Meg is ígérkeztek.

Jancsi, nézz ki szaporán,
Hogy még sem érkeznek?

Hivtam ám költőket is,
Kik kedvünk' hangolják,
S szívesebben más dalát,
Mint magukét, hallják.
Ők is szívesen vevék,
Meg is ígérkeztek.

Nézz ki, Jancsi, szaporán,
Hogy még sem érkeznek?

S most egyet se' látok itt,
Nem hogy seregestül.
Leves elfő, összeforr,
Pecsenye is elsül.
Sokat kívántam talán?
Bizony félni kezdek!

Jancsi, mit szólsz? egy se' jó,
Bár mind ígérkeztek!

Jancsi, fuss, de meg se állj,
Hívd be valamennyit!
A mint vannak, jöjjenek,
Nem kötök ki semmit!
A félváros tudja már,
Meg is igérkeztek.

Jancsi, nyiss ajtót hamar,
Nézd csak, megérkeztek!

A VIG WEIMARIAK.

Csütörtökön Belvedérbe,
Pénteken Jénába fel!
Ott az ember, alig ér be,
Mindjárt mulatságra lel.
A szombatot alig várjuk,
Vasárnap a zöldbe ki!
A falukat mind bejárjuk,
Vége-hossza nincs neki.

Hétfőn mind színházba készül;
Lassan eljő végre kedd;
Otthon, esőndes vezeklésül
Akkor filkózunk egyet.
Szerdán aztán könybe' fürdünk,
Mert komoly darab kerül.
És megint itt van csütörtök,
S kezdjük Belvedért elül.

És ez így megy, így naponta,
S mind az ötvenkét hetet
Öröm-lánczba, szakadatlan,
Vigan összekötheted.
Táncz-, ebéd-, színházba hát el!
Vigan illan életünk.
Bécsieknek jó a préter,
Weimar, Jéna jó nekünk!

„WILHELM MEISTER“-BŐL.

Halljátok meg még e zajban :
Szellem-ajkról szól a dallam.

MIGNON.

I.

Szólnom ne sürgess, hallgatnom hagyj!
Mert kötelesség e titok nekem.
Előtted föltárnám egész valómat,
De nem engedi végzetem!

A nap fölhozza fénysugárait,
Az éjt elüzi, megvilágosítja;
Fölpattan a kemény köszikla nyitja
S kiönti mélyen rejtett árjait.

Barát szivén barát nyugtot talál
És panaszokba keble kiömöl;
De ajkamon eskü pecsétje áll —
S azt csak egy isten szakíthatja föl!

II.

Csak a kit vágy gyötör:
Tudja mit szenvedek;
A föld örömitől
Elzárva senyvedek,
Vetvén az égre föl
Sovár tekintetet.
Szívem, szerettitől
Elzárva, oly beteg:
Dúl bennem s ki-kitör
Búm, ah oly rengeteg!
Csak a kit vágy gyötör:
Tudja, mit szenvedek!

III.

Hagyj megmaradnom így, mig élek:
Viselnem e fehér ruhát.
A földről nem soká letérek,
Ama sötét mély lakba át.

Ott kurta pihenésem lészen;
S megint fölnyilnak e szemek.
E tiszta burkot ott letészem,
Le koszorúmat, övemet.

Az égi alakok nem kérdik:
Itt lenn ki férfi, nő ki volt?
Ruhák, redők többé nem sértik
A megdicsőült testet ott.

Habár nem éltem munka- s gondban,
De éreztem bűt eleget,
Bánat miatt korán megaggtam...
— Örökre hadd ifjú legyek!

A L A N T O S.

I.

Ki csak magányra vágy:
Mi könnyen egyedül lehet!
Itt minden él, örül, szeret,
S téged búddal magadra hágy.

Kínommal, oh, csak hagyjatok!
— S ha magam maradok,
Távol mindenkitül:
Még sem maradok egyedül.

Vágyó szerelmes halkan suhan,
Meglesni: ha kedvese maga van?
Igy les rám, nappal, éjjelen,
Magányomban a gyötirelem.

Magányomban a fájdalom!
Csak majd, ha rajtad alhatom,
Magános síri ágy:
Akkor — magamra hágy!

II.

Halkan lépek ajtótokhoz,
Csöndben várva állok ott,
Kegyes kéz egy falatot hoz,
Azzal odább ballagok.

A ki csak meglátja képem':
Boldognak érzi magát.
Egy könnyű csillog szemében,
Mit sir: én nem látom át!

III.

Ki kenyerét könnyekkel még nem sózta,
Ki nem virasztá kínos éjeket,
Az ágya szélén ülve, sóhajtozva:
Nem ismer, ég hatalmi, titeket!

Embert az életbe ti vivétek be,
A csábnak, bűnnek ti adjátok át,
S ott hagyjátok nyomorba' és vétekbe' ...
Mert megboszúlja minden bűn magát.

PHILINE.

Ne zengjétek, gyász-énekekbe',
Hogy mi bús az éj magány!
Mert az éj, szépek, teremtvé
Vig mulatságért van ám.

S mint a férfíhoz van asszony
Adva, mint szebbik fele,
A naphoz is más szakasz van,
S szebb szakaszsa: éjjele.

A nappalnak ki örülhet,
Mely csak szórakozni jó,
S megszakitni örömünket,
Más egyébre nem való!

De ha csöndes éji órán
Hint a méces félhomályt,
S ajkból ajkba, egybeforrván,
Tréfa s szerelem foly át ;

Ha a pajkos nyílas gyermek,
A ki máskor úgy szalad,
Gyakran egy kicsinység mellett
Játszva vigan elmulat ;

Ha csalogány, szeretőknek
Édes dallal áldozik,
Mely raboknak s szenvedőknek,
Ah, jajhangra változik :

Oh mi könnyü szíveddel késel,
Mig az óra oda fent
Szól — s tizenkét halk ütéssel
Biztos nyugalmat jelent!

Hát a hosszú zord napokban
Védd szívedbe jól bele:
Minden napnak gondja megvan,
S minden éjnek gyönyöre!

BALLADÁK.

Regét, — el se hinnéd máshol —
Költő igazzá varázsol.

MIGNON.

Tudod hol a hon, hol citrom virúl,
Sötét lomb közt arany narancs pirúl,
Kék ég alól szelid szellő sohajt,
Lenn myrtus áll, babér magasra hajt,
Tudod, ah! Tudod, ah!
Csak oda vágyom, kedves, vigy oda!

Tudod a házat? s oszlop-csarnokát? ^v
Nagy terme csillog, fénylnek a szobák,
Hol szobrok állnak s rám tekintenek:
Szegény leányka, szólj, ki sérte meg?
Tudod, ah! Tudod, ah!
Oltalmazóm, vigy engem, vigy' oda!

Tudod a bérezet? felhős ösvenyén
Őszvér a sűrű ködben félve mén;
Barlangban ő sárkánytanya van;
A bérez omol, az ár rajt' elrohan.
Tudod, ah! Tudod, ah!
Oda visz útunk, apám, vigy oda!

A DALNOK.

Kit hallok a kapú előtt?
Ott lenn a hidon mit zeng?
Előnkbe hivjátok fel őt,
Dalát hadd halljuk itt bent!
Szól a király, — apród szalad, —
Apród jó, — az parancsot ad:
Bocsásd be hát az aggot!

Dicső urak, üdvözlek én!
Szép hölgyek, nők, idvezlek!
Csillagsereg, fénylő egén!
Egyenként ki nevez meg?
Minden mi szép itt, mily dicső!
Zárulj be szem, — most nincs idő
Bámulva kéjelegni.

S szemét lecsukj' a hegedős,
Húrját keményen ütve.
Bátran figyel sok büszke hős,
Szép hölgyek szem-lesütve.
Királynak megtetszék a dal,
S egy arany lánczért küld, a val
A dalnokot diszítani.

Arany lánczot ne adj nekem,
Add azt lovagjaidnak.
Szemökkel is harcz-téreken
Kik kopjákat hasítanak.
Avagy korlátnokodnak add,
Vállán a súlyos gondokat
Még ezzel is növelni!

Én dallok, mint madár dalol,
Zöld ágon, lomb-árnyalva;
A dal, melyben szív hangja szól
Magának dús jutalma.
Kérem ha mégis tán szabad,
Kérlek: legjobb borodból adj
S hozasd arany pohárban.

Kiitta mind: Oh enyh-ital!
Benned mi égi láng ég!
Dús ház az, ég áldásival,
Hol ez csekély ajándék.
Azért, ha jól lesz dolgotok,
Istennek hálát adjatok,
Mint nektek e borért én!

A Z I B O L Y A.

A fű között egy kis ibolya
Nőtt észrevétlen, meghajolva;
Oly édes kis virág.
Pásztor-lány a füves fölött,
Vig szívvvel, könnyen lejtve jött,
A réten át,
Dudolva halk danát.

Ah! gondolá az ibolyácska,
Volnék én a legszebb virág csak
E rét ölébe' itt!
Csak a mig a kedves letör,
És keble forró hevitől
Elhervadok —
Csak annyi ideig!

De ah, gondatlan lejt a lányka
Kis ibolyát nem vette számba,
Rátipra — s oda van!
Még annak is örült szegény:
Ah, üdv! hogy így halok meg én,
Ő általa,
Lábánál, boldogan!

A HŰTLEN FIÚ.

Volt egyszer egy ledér fiú,
Hozzánk a szél úgy hordta.
Egy árva kis lány, szöghajú,
Ölébe ült gyakorta.
Szeretgeté, csókolgatá,
Házassággal biztatgatá,
És végre cserbe hagyta.

Ezt barna lány hogy megtudá,
Csak összefagy a vére.
Kaczag, sir és könnyörg soká,
És belehal végtére.
Az' órában, hogy meghala,
Fölmered a kölkök haja,
S borzadva lóra pattan.

Sarkantyut ad, iránytalan
Ide s tova nyargalva,
Előre, hátra, fut, rohan,
De nincs sehol nyugalma.
Csak vágdat, hét éjt hét napot;
Esik, fú, dörg, le is csapott,
Árviz dagadva tombol.

S a mint villámba vészbe fut,
Kőfalt talál az útban.
Lovát megkötve, meglapúlt
A vész elől egy sutban.
S a mint setétben tapogat —
A föld alatta leszakad,
S bukik száz ölnyi mélyre.

Nagy-későn, hogy eszmél megint,
Lát három bolygó lángot,
Föltámolyg, s merre fényök int,
Vánszorgva mén utánok.
Azok meg, keresztül-kasúl,
Lépeső hág és száll, út szorúl,
Viszik dohos pinczékben.

Egyszerre nagy terem nyilik,
Hol körben ül száz vendég;
Csontváz, halál-fő mindenik,
S öt lakmájokhoz inték.
Lánykájok is közöttük ül,
S fehér halott-leplek mögül
Feléje fordul —

VILLI-KIRÁLY.

Ki vágat ily későn, a szélben, az éjben?
Az apa az, gyöngé fiával ölében.
Szívére szorítva, öelve tartja,
Oly biztosan őrzi, oly jól betakarta.

Mért bújsz ide, gyermek? szivedbe mi állt?
Nem látod, apám, a villi-királyt?
Farkát, — s a fejét, mit korona főd?
Fiam, csak a köd lebeg ott, csak a köd.

„Szép kis fiu, jer csak, jöszte velem!
„Majd szépeket játszunk, gondod' viselem.
„Szép völgybe leviszlek, s ott mennyi virág!
„Anyám arany öltönyt fog öltetni rád.“

Apám, ah apám, nem hallod-e, kérlek,
A villi-király mit ságva ígérget?
Légy csöndesen, édes! — csöppet se félj!
Szár az levelek közt zörög csak a szél.

„Nos szép kicsi gyermek, eljössz-e velem?
„Szép lányaim, meglásd, hordnak tenyeren.
„Szép lányim, az éjjeli tánczra kelők,
„Tánczolva, dalolva ringatnak el ők.“*)

Apám, oh apám, nem látod-e mégse?
A villi-leányokat ott a setétbe?
Fiam, de fiam, hisz' tisztán látok:
Revesen csillognak az agg fűzfák ott.

„Ugy ingerel, ah, e kis angyal-arcz!
„Elviszlek erővel, ha önként nem akarsz!“
Apám, ah apám, nézd, mellettem áll,
Jaj, bánt, nem ereszt a villi-király.

---

*) Ez a két sor a Szász Béla fordítása.

Megborzad az apja, futásnak ered.
Karjába' pihegve nyöszörg a gyerek.
Fáradva mikorra hazáig hatolt:
Karjában a gyermek — halva volt.

28

A HALÁSZ.

A viz dagad, a viz zupog, | h
És ott ül a halász.
Oly hűs a szíve, oly nyugodt,
Horgára néz, vigyáz.
És a mint ül s a mint figyel,
Hab kétfelé omol,
S egy hablány, nedves fűrtivel,
Kél a hullám alól.

És ajka szól, és ajka dall:
Ne csald ki gyermekim'
Gonosz szived ármányival,
Hogy elveszd ide-kinn.
Tudnád csak, mily jó dolga van
Kis hálnak ott alatt:
Te is leszállnál és vigan
Élnéd világodat!

Üdülni nem száll-é a nap
S a hold tengerbe le?
S hullám-lehelve, vidorabb
Szebb fényben nem kel-e?
Nem hív-e mélylő kéekkel a
Mosolygó láthatár?
Nem csábit tenképeddel, ah,
Ez örök harmat-ár?

A viz zubog, a viz dagad,
Locsolva lábait;
S érez szivén hő vágyakat,
Mint a kedves ha int.
És híva szól, és énekel,
S az ifju, ah, oda!
Az vonja, ő meg' süllyed el —
Nem is látták soha!

---

29 A THULÉI KIRÁLY.

Élt egy király világ-végen,
Ki a sírig hű maradt;
Kedvesétől, vég-perczében,
Kapott arany poharat.

Nem volt drágább kincse nála,
Egy nap azt nem hagyja el;
Mindkét szeme könnyben álla,
Valahányszor hajtja fel.

S a hogy elközelg halála:
A sok várat, kincs-aranyt,
Fiára mind átszámolja —
De nem azt a poharat.

Fejedelmi lakmán üle,
Véle a sok jó vitéz,
Vára termében körüle,
Mely le a tengerre néz.

Ott az agg ivó kiállott
Hogy végső lobbját igya,
S a szent pohárt ledobá ott
A tenger hullámiba.

Látta mint hull, mint merül meg,
Telik, sülyed, lesz oda...
Szemeire ködök ültek —
Többet nem ivott soha.

A BÁJVIRÁG.

— A FOGOLY GRÓF DALA. —

A GRÓF:

Egy bájvirágot ismerek,
Azt fölkeresni vágynám.
Mennék is, ah! de nem lehet.
Lekötve, börtön ágyán!
Annál nagyobb bubánatom:
Mikor kün jártam, szabadon,
Mert közel értem volna!

Méredek bércz körös-körül,
De messze hjába' látok:
Nem látom vár tetőirül
A csoda-szép virágot.
Ki ide hozná azt nekem,
Legyen lovag, csatlós legyen,
Barátomúl fogadnám.

A RÓZSA:

Itt nyílok én, itt hallgatom
Rostélyos ablakodnál!
Szegény fogoly, rab bajnokom,
Tudom, reám gondoltál.
Szived nemes, magasra van,
Én élek, ugy-e, vágyiban,
A szép virág-királyné?

A GRÓF:

Biborod, igaz, gyönyörű,
Szép vagy zöld zubbonyodban.
Neked a lány azért örül
Ékszer- s aranynál jobban.
A legszebb arcz szebb általad,
S a bájvirág még sem te vagy —
A melyet szívem áhit.

A LILJOM:

A rózsaszál nagyon kevély,
Szívében büszke vágy van.
De véle liljom nem cserél
Szépségben, szende bájban.
Kinek szivét nem lakja bűn,
És tud szeretni tiszta hűn:
Engem becsül legtöbbre.

A GRÓF:

Tisztának érzem bár magam',
És nem nyom semmi vétek;
De kezem lábam lánczba' van,
S így csak magamban égek.
Szűz arczodnak varázsa nagy,
Szép szende lányka mása vagy;
De van egy — nálad is szebb.

A SZEGFŰ:

Az én vagyok csak, senki más;
A börtönőr kertjében
Máskép e gondos ápolás
Miért körülem épen?
Nézd e teljes kehely diszét!
Nézd tarkaságomat, mi szép,
És illatom mi tartós!

A GRÓF:

Te is szép vagy, kedves virág,
Virúlsz kertésznek ékül;
Majd verő-fényt hagy esni rád,
Majd óv a nap hevétül.
De a mit esdve kér szivem:
Nem tarka szín pompái, nem!
Szerényke kis virág az!

AZ IBOLYA:

Szerényen, rejtve élek én,
Hivalgni nem szokásom;
S ha illik bokrom rejtekén
Megtörni hallgatásom':
Nemes vitéz, azt mondhatom,
Sajnálom, hogy jó illatom'
Hozzád nem küldhetem föl!

A GRÓF:

Becsülöm a kis ibolyát,
Oly ártatlan kedvesség!
Illatja oly édes! — de lásd,
Szivem mást, jobbat esd még.
Megvallom nektek, már ha kell,
E bérczetőn nem lelmi fel
A csoda-szép virágot.

Ott lenn a völgyben járdal a
Leghívebb nő a földön.
Utánam száll halk sóhaja,
Valamig itt gyötrődöm.
Egy kis virágra könnyet ejt — s
Azt súgja folyvást: ne felejts!
S én messziről megérzem.

Oh, mert megérik messziről,
Hol hű szivek dobognak.
A börtön-éj hogy meg nem öl:
Ennek köszönhetem csak.
Ha szívem szinte megszakad,
„Oh, ne felejts!“ suttogja csak,
S magamhoz térek újra!

35 // BORS VITÉZ NÁSZ-ÚTJA.

Vőlegényi jó kedvében
Lóra pattan Bors vitéz,
Hogy majd mennyegzőre mégyen,
Hol reá dús ara néz.
De az úton, szikla-parton,
Útját állja egy lovag.
S szót se' váltva, kéz a kardon,
Gyorsan összecsaptanak.

Soká kétes a harcz árja,
Végre Bors felé hajol,
S ő mint győztes kél utára,
— Ámbár elpáholva jól. —

De a mint megy, im elébe,
Rezgő bokrok enyhelyén,
Régi szeretője lépe,
Csecsemővel emlején.

És beinti a sűrűbe:
Ne oly gyorsan, jó vitéz!
Kedvesének nem örül-e,
Gyermekére rá se' néz?
Édes láng szivét áthatja,
Hogy sietni nem kíván;
Mert oly bájos most a dajka,
Mint egykor a szűzi lány.

De szolgálai kürtjét hallja,
Dús ara eszébe jut;
És egy várost ér a dalja,
Vásártól nyüzsg minden út.
Sok mindent a sátorokban
(Mind hitelre) megvesz ő;
De váltókkal odatoppan
Hajh, a sok hitelező!

És nevében a törvénynek
Beviszik a lovagot.
Ej, nem egy dalján történ' meg
Ny siralmas állapot.
Türjem ezt? — kérdé magától.
No de mást mit is tehet?
Párbaj-, asszony-, adósságtól,
Hejh csak! egy lovag se' ment!

N Á S Z D A L.

A grófrul, a jórul, zengjen ma dalunk,
A ki hajdan birta e várat,
Hol most unokája előtt dalolunk
S lakodalmán kedv bora árad.
Az ős pedig a szent harczra kiszállt,
Ellent megüzött, meggyőze viszályt,
S a mint hazaér s paripája megállt:
Várát a tetőn meglelte ugyan,
De szolga-sereg s vagyon ám odavan!

No, grófom, a harczból visszajövéél,
De gonosz baj várt haza, bezzeg!
Termedbe az ajtón süvölt be a szél,
Sarkában az ablaka reszket.
Őszszel fagyos ám ez az éjjeli lég!
No de hisz' gonoszabbat is izlele még,
S reggelre megint fordúlt a kerék!
Csak rajta, a mig süt a hold a szobádba,
A szalma alá, frissen, be az ágyba!

S hogy csak hamar ott szenderbe merül,
Az ágy alatt valami nesz kél.
Nem más lesz, egérke szaglálja körül,
S egy morzsát hjába keresgél.
De mégse! ni, fürge, kis újjnyi legény,
Kezében a lámpa, csak egy piczi fény,
És oly fura méltóság a szemén —
Ugy áll meg az alvó ágy-fejénél,
Ki most, ha nem alszik is, alunni vél.

Mi, jó uram, itt lakomázni merénk,
Mióta lakod, tájára se' jössz te;
S mert most is ezer mértföldre hívénk,
Vigalomra gyülünk ma is össze.
Ha engeded, és nem bánt csataránk:
Hadd üljük a vig lakomát egyaránt,
Éltetve csinos s dúsgazdag aránk'.
Álmában a gróf, vigkedvű szeszélylyel:
Múlások, itt van elég hely.

Három lovag ekkor előre robog,
Az ágynak alóla jövének.
Nyomukon csengő, csevegő csapatok,
Mind oly iczi kis piczi lények.
Majd megrakodott szekerek sora száll,
Hogy fül siketül bele, száj s szem eláll,
Több zajt a királyi udvar se' csinál.
Legvégül, arany kocsikon,
A szép ara és vendégek, ihon!

S vágatva sűrög valamennyi,
Mig helyt a terembe találnak.
Vig táncz folyamán fordulni, kerengni,
Mind párt választ ki magának.
Síp, trombita zeng, hegedű bele reng,
Táncz perdül, a násznép kerengve mereng,
Megzendül a — csendül a puszta terem.
A gróf csak nézi meszünnét,
Mint' lázban, úgy érzi, fekünnék!

Dobog ám, kopog ám, robog ám a terem,
Csörg-zörg a sok szék, a pad, asztal;
Párjával a tánczos mind oda-terem,
Jól lakni a testi malaszttal.
Kolbász, piczi sonka, baromfi sorok,
Hal, vad pecsenyék, tál tálra forog,
Fölváltva kerülnek a drága borok,
S foly a lakzi soká, zajosan...
Egyszerre — dalolva — a légbe suhan.

S ha hallani vágytok, odább mi leve:
Csitúljon a zaj, zene!... Jól van.
Mit alva ily szépen látott kicsibe',
Majd élvezi nagyba', valóban.
Dob, harsona zeng, sok fáklya lobog,
Nász nép jön özönbe, kocsik, lovagok,
Köszöntve, köszönve, hajlonganak ott,
Számnélküli üdvteli nép...
Igy volt — s ma így van megin' ép'!

A KINCSÁSÓ.

Beteg szívvél, pénz-szegényen
Éltem napom', örök jajjal.
Szegénység a legnagyobb baj,
Pénz az élet fő-java.
S hogy bajomnak vége légyen:
Nosza, kincs-keresni mentem,
En-vérem a pergamenten:
,Birjad lelkem valaha!'

Vontam ott bü-kört bü-körre,
Varázs-lámpa vetve lobbot,
Összerakva füvet, csontot,
Egy varázs-szó végezé.
S a mint tanulám előre,
Ástam ott a jelölt tájon,
Hogy a kincset megtaláljam...
Sötét s vészes volt az éj.

S im, világot látok távol,
Mintha piros csillag égne
Végzetetlen messzeségbe';
S éjfél t üt a tornyon épp'.
És az éj kinyil' magától,
Fény világol szerteszéjjel,
S égő lánggal tölt kehelylyel
Egy deli gyermek kilép.

Szép szemébe' báj csillámla,
Fejét koszorú körözte,
S a pohár fénylángja közbe'
Lépett bü-körömbe bé.
Poharából megkinála...
— Gondolám, e bájos gyermek,
A ki nyújt ily égi kelyhet,
Vaj', a gonosz lehet-é?

Idd az élet tiszta kedvét!
Értsd meg, érdd be a leczkével:
S büvel-bájjal, rémes éjjel,
Többé ne gyötörd magad'!

Sose ásd itt a föld keblét.
„Munka nappal! este lakma!
Dolgos hétre innep napja!“
Légyen eztán jelszavad.

A FONÓ LÁNY.

Csöndesen hogy fonogattam
S egyaránt eredt a szál:
Egy szép ifju oda toppan
És rokkám előtt megáll.

Megdicsért mi jót találhat:
— Hiszen az rendébe' van! —
Az egyenlőn sodrott szálát
S lennel egyenlő hajam'!

Ámde nyugton meg nem állta,
Hogy rendem' ne tépje szét —
S elszakadt a kis fonálka
Mit soká megőrizék.

S a fonál, mit összevertem,
Súlyba' sokra, sokra mén;
Ah, de senkinek se' mertem
Dicsekedni azzal én!

S a hogy a takácshoz vittem:
Istenem, mi lelhetett?
Jaj nekem, mi mozdul itten?
Szivem kétszer lüktetett.

Perzsel ám már a forró nap,
Fejéritni is viszem;
Hej, nehéz, partján a tónak
Hajladozni a vizen!

A mit fonogattam volt a
Kis kamrában a suton:
Végre is, — ki tehet róla —
Napvilágra jő, tudom!

TÖRVÉNYSZÉK ELŐTT.

Hiába kérditek, urak ti,
Nem mondom meg kitől kapám.
Rám mondjátok hogy: szajha, pedig
Becsületes nő vagyok ám.

Kihez esküdtem: meg se' mondom;
Nekem jó, annyit mondhatok!
Akár arany lánczot visel,
Akár csak szalma kalapot.

Ha kell viselni gúnyt és szégyent,
Hadd viselem csak én magam.
Én ismerem őt, ő ismer engem,
S istennek is tudtára van.

Bíró uram, tisztelendő úr,
Csak hagyjanak békét nekem!
Nem az uraké ez a gyermek,
Egyedül az én gyermekem!

IFJU ÉS PATAK.

IFJU:

Hová szaladsz kis esermely, ej,
Olyan vígan?
Habod gyorsan csörögve lejt
Szűk árkiban.
Mi dolgod van a völgybe' lenn?
No állj meg és felelj nekem.

PATAK:

Ifjú! Szabad hegyi patak
Valék! De im
Árokba fogtak — és dagadt
Hullámaim
Könnyebben futnak így le, víg
Lármával, le a malomig.

IFJU:

Te könnyü szíveddel mézsz oda,
Oly hűs habod;
De hő vérem mint lobog, ah,
Nem tudhatod!
A szép molnárlány néz-e hát,
Szólj, néha nyájason reád?

PATAK:

Hajnalba' mindig ablakát
Kinyitja ő;
S fürdetni szép arcát, nyakát,
Hozzám lejö.
S oly teli keble, oly fehér,
Hogy habom felforr, mint a vér.

IFJÚ:

Ha így a víz hullámiban
Forral hevet:
Nyugodt, kinek hús-, vére van,
Hát hogy lehet?
Ki őt csak egyszer látta: már
Rab és mindig nyomába jár!

PATAK:

És akkor minden kereken
Úgy zúgok át,
Hogy alig bírja, úgy kereng
Minden lapát.
Mióta itt örölget ő:
A víz is frisebb örlető.

IFJÚ:

Szegény! mi a szerelmi gond:
Nem ismered.
Ő rád nevet, s tréfálva mond:
Eredj, eredj!
Vagy téged is föltarthata
Egy lángoló pillantata?

PATAK:

Oly nehezemre esik, ah,
Folynom tovább!
Habom kanyargva késik a
Virányon át.
S ha tőlem függne, azt hiszem,
Visszafordúlna gyors vizem.

IFJÚ:

Szerelmi kínom társa, te,
Isten veled!
Öröm-hirt még vaj' hozhat-e
Nekem vized?
Mondd meg neki s mondd szüntelen:
Hogy mit kíván s remél szívem!

30

HATÁS A TÁVOLBA.

Ott ült a királyné, termibe' fenn,
Száz gyertya világola fényben.
És szól az apródnak: „Fuss egyszeriben,
És hozd ide gyorsan erszényem’.
Menj, legfelül ottan
Az asztalomon van.“
És gyorsan az apród fut, szalad,
A más szárnyon van, percz alatt.

Királyné mellett addig a legszebb
Szép asszony sörbetet szűresöl.
Egyszerre a csésze, tán hogy keze reszket,
Megkocczan erősen, el is dől.
Jaj, szégyen! oda
A drága ruha!
Fölugrik a nőcske, fut, szalad,
A túlsó szárnyra percz alatt.

Apród ezalatt már visszatér;
Találkoznak a csarnokban.
Az ifju tüzes, a nőcske ledér,
Egymásért ége titokban.

Oly boldog a pár,
És nincs örömébe' határ!
Egymás kebelén szerelmesen édelg,
Egymást csókolja, ölelgeti hévvel.

De csakhamar annak is vége;
A nőcske lakába siet.
Apród a királyné-asszony elébe,
Urak és urnők közepett.
Ránéz a királyné — mellén
Meglátja hogy foltos a mellény!
Mindent is azonnal észre vesz,
Mint Sába királyné, oly eszes!

S az udvarmesternét behivatja:
„Eszedbe' van-é multhéti szavad?
Azt állítád, ugyan vitatva,
Hogy nincs a mi távolba hat;
Látszó nyoma annak
Van, mi közel van, csak —
Távolba pedig hogy tenne hatást:
Ég csillaga sem teheti; — no lásd:

Csak ép' az imént, itt mellettem,
Egy sörbetes esése kiömlé.
S im az apródom mellénye, menten
Foltos lőn, nagy-tova tőle.
Szabass neki mást;
S mivel szemlátomást
Mellettem érv: árát fizetendem!
— Máskor vigyázzon, pórul jár különben!“

JÁRÓ HARANG.

Volt egy fiú, kit sohse' tudott
Templomba vinni semmi.
Vasárnap mindig lelt okot,
Ki a mezőre menni.

Az anya szólt: Halld, a harang!
S ha hangját el nem érted:
Majd egyszer aztán lesz harag,
És maga jő el érted.

Gondolt' a gyermek: a harang
Fen függ a harang-lábon!
S már ismét a mezőn barang,
A völgyben és domb-háton.

Bing-bang, — elhallgat a harang,
Az anya ámul-bámul.
Oh rémség, oh iszony! — alant
Megy a harang — magátul.

Megy ingva-bingva, oh csuda!
Hol a fiú van, arra.
Fut a fiú, a hogy tuda;
Jaj, mindjárt eltakarja!

De szerencsére átoson,
Gyorsan megkanyarodva;
S fut árkon bokron lapon,
Egyenest a templomba.

S minden vasárnap, innepen,
Templomba híven eljár.
Ha hall harangszót: fut, megyen,
Személyes hívást nem vár.

JÁMBOR ÉS JÁMBORNÉ.

Holnap Szent-Márton napja van,
S ki urát szereti,
Mint Jámborné: kalácsot gyúr,
Libát is süt neki.

Már mind a kettő lefeküdt.
De szél üvölt, sikolt.
Kelj fel, szól Jámbor, menj ki csak,
S a zárt előre told!

Meg sem pihentem, fázom is,
Oly jó a nyúgalom.
Tőlem zöröghet reggelig,
Biz' én rá nem tolom.

Jó! fogadást tesznek legott,
Csak egymás fülibe:
Hogy a melyik szót ejt előbb,
A zárt az tolja be.

Éjfél felé jő két utas,
Ki elveszté utát.
Mécs kialudt, tűz hamvba dőlt,
Hol járnak sem tudák.

Miféle átkozott hely ez?
M~~i~~ sok, még is sok a!
Egy árva hang sines, semmi nesz.
— A zár ám az oka.

Ott a kalácsot megeszik,
Meg a szép sült libát.
Jámborné gondol ám sokat.
De egy hangot sem ad.

S megszólal egyik jövevény:
Torkom kiszáradott.
Nytott almárjom -- gugyi-szag,
Ez már jó állapot!

Ez pálinkás üveg! No lám!
Jobbkor nem is jöhet!
Én rád köszöntöm és te rám!
S már kortyol az üveg.

Felugrik Jámbor mérgesen,
S rájok förmed nagyon:
Fizesse meg ki megivá,
Mert abba nem hagyom!

S felugrik Jámborné vigan,
Mint ki kincset talált.
Te szóltad, Jámbor, az első szót,
Te tolod rá a zárt!

A HŰ ECKART.

Bárcsak tova volnánk, érnénk haza bár!
Boszorka-hadat, jaj, hallani már!
Ott zúgnak az éjbe' mögöttünk.
Süvöltve közelgnek, léptünk' követik,
Egy korty ez a sör, kancsónkba', nekik;
S üresen hagyják, ha kiitták.

Szorongva siet két gyöngé gyerek;
De útjok' elállja egy jámbor öreg:
Csitt, gyermek, egy szót se; no csitt hát!
Vadászni valának ez éjjeli nők,
Kedvökre had' oltsák szomjuk' el ők,
Mindjárt szelidül a haragjok.

No jól van; azonba' közelg a csapat,
Szürkén, csupa vázkép; — oh iszonyat!
De isznak, akár csak a gödény!
Sör hát oda van, korsó kiürül,
S üvöltve, süvöltve, a légbe' körül,
Tova robban az iszonyu rémhad.

Gyermek haza menne; de félve szepeg.
Biztatja azonban a jámbor öreg:
No, semmi sirás, piczikéim!
Oh jaj, kiszid otthon s megver apánk!
Ne féljeteK, egy kicsi újja se bánt
Csak szót se arról a mi történt.

S ezt nektek a' rendeli, mondja, gyerek!
Ki jó gyerekekkel játszani szeret,
A vén, a hü, jó szívü Eckart.
Nevemet nektek, tudom, emlegeték,
Mint csodatevőt, — de a bizonyíték
Most van kezetekben először.

A mint hazaérnek: az apja elé
Mindegyik a kancsót szepegve tévé,
Várják a szidást, meg a vesszőt.
Kóstolja az apjok: a sör remek ám!
És körbe megy, egyik a másik után
Moghajtja, de nem fogy a kancsó.

És reggelig így mind tart a csoda;
S a gazda s a vendég bámulata
— Mint a korsó söre — nem fogy.
Gyermek darabig titkon mosolyog,
De végre kimondja: hogy' volt a dolog,
S a szóra — kiszárad a korsó.

Tanuld meg e példán jókor, te gyerek,
Ha int tanító, apa, jámbor öreg:
Fogadd meg a szót, meg az intést.
Titok oldaladat bár fúrja ugyan:
Azért ne feesezd ki, hallgatni arany,
S sörrel teli lesznek a korsók!

32
A HALOTT-TÁNCZ.

Éjfélkor az agg torony öre lenéz,
Hol a sok sir áll szanaszéllyel.
Tisztán süt a hold, úgy áll az egész
Temető, mint nappali fénynyel.
S megmozdul im egy sir, utána meg egy.
S nő s férfi, vegyest, fölszínre lebeg.
Mind hosszu, uszályos ümögben.

S mind illeg a — billeg a sirja gyepén;
Perdülne a tánczra bokájok,
Az ifju s az agg, a dús s a szegény;
Csakhogy nem ereszti uszályok.
De szemérem — a' nem köti a temetőt,
S mind sorba ledobj' a fehér lepedőt.
Kiki sirhalmára magának.

Csipő nosza lendül, rá mozdul a láb,
Ugyancsak, inogva, bokázzák.
Ziregve, zörögve, fölebb meg alább,
Mint járnak ütemre fa pálczák.
A tornyos a tréfát ugy megneveti.
S azt súgj' a kisértő, azt súgja neki:
Menj, hozz el egy üngöt amonnan!

Gondolta, tevé. S magára aval
A szent ajtót rácsapva berántja.
S még egyre mosolyg sűgáraival
A hold a kísérteti tánczra.
De végre amaz s emez elmaradoz,
Levetett lepedője után kapadoz,
S huss, egybe a hantok alatt van.

Csak egy tipeg és tapog még ide kiint,
Kapadozva keresve az ingét.
Nem czimbora tette, jól tudja, e csint,
Orrontja bizony, hova vitték.
Rázz' a toronyajtót, — az nem ereszt,
Mert őrzy, szerenese! sok czifra kereszt,
Érczből reaverve, szegekkel.

De nem nyugoszik, mert kell a lepel,
S tanakodnia sincsen idő.
Párkányra magát gyorsan veti fel,
S oromrol oromra kapaszkodik ő.
Jaj a toronyörnek, mindjárt oda van!
Párkányrul a rém párkányra rohan,
Póklábbal kűszva fölebb mind.

Megsápad az ör, foga is vaczog ám,
Dobná is elébe az inget.
De fönn akad egy csücs a párta fogán —
No! nem menekül ma meg innen!
Halványul a hold, felhőbe veszett el —
Hatalmas ütéssel az óra egyet ver,
S lenn összezuzódik a csontváz!

A BÜVÉSZ - INAS.

Csakhogy a boszorkamester
Végre már hazúlrol elment!
Szolga-lelkek most az egyszer
Nékem engedelmeskednek!
Megjegyeztem minden
Tettit és szavát;
Vélök végbe vinnem
Könnyü a csodát!

Járja! járja!
Rajta, mind el!
Hogy a mint kell
Viz zubogjon!
Hadd ömöljön bőven árja,
Bűvös fördővé buzogjon!

Vén seprű! no, állj elé te!
Itt a rossz rongy: bele bújtál?
Vén uradnak jó eseléde,
Most az egyszer nékem szolgálj.
Állj két lábra, így ni!
Fönn fejed legyen!
Korsót vizre vinni
Mozdúlj íziben!

Járja! járja!
Rajta, vidd el!
Hogy a mint kell:
Viz zubogjon!
Hadd ömöljön bőven árja,
Bűvös fördővé buzogjon!

S szolgálat-készen siet lám,
A folyóig meg sem állva;
S visszafordúl, mint a villám,
Vizzel teli korsó nála.
Másikat is fordúl,
Telik már a kád;
S egyre jobban gyorsúl,
Úgy töri magát!

Állj meg, állj meg!
Elég lész már!
Mert egész ár
Önt el egyben.
S nyelvem egy szót nem talál meg,
Azt a szót, jaj! elfeledtem.

Azt a szót, mely újra azzá
Tészi, a mi volt! — S ihol, na!
Újra fut! Csak már ne hozná!
Bár a régi seprű volna!
Újra hozza mindig,
Nincs az árra gát,
Patakok előntik
Az egész szobát.

Nem hagyom már!
Véget vetnem
Kell sietnem.
Pusztulj inset!
Reszketek! Csak vége voln' bár!
Hah, mi rém-arcz! Mily tekintet!

Állj meg, rút pokol fajzatja!
Elöntöd a házat mindjárt.
A küszöböt viz áztatja,
Ember benne kötésig jár.
Czudar seprű! szómra
Még nem is figyel!
Mindig egyre hordja,
Még se' fárad el!

Mégse' — mégse'
Hagyod abba!
Rossz darab fa!
Visszajőj csak:
Itt e bárddal, egy ütésbe',
Fogadom hogy ketté csaplak!

S itt van ismét, újra hozza!
No, de majd elbánok véle.
Várj csak, átkozott gonossza,
Mindjárt végez bárdom éle.
Megvan! eltaláltam!
Két felé repedt!
Föl, reményre, bátran!
Ujra éledek!

Végem, végem!
Mind a két rész
Szolgaként kész
Menni ismét!
Jaj! a vizre fut sebtében!
Ég hatalmi, jaj, segítség!

Futva jönnek, jönnek egyre!
Vizbe fúlád szoba, lépcső.
Még is árad! — Mester, erre!
Halld meg szómat, míg nem késő!
Ah, a mester itt van!
— No 's, mi ez, kölök?
— Szellemid' kihívtam
S nem bírok velök!

„Vissza, mondom!
Seprű! bújj a
Sutba újra!
Légy, mi voltál!
Ezután majd lesz rá gondom:
Hogy csak a mesternek szolgálj!”

A KORINTHOSI ARA.

Egy fiatal érkezik Athénből
Korinthba, hol nem járt sohse' még.
Bizton száll egy polgárhoz vendégül,
Apja s ez egymást rég ismerék.
Tervök nem titok:
Lánykájok, fiok,
Vőlegény- s menyül van szánva rég.
Hajh, de áll-e vajj' a régi szándék?
S mily árt kérnek érte vajjon ott?
Mert családja s maga is pogány még,
Keresztyének itt ezek viszont.
S hol új hit fakad:
Eskü-szavakat
Úgy kitépnek, mint a rosz gyomot.

Alszik már a ház aprója nagyja,
Apa, lányok, csak az anya nem.
Vendégét ez szivesen fogadja,
Szállásolja legszebb termiben;
Hoz ételt, italt,
És a fiatal
Igy ellátva, jó éjt mond s megyen.

Ám a jól ellátott asztal mellett
Nincs étvágya, szomszárja sem kele.
A fáradtság éht szomszárjat feledtet,
S dül ruhástúl fekhelyére le.
S már bólintva int,
Egy alak a mint
A nyitott ajtón belebbene.

S látja im, — a mint pislant a lámpa —
Hogy egy lány, fehérben, szép, deli,
Lép szerényen, halkan a szobába,
Gyász- s arany-szalagban fürtei;
S hogy az idegent
Megpillantja bent:
Hó kezét ijedten emeli.

S szól: idegen lettem-é vaj' itthon:
Azt se' t'om, ha vendég érkezék?
Ah, így tartnak zárt czellámba' titkon,
S most az arczom im szégyenben ég.
Ifju, csak maradj!
Tartsd meg ágyadat,
Én megyek már, gyorsan, mint jövék.

Szól az ifju: Csak maradj, leányka!
S fekhelyéről gyorsan fölriad.
Itt a Ceres, Bacchus adománya,
Ámort, édes, te hozod magad!
Sápaszt félelem?
Kedves, jer velem:
Lássuk, ennyi isten hogy' vigad!

Állj meg ifju, maradj tőlem távol!
Örömükbe' részem nem lehet.
Jó anyámnak beteg buzgalmából
Minden, ah, már elvégeztetett;
Fogadást tevén,
Ha megél, hogy én
Ifju vérrel istené leszek.

S elvonúltak, seregestül, egyben,
Kis lakunkból, régi istenink.
Egy láthatlant tisztelnek már mennyben,
S egy megváltót a kereszten itt.
Nem kos, bika húll:
Irgalmatlanúl
Emberáldozatot kér e hit!

És az ifju, kérdve és figyelve,
Függ a lányka legkisebb szaván.
Lehetséges, hogy hozzám e helybe
Szép arám jött volna igazán?
Csak te légy enyém!
Mert esküt tevén:
Összeadtak már apád s apám.

Engem már nem adnak, drága lélek,
Húgom' szánták most utóbb neked.
Mig czellámba zárva búban élek:
Ah, karában engem ne feledj.
Nem feledlek én,
Elhagyott, szegény,
Nem soká kit mély sir öble fed!

Nem! s e lámpa-lángra esküszöm meg,
— Hymené e szende fényü láng! —
Veszve nem léssz nékem s az örömnök,
Hazaviszlek, hű arám gyanánt.
Csak maradj, szivem!
Üld meg itt velem,
Készületlen, nászi lakománk'.

S már szerelmi zálogot is váltanak:
Arany lánczot ad a lány elébb;
A fiú meg' esészét nyújt a lánynak,
Vert ezüsből, ötvös remekét.
Nem nekem való!
Csak hajadbul, oh,
Adj egy fürtöt, nem is kell egyéb!

Épen kong a szellem-óra halkan;
Most kezd a lány élénkülni még.
Nagy-mohón szüresölve sápadt ajkkal
A pohárnak vérbibor levét;
De csak egy falást,
— A fehér kalácst
Bár kínálja ifja, — nem evék.

S a fiúnak nyújtja most a kelyhet;
Mohón szüresöl az is nedvibül,
Hő szerelmet esd a lakma mellett,
Szíve, ah, a vágytól betegül.
Esd, hiában ám,
Ellenáll a lány,
S ő az ágyra sirva csak ledül.

Oda megy most s ráborúl a lányka,
Látnom, ah, mint fáj gyötrelmidet!
De magamhoz közelebb bocsátva:
Szörnyü titkom' egybe' fölfeded.
Hozzám nyúlva, ládd:
Választott arád
Mint a hó fehér, de jéghideg!

Megragadja ifja hő kezekkel,
Szenvedélye lángolóbbra vál.
Jer szivemre, itt még fölmelegszel,
Bár ki szint' a sirból szállanál.
S ajkhoz ajk nyomúl,
Lehök esőkbafúl,
— Égsz-e? s érzed: hived lángban áll!

S hőbben egymást, szorosbban fogják át,
Gyönyörükbe forró köny vegyül.
Mohon szivja ifja ajki lángját
Benne élve, a lány, egyedül.
Forró lángitúl
Vére is kigyúl,
De sziv nem dobog ki keplibül.

És az anya künn jár még e közben,
Ébren tartja hű gondoskodás.

— Hah! mi volt ez? — hallgat és megdöbben,
Mily különös hang ez, mily csodás,
Völegény s ara
Kéj- s panasz-szava,
És szerelmi tördelt suttogás!

Mozdulatlan áll meg az ajtóba',
Meg akarva tudni a valót.
Hallgatózik — s hallja bosszankodva:
Csakugyan szerelmi s esküszók!
Csitt! kakas szava!
— S holnap éjszaka
Újra eljössz úgy-e? — S csókra csók.

Féke nincs már a méltó haragnak,
Nyitj' a jól ismert zárt hirtelen.
Hát e házban oly leányok vannak,
Kik készek, ha int az idegen?
És ezzel belép...
S a mécsnél — nagy ég! —
Önlányára ismer kénytelen!

És az ifju, első ijedtében,
Eltakarni, ugrik, a leányt,
A szőnyeggel, önfátylával épen —
Ám az félretolja s int — ne bánd!
S mint a szellemek
Ha föllengenek:
Kél az ágyból sirni rém gyanánt.

Oh anyám, anyám! szól tompa hangon,
Megirigyléd e szép éjszakám' ?
Meg se hagysz e meleg helytt nyugodnom,
Igy új kínra keltem föl csupán ?
Hát nem volt elég:
Hogy lányod fejét
Koporsóba hajtád ily korán ?

Ám a sir békói le nem fognak,
Végzetem kiűz szűk öbliből.
Mormogó danája papjaitoknak,
Sem áldása, nem hat égre föl.
Sziv ha lángba' van :
Só s viz hasztalan,
A szerelmet meg nem hűti föld.

Már ez ifju nékem volt ígérve
Mig állt Venus nyájas temploma.
Ám egy balfogadás kényszerére,
Törve első esküd szent szava.
De násztól a lányt
Eltiltó anyát
Meg nem hallgatott az ég soha !

Im a~~n~~ őszön sirból is kihajt még,
Hogy keressem elveszett javam' ;
Hogy szeressem a kit elveszejték,
S szive vérét szívjam úntalan.
S ha kivégzem ezt:
Dühöm újba kezd,
S ifjan vesznek el mindannyian !

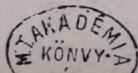
Bájos ifju! nem sokára tarthat,
Életed már: elfonnyadsz legott.
Lánczomat eserében elfogadtad,
Viszem fürtöd', vissza nem kapod.
Nézz e fürtre, nézz!
Holnap szürke léssz,
S barna ismét — majd talán csak ott!

Halld, anyám, még végkérelmemet meg:
Rakj egy máglyát dombtetőn nekünk.
Nyisd ki zárát szűk kis rejtekemnek,
Lángsirunkba együtt hadd megyünk!
Mig a láng lobog,
Mig a füst gomolyg,
Régi isteninkhez sietünk!

34. ISTEN ÉS A BAJADÉR.

(Hindu legenda).

Mahadóh, a föld királya,
Most hatodszor szállt alá.
Hogy velünk a földi pálya
Kéjét kinját osztaná.
Elfogadja lakhelyünket,
Ellenére nincs misem;
Csak így enged, csak így büntet
Emberileg, helyesen.
És vízsga szemekkel nézvén az egészet,
Kastélyt ha kileste, kunyhókba benézett:
Elhagyja a várost s útjára megyen.

És a mint az úton lépdél,
A legszelső ház iránt:
Megpillant, kifestett képpel.
Egy elesett szép leányt.
— Jó napot, szűz! — Nagy becsület!
Jövök, csak egy perczig állj!
Bajadért ily czim nem illet,
Itt tanyát a kék talál!
S már nyúl a kobozhoz, már tánczdala pendül,
Reng, habzik a keble, kéjtül szerelemtül,
S hajlongva, lebegve, virágot ajál.

S hívja csábító mosolylyal,
Vonja szenvedélyesen.
Kis lakomba jőj, — azonnal
Lámpa gyúl, szép idegen.
Fáradtságod' enyhítendem,
Sebhedt lábad' ápolom,
Szólnod kell csak s meglesz minden:
Tréfa, kék, vagy nyugalom.
Hű gonddal a színlelt kint enyhíti híven:
Az isten örül, hisz' a bünteli szívbén
Még látja hogy emberi szikra vagyón.

S nyájasb lesz a bűn leánya,
A mint az követelőbb;
S a szív önként-adománya:
Mi mesterség volt előbb.
Majd a virágok helyében
A gyümölcs is megterem:
Hol a kedély engedékeny,
Nincs messze a szerelem.

S jobban behatolni a lányka szívéhez :
Az isten iszonyt, kéjt, gyötrelmeket ébreszt,
S költ szörnyü tusát a hő kebelen.

S csókkal hinti festett arczát,
És a lány im elfogúl ;
Szerelemnek vivja harczát
És — legelső könyje hull.
Oda omlik szerelemben,
Nem dijért, se' kéj miatt —
S máskor oly kész tagja minden
Szolgálatot megtagad.
Mig a puha ágyon kéjteli fátyol
Borúlva reájok, az éji homálytól
Szender jön a szemre, hálója alatt.

Édes éjnek kurta álma :
Ah, az ébredés korán !
Szép vendégét holtra válva
Leli kebelén a lány.
Sir, jajgat, reá borúlva,
Jajja, ah, nem költi föl.
És viszik már, és a hulla
A lángok közé merül.
Papok körül állják .. Halld, zeng a halál-dal,
Ő a sokaságon örvöngve tör által ;
— Ki vagy, mit akarsz te, e máglya körül ?

S összerogy a máglya mellett,
Jajgat vad-keservesen.
Gyilkos láng, férjem' benyelted,
Hév öledben keresem.

Vagy az égi szép alaknak
Hamva maradjon csupán?
Ő enyém! az! enyém volt csak!
Ah, egyetlen éjszakán!
Éneкли a papság: „kihozzuk az aggot,
Munkába ha fáradt, vékép ha elaggott,
S kihozzuk az ifjut, nem vélve, korán.

Halld papjaid tudományát:
Férjed ez nem volt neked;
Hozzá, gyönyörök leányát,
Semmi sem köt tégedet.
Árny csupán tettet kísér el
Óda hol nap nem ragyog,
Csak a hitves megy a férjjel:
Ez dicső tiszt s drága jog.
Zengj, trombita, szent gyászt! Ti istenek égben,
Vegyétek az ifjut e máglya tüzésen,
Föld disze imént — s most lángba' lobog!

Igy a kar. De a leánynak
Csak nagyobb fájdalma van.
Tárt karokkal fut a lángnak
S elszántan belé rohan.
Ám az isten-ifju fényben
Száll ki a lángok közül,
Kedvese is tiszta-szépen
Vele ég felé röpül.
Öröm van az égben, bűnösök töredelmén,
Halhatlanok őket láng karra emelvén:
Fölszállnak az égbe a föld köribül.

P Á R I A.

1. A PÁRIA IMÁJA.

Bráma! Nagy, főbatalmasság!
Minden a te magodból van!
Nálad van csupán igazság!
— S mégis, Bráma! hát e' jól van:
S mért van így? — hogy ráját, brámint,
Gazdagokat teremtél te,
S a majom, s a magunk-féle
Nem te teremtésed tán mind?

Nem vagyunk mi nemes törzsből,
A mi rossz s alj, a mienk lesz;
Fajunk attul él s erősbül
A mitől a többi megvesz.
Emberek hadd tartsák ezt így
S vessenek meg! De ne tedd te,
A kinek jogod lehetne
Hogy mindent elítélj s megszüdj.

Halld meg hát, Főúr, imámat:
Szentelj engem gyermekeddé!
Mig közülünk is egy támad,
Ki fajunk' hozzád köthetné.
Istennővé emelél egy
Bajadért is, oh nagy Bráma!
Tégy csodát nekünk is márma.
Ajkunk hadd dicsérjen téged!

2. LEGENDA.

Viz-meritni mén a büszke,
Mindenektől félve-tisztelt,
Szigorúan igazságos
Nagy-Bramin szép tiszta nője.
Mindennap a szent folyórul
Hord ő enyh-italt magának.
Ámde hol korsója, vödre?
Néki nincs szüksége rájok!
Tiszta szív- s kegyes kezeknek
A mozgó vizek hulláma
Kristály gömbbe gombolyúl.
S ő vidáman, szende arczczal,
Tiszta erkölcs érzetében
Viszi férjének haza.

Im ma is reggel korán megy,
Halk imával, a folyóra,
S tiszta tükörére hajlik.
Hát egyszerre, a magasló
Ég mélyéből tükröződve,
Gyorsan átsuhan fölötte
Bájos képe egy dicső
Ifjunak, kit a nagy isten
Orökön-szép gondolatja
Önkebléből híva létre.
És a nő e látományon
Háborító érzetektől
Érzi keblét megragadva.
Elmerülne nézetébe,
Tiltja majd — de visszatér az —
És zavartan áll a vízen,

Ah, de többé nem merit!
Mert a víz szent habja futva
Fut előle, meg nem állva;
S csak a mélység forгатagja
Nyílik, ah, ijedt szemének.

Karja lankad, lépte tántorg.
Ez az ösvény visz hazáig?
Késlekedjék? Szökni jobb tán?
Mit tegyen? Segélyt, tanácsot
Megtagod a gondolat.
És így lép a férj elébe.
Rátekint ez; a tekintet:
Kész ítélet; s hajthatatlan
Büszke szívvvel fogja kardját,
S a vesztő-halomra vonja,
Bűnösök vesztő-helyére,
A nejét. Nem áll-e ellent?
Mentségére szót talál-e?
Bűnös, ámbár büntudatlan.

S véres karddal, elmerülve,
Tér még elhagyott lakába.
Fia jó elébe ott;
S szól: „Atyám, atyám! ki vére?“
„Bűnös nőé.“ — „Az lehetlen!
Mert vasadra nem tapad, mint
A bűnös vér csöpjei szoktak:
Mint fris vér a sebből, úgy foly.
Jőj, anyám, jőj! mert atyám még
Sohse' volt igaztalan; szólj,
Mit követhetett ma el?“

— „Csitt, te! Hallgass! Az ő vére!“
— „A kié? — „Egy szót se! hallgass!“
— „Ha anyámnak vére volna!
Hah, mi történt? És mi vétke?
Add a kardot! Itt kezemben.
Nődet ám megölheted, — de
Én anyámat nem hagyom.
Mert egyetlen hitvesével
Lángba menni kész a hű nő,
És egyetlen jó anyjával
Kard vasába hű fiú.“

„Állj meg, állj!“ kiált az apja.
„Van idő még; fuss, sietve;
Tedd a főt vérző nyakára,
Illesd gyorsan őt e karddal:
S élve fog követni mindjárt.“

Futva, lélekzetveszette
Ér a helyre; — s elképedve
Két fejet, két női testet
Lel egymásra dobva ott.
Oh mi szörnyü választás ez!
Kapja anyának fejét, a
Holtra váltat; ajjakára
Egy csókot se' nyom, sietve,
A közelbik testre tészí
S ráillesztve, kard vasával
Ott a szent munkát megáldja.
Szörnyü rém-alak kel ottan;
S anyja változatlan-édes
Égi tiszta ajkiról

Hangzik im e szörnyü szózat:
„Oh fiam, mit től, fiam! Mily
Szörnyü elhamarkodás ez!
Nézd, anyád holtteste ott van,
És mellette a bünös nő
Rút feje, a büntető
Szent igazság áldozatja.
S engem im az ő testébe
Mindörökre most beoltál.
Jó szándéku, ronda tettü
Lészek én az istenek közt!
Képe most az ég ifjának
Bájosan hat arczra, szemre,
Ám ha szívemig lesülyed:
Ott dühös bösz vágyat ébreszt.
Igy jön és megy — újra s újra:
Fönn ragyogva, lenn sötéten,
— Igy akarta Bráma ezt!
Ő parancsolt tarka szárnynak,
Szende arcznak, karsu testnek,
Égi szép alaknak; engem
Hogy kísértsen, elesábitson.
Mert felülről jő a csáb, ha
Úgy akarják istenek.
S mostan én igy, a braminnő,
Fejjel tiszta égbe érve,
Testtel undok pária,
Föld porába sülyedek le.

Menj fiam, menj most apádhoz,
Őt vigasztald. Bús vezeklés,
Tompá kétely, büszke érdem,

Itt ne tartson a vadonban.
Menjetek minden világgá,
Járjatok örök időkhig,
S hirdessétek legkisebbnek:
Hogy meghallja Bráma őt fenn.

Ő előtte legkisebb nincs.
A ki csak bémult tagokkal,
Dúlt szívében fájdalommal,
Véd- s segélytelen jajongva,
— Légyen brámin, avagy pária, —
Hozzá föltekint az égre:
Az megérti, az megérzi,
Hogy ezernyi lángoló szem,
Ezer éber fül viraszt ott,
Mik előtt nincs rejtve semmi!

Trónjához ha feljutok majd,
S megtekinti szörny-mivoltom',
A kit ő tett ily iszonynyá:
Mindörökre szánni fog.
Légyen az ti hasznotokra!
Es megkérem őt szelíden,
És üvöltözök dühöngve,
Ugy a mint elmém sugallja,
És a mint keblembé' forrong.
A mit gondolok s mit érzek:
Légyen örök titok az!"

3. A PÁRIA HÁLÁJA.

Oh nagy Bráma, világoknak
Teremtője vagy, valóba'!
Téged én-uramnak mondlak,
Mert előtted mind egyforma!

Te a legcsekélyebbnek se'
Zárod ezer füledet bé!
Minket, bár világ szemetje,
Től im újra-születetté.

Im ez asszonyt itt nézzétek,
Kit istennővé tesz a bú!
— S én szent áhitattal nézlek,
Nagy-kegyelmű, nagy-hatalmú!

ELÉGIÁK.

I.

RÓMAI ELÉGIÁK.

Mily boldogok voltunk hajdan :
Úgy olvassuk most e dalban!

I.

Szóljatok, oh ti kövek! szóljatok agg paloták meg!
Utcák, egy szócskát! Génusz, élsz-e? felelj.
Élete, lelke van itt mindennek szent falaid közt
Róma, örök város! — néma csak énnekem, ah.
Oh ki susog hozzám, melyik ablak fogja mutatni
A' kedves lényt, a' lángival enyhet adót?
Sejtem-e már az irányt, mely hozzá s tőle szünetlen
Visz s hoz, mig pazarúl költöm a drága időt?
Templomokat s palotát, romot, oszlopokat keresek még,
Mint tanuság-vágyó útas a látni valót;
Ez hamar elmúlik — s *egy* templom lessz azután csak,
Ámor temploma, mely szent kebelébe fogad.
Róma! világ vagy bár: szerelem nélkül csakugyan nem
Volna világ a világ, Róma se' Róma soha!

II. (III).*)

Hogy magad' oly könnyen megadád: kedves, sose bánd meg;
Rosszat rólad nem gondolok érte, ne félj!
Sokkép hatnak az Ámor nyilai: némelye karczol,
S lassan evő mérgét sínli sok évig a szív;
Mások erős szárnynyal, köszörűn élesre hegyezve,
Lobbantják föl a vért és szegik át a velőt.
Rég, mikor istenek, istennők gyúltak szerelemre:
Látást vágy követett; nyomban a vágyat az élv.
Mit gondolsz: mikor Ankhízest, berkében Idának,
Vénusz megszereté: vajj' habozott-e soká?
Lúna ha késik a szép alvót csókolni: irigyen
Ébreszté vala föl azt Auróra hamar.
Héro a vár ormán mihelyest meglátta Leándert:
Forró testtel a hűs árba vetette magát.
Korsójába vizet ment merni Tiberre királyi
Szűz Rhea Sylvia — s őt Mars keze megragadá.
Igy nemzé fiait Márs! — farkast szoptak az ikrek,
S Rómát úrnöként tiszteli máig a föld!

III. (IV).

Mind vallásosak a' szeretők! Hisz' imára borúlnak
Mindenik istennő, mindenik isten előtt.
Olyanok ők épen mint Róma hatalmasi: minden
Népfajok isteninek templomot állítanak,
Ősi bazaltból bár durván faragá az egyipti,
Bár sima márványból bájosan azt a görög.

---

*) A zárjelbe tett szám az eredeti cyclobeli sorszámot mutatja.

S nem haragusznak azért meg az istenek ám, ha közöttök
Egynek a többi fölött hintjük a drága töményt.
Mindet tiszteljük; mindennapi áldozatokkal
Mégis a hű főként eggyet imád közülök.
Pajkosán és komolyan, de titokban foly le az ünnep,
Buzgó hívőkhöz illik a szótlan ima.
Inkább vérbünnel hívánk sarkunkba, boszúló
Vérszomjas furiák! Zevsz apa menyköveit
Inkább engednők nyomorúlt fejekre lezúgni:
Mint emez áldozatát elhanyagolja szívünk!
E kegyes istennő neve *Alkalom*. Ismered őt már?
Gyakran megjelenik, csakhogy alakja nem egy.
Lánya lehetne csalárd Proteüsznek, lenge Thetisztől,
Kiknek a hálóján annyi derék akadott.
Lányuk is a' bambát s járatlant lépre akasztja,
Ingerel álmodozót, várakozót kikerül;
Csak gyors s tette hamar kész férfinak adja magát meg,
Ilyenhez kegyes és játszi, szelid, megadó.
Megjelenék egyszer nekem is szög lányka-alakban,
Homloka fürtökkel volt beborítva dusan;
Kurta bodor fürtök köríték a nyakát, feje búbján
Össze se' font göndör kis haja lengedezett.
Én ráismertem — s szaladott bár: megragadám, s ő
Csókot, hév ölelést játszva viszonzta legott.
Mily boldog voltam! De az elmúlt. Római indák,
Hálótokba vagyok fogva, örökre rabúl.

IV. (V).

Lelkesedett ihlettel tölt el e klasszikus ország,
Múlt s jelen öltöknek hangja, varázsa fog el.
Mestereim szava hitt: forgatnom az őskor íróit,
Forgatom is s napról napra új élvre lelek.
Ámde az éjjeleken másképen foglal el Amor,
Fél-tanulás mellett kétszeres így a gyönyör.
S nem tanulás-e az is: ha e jól formált keces alkat
Rajzát vizsgálom, halkan alább, meg alább?
Igy értem csak jól meg a márványt: szellemem érző
Szemmel lát s látó kézzel a mint tapogat.
Igy, ha néhány órát ellopna napombul a kedves:
Gazdag kárpótlást nyújt nekem éjjel azért.
Hisz' nem mindig csók, bölcs szó is járja közöttünk;
S ő ha elalszik: azért gondolatim' szövöm én.
Karjaiban sokszor költöttem verseket is már,
Vállán mérve ki a' hexameter ütemét,
Halk újj-mozgással. Szendergve lehelt meleg ajka,
S keblem legmélyét hő lehe áthevité.
Ámor a kis méceset szítván, az a kor jut eszébe:
Melyben a hős Caesar' éjít így örzi vala.

V. (VII).

Oh mily jól érzem magam' itt Rómában! Eszembe
Jut, mikor északon a' szürke köd elborított.
Súlyosan és feketén hajlott le fejemre az égbolt,
S szín- meg alaktalanul folyt körül ott a világ.
S én, Énem titkát, a' kétlő, nyugtalan elme
Tévelygő utain, nyomtalanul keresém.

Homlokomat most már derüs Aether fénye köríti,
Phöbusz, az isten, idéz színt s alakot körülem.
Csillagfénybe' ragyog s lágy daltól zendül az éj most,
Fénylőbb itten a hold, mintsem az északi nap.
Mily üdv ére, halandót! Álmodom-é? Te fogadsz el
Ambrosziás házad csarnokiban, Jupiter?
Ah, itt fekszem, ládd! kezeimmel térded' ölelve,
Esdek, hallgass meg, oh Jupiter Xenius!
Hogy jöheték ide? azt se' tudom! Deli Hébe fogott meg,
Mint vándort s ragyogó csarnokaidba vona.
Héroszt mondál tán, hogy színed elébe vezessen?
S megtévedt? Kegyelem! Hasznomul add e hibát,
S lányod Fortuna is! hiszen ő oszt dús adományt a
Földi halandóknak lenge szeszélye szerint.
A' vendéglátó isten te vagy-é? Ne taszítsd hát
A' vendéget Olymp csarnokiból le megint!
„Költő, merre csapongsz?“ Jupiter, de bocsáss meg, a büszke
Capitolíni halom másod- Olymp teneked.
Türj itt meg! s Hermes későre vezessen a Cestius
Oszlopa mellett, az orcusi völgybe alá!

VI. (VIII).

Mondod: mint gyermek nem voltál tetszetes; akkor,
Gyöngé leányt, maga is megvete édes anyád,
Mig később lassan fejlődél. — Elhizsem, édes,
Mert örömet látlak mint különös gyereket.
Színtelen, illata sines, ha virágát hajtja a szőlő:
Ám gyönyör ég- s földnek, hogyha gyümölcse megért!

VII. (IX).

Ősziesen lobog im a vidor láng kis tüzelőmön;
Hogy' ropog a' venyige, gyorsan emészteve magát!
Kétszeresen kedves ma nekem; rözséje parázsba
Sem hullt még, szürkés hamv se' borítja, midőn
Kedves lánykám jó. Új lángra lobog föl a rözse,
És ragyogó ünnep lesz nekem a' meleg éj.
Reggel a hű szerelem nyoszolyáját ő odahagyja,
S új tüzet éleszt gyors kézzel a hamvak alól.
Mert kegyes Ámortól adományt nyert a' szerelem: hogy
Fris hamvából a kéjt lángra gyulaszsa megint.

VIII. (X),

Nagy Sándor s Caesar, s Nagy Fridrik s Henrik, akármely'k,
Szívesen engedné híre felét nekem át:
Egy éjjelre ha csak nekik adhatnám nyoszolyámat.....
Ah, de a bús Oreus rabjai már, nyomorúk!
Élvezd hát, élő, szerelem ha melengeti ágyad',
Mig szaladó lábad Lethe vizébe nem ér!

IX. (XI.)

Szép Gracziák, e néhány lapot egy költő teszi tiszta
Oltártokra, szelíd rózsza-füzérrel együtt;
És teszi azt bizvást. A művésznek műhelye kedves,
Légyen bármi szerény: őneki Pantheon az!
Ott komoran Jupiter, büszkén néz isteni Júno,
Phöbusz jó, rázván fürtkoszorúzta fejét;

Szárazon int Pallas; könnyelmű Hermes, a mint úgy
Félretekint: gyöngéd s csintalan is mosolya.
Ám édes vágygyal, melytől köny csillog a kőn is,
Pillant Vénusz a lágy kéjteli Bachus után.
Még ölelésire gondol örömmel s kérdeni látszik:
Mért nincs mellettünk a gyönyörű fiu is?

X. (XII.)

Hallod-e, kedves, a vidám zajt a flamíni nagy úton?
A' napi munkáról visszajövő aratók
Vig zaja ez. Valamely dúsnak végzék aratását,
Czéresznek koszorút kötni ki önmaga rest.
Ah, a nagy istennőt többé nem tiszteli ünnep,
Makk hely'tt bár tápúl ő ad arany gabonát.
Jöszte, az ünnepet üljük meg szép csöndbe' mi ketten,
Úgy is egész nép: két hű szerető maga is.
Szólj, a titokteli ünnepnek hallottad-e hírét,
Mit győzők hoztak Éleüiziszbül ide?
Ős görög ünnep ez; és Rómában is Attika nyelvén
Mondották: „Jertek! vár a titokteli éj!”
Messze maradt a profán; remegéssel lép be az újoncz,
Kit fogadalmi jelül tiszta fehér ruha főd.
Tömkelegen vezeték föl-alá, százféle kanyargón,
Mintha csak álomban menne odább, meg odább.
Itt kígyók sziszegének; amott koszorúzva kalászszal,
Zárt szekrényt hoztak gyöngye leányok elő.
Mormog a sok szent pap, rejtelmes mozdulatokkal;
Gyúl-e világ? csak vár, vár s remeg a jövevény.

Csak sok próba után, későn fedezék föl előtte:

Addig a szent kör mit jelvi lepelbe takart.

S vaj' mi titok volt az? Hogy az istennő Czeresz egykor

A' szerelem lánczát elfogadá kegyesen,

S Jázont boldogítá, a szerencsés Kréta királyát,

S bájai szűz titkát öneki fölfedezé.

Kréta szerencsés lőn: Czéresz nász-ágya kalásztól

Dúzzadozott, nyög a sok kéve alatt a határ.

Ámde a többi világ elepedt, mert szép hivatását

Czéresz a lángszerelem élvein elfeledé.

Néma csodálattal hallgatj' a regét a tanítvány,

S int lánykájának. — Érted-e lányka, mit int?

A' myrtus-bokor ott egy csöndes szent helyet árnyal,

S üdvünket meg sem sínli a többi világ!

XI. (XIII.)

Ámor csak kópé s mind rászedi benne ki meghisz!

Képmutatólag jött: „Higyj nekem, ifju, ma még!

Jó akaród vagyok én, hisz' egész költészeted', élted',

Szívesen ismerem el, tiszteletemre adád.

Nézd, Rómába is elkísértelek: itt idegen helytt

Könnyebbségre neked tán tehetek valamit.

Minden utas panaszol, hogy rossz szállásra talál itt;

Ámde kit Ámor ajánl: jó fogadásra lel az.

Régi nagy épületek romain bámúlva merengesz,

S eszmélkedve suhansz végig a szent helyeken;

Többre becsülöd még egynémely nagyhirű mester

Műveit, a' kiknek műhelyeikbe' valék.

Én magam alkottam mindezt! S nem kérkedem ezzel,

Tiszta valót mondok, jól tudod azt magad is.

S most, a mióta így elhanyagolsz: hova lett műveidből
Szín, fény és összhang? Hol van a régi erő?
Újra ha vágysz alkotni, barátom: nyitva van ím a
Hellén iskola, nem zárta be még az idő.
S mestere, én, örök-ifju vagyok s ifjat kegyelek csak,
Vén s kora-bölcs nem kell; érts meg; előre tehát!
Az, mi ma *antik*, is újdón volt, hogy e boldogok éltek;
Élj hát s légy boldog — s benned a régi fölél.
Honnan véssz anyagot dalhoz, ha nem én adom azt meg?
Felsőbb stylra csupán a' szerelem tanítand!"
Bölcselkedve imigy szólt. S néki ki mondana ellent?
Én meg' szót fogadok, hogyha parancsol uram.
S most a gonosz megtartja szavát: ad tárgyat a dalra,
S ellop tőlem időt és szabad öntudatot.
Kézszorítást, csókot, pillantást, nyájas enyergést,
Édes szótagokat váltanak a szeretők.
Suttognak: s csevegés; dadogásból könnyü beszéd lesz,
Ám de az ily hymnusz nem megy ütemre soha!
Téged múzsa-barátnak hívélek, szép Auróra;
S Ámor téged is el-csábíta, lám, a gonosz!
Mert most, úgy látom, szolgálatjába szegődtél
S oltárán keltessz ünnepi napra megint.
Lánykám dús fürtét kebelemre omolva találom,
Vánkos helytt karomon nyugszik a kis fej, a nyak.
Így ébredni mi kélj, ha kivált tegnaptól a mára
Visszaidézhetnők újból az esti gyönyört!
— Álmában mozdúl! s nyoszolyánk más szélire fordul,
Ámde kezemben még kis keze fogva marad.
Lágy szerelem kötözé és hű vágy össze szivünket:
Mindig a régi amaz, szüntelen újul emez.
Egy lágy kézszorítás kell csak — s fölnyilnak az égi
Szép szemek... Oh, mégsem! Így gyönyörűbb az alak.

Zárva maradjatok, oh! ittassá tesztek, a nyúgodt
Szemlélet gyönyörét elveszitek — s mi hamar!
Mily felséges idom! mi remek körrajz a tagokban!
Illy Ariadnétól hogy' futa el Thezeusz?
Még egy csókot ez ajkra! — Ha tudsz: most fuss Thezeusz már!
Ébred, nyitja szemét... Nézz bele: rabja levél!

XII. (XIV).

Gyújts lámpát, gyermek! — „Kora még lebocsátni a függönyt,
Hjába fogyasztod még a' belet és olajat.
Még a napot nem a hegy, csak a házak esúcsa fődé el,
Esti harangszóig jó negyedóra van ám!“
Hallgass s tégy csak a mint mondám; már várom a kedvest,
Addig, lámpa! te éj hirnöke, légy vigaszom!

XIII. (XVI).

„A' szőlőbe ugyan mért nem jöttél ki ma, kedves?
Én a tetőn estig vártalak ám egyedül!“
Kédvess, elindúltam; s oda érvén: látom a bácsit,
A' hogy a tőkék közt sűrűve föl és le mozog.
Visszalopám magamat. — „Káprázat szálla szemedre,
Egy ijjesztő váz volt a mi visszaüzött.
Azt, ruha-rongyokból, seprőre magunk kötözők fel;
En-káromra, bolond, még magam is segíték!
Most az öreg czélt ért: kertjébe', hugába' ki legtöbb
Kárt tesz, elüzte biz a' leggonoszabb madarat!

XIV. (XVII).

Egynémely hangot gyűlölök, de fülemnek egyik sem

Oly bosszantó rossz: mint a kis-eb-csaholás.

Egy kutya van mégis, csaholását melynek örömmel

Hallom: a szomszédom kis kutyakölyke az egy.

Mert lánykámra csaholt egyszer, mikor este, lopózva

Hozzám jött s titkunk szinte világra került.

Most, ha csahát hallom: mindjárt azt vélem, a lány jó,

S gondolok arra, mikor gyakran el-eljöve még.

XV. (XX).

Hogyha erő díszit férfit s bátor, szabad érzés:

Néma titoktartás szinte megilleti őt.

Város-hódító te, Titoktartás! Magas úrnő!

Istennőm, te! egész éltemen át vezetöm!

S most mire kell mégis jutnom! Maga Ámor, a pajkos.

És a muzsák oldják játszva föl ajkaimat.

Még a királyoknak se' lehet titkolni bibéjük';

Nem fődí phrygi kötés el, sem arany korona

Midász hosszu fülét; az utolsó szolga kilátja,

S fúrja fejét, nyelvét égeti mint a parázs;

Hogy szabadúlhasson: szívesen mély földbe elásná,

Am ily titkot a föld mély öle sem takar el.

Nádszál bújik élő és szárhegye sűgva susogja:

Midász-, Midásznak hosszu hegyes füle van!

Még nehezebb édes titkom' megtartani nékem,

A' sziv teljéből könnyen ömöl ki a száj!

Szólni barátnémnak se' merek: megszidna miatta;

Szólni barátomnak: úgysem! a férfi irigy.

Üdvömet erdőknek s bérc visszhangjába kiáltni:

Arra elég egyedül- s már fiatal se vagyok.

Hexameter! rád, pentameter! rád bízom a titkot:

Milly örömem nappal — s üdvöm, ah, éjjel e lány!

Ő, kire hálóját száz férfi veté, kikerülte

Mit nyilván a merész, titkon a sún yi vetett;

Szendén és okosan siklott át, — arra sietve,

Hol, jól tudja, hogy őt várja epedve a hű.

Késsél, Lúna! ne lássa meg őt, a mikor jön, a szomszéd;

Szél! csörgess lombot, nyomd el a lépte neszét!

És ti virúljatok, oh kedves dalok! és enyelegve

Ringasson lágyan, gyöngye zephyr, kebelén!

S áruljátok el a' Quiriteknek, mint ama csacska

Nádak, a boldog pár titkait, ah, mielőbb!

ELÉGIÁK.

II.

Képek, úgy mint szenvedélyek,
Dalban állandóan élnek.

A M Y N T A S.

Níkiasz, orvosa test- s léleknek, drága barát te,
Az vagyok én, beteg, ah! S mégis: e' gyógyszer erős.
Elhagy erőm; nincs bátorsága: követni tanácsod',
S ellenségnek néz téged is, orvosomat.
Nem czáfolhatlak meg; elégszer mondtam el én azt
Mind, rosszabbat még mint te, magamnak előbb!
Hasztalan! a' zuhatag csak aláfut a bérez meredekjén,
S lány dal nem tarthat vissza sebes patakot.
Maglehet-é állítani vihart? Nem száll-e a nap le
Gyorsan a délponttól tengeri ágya felé?
A' természet szól hozzám ezek által: „Amyntas,
Néked is e' hatalom vaskeze nyomja fejed'!”
Homlokodat mért ránczolod? Inkább halld türelemmel:
Tegnap a viz partján egy fa mikép tanított?
Máskor dús termő, az idén meg alig van az ágán
Egy repkény fojtó karja ölelte körül.

Nósza, fogom mindjárt a' kertész görbe bicsakját,
S indát inda után vagdalok és szakítok.
Ám, de hogy' elborzadtam, a mint panaszos zokogással
Hallom az ágak közt e' susogó szavakat:
„Oh ne, ne bánts engem, hűséges régi barátod',
Gyermekül is ki neked annyi gyönyört ada már.
Meg ne sebezzen, hisz' ez indákkal, miket összeszakítasz,
Hozzám forrva levén, szétszakítod szivemet.
Én tápláltam föl magam, én vontam kebelemre,
Ágai, lombjai már mint a saját magamé.
S én ne szeretném őt, ki egészen rám hajol, engem
Hő vágygyal karol át s hű szeretettel ölel?
Száz indája fog át kívül; száz gyöngye kapocsosál,
Kérgem alá, szivemig fonta be rostja magát.
Tőlem szív tápot, magaméból szívja magának
Létemnek velejét: lelkemet, életemet.
Hasztalan a' föld nedve nekem; gyökeremből a törzsbe
Élet-adó tápom csak fele-részbe' megy át.
Mert a veszélyes, a hön szeretett vendég, fele-részét
Útközben maga el-lopja gyümölcsim elől;
És koronámig föl mi se' juthat, a büszke sudáron
Búsan szárad az ág a' patak árja fölött.
Ő, a gonosz teszi ezt! Kétszínű, csalárd öleléssel
Lopja meg égre törő büszke reményem', erőm'.
Őt érzem, csak is őt, — s örvendek még a bilincsnek,
És büszkén viselem életölő díszemet!“

Tedd el hát késed', Nikiasz; s kiméld a szegényt, ki
A' szerelem kényén kéjjel emészti magát.
Édes mind a pazarlás: hagyj magamat pazarolnom;
Hisz', szerelem kit emészt: néz-e az — életire?

AZ ÚJ PAUSIAS S VIRÁGÁRUS-LÁNYKÁJA,

A sicyoni Pausias, a festő, ifju korában polgártársnőjébe Glycerába volt szerelmes, ki virágkoszorúkat kötözött s mesterségében igen leleményes volt. Versenyeztek egymással, s az ifju festő sokra vitte a virágok utánzását. Végre kedvesét is lefestette, a mint ülve koszorút kötöz. E kép művei egyik legjobbjának tartatott s a „koszorú-kötő“ vagy „koszorú-árus“ név alatt volt ismeretes, mert Glycera, mint szegény leány, e keresetből tartotta fenn magát. Lucius Lucullus e kép egy másolatát Athenaeaban két talentomon vette meg. Plinius, XXXV, K. XI. f.

A LÁNY:

Öntsd a virágokat, öntsd ide lábam s lábad elébe,
Oh mi keceses zavar ez, tarka vegyületiben!

AZ IFJÚ:

És e zavart elemek közt olvasztó szerelemként
Tűnsz te föl: éltet nyer mind, ha te összekötöd.

LÁNY:

Érintsd a rózsát gyöngéden, rejtse kosaramba;
Majd mikor összejövünk: nyíltan adom neked át.

IFJÚ:

Mintha először látnálak: nyájas köszönettel
Elveszem; ám te kitérsz minden ajándok elől.

LÁNY:

Most meg a jáczintot, most meg nyújtsd a' tele szekfűt:
Hadd kötök egymáshoz késeit és korait.

IFJÚ:

Hagyj e virágkörben kis lábad elébe leülnöm,
Hadd töltsöm meg öled' Flóra leányaival!

LÁNY:

Add a fonalt legelőbb; s meglásd hogy a kerti rokonság,
Egymást mely csak alig ismeri: összekerül.

IFJÚ:

Mit bámuljak előbb? mit utóbb? a virágok e halmát?
Vagy keceses újjaidat? vagy nemes izletedet?

LÁNY:

Adj zöld lombokat is, hadd enyhitem e' vakító fényt,
Enyhe levélt a sziv is kér koszorúja közé.

IFJÚ:

Szólj, ily válogatós mért vagy koszorúddal? Aligha
Valakinek nem lesz szánva, ki érdekel is!

LÁNY:

Száz bokrétát és koszorút osztok ki naponként,
Mégis a legszebbét este neked viszem el.

IFJÚ:

Oh boldog művész, ki lefesthetné e virányt így,
S a' keceses istennőt, ülve virági között!

LÁNY:

Egy kissé tán boldog az is, ki a földön előttem
Ül — s a kinek nyújtom boldogan ajkamat én!

IFJÚ:

Még egyet, édes! az elsőt, nézd, egy reggeli szellő
Ajkamról, hogy adád, már irigyen lelopá.

LÁNY:

Mint nekem adja virágít a kert: én csókomat önként
Nyújtom a kedvesnek, s vedd koszorúm' is evel!

IFJÚ:

Birnám csak magam is Pausiasnak szép adományát:
Mily napi munkám volu' festeni e' koszorút!

LÁNY:

Szép, igazán! nézd csak: mint lejtik, váltva, körüle,
Flórának legszebb lányai tánczaikat!

IFJÚ:

Minden kelyhbe beszállnék és a varázst kimeritném.
Mellyet a természet bőkezűn önte belé!

LÁNY:

Akkor a szép koszorút még este virúlva találnám,
Hervadhatlanul ott állana asztalomon.

IFJÚ:

Oh mi szegény vagyok én s tehetetlen! Tartani vágnám
Még a gyönyört, mely most égeti, ah szememet!

LÁNY:

Békétlen, mit akarsz? költő vagy s mégis irigyled
Más adományát? Vedd a' magadét csak elé!

IFJÚ:

Ah, utol-érheti-é költő a virág puha fényét?
Szép alakod mellett éneke, hangja csak árny!

LÁNY:

Hát festő van-e, szólj, a ki ezt kifejezze: szeretlek!
Kedves, téged csak! és te is, úgy-e, szeretsz?

IFJÚ:

Költő sem tudná így mondani mint te: szeretlek,
A' mikor, angyalom, azt így füleimbe sugod.

LÁNY:

Sok kitelik mindkettőtől; de a csók s a tekintet
Nyelvén szólni: az ég csak szeretőknek adá.

IFJÚ:

Benned mind egyesül: költesz s festesz a virággal,
Színek s szók egyaránt Flóra leányi neked.

LÁNY:

Ah, lánykád keziből csak múló munka jöhet ki
Mindennap reggel; s estig a báj oda van!

IFJÚ:

Istenek is múló jót adnak csak, de szünetlen
Új adományokkal esalnak az életen át.

LÁNY:

Bokrétád tölem s koszorúd egy nap se' hiányzott,
M'óta az első úgy összeköté sziveink'.

IFJÚ:

Ott függ még ágyam fejénél első koszorúd, mit
— Kis kosarad díszét — vig lakománkon adál.

LÁNY:

Megkoszorúztam aval poharad', s egy rózsa belé hullt;
Ittál s azt mondád: „Lányka, te mérget adál!”

IFJÚ:

S erre te így felelél: „Mézzel van telve virágom,
Ám a kehely fenekén azt csak a méh leli meg.”

LÁNY:

Akkor a durva Thimant hozzám nyúlt s szólt: „A darázs is
Kóstolgatja biz azt, hogyha szerét teheti!”

IFJÚ:

Elrántád magadat s indúltál futni; s a durva
Ember előtt kosarad s mind a virág kiborúlt.

LÁNY:

És te parancs-hangon rá szóltál: „Hagyd e leánykát!
Ő s koszorúi nem ily durva kezekbe valók!”

IFJÚ:

Még szorosabban megfoga ő s kaczagott vigyorogva,
Míg a ruhát nyakadon hosszan aláhasítá.

LÁNY:

És te nemes dühvel poharad' hozzája hajítád,
Hogy szörnyet koczant, szerte ömlöve, fején.

IFJÚ:

Bor s harag elvakított; de azért jól láttam a hőszin'
Kebleket és nyakadat, mig hamar eltakarád.

LÁNY:

Mily zavar és vad zaj támadt! Hogy' folyt a piros vér,
A' borral vegyesen, ellened arezairól!

IFJÚ:

Téged láttalak én csak, a földön, térdre omolva,
A' mint köntösödet kebleden összefogád.

LÁNY:

Hány tányért hajítottak rád! Mint pörge parittyák
Zúgtak a légben — s én életedért remegék.

IFJÚ:

S én csak rád néztem: fél kézzel a mint tapogatva,
A' kosarat s koszorút szedted a székek alól.

LÁNY:

Védőleg léptél ki: nehogy megsértsen a vak düh,
S bántson a vendéglős, mint a zavarnak okát.

IFJÚ:

Ah, emlékszem még: úgy fogtam a szőnyeget épen,
Mint a ki, balkarján, megy bikaharczra vele.

LÁNY:

Gazdánk és egy-két higgadtabb társ lecsitított.
Én kiszökém, de feléd fordula pillanatom.

IFJÚ:

Hirtelen eltűntél; hjában keresélek a háznak
Minden sarkában s útfelen és piacon!

LÁNY:

Szégyennel rejtőztem el én; a' jó nevű lányka,
Kit mindenki becsült, hirbe keverve vala!

IFJÚ:

Bokrétát s koszorút eleget láték azután is;
Ah, te hiányzottál másnak is, énnekem is!

LÁNY:

Csöndesen ültem honn. Hány nyiló rózsa lehervadt
Szárán, hány szekfűm lön kötözetlen oda!

IFJÚ:

S hány ifjú szólott a' piacon: „Lám, itt a virágok,
S nincs a ki annyiszor, ah, szép koszorúba köté!”

LÁNY:

Sok koszorút kötözék otthon s hervadni hagyám mind;
Nézd, itt függnek még, várva reád, a falon!

IFJÚ:

Igy hervadt első koszorúd is; nem feledém el
Azt a tolongás közt: ágyamat ékíti még.

LÁNY:

Este könnyű szemmel nézdeltem a hervadozókat,
Mig a setét éjtől elhalaványula mind.

IFJÚ:

Én föl-alá bolygék, mindütt tudakozva lakásod',
Minden uracst kérdék, senki sem adhata hirt.

LÁNY:

Egy sem volt nálam soha még, nem tudta zugocskám';
Nagy város könnyen rejti el ám a szegényt.

IFJÚ:

Csak kutaték s kérém esekedve a vizsga Napistent:
Mondja meg, ah, hol van, melybe reád süt, a zug?

LÁNY:

Ő nem hallgata rád a kevély; csak Pénia*) hallá;
S végre is a' szükség űze zugomból elő.

IFJÚ:

Hát egy más isten nem készít: keresned a védőt?
Szivünk' Ámor nem kölesönösen sebezé?

LÁNY.

Vágyva kerestelek a' piacon; s fölleltelek egy nap',

---

*) A szükölködés istennője. Ford.

IFJÚ:

És a tolongó nép árja se' zárhata el.

LÁNY:

Útat törtünk rajt' egymáshoz, s már közeledben —

IFJÚ:

És te velem szemközt állva — magunkra valánk,

LÁNY:

Annyi sok ember közt! s nekem úgy jött mint fa, bokor mind,

IFJÚ:

S zajgásuk nekem úgy: mint a patak moraja.

LÁNY:

Nagy sokaság közepett: szeretők magokat magok' érzik;
Kettecskén: mindjárt ott van a harmadik is.

IFJÚ:

Ámor! igaz. Koszorúdat ő aggatja magára.

Öntsd ki öledből már még a mi megmaradott!

LÁNY:

Jó, ki is öntöm már, bár szépek. — Kedves, öledben
Leljen az elhúnyó, leljen a hajnali nap!

EUPHROSZYNE-BŐL.

— KÉT TÖREDÉK. —

1.

Oh természet, nagy s biztos vagy minden utadban,
Egy, örökös törvényt ismer az ég, meg a föld.
Év jó évre; tavasz hő nyárnak nyújtja mosolyogva,
Dús ősznek nyugodt tél szaka nyújtja kezét.
Szikla-fal áll mereven; mélyen vájt boltozatából
Önti kifogyhatlan' árjait a' zuhatag.
A' fenyü mindig zöld; s a bokornak lombtalan ágán
A' tél álmában gyöngö rügyecske fakad.
Mindent törvény szül s pusztít el is; oh, csak az ember
Drágább létének végzete ingadozó!
Nem mindig bucsuzik viruló gyerekétől az önként
Sirba menő apa, kit nem szomorítna e vég;
Nem mindig fiatal kéz zárja szemét le az aggnak,
Nem: gyöngének erős, élete rendi szerint.
Ah! hányszor fordítja meg ádáz sors eme rendet,
Hányszor gyászol az agg gyermeket és unokát,
S áll mint sebzett törzs, megtépve a jégzivartartól,
Mely legszebb fiatal sarjait összetöré.....

2.

„Légy boldog! Hí már ama szózat s menni siettet;
Még csak egyet kérek: jó szived adja meg azt!
Megzengetlenül, ah, ne bocsáss örök éjbe leszállnom,
Múzsáktól nyer csak némi kis éltet a holt!

Persephoné országában, tömegekbe' sűrögnek

A' neveik-vesztett árnyak alaktalanúl,

Ámde kit a' költő megdallott: névvel, alakkal

Bir mind egyenként s isteni körben örül.

Én is örömmel járhatok ott, megzengve dalodban;

A' komor istennő rám szeliden mosolyog.

Nyájasan is fogadand, nevemen nevez; akkor előmbe

Lépnek, trónjától, mind amaz isteni nők.

Pénélopé legelől, ez a hű nők dísze-virága:

S Évadné, szeretett férjet ölelve kara.

Ifjabbak közelegnek majd, kora sirba leküldvék,

Köz-sorsunkon együtt ömlenek, ah, könnyüink.

Ott jó Antigoné, legjobb testvér a világon;

És Polyxena, ki násznyoszolyán hala meg;

Mint testvérimhez, méltón megyek én elejökbe.

Mert a tragédia szent s nyájas alakjai ők.

Engemet is költő keze alkota; éneke végzi

Rajtam egészen el azt a' mi hiam vala még“ . . . .

EPIGRAMMOK.

ANTIK FORMÁRA.

Illenek-é e' bő leplek
Nekünk, mint a régieknek?

A SZÁNTÓ-VETŐNEK.

A' magot im könnyen, símán takará a barázda;
Mélyebb lesz majd az, mely földi csontjaidat.
Szánts és vess vidoran! Dús élet sarjad a magból,
S sírodtól sem lesz távol az égi remény!

ANÁKREON SIRJA.

Hol szép rózsá virít s venyigék a babérra fonódnak,
Gerlicze halkán bűg s kis tücsök éneke szól:
Mely sir ez itt, hogy az istenek azt, vetekedve, virággal
S zölddel plántálták? — Tudd meg: Anákreoné!
Boldogan itt a tavaszt, nyarat, őszet élvezte a költő,
S végre a tél-fagy elől e' halom óvta meg őt!

A KÉT TESTVÉR.

Szendert és Álmot, két testvért, kért le fájának
Égi cselédekből, Prometheusz, vigaszúl.
Isten a mit könnyen, nehezen viselé el az ember:
Szenderök álom lőn, álmuk halál minékünk.

IDŐ-MÉRTÉK.

Érosz, mit látok? Kezeidben egy-egy főveny-óra!
Könnyelmű! kétszer méred-e már az időt?
„*Ebbül* az elvált hűknek lassudan esnek az órák.
Együttlévőknek kergeti gyorsan *emez*.

INTÉS.

Ámort fel sose költsd! Örvendj a mig alszik a gyermek,
Menj s végezd dolgod', tiszteld a mit követel.
Gondos, eszélyes anyák így élnek szint' az idővel,
Míg alszik kicsinyök; — ébred ugyis mi-hamar!

ÉDES GONDOK.

El tőlem, gondok! De minek kergetni? — Halandót
Akkor hágy el a gond csak, mikor élete is.
Gond ha tehát már kell: szerelemnek gondja, jövel te,
Üzd testvéridet el s vedd lakodúl szívedet!

M A G Á N Y.

Bérczben, fában a kik laktok, ti kegyes szivü nymphák,
Mit kiki esd: szívesen nyújsatok abba' segélyt.
Búsongóra vigaszt, tanítást, a ki kétkedik, arra,
Hű szeretőre sikert hintsenek égi kezek!
Embertől mit megtagadott, nektek megadá ég:
Bizva esengőknek lenni segély-s vigaszúl!

S Z E R E N C S E.

A' mit a természet szűkmarkulag oszt ki sokak közt
Rendesen: azt egyedül szórta reád pazaron.
S ily sok ajándékkal bírót, sőtől irigyeltet,
Ím a szerencse nekem, boldogítottnak adott!

A V Á L A S Z T O T T S Z I K L A.

Szép kegyesére a hű szerető itt gondola titkon,
S szólt vidoran hozzám: Szikla, te légy a tanúm!
Ámde ne bizd magad' el, vannak társid sokan ebben:
Minden kő a mezőn, hol vetek és aratok,
Minden eserje az erdőben hol bolygani szoktam,
Mind szent s hű emlék, üdvöm egy-egy jegye mind.
Ám *szót* néked adok csak; mint a tömegből a múzsa
Égyet választ csak, esókkal a kit főlavat.

C S A L O G Á N Y.

Téged, dalnoknő, a kis Ámor etette nevelt föl,
Nyíla hegyén nyújtván, pajkosan, ételedet.
Ártatlan' lehelő torkod, mérgével itatva,
Lángra ezért gyúlaszt, oh csalogány, sziveket!

E G Y E N E T L E N H Á Z A S S Á G.

Mennyei pár! S mikor összekerült: lám, ez sem egyenlő;
Psyche idősb s okosabb, — Ámor örökre gyerek.

S Z E N T C S A L Á D.

Oh édes gyermek! S oh boldog anyának ölében!
Mint leli föl gyönyörét benne az, abba' meg ő.
Bájos kép, nekem is mi gyönyört adnál: ha nem állnék
Olly ártatlanul itt, mint maga József amott!

M E N T S É G.

Vádlod a nőt, hogy ingadozó, egy szívtül a máshoz;
Hagyd el; egy állandó férfi, a mit keres ő!

T Á B O R O Z Á S.

— 1790. —

Zöld a lakás padlója, falán pedig átsüt a napfény,
S a' vászon-födelen kis madarak dala szól.
Harcziason felülünk; megmászsuk Slézia bérczét
S róla Csehországot kémli kíváncsi szemünk.
Ellenség sehol, — ah, sem férfi, se' nő! De ha Mavors
Cserbe' hagy: oh Kupidó, hozz *te* nyakunkra hadat!

SAKONTALA.

Nyílását korai —, a gyümölcsét kései évnek,
Bájost s ingerlőt, szívre meg észre hatót,
És eget és földet ha kívánsz *egy* szóba kitenni:
Mindezt megnevezem, mondva: Sakontala az!

A MÚZSA TÜKRE.

Hogy csinosítani kívánta magát, kora reggel, a Múza
Ment a patak mentén s hol a legesöndesbje: kereste.
A' lebegő viz-szín, futtába', csak összezilálta
A' mozgó képet, s boszusan fordult el a szép szüz.
Ámde nyomába szaladt a patak, s gúnyolta: No, persze,
Mit tükröm mutatott, az igazság ninesen inyünkre!
Ő azalatt tova járt s esöndes tükrében a tónak
Szépségének örült s igazítá zöld koszorúját.

PHÖBUSZ ÉS HERMESZ.

Phöbusz, a Délosz ura, s Májának ügyes fia Hermesz,
Versengtek hevesen, nagybecsü díjon. — A lant
Volt, a melyet Hermesz követelt; követelte Apoll is,
Birni de mindkettő hjába remélte pedig!
Mert odalép Áresz s a vitát eldönti erővel:
És az arany játszert szétszeli durva vasa.
Kárörömébe' kaczag Hermesz nagyon. Ámde Apollo
S a' múzsák kebelét fájdalom árja teli.

A Z Ú J Á M O R.

Ámor, az ifju, — nem a' gyermek, Psychét ki megejté —
Győzelem-ittason, ön-bizva tekinté körül,
S egy szép istennőt meglát, legszebbet Olympon;
Vénus-Uránia volt, — és szerelemre gyuladt.
Ah! lángjának a szent maga sem tudá ellene állni,
S őt a merész gyermek hő kebelére voná.
Új s kecesebb Ámor született eme láng-ölelésből,
Szellemet apja adott néki, az anyja kedélyt.
Mindig a múzsákkal társalgva találod azóta,
S bájos nyíla a mit gyújt: az a műszeretet!

A S C H W E I C Z I A L P.

— Uri, 1797. október 1-jén. —

Tegnap barna tetőd volt még, mint fürtje hivemnek,
A' mely a távolból még lobog, intve, felém;
S márma ezüst-szürkén csillámlik a hó körülötted,
Mellyet a gyors vihar egy éjszaka hinte reád.
Ah! fiatal- s aggkor: éltünkben is oly közel állnak,
Egy sebes álom mát s tegnapot így hidal át!

A V I L Á G S A Z O T T H O N.

Tágas s szép a világ; de mikép köszönöm meg az égnek
Hogy nekem egy szép kis kertet adott örökül!
Oh vigyetek haza már! minek is kertésznek utazni?
Hasznot s diszt hoz rá kertje, ha jól miveli.

A VELENCZEI EPIGRAMMOKBÓL.

1790.

Pénzt, időt mikép fecsérlék:
Vígán e lapok beszéljék.

1.

Hamvedret s ravatalt a pogány étellel övedzett:
Bacchánsnök s faunok játszva lebegtek elő
Tarka vegyületben; míg a kecskepatáju pofók, a
Harsány kürt-szaruból csal ki rekedt dalokat;
Dob, czimbál zendül, hogy hallani véljük a márványt,
A' jó ízü bogyót csipkedik a' madarak,
Zaj nem ijeszti el őket; Amort, azt még kevesebbé,
Fáklyáját e zsvaj közt lobogatja vigan.
Élet győz a halálon; a hamv benn, szűk rekeszében,
Mintha zsarátjából rejtene még valamit.
Vajha fonódjék majd fejfám körül így e füzérke,
A' melyet étellel gazdagon ékesíték!

2.

A' kéklő égen csak alig kelt még az arany nap,
Repkényből koszorúk csüggtek a bérczrül alá;
Szorgos vinczellér kötözé venyigéit a szilhez,
S Virgil bölesejitől lágy fuvalom susogott.
Vándor-társamul ott mindjárt a' múzsa szegődött,
S tördelten csevegénk, mint utasok szeretik.

3.

A' kedvest folyvást még vágygyal tartom ölelve,
Még kebelem forrón hű kebelére szorúl;
Még fejemet gyöngén térdére lehajtva tekintek
Bájló ajkira és szép szeme csillagiba.
„Kéjencz!“ — korholsz tán — „hát így töltöd te idődet?“
Hajh, rosszúl töltöm! Halld csak, időm mibe' foly.
Hátat fordíték a világ legszebb gyönyörének,
Húszad-napja ülök szüntelenül kocsiban.
Vetturino trucezol, kedvemben jár kapun-álló,
És kalauz hazudoz, szolgacsoport kizsebel.
És menekülni ha vágyom: a postás csip nyakon egybe',
Fullajtár az uram, posta-kocsis zsarolóm.
„Milly ellentmondás! hogyan értsem? most dicsekedtél,
Édeni élvekkel, lenge Rinaldo gyanánt.“
Ah! én értem jól: mert csak testem van az úton,
Lelkem a kedvesnek drága ölébe' pihen!

---

4. (6).

Vándort látva: sosem fojthattam vissza könyümet.
Oh, hogy' boldogit igy minket egy *álfogalom!*

---

5. (7).

Kedvesem egy volt, legkedvesb a világon előttem.

Ő sem enyém már! — Türed szóitalanúl a csapást.

---

6. (8).

Lágy ringásával, bölcsőnek tetszik e sajka,

Rajta koporsónak tetszik e láda nekem.

Ah, csakugyan! bölcső s ravatal közt ringva, lebegve,

Létünk nagy folyamán gondtalan' így evezünk!

---

7. (10).

Mit sűrög e' nép, mit kiabál úgy? — Élmi akar csak,

S nemzeni gyermekeket s tartani majd, úgy a hogy.

Ródd fel jól, utazó! — s indulj példájokon, otthon.

Többre az ember, akár hogy' feszit, úgy se' viszi!

---

8. (12).

Nyegle szerezzon bár, mint partföveny, annyi tanítványt!

Csak föveny a' föveny! *egy, gyöngy nekem, a' ki megért.*

---

9. (13).

Zsenge füvet csiklandós lábbal járni tavaszkor,

Kis bárány gyapját, jó, tapogatni puhán;

Édes: nézni az új hajtást, megrakva virággal,

S zöldellő lombot lesni kis ága hegyén.

Édesb: pásztorlány keblét ezirogatni virággal;

S tőlem mind e gyönyört megtagadá e tavasz!

---

10. (15).

Nyegle rajongóhoz százanként tódul az aljnép,
Bölcslet a hűk s értők csak kevesen követik.
A' csudatévő kép, festvénynek többnyire hitvány,
A' mi remek: nem hat a' tömegekre soha.

---

11. (16).

Urrá tégye *magát*, a saját hasznát a ki érti;
Mink azt választók: ki a *mienknek* örül.

---

12. (17).

A' szükség könyörögni tanít, mondják. Ha tanulni
Vágysz: ide jőj! Talián földön elégre találsz.

---

13. (19).

Dózse Velenczében lehet a' ki nemes; s e miatt már
Gyermekül oly finom, büszke, komoly, daliás.
A' pápista olasz földön mért finom az ostya?
Mert istent abból szentel a pap, biz' azért!

---

14. (12).

Jő a zarándok; vajj' föl fogja-e lelteni a szentet?
S hallani, látni, a kit vágy, a csodat tehetőt?
Azt már elsodrá az idő; őrzik koponyáját,
Egy pár lábszárát, régi ereklye gyanánt.
Mind, kik Itália-látni jövünk: mindannyi zarándok,
Szétszórt esontokban, földre borúlva, hiszünk!

---

15. (22).

Oh Jupiter Pluvius, jó szellem vagy ma, valóban,
Mert egyszerre ugyan számos ajándokot adsz:
Inni Velencének, sarjadzó zöldet a tájnak,
Kis könyvecskémnek versbül egész esapatot!

---

16. (23).

Öntsd csak: itasd a piros nadrágú béka-világot,
S a' szomjú földet, broccolit adni nekünk!
Csak kis könyvecském' be ne áztasd: légyen a' jó rum,
Melyből kedve szerint önthet a punesba ki-ki.

---

17. (24).

„Szent János sárban“ — neve e' templomnak; ugyan csak
„Szent Márk sárba“ lehet most a Velence neve.

---

18. (25).

Láttad-e már Bajaet? Úgy láttad halakkal a tengert.
Ime Velence! no most látod a béka-mocsárt.

---

19. (26).

„Mostan is alszol-e még?“ Oh hagyj csak nyugton alunnom;
Ébrednem mi haszon? Széles az ágy, de üres.
Hisz' Szardinia van mindütt, ha magánosan alszunk,
S Tibur, hol pajzán kedves a költögetőd!

---

20. (27).

Mind a kilencz mosolyog vala rám, tudnillik a múzsák;
Rájok sem néztem, kedvesem ült ölemen.
Kedvesem' elhagytam — s elhagytak azonnal a múzsák.
Aggva tekinték szét, kést keresék s kötelet.
Ám az Olymp tele istennel! Megmenteni jöttél:
Únalom! — üdvöz légy, szüzeim anyja, nekem!

---

21. (28).

Mily lányt óhajtok? kérdeztek. Megvan, a millyet
Kértem! Nem keveset mondok e szóba' pedig.
A' tenger-parton jártam, kagylót szedegetve,
Gyöngyre lelék egyben, s szívemen őrzöm im azt!

---

22. (29).

Próbáltam sokat én: rajzoltam, fest'tem olajba,
Metsztem rézbe, nyomék némit agyagba is én.
Egybe' sem állandó: hát sokra egyet se' vihettem;
Egyet birtam csak vinni közel remekig:
Németül irni. S így én boldogtalan, annyi anyag közt
A' legrosszabbon vesztem el éltem', erőm'!

---

23. (34).

A' költőt gyakran biztattátok kegyetekkel,
Adjátok neki meg, istenek, azt a mi kell.
Csak keves az, sok mégis. Kis, de vidám lak, elégség
Ételből s borból (csak tokaji legyen ám!).
Illendő ruha; egy-két czimbora, szíve szerénti,
S éjzaka egy szép lány, a' ki utána sovárg.

Öt természeti szükségem' töltsétek előbb be;
Azán nyelveket is adjatok, ót meg ujat,
Hogy népek dolgát, történeteit, jól érteni tudjam,
És a mit alkottak: érzeni műveiket.
Népnél tiszteletet, befolyást hozzá a nagyoknál,
S emberi életnek még a mi kedvet adó.
Jó; köszönöm már is! kegyetek könnyen kielégít:
A' mit kívántam, többnyire megvan a már!

---

24. (35).

Nagy germán fejedelmek közt az enyém kicsinyecske,
Földe rövid s keskeny, szűk a hatásköre is.
Ám tegyen annyit benn és künn mindenki magához
Képest, mint ő tesz: s nép s haza fölviruland.
Mit dícsérgeted őt, kit tett- s munkái dícsérnek,
Még fizetett dícsnek tartja talán a világ!
Mert nekem azt ada ő, mit ritka nagy ad: bizodalnát,
Szívét, munkaidőt s kertemet és lakomat.
Másnak nem köszönök semmit; mindent neki, s az sok,
Mert költő lévén, szerzeni nem tanulék.
Európa megdícsért; s mit adott nekem Európa? Semmit.
Verseimért magam, — és hejh nehezen — fizeték.
Itthon utánoztak; csak elolvas Franciaország,
Anglia jól fogadá partjain a' jövevényt;
Ámde mit ért nekem az, hogy Werthert s Lottit üvegre
Festi ügyes kéz még Khína műhelyiben is?
Sem császár soha rám, se' király egysem hederített,
Augustus s Maccen, Ő vala, egybe', nekem.

---

25. (36).

Eggy ember mi kevés, s ezereknek tárgy a beszédre:
Mit tett és hogy' tett élete napjaiban?
Egy dal még kevesebb s ezer ember is élvezi mégis,
Vagy bírálja. — Ne szűnj élni, dalolni tovább!

---

26. (37).

Már belefáradtam: csak festvényt nézni örökké,
A' sok műremeket, mikre Velence kevés.
Mert szünetet s enyhet követel, fölváltva, ez élv is,
És eleven kecs után vágya, epedve, szemem.
S benned leltem, lány, a' szép gyerekekhez a mintát,
A' melyeket Bellin fest vala, szárnyasokat,
És a Verónai Pál a minőket feste polhárral:
S a' megcsalt vendég bor helyen itt' a vizet!

---

27. (38).

Mint művész-kéztől idomított lány alakocska,
Melybe' se' csont, sem inak, mint a puhány, lebegő;
Mind csupa tag, csupa íz, és mind oly bájos arányu,
Mind mértékre szabott, hajlani kénye szerint.
Láttam elég embert és állatokat, madarat, halt,
Férget, — a természet sok csuda-alkatait,
S mégis bámullak, bájos csuda, Bettina, téged;
Mind az együtt a ki vagy — s angyal is egybe' velők!

---

28. (39).

Lábaidat, bájos gyermek, föl az égre ne forgasd:
Zevsz, a gonosz, meglát: s gondba esik Ganyméd.

---

29. (40).

Vagy csak emeld gond nélkül lábad' az égre! kezünket,
— Ah! nem oly ártatlan'! — nyújtjuk imára mi föl.

---

30. (41)

Ámuló szemeinket Breughel így ejti zavarba,
Hogyha zilált tagokat ördögi kedvibe' fest;
Így támadja meg ép elménket az apokalypsis
Képeivel Dürrer, mik se' való se' szeszély;
Így költ bámulatot kíváncsi fülekben a költő,
Centaurok-, sirenek-, sphinxeket hogyha dalol;
Lázás rém-álom kétségbe így ejti az alvót,
Menne, meg is fogná, — s szétfoszol és odavan!
Bettina így lep meg: szép tagjait összecserélve.
Ámde meg is nyugtat: talpra ugorva megint.

---

31. (45).

Minden mozdulatod' szeretem; de a legszivesebben
Nézlek: apád a midón áthajít önmagadon.
Könnyen egyet lendülsz, megfordúlsz mint a pereszlen,
S föl sem véve, vigan talpra esel s tova futsz.

---

32. (47.)

Költeni dalt: vig munka, de kissé drága multság;
Könyveeském csak nő, ám fogyatékon a pénz.

---

33. (48.)

„Únalmadba' mily örjögés foga! Nem hagyod abba?
Könyv lesz e lányból már? kezdj okosabb valamit!“
Várjatok! elzengem majd én a királyokat is még,
És a világ nagyait, hogyha belé tanulok.
Addig csak zengem Bettinát; mert hisz a költő
És alakos: rokonok, s egyik a más' talál.

---

34. (49.)

„Balra, bakok, veletek!“ rendet majd így szab a bíró,
„Szende juhocskák meg, jobbomon álljatok itt!“
Jó; de remélem, még egy szócskát nem feledend el
Mondani: „Szembe velem álljatok, Ész fiai!“

---

35. (50.)

Tudjátok, hogy' kél százanként a' kis epigramm?
Könnyen! a kedvestől jó-tova csak vigyetek!

---

36. (54.)

Francziaországna szomorú sorsát a szivökre
Bár vennék egyaránt a' nagyok és kicsinyek!
A' nagyok elbuktak; s a tömegtől a' tömeget ki
Védte meg? — Egymásnak zsarnoka lett a tömeg.

---

37 (55).

Sok hóbertos időt értem; de hisz' én se' valék jobb:
Hóbertos voltam, mint az idők, magam is.

---

38. (56).

„Nemde helyes? Megcsaljuk a nagy tömeget. Mily ügyetlen
Mily vad s fékvesztett, nézd csak, e durva tömeg!“
Ugy van; ügyetlen s vad, megcsalva a durva; de bánj csak
Őszintén vele — és emberivé emeled!

---

39. (57).

Fejdelmek képét alig egy-kis ezüst-vegyitékü
Rézre verik gyakran s elveszi a' sokaság.
Ostoba áltanokat bélyegz igazúl a rajongó,
S a' tömeg elhiszi, mert nincs neki próbaköve.

---

40. (58).

„Mily badarok!“ szóltok, piaczon hallván kiabálni,
Franciaországban, nagy szavu szájasokat.
Az, badarok nekem is; de szabadságban, ha bolond is:
Bölcsen szól; békón: bölcs maga is badarúl!

---

41. (60).

„Szemtelenek vagytok, kis epigrammok!“ Ki hibája?
Mink csak a címek: a könyv ezikk'ibül áll a világ.

---

42. (61).

Mint az apostolnak, kendőbe bekötve, sok állat,
Tiszta s tisztátlan: jó neked, édes, e könyv!

---

43. (62).

Jó, vagy rossz egy epigramm: azt bajos ám megítélni.
Mert nem tudni: hová czéloz is ép', a hamis!

---

44. (67).

Elszivelek sokat én, a mi másnak terhire volna,
Nyúgodtan viselem, ég akaratja szerént.
Még is van, méreg- s kígyónál nekem utáltabb;
Főkép négy: pipafüst, hagyma, poloska, †.

---

45. (68).

Rég akarék a kis állatkákról szólani nektek,
Mik gyorsan s kecesesen futnak idébb, meg odább,
Mint kicsi kigyóeskák, csakhogy négy lábon, osonnak
S csinos farkukkal, futva suhannak odább.
Nézd, most itt, most ott! most eltűnt! ejnye, hová lett?
Mely hasadék, mely' fű földte szemünk elül el?
Gyíkoknak nevezem, ha megengeditek nekem, eztán;
Mert használni fogom, képnek, ezentul is én.

---

46. (69).

Gyikot láttál már; elképzeld a leány-fajt,
A' kik az utzákon járnak idébb meg odább.
Gyorsan osonnak odább, közben suttogni megállnak,
Gyors lépések után hogy' suhog a' viganó.
Nézd, most itt, most ott! Hova lett hát? Hjába keresnéd,
Nincs sehol, úgy eltűnt s vissza se' tér egyhamar.
Ámde ha zúgoktól nem félsz s nem ijeszt a sikátor,
S szük lépeső: a hová hítt, a lebújba, kövesd.

---

47. (70.)

És a lebúj mi? — Ha tudni kívánod: halld meg. (Egész egy
Szótárrá női már e' kicsi könyv ki magát!)
Szük utczákba' sötétes ház; kávéra vezet be
Egy szép — s nem te neki, kedved után maga jár!

---

48. (71).

Két ily finom gyik egymással tartá örökké,
Egyik karesu magas, másik igen kicsike.
Együtt látva: alig birnál választani köztök;
Egyik a másiknál szebb, gyönyörűbb: ha külön.

---

49. (72).

A' szentek, mondják, főkép a bünöst s a bünös nőt
Kedvelték. Szintén úgy vagyok ám magam is.!

---

50. (73).

„Volnék asszony csak, s szükségét csak sose látnék:
Hű volnék, s boldog, férj-szerető feleség!“
Ezt dallá egy lányka nekem, sok léha dalok közt,
És soha sem hallék ájtatosabb egy imát!

---

51. (74).

Én nem bámulom ám, ha kutyát úgy kedvel az ember;
Mert hitvány jószág ember is és kutya is.

---

52. (75).

Szemtelen is ha levék: az sem csoda! Ámde a mellett,
Tudja az ég, s más is, — hű s igaz is vagyok én!

---

53. (76).

Tán jó körbe' se' forgottál, könyvedben egyéb sincs:
Mint csak az utczai nép, annak is alja csupán.
„Jó körben forgék; jónak hívják az olyan kört,
A' mely a legpiczikébb versre sem ád anyagot.“

---

54. (77).

Hogy mit akart velem a' sors? — azt kérdezni merészség,
Mert legtöbbünkkel nem sok az a' mit akart.
Költővé alkotni: talán ez a' czél sikerült voln',
Hogyha e nyelv nem voln' ily fene durva, kemény!

---

55. (78).

Mért a növény-tannal s fény-tannal töltöd idődet?
Nem szebb volna-e, szólj, szíveket indítani?
Szíveket? Oh hadd el! azt bármely nyegle megindít!
Nékem, természet, tégedet érteni üdv.

---

56. (81).

Hogyha nehéz pályán küzd, lánykájához, az ifju:
E' könyvet vegye: van benne kedély s vigasz is.
És a leány, ifjára ha vár, olvassa e könyvet;
Ámde ha ifja belép: dobja le s fusson elé'!

---

57. (82).

Mint siető lánynak pajzán intése, ki titkon
S futtabban csak alig éri ruhám' s tova száll:
Kurta dalocskákat súgtok, Múzsák, az utasnak....
Oh tartsátok fenn néki nagyobb kegyetek'!

---

58. (83).

Hogyha ködök- s felhőkbe borúlt a nap, égi mosolyja
Bágyad: haladni mi jó, hallgatag ösvényeken!
Hogyha eső kerget: kis lakra találni s alatta
Meghúzódva, vihar- s vészben alunni, mi jó!
Ám istennőd jő; üzd el képedrül a felhőt,
S mint természet anyád, nézz mosolyogva megint!

---

59. (84).

Tiszta kedélylyel hogyha kívánsz élvezni szerelmet,
Hangulatod ne legyen sem kihívó, se komoly.
Azzal elűzöd Amort, — ezzel terhére lehetnél:
Sem kényszert sem feszt nem tűr a játszi fiú.

---

60. (85).

Hjában rázod nyájas mákjaid', isteni Morpheusz!
Mig Amor ébren tart, nem csukom én le szemem'.

---

61. (86).

Vágy- s szerelemre gyulasztasz; érzem s lángolok is már!
Ah, de bizalmat gyűjts, lányka, hűséged iránt!

---

62. (87).

Hah, ismerlek, Amor! hogy senki se' jobban. Amott jösz,
Fáklyád már a setét éjbe' világít elől.
Ah, mily tömkeleg ez, hova viszz! Most kellene még csak
Fáklyád — ah, és most alszik el ép' a csalárd!

---

63. (88).

Egy éjt csak sziveden, s megjő a' többi magától —
Most még elválaszt Amor, az éj ha közelg.
Ámde megérem még: piruló Auróra hogy egymás
Keblen les meg s ott költ fel a reggeli nap!

---

64. (89).

Szándékod ha komoly: mire késel? töltsd be reményim'.
Csak tréfálsz? lánykám, légyen a tréfa elég!

---

65. (90).

Bánt hogy hallgatok én? Mit mondjak? Nem veszed észre
Sóhajomat s esdő néma tekintetemet?
Eggy istennő kell, feltörni pecsétit ez ajknak:
Kebleden egykor majd szép Auróra ha költ.
Hymnuszom akkor megzendül a reg isteninek, mint
Édes titkóktól zenge a memnoni kép.

---

66. (91).

Milyen víg játék! A korong hogy pördül a szálon
S gyorsan az elhajtó kéz fele visszaserül.
Nézd! szívem' így dobom én oda majd eme, majd ama lánynak;
Ámde alig dobom el: röptibe visszakerül.

---

67. (92).

Mint figyelék az előtt váltó szakaszidra, futó év,
Mint esdém a tavaszt, vártam epedve az őszt!
Most nyár nem forral, nem fagylal tél, a mióta
Ámor szárnya takar s nyílik örök tavaszom.

---

68. (93).

Szólj, hogyan élsz? Élek! S voln' bár száz évre kiszabva
Eletidőm: nem kén' jobb soha, mint ez a ma!

---

69. (94).

Istenek, ah, hogyan adjak hálát? Ember a mit kér:
Mind megadátok! — csak semmit a rendje szerint.

---

70. (95.)

Hajnali virradtkor megmászni a sziklatetőket,
S ott üdvözleni fenn jöttödöt, égi sugár!
Nyugtalanúl ott várni derültödöt, égi királynő;
Ifjui kedv hánszor esalt ki a hajnal előtt!
Most nekem a' hajnalt lánykám szempárja jelenti,
És, hajh, a nem várt nap mindig igen kora jó!

---

71. (96).

Bámulsz s a' tengerre mutatsz: „Nézd, mintha csak égne,
Láng hullámok közt áll a hajó feketén!”
Én nem bámulom ezt, hisz a tenger szülte Venuszt is,
S tőle eredt bennünk e' esuda-láng: a fia!

---

72. (97).

Fényleni a' tengert, s láttam mint esillog a hullám,
Fris széllal vidoran szállt a vitorla tova.
Vágy nem kelt bennem; csak visszafelé, a havas bércz
Ormira szállt epedőn vágy-teli pillanatom.
Délen mennyi a kincs! de azért északra von engem
Egy delej: — annak nincs ellene állni erőm!

---

73. (98).

Ah, lánykám indul! A hajón van már. Szelek atyja,
Aeolus, esdek: tartsd féken a bösz zivatart!
Balgá! — viszonz Aeol — sose féltsd őt bösz viharomtól,
Féltsd Ámor esélesap szárnya lehelletitől!

---

74. (99).

Pusztá, ruhátlan volt a mikor megnyertem, a lányka;
Meztelenül szeretém — most is akép szeretem;

---

75. (100.)

Tévelygék sokszor; de magam' fölleltem ujonnan,
Boldogan, úgy mint most, még soha. Üdvöm e lány!
Oh, ha ez is tévely: böles isten hagyj e hibában,
S majd csak a túlparton hozz igaz útra megint!

---

76. (101).

Sorsod mily szomorú, Mídász! Remegő kezeidben
Érczé változik át, éh öreg, a' falat is.
Vígabb sors az enyém: a mihez csak nyúlok, azonnal
Könnyü daleszmévé könnyeden átalakúl.
Nincs panasgom, múzsák! csak kedvesemet ne tegyétek
Tünde regévé, őt hogyha szívemre vonom!

---

77. (104.)

S játszva ekép üzém, nagy távol kedveseimtől,
A' napot, órát, e' neptuni város ölén.
Mind a mit itt láték, szelid emlékkal fűszereztem,
S lenge reménynyel, — a lét két csoda-fűszerivel!

A BAKIS JÓSLATAIBÓL.

Csodás, mit jós szeme lát:
Még csodásabb a világ.

1.

Örültnek Kalchászt, örültnek szidja Kaszándrát,
Trója felé a ki megy, Trója felől a ki jő.
Holnapot, ah, és holnapután nem hallja meg ember,
Még a' tegnapot is s tegnapelőttöt — alig!

2.

Hosszú s keskeny az út; de ha járod, szélesedik majd,
S mint a kigyó-karika úgy vonul el nyomodon.
Vajh', mire végire érsz: oldják a csomója virággá,
És leszakítván, nyújtsd azt te a Köznek oda!

3.

Nem csak messzi jövőt jósol meg a bölcs; a mi most még,
Bár jelen, elrejtett, ő olyat is kijelent.
Itt a varázs-vessző; törzsén nem mutat a kincsre,
Ám, értő kézben, mozdul a jóslatos ág!

---

4. (7).

Hét: befödött arczezal, hét: nyiltan jár; amazoktól
Retteg a nép, félnek mind e világ nagyai.
Ámde az árulók *emezek*; s azt senki se' sejtí,
Mert a gonoszt, álarcz hely'tt, maga arcza födi.

---

5. (15).

Szétszórt kulcsok vannak e könyvbe', feloldni talányit;
Mert eszeseknek szól itt a profétai szó.
Énnekem *az* csak eszes, ki megérti a nap tanuságát;
Mert a mi rejtélyt ád: azt meg is oldja a nap.

---

6. (16.)

Múltakat is mutat a' böles nektek; mert a mi múlt is,
Rejtélyként néz rá sokszor a balga világ.
Ah! ki a múltakat ismerné: tudná a jövőt is;
Láncszemként függ ez, mint az, a mán, szorosán!

---

7. (17.)

Hogyha kinyílik az ég s hull zápora: öntöz az egykép'
Rétet s kősziklát, fák sudarát s falakat.
S nap ha kisüt: mind elpárolg a kövekrül az áldás,
Élő tart meg csak menyei jó-adományt.

---

8. (19).

Láttad a hullámot: mily erővel csap ki a parton;
Nézzed a másodikat: hogy' veti, hányja magát!
Itt jön a harmadik is... Azt várod —? hűába ne várd ma:
Míg az utolsó is lábad előtt simul el!

---

9. (20).

Egynek akarnék tetszeni! mond a leányka; — e másik,
Jó s nemes ámbár, nincs semmi varázsa reám.
Voln' bizonyos csak a harmadik: ah, az volna legédesb....
Oh, hogy oly édes az a' lenge leányi szeszély!

---

10. (25).

Mennyi gyümölcsöt vársz e virágok után? — „No, egy ezret;
Lám a virágbul a fán húsz-ezer is nyiladoz.
S várni egyet húszból: tán nem túlságos.“ — Ezerből,
Czimborá, tartsd számon, egy ha megérik: elég!

---

11. (26).

„Hogy' szabadulhatok a' verebektől? — kérdi a kertész —
S a' hernyóktól s a' férgek ezer nemitől,
Bolha-, csimaz-, darazsak-, kukaczoaktól, földi vakandtól?“
Hagyd őket, föleszi egyyik a' másikat is!

---

12. (27.)

„Csöngettyűt hallok; szánkón szól vígan a csengő;
Oh, a bolondság hogy még e fagyon se' lohad!“
Csöngettyűt hallasz? — A magad sipkája lesz az tán,
A' mely a kályhánál a' füleidbe csörög.

---

13. (28.)

Nézd a madárt: hogy' száll egy fáról másra, csapongva,
S csipkedi mindeniken drága gyümölcse javát.
Kérdezd csak, — mert jó fecsegő! — s azt esküsz: ő a
Nagyszerű természet mélyibe' kémlele ott!

A NÉGY ÉVSZAKBÓL.

Mind a négy: oly csinos gyermek;
S gyermek-módra ingerelnek!

TAVASZ.

1.

Rajta, ti pár-versek! Frissen, víg, lenge fiúk ti!
Gazdag a kert, a mező: rajta, virágot elő!

2.

Rakva virággal a rét; némely kedves csak a szemnek,
Más csak a szívnek szép: tör kiki kedve szerint.

3.

Bimbó-rózsa, te légy a viruló lánynak ajánlva,
A' ki szerényebb, bár szebb, valamennyi fölött!

4.

Sok violát együtt, szép bokrétába kötözve,
Vélsz *egy* szálnak: e kép, házias hölgy, a tied!

5.

Ismerek egy lánykát: karsú mint liljom; a dísze:
Szűzesség; — szebbet láthata-é Salamon?

---

6. (8).

Ej violája, ha nap süt, tégedet észre se' vesznek;
Illatod akkor vonz, hogyha ver a' csalogány!

---

7. (9).

Szép tuba-rózsa, te kedves vagy s tetsző, a szabadban;
Mégse' viselnélek szívemen és fejemen!

---

8. (10)

Távrolról nézem: hogy' lánghol a mák; de közlről
Látom: a szép rózsát hjába' hazudja, — pipacs!

---

9. (11).

Téged, szép tulipán, a sok érzékeny szívü becsmért;
Ámde a víg szívünek kedves a tarka virág.

---

10. (13).

Hajnal-szinbe' ragyogsz tulipán, ránunkulus, aszter;
S illattal megelőz mind, e setétke levél!

---

11. (15).

Illy jó illattal házunk' be mi tölti? Rezáda!
Formátlan, szine sincs; néma, szerényke virág.

---

12. (16).

Disze lehetnél kerteknek; de kikelve imígy szólsz:
Engem Czéres szórt drága vetési közé!

---

13. (17).

Gyöngé kicsinységed, kedves szemed egyre csak így esd:
Kedvesem: el ne felejts! Nem, soha, kis nefelejts!

N Y Á R.

14. (21).

Mint télen lassan fakadoz, nyáron sebesen hajt
S nő a vetés: hozzád így vala hajlamom is!

---

15. (22).

Kert és rét, erdő és szikla, előttem üres tér
Volt mindig — de te most, lányka, benépesited!

---

16. (23).

Tér meg idő; csak a szemlélet formái, ah, érzem;
Véled végetlen még a parányi zug is.

---

17. (24).

A' bőszi Gond hátad mögi ül, paripádra, hajódra,
Ámor még sokkal tolakodóbb, a gonosz!

---

18. (25).

Hajlamodat meggyőzni nehéz; de ha társul ahoz még
Hosszu szokás járul; győzni lehetlen azon.

---

19. (26).

Mely lapot olvasok el, kétszer, háromszor egy izre?
A' nyájas levelet, a' mit a kedvesem irt.

---

20. (29).

Hogy valamit mondjon, kedvest, mi rövid egy epigramm!
Hát a legédesb csók nem rövidebb-e, szívem?

---

21. (30).

Ismered-é a sovár szerelemnek mennyei mérgét?
Enyhít a míglen emészt, dülja s ujtja velőd'.

---

22. (31).

Ismered a' kielégített szerelem csoda-irját?
Testeket az forraszt, lelkeket az szabadít.

---

23. (32).

*Az az igaz szerelem: mely a lányhoz mindig egyenlő,
Bár megadott mindent, bár ha meg is tagadott.*

---

24. (35).

„Mért vagyok ily múltó, Jupiter?“ kérdezte a Szépség.
Mert, felelé, bájt csak hervatagoknak adék!

---

25. (36).

Hallá ezt Szerellem, s harmat, s a virág, s fiatalság:
S Zevsz trónjától mind sirva menének el ők!

Ő S Z.

26. (38).

Embernek ha gyümölcsöt az élet hoz is: de mi ritkán
Függ az oly éretten mint piros alma a fán!

---

27. (41).

Vedd Promethevsztül a fáklyát el s éltesz vele, múzsa!
Vedd el Amortól s gyújts kinra, gyönyörre aval!

---

28. (45).

Csak törekedj az egészre! — Ha nem birsz lenni egészszé:
Hát segítőkerekül kösd egy egészbe magad'.

---

29. (46).

Szép ha magad lelsz föl valamit; de ha más leleményét
Élvezed és bocsulód: nemde csak-úgy a tied?

---

30. (47).

Aggot a mi enyhít, férfit leköt, elragad ifjut:
Szép gyermek, legyen az részed örökre neked!

---

31. (49).

Zárd a dicsők képét szívedbe! A végtelen ürből
Választá ragyogó csillagokúl ki az Úr!

---

32. (50).

Vaj' ki a legboldogb? — Más érdemit a' ki úgy érzi
Mintha magáé voln' s úgy tud örülni neki.

---

33. (51.)

Ád az idő s vesz vissza sokat: de a jók becsülése
S hajlama: légyen örök és nemes élvezeted!

---

34. (53).

Higyj, de kinek? könnyen megmondom, drága barátom:
Higyj csak az életnek, könyv soha nem tanit úgy!

---

35. (54).

Mind elhull a virág, mielőtt érhetne gyümölcse;
Együtt mindkettőt, Múzsza, csupán te adod!

---

36. (55).

Hasznos tévelynél jobb nékem a káros igazság;
Mert az igazság, a' mely sebet üt, beköti.

---

37. (57).

Más gyerekét úgy sohse' szeretjük mint a magunkét:
Ily szívünkhöz nőtt gyermekeink: a hibák.

---

38. (60).

Mért oly ritka az izlés s lángész eggyesülése?

Az az erőtől fél, megveti ez az igát.

---

39. (61).

Egy se a máshoz, a legfőbbhöz mind légyen egyenlő.

Hogy' lehet az? No, ha mind abba' tökélyes, a mi.

---

40. (66).

Mit tesz a természet, ha dicsőt s alacsonyít egyesíteni

Eggy emberben akar? Közbeszur, oh hiuság!

---

41. (68).

Békés fejlődést a zavargás visszavet. Ott volt

Hajdan a lutherség, most meg a francziaság.

---

42. (71).

Hol pártok vannak: mindenki a szélre törekszik;

Mennyi sok év kell, mig összetalál közepütt!

---

43. (72).

„Ott, azok ütnek lám pártot! Mily szörnyü merészség!

Ám *a mi* pártunk: az rendibe' van s jogosúlt!“

---

44. (73)

Lenni szabad ha kívánsz: képezd magadat ki, kevéssel

Érd be, fiam, s ne kacsints a' magasabbra soha!

---

45. (84.)

Két mód van, kellőn igazat megmondani : ugymint
Nyiltan a nép-, titkon a' fejedelmek előtt.

---

46. (91).

Most csak hervadozó lombot szórtál le ölembe,
Oh ősz, adj máskor drága gyümölcsöket is!

T É L.

47. (92).

A' viz testté vált, talaj a' folyam ; így a legújabb
Szinház, két part közt, nappali fénybe' ragyog.

---

48. (93).

Mintha csak álom volna! Az élet képei büszkén
És kecsesen kelnek s tűnnek a síkon elő!

---

49. (94).

Ily dermedt fagyosan láttunk sok századot állni;
Értelem és érzés mind a fenékre szorúlt.

---

50. (95).

A' fölszín, mi az életnek megszabja körútját;
S elfeleded, legyen az sima, alatt a veszélyt!

---

51. (96).

Mind siet és sűrög, egymást mind keresi s kikerüli;
Ámde határt mindnek szab ki a síma talaj.

---

52. (97).

Egymás közt sűrög, átsikúl, mester s a tanítvány;
A' nép, mint nézők állanak a' közepén.

---

53. (98).

Itt minden kimutatja ha mit tud; dies, se' gyalázat
Azt nem tartja el, ezt nem viszi ezélja felé.

---

54. (100).

Ingadozol kezdő — és nem mersz sikra kiszállni.
Bátran! a pályának mestere léssz valaha!

---

55. (101).

Csinnal akarsz föltűnni, de biztosan állni se' birsch még;
Várj! csak erő-teljéből tűnik a kellem elő!

---

56. (102)

Bukni: köz emberi sors; bukik itt mester s a tanítvány.
Ámde veszélyesbbet mindig a mester esik.

---

57. (103).

Hogyha ügyes bukik: azt nevetik legjobban a parton.
Sör-kancsó mellett így nevetik ki a hőst!

---

58. (104).

Szállj lebbenve a jég hátán; utasítsd a tanítványt,
A' mesternek örülj — és a nap élvinek élj!

---

59. (105).

Nézd, a tavasz közelít; lenn' a rohanó hab emészti,
Fenn a szelid napfény lágy lehe már a jeget.

---

60. (106.)

Most e sereg letünik; szétoszlik a tarka multság;
És a folyót ismét birja halász s a hajós.

---

61. (107).

Úszszál, jégtorlat! Nagy táblában ha nem érsz is
Tenger-anyádhoz: elérsz, mint kicsi csöpp, csakugyan!

J E G Y Z E T E K.

A következő jegyzetek csak a legszükségesebb fölvilágosításokra szorítkoznak Göthe lyrai költeményeinek teljesebb átértéséhez s élvezetéséhez. A költemények keletkezésének időrendjét, e részben is, különösen fontosnak s általában nagyon érdekesnek vélvén, ezt mindenik költeménynél kitemtem. Erre nézve Viehoff és Düntzer kommentárjain kívül, melyek e jegyzeteknél főforrásaim, a Göthe összes munkái végén álló chronológiát is szem előtt tartottam. Az alkalmi költeményekre, s a többire nézve is, a hol találtam, a Göthe saját jegyzetei voltak irányadóim.

A költemények magyar fordításait, melyek az enyémet megelőzték, lelkiismeretes gondal fölkerestem; de hogy jegyzeteim e részben sem lehetnek tökéletesek, természetes. Sokról nem vehettem tudomást, némi — a mit valaha láthattam is — az összeállításnál elkerülhette figyelmemet. Azért a mit e részben mondok, ahhoz mindig hozzáértendő, hogy „tudtomra —.“

Végre a görög mértékben irt (s abban fordított) költeményeknél követett metrikát illetőleg megjegyzem, hogy az *a*, *e* névelőket s névmásokat, majd rövid, majd hosszú szótagnak vettem s ez utóbbi esetben hiányjellel (*a'*, *e'*) irtam. A klasszikai neveket többnyire akkor irtam kiejtés szerint, ha a bennök levő mérték föltüntetése kívánta.

AJÁNLÁS. 1786.

Magyarúl először tőlem (e fordításban) a Magyarországi és Nagyvilágban (1875); másodszer itt. Göthe 1784-ben kezdte írni a *Geheimnisse* című nagyobb (de töredékben maradt) elbeszélő, s egyszersmind tanköteményét. Először kísérlette meg abban az olasz nyelvezést. A költemény akkori kedveséhez Stein bárónéhoz van intézve, számtalan elrejtett — s mint leveleiben mondja — csak kettejüknek érthető vonatkozással. Abba volt szánva, de bele nem illesztve, az *Örökre* cím alatt alább, a Vegyes költemények közt álló strófa is. A költemény Bevezetése is készen volt, bár a végsimitás még hiányzott rajta. Abba maradván a *Geheimnisse* írása, a költő e bevezetést, mely első alakjában még 1784-ből származik, akkor vette elő s öntötte jelen alakjába, midőn 1786-ban összes művei s azok közt a lyrai költemények első gyűjteményes kiadását rendezte sajtó alá, — s azt a költemények Ajánlásaul szánta, a mint az azóta minden kiadásában áll is. — A költemény mint formailag a legtökéletesebb, úgy tartalmilag is legkitünőbb költeményei közé tartozik Göthének. A költemény alaphangulata az elhatározás, hogy *mint költő szentelje barátinak s a világnak életét s munkásságát*. A feladatától való áthatottság nyilatkozik az egészben. Hogy az istennő a költészet maga, nem kíván bővebb bizonyítást. Hogy ifjúkori költészetét, a Sturm und Drang-korszakbeli működést, mikor (7. versszak):

„Mig tévelyegtem — társim voltak ezek“

maga itéli el, bár ismét (9 vsz) mentegeti is, nem akadályozhatta abban, hogy a költemények közt, melyek előtt ez Ajánlás áll, amaz elitelt korszak termékei is helyet ne foglaljanak. Az allegoria egyébiránt zavartalan tisztaságban van végig víve s befejezésénél emelkedik legmagasabbra. Méltó nyitánya a lyrai költemények gyűjteményének.

D A L O K.

Előhang. Legkésőbb: 1815. Magyarúl először itt. Összes művei között az 1815-diki kiadásban jelent meg, a Dalok elején. Az előbbi kiadásban a következő bevezető költemény nyitotta meg a Dalok sorát.

Az Olvasónak (az eredetiben: An die Günstigen) az általa többször kifejezett gondolatot mondja ki, humorosan költői alakban, hogy költeményeit versalakba burkolt Vallo-másokúl kell tekinteni. Az 1799-diki kiadásban e kis költemény nyitja meg a Dalok csoportját.

Róka döglük, jó a bőre. Először itt. E költemény nincs meg a Lipcei dalos könyvben, de csakhamar annak megjelenése után iratott, valószínűleg már 1770-ben minden-estre még a sesenheimi dalok előtt. Első, melyben a népies hang feltűnik. A költemény tárgya egy német társas játék, melyet Göthe egy Zelterhez (1804. május 4-kén) irt levelé-
ben következőleg ír le. „Egy kis vesszőt vagy akár gyertyát vesznek s meggyújtják. Miután egy kis ideig égett, kifújják a lángot, de úgy, hogy kanócza még tüzes maradjon. Akkor, a ki a kezében tartja, lehető gyorsasággal mondja e kis verset:

„Róka döglük, jó a bőre;

Ha sokáig él megöszül.

Él, ha él,

Döglük: se' kár.

☞ Mert a bőrét, azt lenyúzzák,

Az ér rajta valamit.“

A ki elmondta, gyorsan a szomszédja kezébe adja a füstölgő kanócot, s az újra mondja. A kinek a kezében végkép elalszik: az a róka s zálogot ad.“ — Göthe akkori-ban nem szívesen vegyítette verseibe a pogány isteneket, a kik neki kívül állottak a természetben, melyet utánozni sze-

retett. De Amorért kivételt tett, itt is, mint az előbbi keltű, de hátrább előforduló Nászéjben. Ebben népdalok is előképei lehettek. — A kis vers kivitele rendkívül sikerült, könnyű, élénk, természetes; a befejezés érzelmenteljes. Hogy Dorilis költött név, mondanunk sem kell. De költött személy-e? nehezebb volna eldönteni. A strassburgi társas-körökben, melyekbe Salzmannel gyakran járt, lehetett nem egy leányka, a ki némi futólagos benyomást tett a költőre.

Parlagi rózsa. Itt először. A rendkívül szép kis dal eredetéről, a néptől vagy Göthétől való-e, lásd a *Göthe mint lyrai költő* czimű bevezető értekezést. Egyébiránt 1771-diki keletű s úgy van a közvetlen előtte és utána álló két költemény *közé* becsúztatva.

Szembekötő s di. Itt először. A róka döglök . . . . kezdetével minden tekintetben egy rovat alá tartozik. Strassburgi s 1770-diki keletű. A társas-játék, mely alapeszméjét adta, nálunk is eléggé ismeretes. Teréza is valószínűleg költött név. Vajon egy személy-e az előbbi Dorilissal, mint Viehoff gyanítja, alig lehet eldönteni, miután Göthe maga egyiket sem említi Önéletírásában. Még kevesebb valószínűség szól a Demmler föltevése mellett, melyet egyébiránt Lewes is némi alapossággal bírónak tart, hogy Dorilis a sesenheimi Friderika volna. De hogy e két költemény sem puszta képzelet szüleménye s Dorilissnak és Terézának, ha csak futólagos is, de valódi viszonyok feleltek meg, hihetővé teszi a Göthe lyrai őszintesége. Neki minden költeményét alkalom szülte; virágok, melyeknek termőföldre a körülmények; valódi érzelmenyilatkozatok valódi lények irányában, távol vannak a képzelt szépekkel való kaczerkodástól. Költeményei bizonyítékok, — mondja Lewes.

A kedves (az eredetiben Christel). Először tőlem, a jelen fordításban, a Fővárosi Lapok 1874. I. félév; másod-

szor (egy bírálóm által ajánlott változtatással) itt. Göthe e költeményt a weimari korszak elején, valószínűleg 1776-ban írta. Honnan veszi Goedeke azon odavetett állítását, hogy Christel ama Laszberg kisasszony volna, a ki 1778-ban az Ilm hullámaiba ölte magát — s kinek halála adott alkalmat a Holdhoz című szép költemény (l. alább) első kidolgozására — nem tudom, miután köztök szerelmi viszonyról szó sem volt, legalább olyas felől sehol sincs említés. A költemény egyébiránt életfris, néhol szinte nyers, hangjával a népiesre emlékeztet s egy paraszt legény szerelmi indulatát látszik festeni. De a Viehoff kicsinylését, mintha a környezetében álló finomabb hangú dalok közé nem jól illenék, teljességgel nem érdemli meg. Egyike a költő legigazabb, legsajátabb dalainak.

A begyeske. A megtért. 1791. Először tölem, a Divat 1873. II. félévi folyamában. Másodszor Várnay Gézától a Föv. Lapok 1874. I. félév. Harmadszor itt. Népies. Göthe mind a két dalt egy opera-szöveghez készítette s azután „A szinpadi kalandok“ című operette-be, Cimarosa és Mozart zenéjéhez, szötte be. Valódi zene-dalok: tele dallammal, kifejezéssel s hangfestéssel. A két dal kiegészíti egymást s együtt képez egy románczot.

Szabadítás. 1875. Először itt.

A múzsafi. 1774. Először itt. E dal élénken festi a Göthe szabadban barangoló, önkénytelen dalra fakadó, társaságos kedvét. Valódi önarezkép abból a korból, mikor Friderikát elhagyta s a természetben és a mások sorsa iránti részvétben keresett enyhülést, de csak új szerelmi boldogság után sovárgott. Alakja a legszerencsésebben van választva tartalmához s teljes összhangban áll azzal. Könnyed, gyors, ütemre mozduló.

Mit találtam. 1813. Először Szemere Miklóstól a (rég) Athenaeumban. 1841. II. félev. Másodszor tőlem, kisebb Műfordításaim, III. köt. Harmadszor itt. Eredeti czímét: Gefunden, a fordítás nem jól fejezi ki. E bájos kis parabola a költő viszonyát Vulpiusz Krisztinához, későbbi nejéhez, festi, kit úgy talált véletlenül föl, s aztán mindenestől (anyjostól és testvérestől) házába vitt. Göthe, mint Lewes életrajzában elő van adva, kezében kérvénnyel találta e fiatal leányt kertjében. „S a ki — mondja róla Riemer — őt, mint naiv, nyájas tekintetű, teli kerek arcú, fürtös haju, fitos orru, dagadó ajku, esinos termetű s tánczra termett apró lábu fiatal leányt ismerte, nem kárhoztathatta a Göthe izlését és választását s érteni fogja e költeményt.“ Ugy látszik Göthe e költeményt előbb is próbálta, de nem találta egyszerre el jól. Első alakjában, „Im Vorübergehn“ czim alatt, Vegyes költeményei közt áll; őt versszakba van a mostaninak három első vers-szaka föleresztve; a befejezés hiányzik s helyette az első vers-szak ismétlődik (hatodikul) némi változással. A második kidolgozást az első meg sem közelíti.

Egy pár. 1814. Először itt. Ugy látszik ez is ugyanarra a viszonyra, vonatkozik.

Önámítás. 1802. Először itt.

Had-izenet. 1803. Először itt. E dalhoz az alaphangot és eszmét Göthe egy népdalból vette, melynek czime: A városi lány kívánsága. De csak az első versszakban maradt annál, a másodikikon kezdve egészen sajátja; s csak a hang és versalak a népdalé tovább is. A dal különben teljes drámai étellel s jellemzetességgel.

Szerető száz alakban. 1815. Először itt. Valószínűleg e szeszélyes költeményre is népdal adta az ösztönt s hangulatot. Uhland közöl egy westphaliai népdalt, melyben a szerető egymás után ló, ebecske, macska, madárkaalakot szeretne öltetni.

Kéj és kín. 1815. Először itt. A két első versszakban részletekig kivitt párhuzamosság van. A czímet az utolsó versszak igazolja.

Márcezius. 1817. márczius 5-én. Először itt. Ehez is népdal adta az ösztönt s az első sort. „A behavazott út“ című népdal épen e sorral kezdődik, s Göthe az alaphangot szerette megtartani a honnan s a hogy vette.

Feleletek, társas kérdő-játék közben. 1789. Először itt. Az itt összeállított versszakok az „Egyenetlen laktársak“ című daljáték befejezését képezik, vagy is inkább végét, mert ötödik felvonása jóformán összefüggéstelen töredékekben végződik s tulajdonkép befejezve nincs. Az első versszakban megvan a kérdés is, a felelet is. A többiekben a kérdés hiányzik s oda kellene képzelni, pl. ily formán: 2. Melyik szeretőnek volt legnehezebb választása? — 3. Hogy lehet a nőket megnyerni? — 4. Mi az élet legnagyobb boldogsága? — 5. Kin van a legsúlyosabb teher? A dalműben a mostani 4. és 5. versszak közt még van egy, melyet Göthe talán azért hagyott ki, mert nem tehetett föl, hogy az olvasó ahoz is oly találó kérdést találjon mint a többihez.

A mizantrop. 1769. Először itt. A Lipcsei dalos könyvből való (Lásd a bevezető értekezést). S bár a dalok jelenlegi sorában az első mely onnan jött ide, valószínűleg az utolsók közül való, keletkezési idejére nézve, azok közt. Semmi esetre nem a nyugodt és tiszta élvezet hangja, melyét Schönkopf Katinka szerelme eleinte nyújtott. Inkább az a keserű humor nyilatkozik benne, mely leveleiben is, mikor a leány eljegyeztetését Dr. Kanne-val megtudta.

Búcsu. 1771. Először itt. Valószínűleg Brion Fridérikához szól, bár alkalmát s keletkezését bizonyosan meghatározni nem igen lehet. A Göthe munkái végén álló chronologia 1771-re teszi; de először a Munkák első kiadásában

jelent meg. Hangja a sesenheimi daloké s komolysága oly viszonyra mutat, minő e korszakból csak a Friderikával való volt.

Szép éj. 1768. Először itt. Ez is a Lipcsei dalos könyvből való, és pedig hihetőleg a legelsőbbek közül. Már az Oeser Friderika-féle kézirati füzetben (lásd a bevezető értekezést) is megvan. Első alakjából azonban némileg átdolgozta; valószínűleg egy bírálat következtében, mely néhány sort s kifejezést megrótt; legalább az első s mostani kidolgozás közötti különbségek arra mutatnak.

Boldogság és álmom, 1768. Először itt. Ez is a Lipcsei daloskönyvből, hol czíme ez volt: „A boldogság. Lánykámnak.“ Az Oeser Friderika kéziratában is megvan s így az elsőbbek (lipcsei deák korabeliek) közül való.

Élő emlék. 1769. Először tölem, a Budapesti Szemleiben, 1873. Másodszor itt. Szintén a Lipcsei daloskönyvből. A lányka mindezekben, valamint a következőben is Schönkopf Katinka.

A távollét üdve. 1769. Először itt. Szintén a Lipcsei daloskönyvből. Ez is, mint az előbbi, a távollét nemesítő hatását festi a szerelemre. Eszmélkedő hangulatukat leszámítva, tartalomra és formára egyaránt a legszebb göthei dalok közé tartoznak.

Lunához. 1769. Először itt. A Lipcsei daloskönyvből.

Nász-éj. 1768. Először itt. A Lipcsei daloskönyvben „Nászdal. Barátomnak“ czím alatt áll. A Valódi élv-vel (Lásd Gyulai Pál költeményei 180. l.) kétségkívül koronáját képezi a Lipcsei daloskönyvnek; s ha kelete nem volna bizonyos, a költő klasszikai korszakából valónak kellene tartanunk. (Lásd róla a bevezető értekezést is.)

Káröröm. 1768. Először itt. A lipcsei daloskönyvben „A pillangó“ czímmel áll. Mostani czíme méltán rovatott

meg. A pillangó nem kárörömből repked a szeretők körül, hanem hogy látásukban újra élvezze elvesztett boldogságát: „Boldog vagyok, mint csak voltam!”

Ártatlanság. 1769. Először itt. A Lipesei daloskönyvben címe: „Az ártatlansághoz.” Már a későbbi fanyar hangulat kifolyása, melybe némi embergyűlölet, hitetlenség vagy kicsinylés vegyül. Ép oly kevésbé tud már hinni az ártatlanságban, mint Richardson a női eszményben; mert a költeményben előforduló Byron, természetesen, nem a költő (a ki húsz évvel született e vers után), hanem Miss Byron, a ki, és Paméle is, a Richardson család regényeinek erényhősnői.

Tetszhalál. 1768. Itt először. Címe a Lipesei daloskönyvben: *Ámor sírja, Francziából.*

Közellét. 1789. Először itt.

Novemberben. Valószínűleg 1783. Először itt. Mivel csak 1814-ben jelent meg először, valószínű keltét Voigt titkos tanácsos egy 1786-ban kelt levele gyaníttatja, a hol e költemény két első sora idézve van. Ugy látszik a weimari körökben ismeretes volt e költemény, mely társas emlékekre vonatkozik. Hogy épen 1783. novemberéből való, Göthének egy akkor Knebelhez írt leveléből sejthető, a kinek azt írja, hogy közelgő születésnapján (november 30.) róla is meg fognak emlékezni.

A választotthoz. 1771. Először a Magyar Bazar 1874. szeptemberi számában tölem. Másodszor itt. E szép dalt, daczára hogy a Chronologia határozottan 1771-re teszi, erővel a 90-es évekbe akarták tenni, választékos s tükélyes formájáért. Valószínűleg a költő strassburgi tartózkodásának utolsó szakába esik, s arra mutat, hogy még akkor is egész komolysággal vette a Friderikával való viszonyt és el volt határozva azt fenn is tartani. De ritkán látta a leányt; tu-

dori vizsgáira készült, tanult és dolgozott, a Münster körül műtörténelmi tanulmányokat tett s általában az élet és jövője komolyan foglalkoztatták. Erre vonatkozik a második versszak négy végsora. Lelkében azonban a jövőt látja, melyben ismét egyesül vele, hogy el se váljanak többé, s egy csendes völgyi kunyhóban a szerelem és csendélet boldogságának éljenek.

Az első veszteség. 1789. Először itt. E bájos triolett is a már említett „Az egyenetlen laktársak“ című dalműbe volt beleszőve, de három négysoros versszakkal s kevésbé művészi alkotásban.

A kedves közelléte. 1795. Először itt. Göthe e dalt Zelternek egy compositiojára költötte, mely mélyen hatott rá s melynek szövege (Brun Friderikától) ugyan e versmértékben, s ugyan e szavakkal kezdődött: Rád gondolok; e két szón, s a zenei alaphangon kívül azonban nem vett át belőle egyebet.

A távollévő höz. Talán 1789. Először itt. Sem alkalma, sem kelte nem határozható meg biztosan. Először az összes művek első kiadásában jelent meg 1790-ben. De nem lehetetlen, hogy Brion Friderikához iratott s ez esetben már 1771. vagy 72-ből való volna. Édes hangjáért, mely tartalmát és alakját teljes összhangba olvasztja, a költő legkedvesebb dalai közé szokott számíttatni s pl. Poggel, „A rimről és összehangzásról“ szóló értekezésében, beható tárgyalás után, példányul állítja föl.

A folyónál. Talán 1798. Először itt. E két kis versszak először a Schiller 1799-ki Musenalmanachjában jelent meg álnév alatt s „Dalaimhoz“ czímmel. Csak azért teszik 1798-ra. De valószínűbb, hogy jóval korábbi keltű, mert a jegyzett év, lyrai tekintetben, a Göthe terméketlenebb évei közé tartozik. Hihetőleg valamelyik régiebb dalcyclyus utó-

hangjául szolgált, de akkor társaival együtt nem adatván ki, feledékenységbe merült, míg a szükség s a szerkesztői sürgetés napvilágra nem hozta. A régi fájdalom és csalódás dalhangja csendül meg benne.

Búbánat. 1775 elején. Először itt. E dal az Erwin és Elmira című daljátékból van véve, mely a Goldsmith „Turn gentle hermit“ kezdetű balladája (a wakefieldi lelkészen) nyomán készült. Mivel pedig a daljáték s benne a dal is már a jegyzett év márcziusában megjelent az Irisben, Göthe csalódik, mikor Önéletírásában e dalt is ama gyönyörteljes fájdalom kifejezésének vallja, melyet a Lilitől való (s csak azon év őszén bekövetkezett) elszakadás fölött érzett. A daljátékban Erwin énekli e dalt, a mint a kertben dolgozva egy rózsa-tő előtt megáll, mely már hullatja virágait.

Búcsu. 1797. Először itt. E szép dal benső és mély, bár nyugodtan tartott érzelem kifejezése. A költő szószegő kedvesétől vesz búcsut benne; nem csalfaságát veti szemére, mert a szót megszegni édes; hanem azt, hogy azután is csábitja még s akarja varázsát gyakorolni rajta. Ő tiszta s határozott viszonyt kíván; azért feloldja adott szavától a hűtlent s megnyugodva abban, hogy megtette a mit tennie kellett, magába vonúl. — A sorok egyenetlensége, — egyéb-iránt egyenlő rhythmus mellett — az eredetiben is megvan.

Változatosság. 1769. Először itt. A Lipcsei daloskönyvből, hol „Állhatatlanság“ cím alatt állott. A lengesség apologiája.

Buzdítás. 1777. Először itt. Tulajdonképen nem a dalok közé való; inkább tanköltemény; csak formája miatt állhat itt.

Szélesönd. Szerencsés utazás. 1795. Először itt. Az évszám csak első megjelenésüket mutatja (a Schiller Musenalmanachja 1796-ra), de keletkeztök idejét valószínűen sokkal korábbra, talán 1777. tájára lehet tenni. Első tekin-

tetre csak egy tengeri utazásból ellesett képeknek tűnnek föl. De Göthénél pusztá természeti képeket, mélyebb érzélat vagy életrajzi jelentőség nélkül, nem találunk; maga mondja, hogy ő nem született leíró költőnek. Azért inkább allegorikai, s így tanító elemű, képeknek vehetjük, mint a megelőzőt s következőt is, melyekkel egy csoportba tette a költő. A jelzett időbeli lelki állapotja akkor jó magyarázatot ad e költeményekhez. Napok, hetek voltak, mikor költői teremtő ereje szűnyadni látszott s érzelmeiben teljes szélesönd állott be. Ilyenkor összevonta vitorlát s nyugodtan várt, míg Aeolus újra feloldja a szeleket. Akkor a hajós ismét az evezőhez nyúlhatott s vigan röpiült előre!

Bátorítás. 1775. Először itt. A Weimarban töltött első tél szüleménye. A Wieland Merkurjának 1776. februári füzetében jelent meg *Jég-élet-dal* cím alatt. Talán önkénytelenül született, a jégen koresolyázva tova subanó ajkán, bátorításul önmagának, míg lelke előtt bizonytalan jövője kétes körülményei lebegtek.

Intés (az eredetiben: Emlékeztetés) 1777. Először itt.

Üdvözlés és búcsu. 1770. Először Szemere Miklós az Athenaeumban, 1841. I. félév. Másodszor Dömötör János a Vasárnapi Ujságban 1872. Harmadszor tőlem a Fővárosi Lapokban, 1875. Negyedszer itt. A sesenheimeri daloskönyv fődarábjá. Göthe először 1770. octoberben látogatta meg a Brion-családot; másodszor ugyanazon év karácsonykor. Ez utóbbi látogatást festi a költemény. És pedig, a Göthe saját elbeszéléséhez képest (a Wahrheit und Dichtung-ban) vonásról vonásra hiven. Első alakjából a költemény tetemes változtatásokon ment át, de a fővonások megmaradtak, míg a kidolgozás költőibb s egyszersmind egyenletesebb lett. A valóságból, a hévből, az érzéstejjességből sem vészett el semmi.

Uj élet, új szerelem. Belindához. 1775. Először mind kettő a Lewes „Göthe élete“ fordításában tölem. Másodszor itt. Ezek a Lili (Schönemann Anna Erzsébet) iránt oly egyszerre s oly ellenállhatatlan erővel ébredt szerelem első kiömlései. Az előbbi szerelemtől öt évi időköz választja el ezt; közbe a wetzlári Lottchen iránti érzelem esik, mely, dalok helyett, egy Werthert szült. A jelen dalok elsője a meglepőleg, rohamosan keletkező, a második a már erőt vett szerelmet festi, teljes életrajzi hűséggel. Különösen érdekes a *Belindához* című (e néven nevezte Lilit az Erwin és Elvirához irt kis ajánló költeményben is). Mily élethűséggel festi a bankárház fényét, a társaságot, mely ott összegyült, s a természethez és szabadsághoz szokott Göthének oly nyűg volt, melyet, csak a szerelem pórázán tartva szánhatta rá magát, még is elviselni. Önéletrajzában is élénken festi e lelki állapotokat. V. ö. Lewes „Göthe élete“ I. k. 270 s következő lapjait is.

Tavaszdal (az eredetiben: Mailied). Valószínűleg 1771. Először itt. A természet szépségeitől elragadott, egészen annak életében élő lélek örömittas kitörése. Bár csak 1774-ben jelent meg, valószínű, hogy a Friderika iránti boldog s édes szerelem sugallta, ki oly közel állt a természethez. E hozzávetést valószínűvé teszi, hogy mind először az Irisben, mind a Dalok közt, a következő bájos dallal áll együtt, mely kétségtelenül a sesenheimi idyll egy részét képezi.

Egy festett szalaggal. 1771. Először itt. Oly bájos édes hangú, mint az előbbi. Hogy Friderikához szól, maga Göthe bizonyítja az Önéletrajzában. „Tanulmányaim által többnyire a városhoz (Strassburg) kötve, ritkán láthatuk egymás. Annál tisztább volt szerelmünk s annál többet gondolánk egymásra. Távollétemben ő számomra dolgozott valamit, vagy gondolt ki valami új mulatságot megjöttömre.

Én is vele foglalkoztam, érte dolgoztam, vagy azon törtem fejemet, mivel szerezhetnék neki valami örömet. A festett szalagok épen akkor jöttek divatba; mindjárt magam festettem számára egy párt s elküldtem neki egy kis vers kíséretében.“ — E soroknál:

„Ha tükrébe nézni eljő
S önbájának megörül,“

lehetetlen, hogy eszünkbe ne jusson a bájos leírás, melyet Göthe a Wahrheit und Dichtung-ban ad Friderikájáról, s több mint negyven év múlva, agg szívvvel is, fölmelegszik ez emléken. Mikor először látta meg a leánykát, „kurta fehér kerek szoknya volt rajta egy szél-fodorral, csak bokáig érő, úgy hogy a világon legesinosabb lábak egészen kilátszottak; szorosán álló fehér fűzője- s tafota-kötényével, a városi és a parasztlány közti határon állott épen. Játszian és könnyeden, mintha súlya sem volna, közelgett; csak hátul lecsüngő két hatalmas hajfonadékához képest látszott szinte gyöngének a finom nyak. Vidám kék szemeivel nyiltan tekintett körül s esinos fitos orrocskáját oly fenn tartotta, mintha épen semmi gondja sem volna e világon. Szalmakalapja karján függött s így első tekintetre, teljes nyilt képébe nézhettem s egész kedvességében és bájában szemügyre vehettem.“

Egy arany lánc czal. Legkésőbb 1775. Először itt. Lehet hogy már 1771-ből való; bár hangjában sokkal kevesebb a szenvedély mintsem Friderikának tulajdoníthatnók, vagy — ha a későbbi keletet fogadjuk el: Lilinek. A név ez utóbbira mutatna, mert az eredeti utolsó versszakában Lizette áll, a mi Erzsébet. De a költemény nem szerelmi; benne legfőlebb érdeklődés nyilatkozik s gyöngéd barátság. A név azonban valószínűleg csak költött név; Goedeke szerint Runkel Lizette-t a költő egy frankfurti barát-nőjét jelenti. Azonban mindez csak hozzávetés levén, mer-

hettem fordításomban más névvel cserélni föl, a mit a rímbe könnyebben beilleszhettem, miután az eredetiben is a rím-ben áll.

A tón. 1775. június 15. Először itt. A Lili iránti szerelem tetőpontján, szülői s nővére ellenzése s lebeszélései mégis hatottak reá s elhatározta huzamosabb távollét által vetni próbára mind kettőjök szívét. A két fiatal Stollberg gróf épen akkor hitta társul schweiczi utjokra. El is utazott velök a rég látni ohajtott havasok s tók hazájába; hol (Zürichben) régi barátja s honfitársa — Passavant-nal találkozott, s Stollbergéktől elválva, ezzel tette kirándulásait, a zürichi tón s a körülfekvő hegyeken. A fent jelzett napon, ragyogó nyári reggel suhantak a tón, az üde vízi lég lehelletétől frissítve, erősítve. Egyszerre a Lili emléke ötlük elméjébe, szeme lecsukódik, arany-álmai visszatérnek. — De elüzi őket s újra a természet és szabadság karjaiba veti magát. Eleven, mozgalmalmas keretben, egy hiven talált kedélyrajz, minőt keveset találhatunk. A hangulat változásait tökéletesen fejezi ki s kíséri az ütem változása.

Hegyen. 1775. Ugyanaz nap. Először a Budapesti Szemlében (1859) Göthérol irt tanulmányom I. közl. Másodszor itt. A zürichi tóról a hegyekre menve, a tetőn, a felséges tekintet varázsa alatt irta ez epigrammai fordulatú, de bensőség-teljes négy soros kis dalt.

Virágüdvözlet. E kis dal 1815-ben jelent meg először, de valószínűleg sokkal korábbi. Magyarul először itt.

Nyáron. 1776. Először itt. E költemény szerzőségére ketten tartanak jogot: Göthe, s barátja Jakobi. Először névtelenül jelent meg a Iris 1776-ki folyamában. Jakobi 1784-ben fölvette saját költeményei közé; Göthe már 1776-ban a Himburg-féle gyűjteménybe s az 1780-diki karlsruhei kiadásba. Az 1790-diki kiadásból kihagyta s csak az 1814-kibe

vette újra föl. Mind e rejtélyre — életrajzi vagy levélbeli magyarázatot hiába keresünk. A dal különben, bár mit mondjanak némelyek, kik a Jacobiénak akarják vitatni, nem nélkülözi a gőthei alakítást, mély érzést s előadásbeli könnyűséget. Az, hogy Gőthe maga méltónak tartotta fölvenni dalai közé, eléggé szól szépsége mellett.

Májusi dal. 1812. Először itt. Gőthe e dalt Karlsbadban irta, mikor Önéletrajzában ifjúkori emlékével foglalkozva, régi boldog napjainak érzelmei újra föltámadtak emlékezetében.

Kora tavasz. Legkésőbb 1802. márcziusában. Először itt. A költemény két első versszaka leiró természetű, a mi inkább Salisra emlékeztet s Gőthénél ritkaság. Befejezése azonban egészen gőthei. Alak és hang nagyon sikerült.

Nyugtalan szerelem. Először itt. E szép dal 1789-ben jelent meg először, de valószínűleg jóval korábbikeltű. Akár 1771-ből a Friderikától-, 1772-ből Lottitól, vagy 1775. végéről a Lilitől való elszakadás fájdalma, mint Viehoff véli, — akár végre, a mi előttem legvalószínűbb — a Steinnéval való viszony kezdetén a nyugtalan izgatottság, a boldogság elviselhetetlen izgalma szülte: a kép melyet ad oly mesteri, a nyelv és rhythmus bája oly megkapó, hogy még Gőthénél is ritkitja párját. Az első versszak, rövid soraival, rohamos emelkedésben festi a költő izgalmát; a második a mélyen megindult kedély eszmélkedő hullámozása. A szerelemhez intézett lelkesült megszólítás, melylyel ellenállhatatlan hatalmát ismeri el, kereken fejezi be az egészet.

Juhász keserve. 1802. Először a „Keresztyén Csálád“-ban, 1873. Sántha Károlytól. Másodszor itt. A Chronologia 1803-ra teszi; de Gőthe és Zelter levelezéséből kitűnik, hogy 1802-ben nem csak megírva, hanem zenére is volt (Zeltertől) téve. 1801. őszétől kezdve, a Gőthe Frauenplan-i

házában, két hetenként kedélyes társas-kör gyült egybe, férfiak és nők, kiket csak szellemi s művészeti élvezetvágy gyűjtött oda. A házi úr és Schiller olvasták föl új termékeiket; ösztönt adtak s vettek; néha daloltak valamit stb. Göthe elismeri, hogy „nem egy, naivsága által megkapó dalát ez esti összejöveteleknek köszöni“ — ezek közt, Falk szerint, a juhász keservét is. E dalt idylli hangulatának egyszerűsége, népies naivsága jellemzi. A kép is, melyet nyújt: a tetőn a juhász, botjára támaszkodva, elszéledő nyája, a völgyben a ház, melyet a szivárvány színes keretbe foglal, ép oly világos, mint megkapó.

Vigasz a könyvekben. 1803. Először Spóner Andortól, a Nővilágban, 1862. Másodszor itt. E dal is egészen egy elterjedt népdal hangulatára készült, egyes részek szabad fölhasználásával.

Éji dal. 1803. Először itt. A Göthei lyra legbájosabb virágai egyike. Az érzés oly finom, mintha csak oda volna lehelve, s a forma egészen ahoz való. Ugyanazon rimek mennek át az egészen s amellet mindenik versszak harmadik sora a következőnek első sorában ismétlődik. Fordítása azért nehéz — s teljes hűséggel talán lehetetlen is. Kísérletül álljon. — Az eredetire alkalmat egy Reinhardt által zenére tett olasz dal adott, mely szintén így van szerkesztve, azzal a különbséggel, hogy az első és harmadik sorok nem rímelvén, az átvitel könnyebb volt s csak egy rím ment végig az egészen.

Vágy. 1802. Először tőlem a Föv. Lapokban, 1874. Másodszor itt. Fialat tüzze, élénk képekkel s eleven rhythmussal ömlő dal, melyet, — ha a Göthe és Zelter levelezéséből a föntjegyzett keletre nem kellene következtetnünk, hajlandók volnánk sokkal korábbra tenni.

Mignonhoz. 1796. Először itt. Kinek a nevében szól itt a költő, Mignonhoz, oly mély fájdalom panasz-hangján, nehéz volna meghatározni; annyi bizonyos, hogy Göthe itt, szokása ellenére, idegen helyzetbe tette át magát; de úgy, hogy a kifejezés nem lehetne bensőbb és igazabb, ha maga nevében szólana is. A versszakok negyedik, s reá a rövid ötödik sorában, az eredetiben mindenütt a „Herzen — Schmerzen“ rím megy végig, mit a fordításban hasonló erős hanggal lehetetlen volt visszaadni.

A várróm (az eredetiben Bergschloss) 1803. Először tőlem a Vasárnapi Ujságban (1873.), másodszer itt. Ehez is népdal adta az alaphangot s a kezdő sorokat. Az egész is népiesen van tartva. Az első rész a múlt emlékeinek van szentelve, s Kannegiesser helyesen emlékeztet itt a következő nyilatkozatra a Göthe Önéletírásából: „Egy érzés vett rajtam hatalmasan erőt: a múlt és a jelen összeolvadó érzése, oly sajátságos nézet, mely bizonyos kísérteties fényt vetett a jelenre. Ez több kisebb nagyobb munkámban nyert kifejezést; s a költeményben mindig jól hat, ámbár az első pillanatra némi elidegenülést szül.“ A jelen költeményben is e hangulat uralkodik. De csak hamar felül kerül a jelen a múlton, s a bájos kép, mely a költőt kedvesével mulatozva tünteti föl a romok között, egészen elfelejteti a romok bús hatását s még a kápolnai eskü-jelenet is kedélyes színben tűnik föl. — Engem e költemény, egész hangjával s kidolgozásával, Heinéra emlékeztet.

Szellemlang. 1774. Először itt. A költő szándékosan tette e sokkal korábbi költeményt az előbbi mellé. Ezt 1774. július 8-án, Lavaterrel s Basedow-val a Lahn-on hajóztában, a Lahnecki romok szemléletében írta s a Lavater kíséretében utazó Schmoll festész albumába jegyezte be. A lovagkor sajátságos életét fejezi ki benne, vonatkozással (a

végsorokban) az emberiség későbbi fejleményeire. A „kis hajó“ — az eredetiben: Menschen-Schifflein.

Egy arany szivve, melyet nyakán viselt. 1775. június 23. Először itt. E kis dalnak, melyben a Lili rabságából akar s nem bir szabadúlni, a Tón és Hegyen czíműek után kellene állania. Maga beszéli el keletkezése körülményeit: „Ugy tetszik, az embernek ily pillanatokban nincs elég szabad elhatározása, hanem előbbi élményei s benyomásai határozzák. Lombárdia s Olaszország ismeretlenül terült el előttem; mögöttem Németország, mint ismerős, kedves s tele otthonias, nyájas vidékekkel; s megvallhatom, a mi oly soká fogva tartott s egész valómat elfoglalta, még mindig a legnélkülözhetlenebb eleme volt létemnek, melytől magamat erővel elszakítani nem mertem. Egy arany szivecske, melyet boldog órában kaptam volt *tőle*, még folyvást azon a szalagon a melyre ő kötötte, függött nyakamban, kebelemtől melegítve. Megragadtam s csókot nyomtam reá. Ez alkalomból keletkezett a következő kis költemény.“ Valóban az teljes mértékben lehelli a pillanat szenvedélyét s még formai szabálytalansága is a szenvedély rohamos hevére emlékeztet.

A fájdalom kéje. 1775. Először itt. Az előbbinek mintegy utóhangja. Ezt is, s valószínűleg nem sokkal utóbb, a Lilitől való elválás fájdalma sugallta.

Vándor est-dala 1776. elején. Először tőlem a Gyöngyvirágokban; másodszer Spóner Andortól a Nővilágban 1862. Harmadszor kisebb műfordításaimban. Negyedszer itt. E gyönyörű kis költemény, egy nyomott szív sohaja, a költő weimari életének legelső korszakából való. A jegyzett év február 12-én küldötte Steinnénak. A papirnak melyre írva van, túlsó lapján, más kéztől, a következő sorok vannak írva: „Békességet hagyok nektek; az én békességemet adom nek-

tek; nem olyant a minőt a világ ad; szívetek ne rettenjen meg és ne féljen. János ev. XIV. 27.“ S e sorok alá a Steinné fia, Fritz, ezt jegyezte: „Ezt válaszul irta ide Schardt nagyanyám, egy komoly, kegyes és érző szívü asszony.“

Más. 1783. september 3. Először tölem a Budapesti Szemlébe (1859.) irt tanulmányomban; másodsor a Gyöngyvir. Harmadsor Spóner Andortól a Nővilágban 1862. Negyedsor ismét tölem kisebb Műford. Ötödször itt. Göthe e verset a herczeg nyári lakának (a Gickelhahnon) deszkafalára rajzónnal irta s az ma is ott van, a mint 1813-ban maga Göthe a gyöngve vonásokat újra kihúzta. E kis költeményre, melyben egész szíve és lelke van, s mely utolsó korszakában is még könnyeket csalt szemeibe, mikor ott meglátta, méltán fektetett nagy súlyt egész életében. Oly báj, oly igazság, oly mélység e kevés szóban! Hang, rím, rhythmus, rövid sor, minden egyesül benne, hatását emelni. Ily könnyű apróságok fordítása a legnehezebb: óhatatlan, hogy sok el ne veszzen a leghübb fordításban is.

Vadász estdala. 1775. Először itt. A Lilitől való megválás fölött még izgatott, bánattól s önvádtól gyötrött szív panasza.

A holdhoz. Valószínűleg 1778. Először tölem a Fővárosi Lapokban (1874); másodsor itt. E költemény ma egészen más mint eredeti alakjában. Abban a Laszberg kis-asszony öngyilkosságára vonatkozott, kit, megcsalt szerelme fölötti kétségbe esése az Ilmbe kergetett. Testét a jég alól épen ott húzták ki, a hol Göthe mindennap sétálni szokott, s akkor is épen közelében koresolyázott. A szerenecsétlen ruhája zsebében Werther egy példánya találtatott. Göthe őszinte részvétéhez, ez utóbbi körülménynél fogva, némi önvád is járult. S e nyomott hangulatban irta a jelen költemény első fogalmazását. Két nap mulva, mikor még a hullá

temetetlenül a Steinné házában — az alsó szobában — feküdt, a hova hirtelenében vitték, ezt írta Göthe egy levelkében Steinnénak: „Jó éjt, angyalom. Kimélje magát s ne menjen le. E csábító bánatban valami veszélyes vonzerő van, mint a vízben magában, s mint a hogy a csillagok fénye — mely mindkettőből ránk villog — magához vonz.“ S e gondolat volt a költemény első alakjában is kifejezve. Később egészen átdolgozta s általánosította. Alaphangja azonban megmaradt: a mély szomor, mely ábrándokba olvad s végre vágyban ömlik ki. — A cím csak az első versszakokra talál. Meg kell jegyezni, hogy az eredeti rhythmusán változtattam némit, a mennyiben az első és harmadik sorokat egy-egy szótaggal voltam kénytelen megtoldani.

Várakozás (az eredetiben: Einschränkung). 1776.
Először itt.

Remény. 1777. Először itt.

A gondolhoz. 1777. Először itt.

Tulajdon. Valószínűleg 1775. Először itt. A Beaumarchais-Memoir-jaiban szóról-szóra ez áll egyhelytt. „Assuré que rien ne m' appartient véritablement au monde, que la pensée que je forme, et le moment ou j'en jouis —“. E négy utóbbi kis költemény alig sorozható a dalok közé. Inkább a „Mondások“ vagy a bölcsészi epigrammok sorába illenének. Életrajzi jelentőségük azonban van; s a weimari első korszakból és a Károly Ágosthoz való viszonyból magyarázhatók.

Linához. Legkésőbb 1800. Először itt. Göthe e költeményt csak 1800-ban adta ki, mint a dalok zár-költeményét; de hangja előbbi korra látszik mutatni. A címben levő név nem igazít el, *melyik* kedveséhez írta. Távollévőhöz s régihez mindenesetre, mint a két első sor mutatja. Alapeszméje, hogy a dal csak énekelve válik igazán dallá, jól illik a Göthe dalaihoz, kivált ily dallamosan fejezve ki.

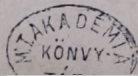
T Á R S A S D A L O K.

A juhász keservénél volt már említve az a társas kör, mely Göthénél 1801. ősztől kezdve kéthetenként összegyűlt s mely a dalok közül nem egyhez adta az ösztönt és hangulatot. Nehány év mulva, 1810-ben, pedig színházi énekesekből s műkedvelőkből dalkör alakult, mely hetenként szintén a Göthe házánál gyűlt össze s dal és zene által élénkített vacsorára ott is maradt. Végre a Zelterrel való élénk összeköttetés, a ki Berlinben hasonló dalkör élén állott s szerencsés zenéretevője volt különösen a kisebb társasdaloknak, biztosítékot nyújtott Göthének, hogy ilyes dalai nem maradnak a zene segélye s élénkebb színezete és találó kiséréte nélkül. Mind ebben elég ösztönt talált ama kar- és társasdalok írására, melyeket először az 1815-diki kiadásban állított külön csoportba össze, de a melyek közül egynémelyik nem egészen illik ide, míg ellenben a Dalok közt van néhány, mely inkább e rovatba való volna.

Az olvasó itt veszi tőlem a nevezetesebbeket.

Szövegség dal. 1775. Először itt. Göthe e dalt Ewald offenbachi református lelkész egybekelési ünnepélyére írta. Eredeti alakjában azonban tetemesen különbözött a mostanitól. Hangja talán még frisebb, erőteljesebb, de tökélytelenségei által a rögtönzés nyomait viseli magán. Egyes személyes vonatkozások is voltak benne, melyeket Göthe a későbbi átdolgozáskor, mint rendesen tette az ilyesmivel, eltörölt s általánosb vonásokkal cserélt fel.

Tavaszi proféczia. 1803. Először tőlem a Vasárnapi Ujságban, 1873. Másodszer itt. A kakuk jósoltatása, hány évig élünk, mindenütt népies és gyermekszokás. Francia és német népdal is állhatott előképül Göthe előtt; de ő azokat, eredetisége kára nélkül használta föl. Az utolsó versszakban

azonban a kérdés nem jól van föltéve, mert a kakuk-szó csak szám-kérdésre ad szabatos feleletet.

A boldog házaspár. 1803. Először tőlem a Gyöngyvirágokban s kisebb Műfordításaimban. Itt harmadszor. Göthe különösen szerette e költeményét s nagyon örült, mikor öreg korában Eckermann is mint egyik legszebbikét magasztalta előtte. „Én is nagyon szeretem, felelé, s a végén a tréfás fordulat, a kettős keresztelőre való czélzás, azt hiszem pompás.“ A költemény, mely tán a társas-dalok közt nincs egészen helyén, inkább kedélyes lyra-idylli életkép levén, — különben teljes mértékben meg is érdemelte költője előszeretét iránta. Tele van motivummal; tájképek s az emberélet jelenetei élénk hűséggel váltják egymást benne, s a boldogság tavaszi egének verőfénye melegíti át az egészet. A falusi élet e rajzában minden oly egyszerű s még is oly nemes; a nyolczadik versszakban az a kis könnyü felhőske oly művészileg emeli az egészen elterülő ég derűtségét s köti össze a földi örömet az égi reménnyel. Megjegyzem, hogy a végsorok pajzán czélzását a kettős keresztelőre, melylyel az öreg magának is fiut vár még, előbb nem értettem s csak most a Göthe szava (Eckermannhoz) tett reá figyelmesebbé, hogy eddigi fordításomat a szerint változtassam meg.

Állandóság a változásban. 1802. Először tőlem a Fővárosi Lapokban, 1873. Másodszer itt. Természet-bölcsészet, a folytonos anyag-változás tana, a legtökélyesebb dalformában, ritka szép rhythmussal. A végstrófa engesztelő megoldást ad a magában sivár tannak s a spiritualismus magasabb színvonalára emeli az egészet.

Általános gyónás. 1803. Először tőlem a Vasárnapi Ujságban 1874. Másodszer itt. Nyelv és rhythmus tekintetében a legmesteribb göthei alkotások közül való. Tartalmát ille-

tőleg, a nyílt őszinte világhi merész hadizenete minden ál-szenteskedés és filiszterség ellen; azonban minden erkölcsi lazaság nélkül is egyszersmind.

Jó s-dal. 1789. Először itt. Czíme az eredetiben: Cophthisches Lied, és pedig kettő levén e czímen s ez a második: Ein anderes. Mindkettő ugyan is az előbb operai alakban tervezett Grosskophta című vígjátékba volt szánva, mely Cagliostro s a gyémánt nyakék történetét tárgyazza. Az erkölcstan benne tehát nem a Götheé, hanem drámai személyeé.

Vanitas! Vanitatum vanitas! 1801. Először itt. Pajzán s merész, hangban s tartalomban. Egy akkor ismeretes egyházi ének paródiája.

Vigan, bátran. 1775. és 1787. Először itt. Eredetileg a Claudine von Villa-Bella című operetteben éneklik, de itt egészen át van dolgozva; azért kettős évszáma. Igy ment bele a daljáték új átdolgozásába is, csakhogy ott párdalnak maradt.

Hadi szerencse. 1814. Először itt. A költemény tárgyát Göthe az életből leste el a hadjáratok alatt. Míg más költőknek a nagy háboru nemzeti és harezi dalokat sugallt, Göthe ilyeneket vont el belőle; mint a francia forradalom világra ható eseményeiből a Bürger-General című kis vígjátékot.

Nagy vendégség. (Az eredetiben: Offene Tafel). 1813. Először itt. Francia előkép után, de a részletekben s a kivitelben teljes önállósággal. Az alapeszme, hogy a társaséletben nem kell az erkölcsi tökély követelményeit igen szigorún venni, mert akkor senki sem marad fenn a rostán, hanem venni kell az embereket a hogy vannak: nagy változatossággal s élénk gúnyorral van keresztül víve. A forma játszi, könnyű, eleven. A Düntzer ellenvetését: „hogyan mondhatja a költő, hogy meg is ígérkeztek, a kiket nem

létezőknek kell tekintenie?“ sületlennek találom. A költő jó hiszemben hívta vendégeit, kiket olyanoknak tett föl; s mikor egy sem jött, vette észre tévedését s ismétli meghívását, most már föltétlenül.

A víg weimariak. 1815. Először itt. Rögönzet. De elég sikerült képe a weimari élet mulatságainak. Az első versszak két végsorában megvannak (az eredetiben) nevezve a weimariak s jénaiak szokott kirándulási helyei: Zwäzen, Burgau, Schneidemühlen. Én e helyneveket kihagytam; magyarban nem volna értelmök. — Szerda a fösínházi nap volt a hét folytában. Szombaton mentek Jénába (s onnan vasárnap a falukba).

WILHELM MEISTER-BŐL.

A Wilhelm Meisterben előforduló dalokból Göthe külön csoportot csinált, melybe Mignonnak három, a Hárfásnak három s Philinének egy dalát vette föl. A legnevezetesebbiket, Mignonnak azt a dalát, a melylyel a regény negyedik könyve nyílik meg, alább a Balladák közé, és pedig első helyre tette azok közt.

Olvasóinkról fölteszszük, hogy a jelenleg sorba vett dalok éneklőit nem szükség előttök hosszasan bemutatnunk. Csak röviden emlékeztetjük, hogy a Harfenspieler (nálam Lantos) olasz előkelő családból származott s papi pályára nevetelt. A zárdában szent rajongásnak adta magát s abban töltött néhány évet. Atyja halála után, visszatért a világba s a szomszédságban egy bájos fiatal lánynyal ismerkedett meg, s azzal a legbensőbb viszonyba lépett, mely nem is maradt gyümölcstelen. Egyszerre kisül, hogy Lothario és Sperata (így hitták őket) testvérek. A természet és társadalom törvénye, harcban a legerősebb szerelmi szenvedélylyel, az

őrülés határáig viszi a szerencsétlent, kit sikerül visszavinni zárdájába s ott elzárni kedvesétől s a világtól. Sperata gyermeket szült s meghalt. Lothario pedig, a lelki nyugalom s testi nyugtalanság és maradhatatlanság sajátságos állapotában élt a zárdában, míg végre sikerült megszöknie. Németországba menekült, a hol Wilhelm Meisterrel találkozott és ez őt felfogván, sorsát a magáéhoz kötötte.

A mi Mignont illeti, róla a regény végén tudjuk meg, hogy épen a Lothario és Sperata viszonyának volt szerencsétlen gyümölcse. A rokonok őt, hogy születésének setét titka rejtve maradjon, jó emberek gondja alá adták. A gyermek szabadjában nőtt fel, eleven pajkos volt, s különös kedvét lelte, leányka létére, a mászkálásban és ugrálásban. Gyakran messzire elkalandozott de csak mindig visszajött. Elfáradva gyakran le-leült a szomszéd kastély oszlop sorai alatt s elmerengett a szobrokon: be-beszaladt a termekbe s hosszasan nézte a márvány-szobrokat. Egyszer eltűnt. Azt hitték valamely szikla-mélységbe zuhant le: de egy kötél-tánczos csapattal ment el; ott megeskették, hogy hazájáról senkinek, soha sem szól. Így került Németországba, a hol Wilhelm őt kegyetlen gazdája kezéből kiszabadította.

Vége Philine színésznő volt; a legjobb szivű s legkönnyelműbb lány a világon; az erkölesi érzetről legkisebb fogalom nélkül, még sem rossz; együgyű s ösztönszerű mint a madár, mely ágról-ágra száll, énekel s isten jóvoltából táplálkozik.

A mi e dalok keletkezését illeti, nem mindenikről lehet kimutatni vajon akkor iratott-e, mikor a regény azon része a hol épen helyet foglal. Göthe e regényt, — természetesen nagy félbeszakításokkal —, húsz évig dolgozta.

Mignon I—III. Az I. először Spóner Andortól a Nővilágban 1862. a II. először a Fővárosi Lapokban tölem,

másodszor Kisebb Műfordításaimban; harmadszor itt; a III. először itt. Az I. azon esküre vonatkozik, melyet a költétánczosok tettek le Mignonnal, s mely pecsétként zárja le ajkait, származására vonatkozólag. A II-at Mignon és a Lantos, a negyedik könyv tizenkettődik fejezete végén, mint párdalt éneklik. Valószínűleg a regény illető helyével egyidejű, legalább akkoriban (1785. június 20-án) küldötte a költő Steinnénak; levélben. A rövid dalon két rím megy végig, a mi némi egyhanguságot ad a dalnak, de épen az által fejezi jól ki a sovárgó vágyat s annak nyomasztó gyötrelmét. — Végre a III. a regény nyolczadik könyvében jó elő s valószínűleg azzal egyszerre is iratott, 1796-ban. Ekkor küldte Schillernek, a kire oly hatást tett, hogy alig birt szabadulni tőle. Igy kiszakítva összefüggéséből érthetetlen, azért kissé bővebb magyarázatot kell adnunk hozzá. A regény nyolczadik könyvében Mignont Natáliánál találjuk, egy jótékony hölgnél, a ki mindig több fiatal leányt tartott magánál nevelésben. Mignon azonban csak lassan sorvadozni látszék ott; az a sajátságos változás is történt rajta, hogy addigi előszeretetével, a fiuruhák iránt, fölhangyott s mostanában leányruhában kezdett járni és pedig a következő esemény alkalmából. A Natália körében levő leánykák a paraszt gyermekektől egyet mást hallottak az angyalokról, kik néha megjelennek s a jó gyermekeknek ajándékokat hoznak. Ők ugy gyanították, hogy azok csak átöltözött emberi lények s e hitben Natália is megerősítette őket és megígérte, hogy majd egyszer fog is oly jelenést mutatni nekik. Erre alkalmúl két ikertestvér születése napját választotta. Egy kis angyalnak kelle ajándékokat hozni azok számára, s e szerepre Mignont szemelte ki. Hosszú, könnyű, fehér ruhába öltöztette föl; derekára arany övet köttetett, fürtei közé arany koszorút s vállaira két aranyos szárnyat fűzött. Igy lépett a jelenés a

többi leányka közé s nagy hatást tett reájok. Mikor aztán ismét le akarták vetköztetni, nem akarta engedni s cytherája mellett énekelte ezt a dalt:

„Hagyj így maradnom, a míg élek“ —

melyben oly bensőséggel fejezi ki a közeli föloslzás s megdicsőülés reményét.

A lantos. I—III. Az első először tőlem, a Fővárosi Lapokban s Kisebb Műfordításaimban. A II. először itt. A III. először ifjabb Ábrányi Kornéltól (A dicsőség bolondja című regényében); másodsor itt. E költemény, melyet talán mindenki, a ki németül olvas, ismer s könyv nélkül tud, hangjával, külformástól együtt, oly mélyen nyomult emlékezetünkbe, hogy rhythmusán, sőt a rimek elhelyezésén, szótagszámon sem mertem változtatni. Ha ezt merném, a második versszak az értelemnek jobban megfelelően állna s azt erélyesb rövidséggel fejezné ki így:

Emberről az életbe ti vivétek be,

Ti döntitek, szegényt, vétekbe;

S úgy a kinnak adjátok át . . .

Mert megboszúlja minden bűn magát!

Visszatérve a regényre, a második könyv tizenharmadik fejezetében Wilhelm, nyugtalanítva a Philine tolakodó édelgéseit által, felizgatott kedélyének megnyugtatót keresni az agg hárfás dalaihoz fordul. A mint ennek lakásához ér, az ajtóban már hallja a szobából kihangzó panaszos dalt:

„Ki kényerét könyekkel még nem szóta . . .

Benyit s a lantost szalma ágján ülve találja szegényes kunyhójában inkább mint szobában. Mellé ül s beszédbe ered vele. Dicséri csöndes magányát s boldognak vallja, hogy elvonúlhat a világtól. Az agg e dallal felel neki:

„Ki csak magányra vágy: stb.“

A fájdalom mély, szivszaggató panasz hangzik e dalban; melyhez oly jól illik az az egyhanguság, mely mind a négy

versszakon *egy* rimet viszen végig, — a mi azonban a fordításban elveszett. Göthe e fogással máshol is él. A középső dalt,

„Halkan lépek ajtótokhoz“ —

az ötödik könyv tizennegyedik fejezetében énekli a lantos; de csak végszakául van adva egy dalnak, mely egy az örültséghez magát közel érző szerencsétlen vigaszhangjául van adva.

A negyedik könyv első fejezetének végén még van egy ily töredék, csak egy négy soros versszak, melyet Göthe nem vett föl e csoportba, s melyben a Lantos, határtalan szerencsétlenségét egy rémes képben festi:

„Neki tiszta égről a hajnal
Piros lángokkal süt szemébe;
S bűnös feje fölött robajjal
Omlik össze a világ bájoló képe.“

Philine. Először tölem a Képes Világban, 1873. Másodszer itt. E bájos dal nem kíván több magyarázatot.

BALLADÁK.

Mint általában Göthe költészetében, balladáiban is három korszakot lehet megkülönböztetni. Az első az életteljes friss közvetlenség korszaka, melyben a természet szabad hangjai csak a belső összhang ösztönénél fogva símúlnak a művészet szabályaihoz s formáihoz. A balladák közül e korszakba tartoznak: *A hűtlen fiu*, *A thuléi király*, *A halász*, *A dalnok s Erlkönig*. Azután jósokáig szünet áll be s Göthe egész 1797-ig egy balladát sem ír. Ez évben a Schillerrel való nemes vetély a balladákra nézve is új korszakot jelöl. E korszakhoz tartoznak legművészibb, legkidolgozottabb balladái, de melyekhez a tárgyakat úgy szólván kívülről vette s

a tárgyalás módját, sőt néhol a hangulatot is tanulmány vagy gondolkodás adta meg. Ilyenek: *A bűvész-inas*, *A kincs-ásó*, *A korintheta*, *Isten és a bajadér*, a szép *molnárlányról* való balladák, s a *Bájdvirág*. E csoportba tartozik még néhány zenei hangulatu s rhythmusokban különösen gazdag ballada, mint a *Nász-dal*, *Ritter Kurt's Brautfahrt*, melyek keletkezésére a társas-daloknál már említett dalár összejövetel s társasestélyek adtak alkalmat. Schiller halála után ismét pihent a balladák lantja s csak az öregségben zendült meg ismét, hogy — némely mesterkélt alkotás mellett — még egyszer visszavarázsolja az első korszak üde természetes hangját is, a *Járó harang*, a *Jámbor és Jámborné* balladáiban, s a másodiknak bevégzett művészetét *A hü Eckart*-ban, *A halott-táncz*-ban, főleg az elűzött s visszatérő grófról szóló *Balladában*.

De bármennyire különböznek is egymástól Göthének e három korszakbeli balladáit, sok bennök a közös vonás, a költő egyéniségének bélyege mindeniken rajta van. Mind megegyeznek abban, hogy hatásuk tisztán költői: egyenesen a képzeletre, vagy ha lyraiak, az érzésre hatnak, a helyett, hogy mint a Schiller és Bürger balladáit, a költői mellett első sorban erkölcsi hatást akarnának előidézni. Ha balladáit közül, mint Götzinger mondja, egyikben sincs a Bürger tüze s a schilleri mély alapeszme, de van bennök a tárgy oly végtelen világossága, a tárgyalás oly játszi könnyüése, az előadás oly nyugalma, a nyelv oly átlátszó tisztasága, a rhythmus oly zenei hatalma, minővel ama költők egyikénél sem találkozunk; mert az egyiknek melegét olykori nyeresége, a másiknak eszmémélyességét olykori homályossága ellensúlyozza.

A Göthe balladáiban levő csodás elemről v. ö. a bevezető értekezést.

Mignon. 1782. Először Szemere Miklós a régi Athenaeumban, 1840. I. félév. Másodsor Bajza Jenő. Harmadszor Spóner Andor a Nővilágban 1862. Negyedszer itt. Az előbbi két, sok tekintetben jeles fordítás után sem tartottam feleslegesnek még egyszer megkísérteni e bűbajos dal (vagy ballada) fordítását. Főleg a refrain miatt; melyben a Dahin, dahin-t *Felé, felé* szavakkal sem jól, sem magyarosan nem láttam visszaadva. A *Kennst du* helyesen van *Ismered*-del fordítva; de mégis magyarosabb: Tudod a házat? — E balladával, mint Mignon dalával, nyílik meg a Wilhelm Meister harmadik könyve; s a költemény, bár így kiszakítva is rendkívül szép, kétszeresen szép s igazán élvezhető csak ott, a maga helyén. A második könyv egy megható jele-
 nettel végződött Wilhelm és Mignon közt; s a harmadik azzal kezdődik, hogy Wilhelm, mikor fölébred reggel, ezt a dalt hallja ajtaja előtt. A dal nem csak az ő, hanem az olvasó szívét is egészen ellágyítja. Megértéséhez, szó szerint, elég, a mit Mignon gyermekkorából főleg a Mignon-daloknál érintettünk. De magát e költeményt kell olvasni, hogy a tartalom és forma ritka összhangjáról példányt lássunk, s hogy a forró sovárgás, mely benne szól, szívünkre hasson. E sovárgás a Mignoné, de Göthe a maga szivéből vette hozzá a melegséget. Az ő sovárgása Olaszország felé is ki van fejezve benne. S ez érzelemtől áthatva látja s tudja festeni is oly szemléletesen a még nem látott vidéket, mint a hogy Schiller is, Tell Vilmosában, Schweiczot, bár soha sem látta.

A dalnok. 1782. Először Bajza Jenő adta a Nővilágban 1860. Másodsor én, a Kecskemét-vidéki Közöny 1873-ki folyamában. Harmadsor Lévy József a Fővárosi Lapokban, 1874. Negyedszer itt. E ballada eredeti keltének 1782-re tétele is, mint a megelőzőé, azon alapúl, hogy a költő ez évben írta Meister Wilhelmje azon részét a melyben (t. i.

Fordítások
Jelenlapon
Családi Könyv
Általános
Értekezés
1874.
Gödi Sándor
Költészet
RSRT

a második könyvben) e ballada először jő elő. De e föltevést életrajzi vonatkozások is megerősítik. Göthe abban az évben emeltetett nemességre s miniszterelnöki állásra. De rangbeli emelkedésével együtt nőtt a szabad, tisztán költői munkásság utáni vágya is. S midőn hivatali élete lánczeit széttépni nem bírván, természete szerint beleadta magát sorsába, annál inkább érezte a független költői élet varázsát s igazán boldognak csak saját teremtet világában és teremtői működésében érezte magát. Ez érzelmet fejezi ki, egész erkölcsi értékével e ballada, melynek tárgyát tán igen is egyszerűnek, eselekvényét igen is szegénynek találják sokan, de melyet épen alapjának erkölcsi értéke, az annak oly teljesen megfelelő költői alakban, oly magasra, a göthei alkotások első sorába emel.

Az ibolya. 1772. Először Szemere Miklóstól az Athenaeumban, 1839. Másodszor tőlem a Fővárosi Lapokban s ismét K. Műfordításaimban. Itt negyedszer. Göthe e költeményt, mely a Parlagi rózsa párdarabja, alapeszmében és hangulatban, már a fentt jelzett évben elküldte Jacobi Lottinak; de csak 1775-ben adta ki, beszöve az Erwin és Elmira című daljátékba.

A hűtlen fiu. 1774. Először itt. E ballada eredetileg a Claudina von Villabella című daljátékba készült s ott, — mint már bevezető értekezésemben megjegyeztem — jól van leplezve a sor közepén való félbeszakítása. De a költő később, az önálló közlésnél sem tartotta szükségesnek kiegészíteni; s valóban a balladát így is befejezettnek mondhatjuk lényegileg; bár formailag szokatlan az ily befejezés. E ballada népies hangulatban van tartva s valószínűleg népmonda vagy dal adott ösztönt is reá.

Villi-király. 1781. Először Pap Endre, lásd hátrah. Munkái I. k. Másodszor Szász Béla (Törpe-király) a Fővárosi

Lapokban, ugyan ő átdolgozva a Vasárnapi Ujságban 1872. Negyedszer itt. Göthe e balladát először az 1782-ben befejezett, s az Ilm vizén, uszó szinpadon előadott *Halásznő* című bájos daljáték többi dalai közé szötte be, a hol — a többi közt — egy másik, a balladák csoportjába föl nem vett szép balladát is találunk. Viehoff azt hiszi, hogy a költőnek a Herder által fordított s a Stimmen der Völkerben közzé tett Erbkönig's Tochter című dán ballada adta az alapeszmét és ösztönt ez egyik leghiresebb s zeneileg is megörökített balladájához. De a mi hasonlatot ő a dán s a göthei ballada közt felhoz, — hogy az első sorban: reitet spät, s az utolsóban: und er war todt szavak közösek, kevés hasonlóság arra. S ha még is az adta Göthének a kiindulási pontot, jól mondja Lewes, hogy ez a legjobb példa arra: mi különbség van egy népmonda s egy tökéletes műballada között. — Mit jelent tulajdonképen az Erbkönig nevezet: nehéz meghatározni. Göthe az említett daljátékban a szint *égerfák alá* (Unter Erlenbäumen) teszi, a mi arra mutat, hogy ő az Erl-nevezetnél égerfákra gondolt. De a szó eredete az ó-német alp- vagy elp-re vihető vissza, mely az angolszász alf- vagy elf-fel egy jelentésű. A dánban is elf, — összetételekben pedig elle-, pl. *ellekönge*. Ebből lett a németben az Erbkönig. A *törpe* fogalma nincs benne szükségkép; lehetne tündér-király is; én villinek fordítottam, a mi nálunk is be van véve az elf-fogalomra. Két sort, a mint a szövegben is meg van jegyezve, a Szász Béla fordításából vettem át.

A halász. Legkésőbb 1778. — Először Szemere Miklós, az Athenaeumban, 1841. Másodszor Bajza Jenő. Harmadszor én a Budapesti Szemlében, 1873. Negyedszer itt. Herder e költeményt is fölvette a Stimmen der Völkerbe, mint a német népies ballada példányát, s azt írta róla: hogy a német költészetnek, ha valódi népköltészet akar lenni,

csak ezen a nyomon kell járnia. Nagy, de méltó dicséret. Götzinger szerint e ballada keletkezésére a Laszberg kis-asszony fentebb (A holdhoz című dalnál) említett esete adta volna az ösztönt. Igaz, hogy azon alkalomból Steinnéhoz irt — s általam is idézett levelében említi Göthe a víz vonzó hatását. De ő e hatást mindig ismerte s teljes mértékben élvezte amaz eset előtt is. Őt a víz, különösen a szabad folyó víz mindig ellenállhatatlan varázsszal vonta magához (lásd a *Változatosság* című, még lipesei idejéből való dalát is). S általában nagy hajlama volt a természeti erők és elemek rejtelmes hatásának költői festésére. Maga mondja (Eckermannal való Beszélgetéseiben) e balladáról, hogy abban „csak a víz varázsát akarta kifejezni, azt a kellemes hatást mely nyáron fürödni ösztönöz“. De mily költői erővel bírta e varázst *személyesíteni*, s a dal-tárgyat balladaivá emelni ez által! Ugyane tárgyat Heine is kidolgozta, *Halk est borong* . . . kezdetű szép románczában (l. Kis. Műfordításaim I. k. 175. l.) a nélkül, hogy Göthét utolérhette volna.

A thuléi király. 1774. Először Dóczi Lajos, Faust fordításában. Másodszor Szász Béla a Kisfaludy Társaságban. Harmadszor itt. Mindent összevéve a Sz. B. fordításának kell az elsőséget adnom; ő egyedül tartotta meg teljesen az eredeti rhytmusát, míg én minden sort egy szótaggal toldottam meg, bár a német rhytmust megtartottam, melyből Dóczi a költeményt egészen kivetköztette s egy hozzá nem illő magyar népdal-rhytmusba öltöztette. De a költemény megérdemli, hogy minél többet foglalkozzanak vele. A göthei lyra egyik legszebb virága, minden tekintetben a legtökélyesebb költői alkotások egyike. Mint közel egyidőben keletkezett ellentéte a Hütlen fiúnak: a hűség románcza a hűtlensége mellett. Mint a Gretchen szájába adott dal, valódi népdal jellegével bír egyszerűsége s naivsága által. Mint zenei dal

valódi zene maga. A végső versszakban, a vízbe dobott pohár elmerülésében a fokozatosság mesteri.

A bájvirág. (Az eredetiben: Das Blümlein Wunderschön). 1797 vagy 98. — Először tőlem a Budapesti Szemlében, 1873. Másodszor itt. Ez is a sírig való hűség dicsőítése; ez is, egyszerűségében s naivságában, egészen népies hangon van tartva. Hátrányát a thulói királyhoz képest csak hosszasága s a virágok beszédeiben bele vitt jelviség képezi. Érdekes, mint idő szerint is első, a Göthe által később több ízben gyakorolt „új költői nemből“, a dialogba foglalt balladákéból.

Bors vitéz nászútja. (Az eredetiben: Ritter Curt's Brautfahrt). Legkésőbb 1803. Először tőlem a Képes Világban, 1873. Másodszor itt. A társas összejöveteleknek s dalárdai időtöltéseknek köszöni létrejöttét. A tárgyat Bassompierre marshall esetéből vette, a ki emlékirataiban említi, hogy 1715-ben egyszerre rohanta meg minden baj: egy nagy pör, 1.600,000 livres adósság, s egy általa megejtett leány közelgő lebetegülése — de anyja halálával nagy örökséghez jutván, minden bajából megszabadult. A Curt nevet először némi hangutánzattal, Göres vitéznek fordítottam; de azt még is igen bizarrnak véelve, a Bassompierre név betűiből vettem (a mulhatatlanul egy szótagu) nevet.

Nász dal. 1802. Először tőlem a Magyarország és Nagyvilágban, 1873. Másodszor Pap Kálmán költeményei közt (Pápán, 1875.) Harmadszor itt. E balladát is az említett társasköri összejövetelek s dalárdák szülték. A ballada eredetére némi világot vett Göthe nyilatkozata, egyik értekezésében: „Bedeutende Förderniss durch ein einziges geistreiches Wort“. Ebben bizonyos motivumokat, legendákat, mondai hagyományokat említi, melyek oly mélyen vésődtek lelkébe, hogy negyven-ötven évig is eleven emlékezetben maradtak nála s képzeletében folyvást fel-felújulva, mind

tisztultabb alakot öltöttek magokra. Ezek közt említi a *Nászdal*-t is, vagy a mint ott nevezi: „A gróf és a törpék“-et. Valószínűleg már ifjúkorában merítette azt valamely népajkon élő mondából. A mese a Grimm-féle gyűjteményben is előfordul s mások ismét más változatokban említik, mint mesékkel rendesen történni szokott. Érdekes szemügyre venni, *mikép* dolgozta föl Göthe a mondát. Nászdalt csinált belőle, mint ezíme is mutatja s ez a ballada alakítására nézve lényeges és döntő volt. Az elveszett s visszakerült gróf utódának nász-ünnepélyén daloltatja el az őse visszaérkeztekori tündér-történetet; azért ebből is a nászünnepegy festő leírására vonatkozó részleteket emeli főleg ki, a szemléletes leírás minden eszközeivel s hangutánzó és zenei művészetével. A költemény így a legszebb alkotások egyike költőnk balladáái között.

A k i n c s á s ó. 1797. Először tőlem a Fővárosi Lapokban, 1873. Másodszor itt. A költő jegyzéknaplójában 1797. május 21-kéről e jegyzet olvasható: „Csinos eszme, hogy egy gyermek világitó esészét hoz egy kincsásónak.“ Ez ugyan csak ötlet, de ebből lett e költemény, mely parabolai elbeszélés, nem anyira ballada s rímei összefonásával némi nehézségben is szenved, a mi a fordításban még sokkal érezhetőbb mint az eredetiben, hol nagyon erős rimelés enyhíti. E stropha-alkat különben spanyol eredetű.

A f o n ó l e á n y. Talán 1795. Először Szemere Miklós az Athenaeumban, 1841. Másodszor itt. E ballada, melynek tárgya egy ma is fenn levő — Erk gyűjteményében is közlött — néprománzból van véve, de aztán egészen másképp alakítva s tovább véve, csak 1800-ban jelent meg, de Humboldt egy 1795-iki leveléből gyanítható, hogy ez évben íratott. A Faust-Gretchen-hangulatra is nagyon emlékeztet, jelesen a Gretchen fonó-dalára.

Törvénytörések előtt. Valószínűleg 1778. Először itt. Mintha az előbbinek folytatása vagy kiegészítője volna s a költő is valószínűleg azért sorozta a mellé, noha sokkal korábbi keletű, ámbár sokkal is később (csak 1815-ben) jelent meg. E késő megjelenés oka lehet: mert a költő így magában nem tartotta egésznek. A fentjelzett keletkezési évre nézve a Viehoff hozzá vetését az látszik igazolni, hogy ugyanakkor írta Göthe a Wilhelm Meister első könyve tizenharmadik fejezetét, a hol egészen hasonló törvénytörési jelenet fordul elő. Viehoff egyébiránt kicsinylőleg szól e költeményről s azt mondja, hogy kellemes szomszédjai közt „épen nem előnyös színben tűnik föl.“ Nézetünk szerint e keserű hang épen illik a faggatott leányhoz, a kinek a szájába van adva az egész; erős, drámai, valódi ballada-hang.

Ifjú és patak. 1797. Először tölem a Fővárosi Lapokban (1875); másodszer itt. Egyik darabja egy négy balladából álló cyclusnak, melyből csak ez az egy levén fölvéve gyűjteményembe, szólanom kell valamit az egésze, összefüggésében. „A szép molnárlányról szóló balladák“ elseje, *Az urfi és a molnárlány*, s a második, *Az ifjú és patak* a költőnek 1797. nyarán Schweiczba tett kirándulása alatt keletkezett; onnan küldte Schillernek mind a kettőt. A negyediket: *A molnárlány bünbánatát*, visszatérő útjában szintén elkészítette; de a harmadik: *A molnárlány árulása* későbbre maradt. Abból, a mint elsőbb papírra vetni próbálta, fennmaradt a két első versszak, s annak hangja sokkal könnyedebb, a többivel is összhangzóbb: de talán nem bírta úgy fejezni be, s a következő év elején írta csak meg, jelen alakjában, és pedig egy francia ballada után, melyet csaknem nyomról-nyomra követ benne. Lehet, hogy az adta az eszmét az egész cyclushoz s tulajdonképp ennek a kedvéért keletkezett a másik három. Az *első*-ben az urfi szerelmet vall a szép

molnárleánynak, de az csak fittyet hány neki; a párbeszéd rendkívül élénk, elmés, fris. A *második*-ban az ifjú a patak-
nak panaszolja baját s meggyőződik, hogy kedvese bájai iránt
még a patak hűs kebele sem maradhatott érzéketlen. A *har-*
madik-ban a hamis molnárleány éjjel becsalja magához a
tolakodó urfit s ott csúffá teszi, előre értesítvén bátyjait és
rokonait, a kik az urfit ott lepik, ruháit elviszik, hogy egy
ingben kell menekülnie. De a molnárleány is megbánja, hogy
ily rútul bánt az őt igazán szeretővel, s a *negyedik* balla-
dában, czigányné alakjában hozzá megy s mikor megtudja,
hogy az még most is érte ég, felfedezi előtte magát s bol-
dogok lesznek. Rendkívül bájos történet, négy jelenetben.
Azonban a francia előkép után dolgozott harmadik rész
kissé hosszúra van nyújtva, az utolsóban pedig némi mester-
kélttség látszik. Hangban, előadásban, tán tárgyra nézve is,
legszebb a két első; melyek egyikét adom, másikkal azon-
ban nem birtam. — Némi rokonságban van, tárgyban úgy
mint kidolgozásban, e négygyel a következő, *Vándor és*
haszonbérlnő című párbeszédés ballada is; de már az új
történetet kezd.

Hatás a távolba. 1808. Először itt. Inkább a víg
költői beszélyke neméből való, némi adomaszerűséggel, mint
ballada. Egy dévaj kis történetke, melyhez a magasabb s a
képzethez szóló styl nem egészen talál. A formai eszimből,
fájdalom, a fordításban sok elveszett.

A járó harang. 1813. Először tőlem a Keresztyén
Családban, 1873. Másodszor itt. Eredetileg az *ingó* harang
(Die wackelnde Glocke) volt a czíme. E költemény nem va-
lami népmondából vette eredetét, mint az ember gondolná,
hanem egy tréfából, melyet a Göthe fia (August) s Riemer
(ki később maga beszéli el) gyerek korukban egy pajtásukkal
űztek, a ki nagyon félt a harangszótól s a kivel csakugyan

elhitették, hogy a harang bizony le is száll néha s a templomba nem járó gyermekeket erővel is elviszi oda. Göthének tetszett a gondolat s e naiv hangu kis balladában dolgozta fel, melynek varázsa a harang mozgásának és hangjának sikerült utánzásában még inkább fekszik, mint különben egészséges s népiesen erkölcsi alapeszméjében.

Jámbor és Jámborné. (Az eredetiben Gutmann und Gutweib) 1827. Először tőlem a Fővárosi Lapokban, 1873. Másodszor itt. Göthe legkésőbbkori költeményei közül való; balladái közt a legutolsó keletű. 78 éves volt; kerti lakában elvonulva dolgozott Faust második részén és a Vándor-éneken. Közben angol költők életét s ó-angol és skót népkölteményeket olvasgatott. Azok közül vette e kis költői elbeszélés inkább mint ballada tárgyát is, mely annyira megtetszett neki, hogy Zelternak azt írta róla: „nem szükség dicsérnem, nagyon becses darab; az epikai és drámai elem szerencsés összeolvasztását a rövid előadásban, nem lehet eléggé bámulni.“ Először a Kunst und Altertumban bocsátotta közre, ezt irván a cím alá: *ó-skót*. Utóbb ezt elhagyva, egyszerűen fölvette balladái közé.

A hű Eckart. 1813. Először tőlem a Vasárnapi Ujságban, (1874); másodszor itt. „E balladát, írja Riemer, Töplitzben (Csehország) írta s onnan küldötte nekem 1813. július 6-án.“ Forrása vagy a Falkenstein „Thüringi krónikája“, vagy az élő népmonda. Falkensteinnál a bösz szellemek vezetője Hulda; Göthe asszonyok alakjában képzelettel e szellemeket s a mit én „boszorka-had“-nak irok, az nála „die Unholden“ — a mi talán a Hulda névre is emlékeztet. A tárgyalás a népmondóhoz illő; festői, a képzeletre erősen ható, rhythmussal, hangfestéssel, a művészet minden segédeszközeivel gazdag. Hogy a tanulság, melyet a gyermekek számára levon belőle, aránylag szegény facitja a mesének: az egészen

népies vonás benne. A hű Eckart alakja, a ki szereti a gyermekeket és szívesen segít rajtok, de engedelmességet s jó magaviseletet kíván tőlök: egészen a népies felfogásra vall.

A halott-táncz. 1813. Először Szabados Jánostól az Uj Nemzedékben 1862. Másodszor tölem a Vasárnapi Ujságban 1874. Harmadszor itt. Ez is az 1813-ki töpliczi műlatás eredménye. Göthe e mondát közvetlenül a nép ajkáról vette s rendkívüli erővel dolgozta fel. A hangutánzások, a festői színezet, az egész berendezés a költőnek még 64 éves korában is teljes művészi erejére mutatnak. A monda egyébiránt nem csak a Cseh-hegységben, hanem Németország más vidékein is, s maig is, él a nép ajkán.

A bűvész-inas (Der Zauberlehrling) 1797. Először itt. E csodás költemény tárgyát Göthe a Lucian „Hazug“-jából (valószínűleg a Wieland fordítása szerint) vette, a hol egy hazug magáról beszéli el, hogy járt egy bűvésznél, a ki a seprünyelet előtte emberré változtatta, azzal vizet hozatott, aztán ismét visszaváltoztatta seprüvé; de bűvészsége titkát nem akarta neki megmondani; ő hát elleste az emberré változtató bűv-szót, hanem a viszont seprüvé változtatót el feledte ellesni; s mikor a bűvész elment hazul, ő is megpróbálta a mesterséget; a seprünyél hordta is a vizet, többet mint kellett volna, hiába mondta: hagyja abba, az csak hordta s mikor baltával ketté csapta, akkor ketten hordták, míg a bűvész-mester haza nem jött s véget nem vetett a veszedelmes szolgálatnak. Látni való, hogy Göthe a mesét egészen híven, részletről-részletre dolgozta fel. De míg Lucian az alapeszmére semmi súlyt nem helyez, sőt azt észre venni sem látszik, hanem az egészet csak mint egy hazudozó ember izetlen hazugságát adja elé: addig Göthénél önkénytelenül előtérbe lép az eszme: hogy a természeti vagy erkölcsi

erőket csak az hozza mozgásba, a ki aztán bír is velök s meg is tudja fékezni a mit fellázított. És mily magas fokon áll az előadás művészete, e költeményben, melynek e részben még a Götheéi közt is keresni kell a párját. A folytonos drámai élet és haladás, az inas magán beszédeinek lyrai heve, a sehol henye elbeszélésbe nem hanyatló gyors előadás, a forma mesteri tökélye mind összeműködik e ballada hatására. Viehoff még is egy gyöngéjére figyelmeztet a Lucian meséjével szemben; s ez az — szerinte — hogy mig Luciánnál, a csak elbeszélő, elhallgathatta magokat a bűvszavakat, vagy formulákat, Göthének a drámai balladában azokat idézni, vagy is mondatni kellett a bűvész-inassal. Már pedig — mondja Viehoff — az ilyesek:

„Állj két lábra, igy ni!

Fönn fejed legyen!“

meg a visszaváltoztatáskor a mester szava:

„Seprü bújj a

Sutba újra,

Légy mi voltál!“

nem igen válnak be varázs-formuláknak; mig az előbbi s már rejtélyesebben hangzó

„Járja! járja! (Walle, walle!)“

még akkor mondatik, mikor rá az átváltozás nem következik be. Nézetem szerint azonban, a seprüt emberré változtató formula csakugyan a „Walle, walle!“ csak hogy ezt az inas, a seprüt öltöztető készülődései közben is ismételteti magában, nehogy elfelejtse s különben is a ballada versbeli szerkezete eléggé megmagyarázza e bűv-szavaknak ismételt (az átváltoztatás előtt és közben) előfordulását. De legyen bármint; a Viehoff által felhozott körülmény nem hiánya, sőt erénye a Göthe balladájának, mely sokkal szebb igy, mintha valami

értelmetlen kabbalistikai abrakadabrárt mondatna a bűvész inassal s újra mást a mesterrel.

A korinthusi ara. 1797. Először Greguss Ágosttól a Kisfaludy Társaság Évlapjai (Új folyam) II. kötetében. Másodszer itt. E ballada eredeti forrása (s nem tudni, Göthe onnan meritte-e vagy valamely másod forrásból) Trallianus Phlegon Csodás események című gyűjteménye. Fialtal kora óta hordta magában e tárgyat, mely korán felköltötte képzelődését, míg 1797. június 4-kén írni kezdte s két nap múlva már a tisztázatot adta át Schillernek, Musenalmanachja számára, melynek 98-diki évfolyamában meg is jelent. — Phlegonnál a történet csak töredékben maradt fenn s ott kezdődik: hogy a dajka a vendég szobájába lépve, nagy bámulatára, a meghalt s eltemetett házi leányt az ifjunál találja. Szalad jelenteni asszonyának; ez jő, benyit; de a leányt s ifjut már az ágyban, egymás karában látva, hogy botrányt kerüljön, nem zavarja őket s visszavonúl. Reggel, midőn a szobába visszamegy, csak magát találja a vendéget s midőn ezt kényszerítve vallatja, az elmondja hogy a leány őt maga kereste föl, szerelmi vágyra ingerelte, vele jegyet váltott — gyűrűt s az ezüst csészét melyből ittak, cserélték el, — s megígérte, hogy a jövő éjjel újra eljő. Az ifjú nem is sejtí hogy a leány halott. S midőn ezt az anyától hallja, elszörnyed s maga is segédkezet nyújt az igazság fölfedezéséhez. Következő éjjel a leány újra eljő. Az ifju elfogulatlanúl fogadja, de titkon hirt ad az anyának. Ez jő, férjével együtt s borzadva ismernek meghalt és eltemetett lányukra, a ki most rémesen emelkedik föl az ágyról, melyre leereszkedett volt, szemrehányásokkal halmozza szülőit, hogy őt az új hitnek feláldozták, hogy három napot sem engednek neki kedvesével élnie, s hogy ismét visszaüzik a sírba. Ezt mondva, dermedten esik vissza az ágyra. S mi-

dőn a sírt, melybe először fektették vala, fölbontják: azt üresen találják, a leány helyén csak az előbbi éjszakán az ifjutól elvett jegyek voltak. Az ifju, ki most megbizonyosodik arról, hogy valóban halottal folytatott szerelmet: kétségbeesésében megöli magát. — Göthének e tárgyat nem annyira átalakítania, mint céljához képest kellett rendeznie, színt, időt, háttért előkészítenie. A színt Korinthusba teszi, hol Pál apostol erős keresztyén gyülekezetet alapított, hogy az egész család áttérése annál valószínűbb legyen. Az ifjut ellenben Athenéből viszi oda, hol a keresztyénség sokkal nehezebben tudott lábra kapni. Neveket s a kor pontosabb meghatározását is tapintatosan mellőzi; de a helyzetet mindjárt az első versszakban megjelöli, a két család közötti régi viszonyban s azon alapuló eljegyzési szerződésben. A második versszakot nem úgy kell vennünk mint a költő elbeszélését, hanem inkább az ifjú töprengését: a régi ígélet megáll-e az új hit változásával szemben? Ő ugyan az áttérés részleteiről keveset tud s csak később a leánytól tudja meg, hogy a pogány istenek előtt tett esküt, melyben a leányt neki ígérték volt, könnyen elfeledték a hatalmasabb új istennek tett fogadás mellett, kinek az anya, veszélyes betegségében, azt esküvé, hogy ha meggyógyítja, neki szenteli leányát — épen azt, a ki az athénei ifjúnak volt már elígérve. Az ifjú a leány haláláról sem tud semmit s bizony jó, jegyesét kérni. A leány azonban nem pihenhet a sírban. Nem a vőlegény jelenléte űzi ki sirjából, hisz minden éjjel feljár onnan, csak mert nincsen nyugalma. S ha példa van rá, hogy emberek, kiknek valami erősen a szívében fekszik, nem tudnak meghalni s úgyszólván a halál öleléséből erővel kibontakoznak, mig csak azt végre nem hajtották, ki nem mondották vagy máskép nem szabadultak tőle: valóban ettől nem fekszik már messze az az eszme sem, hogy ha a lélek ily

kielégítetlen állapotban szakasztatott el a testtől, halálában nem találhat nyugtot és sírjából visszajár. E nézet szülte a visszajáró lelkek felőli babonás hitet, mely, mint látjuk, nincs sem erkölcsi alap sem költői igazság nélkül. A leányt tehát, a Göthe felfogása szerint, nem a völegénye otléte hívja föl sírjából; ő arról nem tud semmit, önkénytelenül látogatja a házat s szobákat, hol egykor lakott; sőt úgy látzik halott voltáról sem tud, mert az idegent megpillantva, arról panaszkodik, hogy szűk szobájába zárva ő meg se tudja, hogy idegen jött a házhoz s vissza akar vonulni; de az ifjú, a most is szép leányt nem ereszti. Mily gyöngéd tapintattal került ki a költő minden rémes vonást a leány alakján, a minek látása az ifjút, leírása az olvasót a halottra inthetné. Szándékosan hagy kétségbe minket is, s talán mindvégig, a leány állapota felől. A leány beszédében, melylyel az ifjúnak tudtára adja, hogy nem lehet övé, semmi kétértelműség; itt mindenki csalódásban él iránta s nem tudja hogy halott: az olvasó, az ifjú, ő maga sem. Az ifjú nem akar lemondani a leányról; szülői a régi istenek előtt esküt tettek, hogy neki adják, s ő újra esküszik, a szobai kis lámpára ott az asztalon, de mely elég jó, képviselni azt a fáklyát, melylyel Hymen nevében a nászszobába kísérik az összeadott jegyeseket; s mindjárt meg is akarja ülni nászát a leánynyal. Váltják a szerelmi zálogot is. A leány aranylánczát adja, melyet mint Krisztus eljegyzett arája viselt a nyakán — úgy látszik apácza-ruhában volt eltemetve, fátyolban, s hajába fűzött gyász- és arany-szalaggal. A fiu, — mint Phlegon elbeszélésében — arany csészét kínál a leánynak, a számára hozott értékes jegy-ajándékok közül, — de az csak egy fürtöt kér hajából. A régiek hite szerint a halál istene vagy istennője egy egy hajfürttel jegyezte el magának, visszavonhatatlanul, áldozatát. De a mint a határzó percz

közelg, a leány kezdi érzeni halott volta borzongását. A vérpiros bort áhítja ugyan, (a holtak vérszomjasok!) de a kenyérből, mely csak élőknek való, nem tudna elfogadni egy falást sem. Együtt isznak s ezzel pecsételik a nász jogát, melyet most az ifjú, hő szenvedélyétől elragadva, esdve követel arájától. De már a leány, a halott, nem mehet tovább. Ellent áll — s hogy a kétségbe esett ifjú ne vádolhassa érzéketlenségről, fölfedi előtte titkát, melynek maga is csak e határozó perczben jött újra tudatára. De az ifjú nem hiszi, végig sem hallgatja; erővel magához vonja a leányt, ki e rémes szerelmi édelgésben maga is fölmelegszik — bár szív nem dobog ki kebliből. E jelenet, melyben az érzékiség festésének veszélyes lejtőjén állt a költő, — a miről Jean Paul oly szépen mondja, hogy az a képből a nézőbe száll át s a szemléletet kínossá változtatja, — e kényes jelenet, mondom, oly finomsággal van tartva, hogy átlátszó világossága daczára sem válik, egy perczre sem, bántóvá. „A költőnek“ — mondja Viehoff — „nem szükség számüznie képeiből az érzéki szerelem ábrázolását, ha képes azt legalább is oly mérvű szellemi hatással s a kedély megfelelő megindításával ellensúlyozni. A mily arányban növekszik a tárgy érzéki ingere, annál magasabb szellemi s erkölcsi szépséggel kell fölruházni.“ Ez Göthének tökéletesen sikerült. Tárnya egyébiránt más elemmel is bir, az érzéki hatás ellensúlyozására: ama rejtélyes s borzongató érzelemmel, hogy egy halottat látunk, kit kedvesének túláradó szerelmi heve alig tud s csak egy pillanatra fölhevíteni. S a magas erkölcsi szépség, a nemes eszményi elem sem hiányzik: a szerelem hatalma az, mely a síron túl is kíséri az ifjúságot; e fölfogás, mely oly jól bele illik ama görög világnézetbe, melyet a költő itt, hanyatlása pillanatában, harcban a diadalmas keresztyénséggel, oly élénken állít szemünk elé s annyira

megdicsőít, a nélkül, hogy a keresztyénséget akár ellenségesen, akár kicsinylőleg illetné. A papok mormogó dauája (a keresztyén temetés), sem áldása, égbe nem hat; a só és víz (a keresztelés jelvényei) hasztalanok; föld a szívet meg nem hűtheti. A szerető leány máglyát kér anyjától, melyen együtt hamvadhasson ifjával, — csak ez elégítheti ki szerelemvágyó szívét, csak ez oldhatja föl a sírból visszajáró lelkét. Ime a nagyszerű költemény alapeszméje s szerkezetének vázlatja. Minél többször olvassuk annál jobban fogjuk átérteni s csak átértve élvezni teljes mértékben. A remekek sajátsága.

Isten és a bajadér. 1797. Először tőlem, a Budapesti Szemlében 1859. Másodszor Greguss Ágosttól u. a. évben, a Pesti Naplóban. Harmadszor s negyedszer tőlem a Lyrai Áloékban s kisebb Műfordításaimban. Most ötödször. Göthe ezt a remekét is közvetlen a Korintheta ara befejezése után, mind a kettőt néhány nap alatt, írta. Ép azon napokban (1797. június első felében) Schiller is a Tauchert, a mire Göthe, június 10-diki levelében tréfásan jegyzi meg: „helyes, hogy míg én a magam párjait tűzbe viszem s tűzből hozom ki, az ön hőse (a bűvár) az ellenkező elemet keresi.“ Valóban gazdag hét volt a német ballada-költészetnek!

Az Isten és bajadér tárgya is a fennebb már említett „nagy motivumok, legendák stb.“ közé tartozik, melyeket évekig hordott lelkében, mély benyomásaikkal, a költő. E tárgyat, még 1783-ban, a Sonnerat keletindiai s chinai utazásából merítette, a hol azonban a tett Dewendrának, egy félistennek tulajdoníttatik, a kinek helyébe Göthe magát a főistent, Visnut tette, a ki megjelenései egyikében Mahadóh nevet visel. E ballada, a Korintheta arával együtt, annyiban is kiválik a többi göthei ballada közül, mert formailag nincs oly szorosan drámailag tárgyalva, hanem epikaiabb mint azok, bár a Schiller rhetorikai ékítményeitől e kettő is teljesen

ment, bár nem oly egyszerű mint a többiek. A versalak itt is, mint a Korinthy aránál, kitünően van választva. Amabban a komoly ötös trochaeus méltóságosan lejt, reá a két felsor elevenebb ütemet ad s a hetedik sor méltóan fejezi be a versszakot. Emennél a komoly trochaeusok a történet tragikai menetéhez jól illenek s az anapestusos végsorok némi szenvedélyes elemet adnak a rhythmus egyhanguságába. De a mi e költeményt oly felségessé teszi: az erkölcsi magasság, a melyre költője, a legendában rejlő alapeszmét emelni bírta: a keresztyéni morál magassága, mely azonban minden erőltetés nélkül s nem mint idegen elem van a *hindu* legendába bevive. A szegény bajadér (tulajdonkép devadázi, a mint ezeket a hindu nyelv nevezi, mert bajadére a spanyol *balladaira*-ból származik, a mi tánczosnőt jelent) — kora ifjúságától fogva a mások kéjeinek szolgálójaul volt rendeltetve s ez aljas állásban, míg érzékei eltompultak a gyönyör iránt s mosolya oly csinálttá lett mint festett arcza rózsái, — csak mint a hamu alatt feledett zsarát, lappangva maradhatott meg szívében a nemesebb s tisztább érzelem egy szikrája. Az isten e szikrát keresi föl s „örül, hogy a bünteli szívben“ még „emberi szikra vagyon.“ Hogy e szikrát lángra gyúlaszthassa,

„Az isten iszonyt, kéjt, gyötrelmek ébreszt,

S költ szörnyű tusát a hő kebelen.“

A rövid, de ezúttal tiszta gyönyör, az ébredéssel bura vált. A leány, reggelre, halva leli keblén az ifjut. De neki már nem kell a szennyes gyönyör többé. Nőnek, feleségnek — s egyúttal özvegynek érzi magát; s bár a papok, a forma emberei mindenütt, nem akarják őt a máglyába eresztetni, de ő erővel ugrik be a férfi után, a kit egyedül szeretett igazán s a kit férjének érez és vall. A megtisztultat az isten megdicsőülve emeli ki a lángok közül, s a keresztyén biblia szavaival végződik a költemény:

„Öröm van az égben, bünösök töredelmén!“

Pária. 1821. Először itt. Egyike áll előttünk Góthe legbámulatosabb alkotásainak. A Pária tárgya is ama nagy motivumok, legendák, hagyományok stb. közé tartozik; s a Ballada mellett az egyetlen, melyről szó szerint igaz, hogy a költő „negyven-ötven évig hordozta lelkében, míg rendre-rendre megtisztúlva, kellő alakba tudta önteni.“ E tárgyat is 1783-ban a Sonnerat utazásában találta s csak 38 év múlva tudta megírni. Időről időre meg-megpróbálkozott vele; pl. 1816-ban azt írta Zelternek: „A pária imáját csak nem tudom nyélbe ütni sehogy.“ Csak 1821-ben sikerült az, de még most is félre tette s csak 1823-ban, mikor a negyven év betelt, mutatta meg először Eckermannnak. Ez először maga is nehezen tudta magát behelyezni a költemény tárgyába, szellemébe, jelentőségébe; a mi a mai olvasóval — természetesen — még inkább úgy lesz. Maga Góthe is azt mondta erre nézve: „a tárgyalás nagyon szigorú s jól bele kell hatolni, hogy élvezhető legyen. Magamnak is úgy jó, mintha aczélsodronyokból összevert damascén kard volna. De hiszen negyven évig hordtam magamban e tárgyat; volt ideje, hogy minden hozzá nem tartozó kiváljék belőle.“

Nézzük tehát mikép találta a tárgyat Góthe a Sonnerat utazásában. „*Mariatale* a Samadagini pap neje s a Para Sumara anyja volt. E félistennő uralkodott az elemeken, de csak addig uralkodhatott míg szíve tisztaságát megőrzi. Egyszer, midőn vizet meríteni ment s szokása szerint gömböt sodort belőle, hogy haza vigye, néhány Granduert pillantott meg, szárnyas és gyönyörű alaku sylpheket, a légben körül lebegve. Bájaik elvarázsolták Mariatalét, s szívében tisztátalan vágyat ébresztettek. A már összegombolyult víz erre azonnal szét folyt; s ettől fogva csak korsóban hordhatta a vizet, mivel szíve nem volt tiszta többé. Ezt férje is észrevette s megtudta belőle, hogy neje elveszté szíve tisztaságát

s első dühében parancsolt fiának hogy hurezolja anyját a fővevő helyre és vegye fejét. A fiu teljesítette is a parancsot, de oly szomorúan tért vissza apjához, hogy ez új parancsot adott: menjen vissza, illeszsze a főt megint a testhez, mondjon rá bizonyos varázsigéket s újra összeforr. A fiú gyorsan odaszaladt, de izgatottságában, végzetes tévedésből, az anyja fejét egy pária-nő testéhez illesztette, a kit undok életeért épen akkor fejeztek volt le. E kalandos vegyítésből a' lett, hogy az újra föléledt asszony egy istennő erényét s egy gonosztevő bűneit egyesítette magában. Az így tisztátalanná lett istennőt most férje elűzte házából s ő mindenféle kegyetlen iszonyt kezdett űzni dühében. De a Dewerkelek (félistenek) lecsillapították dühét s hatalmat adtak neki, hogy a gyermekhimlőt gyógyítsa s megigérték, hogy őt e betegségben mindenek segítségül fogják hívni.“

Göthe ez elég esetlen befejezést mindjárt elejtette s a tárgyat, mint az Isten és Bajadér párdarabját fogta föl. Ha, gondolá, a kegyes istenség egy bajadért, egy erkölcsileg elesett személyt, megtisztítva égnek emelhetett, miért ne támaszthatna a páriák megvetett s undok- és tisztátalannak tartott osztályából is egy istennőt? Ez alapeszme azonnal egy lyrai-epikai trilogia alakját vette nála magára. Az első részben (A pária imája) — egy pária, a ki fajának megvetett állapotát látja, de magát isten igazságában elveszettnek még nem tartja, kéri a nagy Brámát, az igazságost, a ki a páriát is teremtette, hogy támaszszon nekik is egy istennőt, mint támasztott egyet a bajadérek közül. A második részben (Legenda) jó a történet, melyen annyit változtatott, hogy a braminnal magával öleti meg, hirtelen dühében a nőt, s fia kétségbeesésére hajlik a bocsánatra és azt küldi kardjával a megöltnek fölélesztésére. A végzetes tévedés megtörténik. De a befejezésben, az eredeti hagyomány helyett, egy emelkedett

beszédét veszszük a nőnek, a ki isten igazságát dicsőíti és saját kinjára, átalakult állapotában, fátyolt borít. A harmadik rész (A pária hálája) méltóan fejezi be az egészet. — A költemény felfogása és kivitele méltó a mesterhez. De nyelv s verselés tekintetében az aggkor gyöngülését még is élénken érezteti.

E L É G I Á K.

I. RÓMAI ELÉGIÁK.

Göthe minden lyrai munkái közt a Római Elégiák azok, melyek az életrajz világánál nézve a legtisztább fogalmat nyújtják az ő költési módjának, második és harmadik időszakában, azon sajátságáról, melylyel a tényleges viszonyokat költői ézeljaihoz képest át tudta alakítani, letörülvén róluk a különlegest, általános erkölcsi és emberi magaslatra emelvén azokat, a nélkül, hogy az érzés őszinteségéből és közvetlenségéből valamit vesztek volna, vagy saját egyénisége nyilatkozását legkevésbé is megrövidítette volna ezáltal.

Ha e szempont nélkül néznők a Római elégiákat, azok keletkezését 1786-ra vagy 1787 elejére, az az a költő Olaszországban való első mulatásának idejére kellene tennünk. Bár barátjaihoz s különösen Stein bárónéhoz irt levelei csaknem napról napra hű számot adnak Rómában töltött idejéről, foglalkozásairól, tanulmányairól és dolgozásairól s e levelekben sem a Római elégiákról, sem oly szerelmi viszonyról a minőt azokban megénekel, nincs említés téve: de ha volt ily viszonya, jó oka lehetett, hogy arról weimari baráti s főleg Steinné — akkori kedvese — előtt mélyen hallgasson. Csakugyan valószínű, hogy mint a Rómában tartózkodó többi művészek, Göthe sem volt afféle könnyü

szerelmi viszony nélkül. Lehet, hogy Faustinának hitták, mint pl. a XVIII. elégiában nevezi; lehet hogy özvegy volt, s főpapok is jártak utána, mint a VI. elégiában olvassuk; ily mellékes vonásokat a költő a valóságtól átkölesönözhetett, de épen úgy lehetnek azok költöttek is. Annyi azonban bizonyos, hogy az elégiáknak legfőlebb eszméje keletkezett Rómában s az is tán csak második ott múlatása alatt, 1788. elején, a mikorról írja is, hogy „félre tett eszméi vannak, melyeket talán majd otthon, nyugalom s alkalom adódván, fog költeményekké feldolgozni.“

Kétségtelen, hogy a Római elégiák a költő Rómában léte s ottani benyomásai nélkül nem keletkezhetek volna, vagy nem lettek volna ilyenek. De szintoly bizonyos az is, hogy nem ott írta s nem ottani szerelmi viszonyát (ha volt is) éneкли meg bennök.

Ma is fenn van ez elégiáknak első tisztázata, a Göthe saját kézírásában, csinos, és szokása ellenére *latin* betűkkel, nagy nyolczadrétben. Egy üres levél után, melyet czímlapnak hagyott, a második levélre (3. oldal) előbb e czímet írta: *Erotica Romana*, melyet később rajzónnal keresztül húzva, rajzónnal ezt írta fölébe: „Elegien. Rom 1788;“ s valószínűleg csak ezután, az előbb üres czímlapra is: *Elegien*, s alája Ovidból e mentekező sorokat: „Nos Venerem tutam, concessaque furta canemus, Inque meo nullum carmine crimen erit.“ De csak 1789. augusztus 2-kán írja Herdernek, Eisenachból, hová július 23-kán ment a koronaherczeggel: „Néhány *Eroticát* irtam.“ A következő tavasszal a herczegné elébe ment Velenézébe, s onnan írja april 3-kán Herdernek: „Elégiáimat azt hiszem befejeztem; kifogytam az érből.“

Fordítsuk azonban más felé szemünket. Göthe, Olaszországból s jelesen Rómából visszajötte után csak hamar ismerkedett meg Vulpius Krisztinával s a Steinnéval már

terhére levő viszonyt e kétes becsű, de üde s életvidor fiatal leány iránti szerelmével cserélte föl, — mely, mint bevezető értekezésemben is érintettem, a költészetéből még egyedül hiányzó elemet: az érzékiséget is bevitte lyrájába, természetesen az eszményivé finomított érzékiséget. E szerelmi viszony első költői termékei a *Reggeli panaszok* és a *Látogatás*, melyekkel a Vegyes költemények közt fogunk találkozni. De semmi kétség benne, hogy az elégiák is ugyanezen viszonyból keletkeztek. *Annal*-jaiban, 1790-ről, a mely év tudva levőleg a Velencei epigrammok éve, maga jegyzi föl, hogy „kellemes házi s társas viszonyok kedvet és hangulatot adtak a Római Elégiák kidolgozására s egybe állítására“ — s ismét, hogy ez időben egészen visszavonúlva és elzárkozva csak az optikával foglalkozott volna „ha egy szerencsés házi viszony, e csudálatos korszakban, oly édes enyhületet nem adott volna szívének.“

Ez édes enyhületet adó szerencsés házi viszony pedig nem más — mint Vulpius Krisztinával való viszonya, mely Olaszországból visszatérése után csakhamar s még akkor kezdődött, mikor onnan hozott benyomásai teljes friseségökben éltek kedélyében.

E viszony szolgáltatta az Elégiákhoz az érzelmeket, s azok főtárgyát: a valóban létező szerelmet; ez öntötte el rajtok azt a melegséget, és teljességet, mely valamennyi göthei költemény közt talán épen az elégiákban van a legnagyobb mértékben. Ellenben a külső körülményeket, hogy úgy mondjam: a ténybeli részleteket, a bele szőtt szerelmi történet meséjét, egy szóval az egész keretet — Róma szolgáltatta. A költő, weimari háza rejtekéből Rómába tette át szerelmét; részint mert annak hozzáillőbb színhelyet nem találhatott mint a művészet emlékeiben oly gazdag örök várost; részint, mert az általa énekelt érzékiséget illőbben vélte a klasszikai formák lepleibe öltöztethetni,

s így mintegy a múlt s egy egészen más erkölcsi világnézet védelme alá helyezni mint a jelen realistikus mezébe.

Az elégiáknak e fölfogása s keletkezésök e története magyarázza s igazolja egyszersmind a Schlegel ítéletét rólok, mely maig a legszebb s legigazabb a mit a Római elégiákról írtak. Schlegel azt emeli ki leginkább bennök, hogy oly eredetiek (s egyéniek) holott valódi antikok egyszersmind. „A bennök élő Genius“ — mondja — „szabadon hódol a régiségnek. A nélkül, hogy tőlök kölesönözne valamit, sajátjából ad nekik s német költeményekkel gazdagítja a római költészetet. Ha a szerelem dalnokai ama halhatatlan triumvirátusának (Propercz, Tibull és Ovid) árnyai a földi életbe visszatérnének, csodálkoznának ugyan a német erdők ifján, a ki tizennyolez század múltával szegődik társaságukba, de szivesen nyújtának neki a myrtus-koszorút mely számára is épen oly zölden hajt még, mint számukra egykor.“ — „Mióta“ — folytatá — „Görögországban a múzsák elnémultak, a költészetnek alig tenyészett egy neme is oly dúsan a római földben, mint az elégia. Propercz, az érzékiség emésztő tüze közepett is bizonyos komoly emelkedettséget tanusít; Tibull epedő lágyságával indít meg; az Ovid elmés és ügyes bujasága gyakran gyönyörködtet, bár néha ki is fáraszt, ha a szerelem köznapiságait túlságig űzi-fűzi. A mi költőnk jelleme tulajdonképen egyikhez sem hasonlít a három közül. Az utóbbi fölött legmagasabbra emeli érzületének nemessége; de érzéseiben férfiasabb is mint Tibull s gondolatokban és kifejezésekben természetesebb mint Propercz. Ámbár nem titkolja, hogy az élet legédesebb gyönyörét komolyan veszi, mégis úgy látszik, mintha csak játszanék vele. A gyönyör soha sem uralkodik rajta annyira, hogy kedélyének őszinte vidámságát elveszítené miatta. Az első elégiában egy még ismeretlen kedves után csaponganak vágyai s a másodikban

nem csak megtalálta a mit keresett, hanem már meghallgatást is nyert. S kedvese, az engedékeny római nő, oly szép és szeretetre méltó, a mellett oly nemes és gyöngéd, hogy a mindkettő részéről oly gyorsan gyúladt és fejlődött szerelmet egészen megmagyarázva látjuk. A költő szenvedélye sem a fiatalság heves és erős fellángolása, hanem a kor által szelidítve s mérsékelve, a gyönyört ért gyümölesként akarja szedni. Kedvese is érzéki és gyöngéd, ravasz és nyilt, s pajzánságában oly élénk a szépérvék, hogy a legszigorúbb erkölesbirónak is erejére esnék ránczokba szedni homlokát, hogy megróhassa.“

Valóban e képben a negyven éves Göthe s Krisztinája áll előttünk. Pedig e jellemzés nem rólok, hanem az elégiák költőjéről és szerelme tárgyáról van híven levéve.

„Hogy e jelenetek színhelye“ — folytatja Schlegel — „Róma, az elégia ős-hazája, az nagyban növeli bájukat. A régi erkölesök számos, mintegy önkénytelenül beszöött vonása, bizonyos újdonszint ad a jeleneteknek. A szelidebb ég befolyása, melynek üdítő lehelletét az olvasó is érzi, őt is átjárja hevével s részt venni hívja az érzéki szerelem kéjeiben. A vizsgáló szemnek minden lépten nyomon az az igazság ötlük ott föl, a régiség minden remekének tört darabjába, mintha az volna bevésve, a pompás műemlékek romjairól azt olvassuk mindenütt: minden emberi nagyság múlandó! — de az igazság elveszti rémületes komolyságát a szépség ifjú keblén, s ijesztés helyett buzdítva hí, hogy előzzük meg a köz sorsot, s élvezzük az élet örömét. A virág estére elhervad, mint a magas templom évezredek múltával összeomlik:

„Élvezd hát, élő, szerelem ha melengeti ágyad,
Mig szaladó lábad Léthe vizébe nem ér!“

„Abban is kedvez a költőnek az örök városban való tartózkodás, hol a klasszikai régiség magát folyvást túlélni látszik még, hogy az őt ott környező tárgyak a nyájas jelent némileg összekötik az eszményi múlttal. E költeményekhez egészen illik a régi istenek belevegyítése, míg különben — ha a költő, mint saját szenvedélye kifejezését használja őket, vagy csak szokásos szólás formáknak tetszenek, vagy idegenszerűségek által zavarólag hatnak, míg itt oly természetesen, csaknem a csalódásig otthoniasan hatnak. A képzelődés szívesen látja őket itt, a hol egykor oly nagy tiszteletben állottak, a hol még mutatják házaikat és őrzik alakjaikat; hol emberfölötti hatalmuk előtt népek vetették a porba magokat, mint a művész ma is meghajlik eszményi szépségök előtt!“

Valóban, lehetetlen találóbb képet adni a Római elégiák hatásáról.

Csalódnék azonban a ki a Római Elégiákban egy kikekértett szerelmi regényt keresne. — Ha a költő azt akart volna írni, kétségkívül változatosabbá tehetné volna művét s könnyű lett volna az itt-ott elszórt egyes vonásokból valódi mesét szőnie. Ő azonban elégia-cyclust akart; Tibull és Propertius őt elragadták, velük akart versenyezni. Cyclusa mind amellet nem egyhangú. Érzelmeket s a szív élményeit festi bennök, de változó s bizonyos tekintetben fejlődő helyzetekben. Az elégia természetével azonban a cselekvény bonyolúlatához s megoldásához kötött várakozás és érdekesítés ellenkezik; katasztrófát az nem tűr meg; benne az érzelem, önmagában élve, s magába visszatérve, mintegy körszerű rezgésben ring. De e csöndes élvezetbe ringatózásban is sok változatosság lehet; s Góthének éppen ez talán jobban sikerült mint bármely elégia-költőnek. Majd egyes jeleneteket fest boldog szerelméből; majd megnyugtató szóval fordul kedveséhez, vagy

féltékenységgel gyötri, hogy annál édesebb legyen kibékülésök; majd a klasszikai emlékeket eleveníti föl s az őskor szobraira aggatja a jelen koszorúját s a gyönyör rózsáit.

Kifogást tettek, hogy a Római elégiák nem elégiák e szó közönséges értelmében; nem a búsongás és szomor költeményei. Helyesen jegyzi meg Viehoff, hogy maga az elégiai versmérték s forma választása is igazolhatná a költőt, hogy költeményeit elégiáknak nevezte, de az elégiai hang sem hiányzik belőlök. Az élvezett boldogság szelid tükröződése, a múlt érzelmek visszasohajtása: ez, s nem a szomor, az elégia tulajdonképi lényege. Az elégia a fájdalmat is bizonyos szeretettel tekinti, mintha jól esnék neki s hálás volna iránta; s viszont a szerelemre is bizonyos fájdalommal tekint, mintha múló viráginak hervadandósága méla érzelmre hangolná. Egyébiránt szorosabban vett elégiai hangok sem hiányzanak e költeményekből. A költő, érzéki gyönyört nyújtó kedvese karjaiban is visszaemlékszik elmúlt s tán tisztább és nemesebb szerelmeire.

„Mily boldog voltam! De az elmúlt. Római indák,
Hálótokba vagyok fogva, örökre rabúl!”

A másik, s még erősebb vád ellen, mely ez elégiák *tartalma*, jelesen a bennök uralkodó érzékiség ellen emeltetett, bevezető értekezésemben igyekeztem, többi közt a Schiller érveivel is, igazolni a költőt. S most ideje, ha csak röviden is, az egyes elégiákra térni át, néhány felvilágosító észrevétellel.

I. A költő Rómában van; de a műremekek, az ókor csodái, az oszlopok és paloták, neki csak *kövek*; szivét nem elégítik ki, szerelmet ohajt. Még a templomok, paloták, romok, oszlopok felébresztik kíváncsiságát, mint látni vágyó utasét: de az nem soká tart; *egy* templom, az Ámor temploma fogja őt nem sokára kebelébe fogadni. S nincs-e ez

helyén Rómában? Hisz szerelem nélkül Róma semmi volna, a világ sem volna világ! — Mily élénk, mily teljes kifejezése a szerelemvágynak, mely tárgy nélkül még, keresi hova fordúljon kielégítettéért.

II. (III.)*) A nálam kimaradt II. elégiában a kedvest már föltalálta s az meg is adta magát szerelmének. Gyöngéd szíve ezért vádolja magát s szégyenli, hogy oly könnyen hajolt. A költő most vigasztalja. A régiségből, az istenek és félistenek szerelmeiből veszi a vigasztaló példákat, az ártatlan őszinteség, a közvetlenség ama korszakából, melyben

„Látást vágy követett, nyomban a vágyat az élv.“

Aztán az Ámor nyilai sem egyformán hatnak; némelye, látszólag gyöngye karczolásával, lassu mérget visz be a vérbe; némelye pedig egyszerre gyújt. A költő által felhozott példák, melyekben istenek s istennők szerelmével igazolja a magokét, bizonyos méltóságot kölcsönöznek e lenge szerelemnek. Mintha mondaná: lám ezek nem szégyelték gyorsan gyúladni szerelemre. S az utolsó példa a legnyomatékosabb: Róma maga, ez örök város, egy ily hirtelen gyúlt szerelemnek köszöni létét; Rhea Sylvianak nem volt oka megbánni, hogy egyszerre megadta magát a hatalmasnak: hisz' Rómulust szülhetett.

III. (IV.) Ez elégia alapeszméje, mely a kissé hosszú de szép bevezetés után, majdnem váratlanul bukkan ki: hogy az alkalmat a gyöngyörré, a mikor s a mily alakban kinálkozik, kell megragadni. Az alkalom ama régi képe, elől hosszú, hátul rövid hajjal, — jelentve, hogy ha gyorsan meg nem kapjuk, míg el nem fordul, akkor nem tudjuk megragadni többé: régi bár, oly szépen van adva, hogy szinte újjá válik. — A költő méla visszapillantásáról előbbi szerelmeire, főntebb emlékeztem már.

*) A zárjelbe tett számok az eredeti cyclusbeli számokat jelentik.

IV. (V.) Ez elégiát az elsővel szembe kell tartanunk. A mit abban megjósolt, hogy az ókor és művészet tanulmányától a szerelem élveikhez fog mielőbb fordulni: itt már valósággá vált. Tanulmányait, úgy mond, nem hanyagolja el, nappal azoknak él: de éjei a gyönyöréi. Pajkosan jegyzi meg, hogy az is művészi tanulmány s költői gyakorlat. A végfordulat, Caesarra (az eredetiben a Triumvirekre) emlékeztetve, azt akarja kifejezni, hogy a hatalmasok, a világ gondjai között, sem nélkülözhetik a szerelem élveit.

V. (VII.) A költő boldogságát s élveit festi a római ódon művilág környezetében. Az itáliai ég derűs hatását visszatérte után is folyvást érezte s Németország ködös ege alól számtalanszor vissza sohajtott oda. De most ismét boldog szerelem von derűt egére, s visszavarázsolja Olaszország verőfényét, illatát. Az Olympon képzelet magát, mert a Capitolíni halom is úgy istenek laka, mint maga az Olymp. Hogy jutott ő oda, a vendéglátó Jupiter palotájába? Hébe talán tévedésből vezette be. De mindegy, ha ott van: ne üzzék ki onnan. Hadd éljen s élvezzen még s Hermes (Mercur) a ki a holtak lelkeit az alvilágba levezeti, csak későn jöjjen el érte s halkán vigye le, a Cestius szobra mellett, az alvilágba! A Cestius szobra, egy 120 láb magas sír-lobor a Porta Sto Paola mellett áll, ott van most a protestáns temető. Göthe gyakran sétált ki oda, s 1788. február 16-án írja Stein Fritznek: „A napokban, szomorú kedélyben sétálgatva, a Cestius lobránál lerajzoltam saját síromat. Alkalmilag csinosan kifestem.“ — A régiak több helyen képzeletük a pokol lejárata. A többi közt a Cestius oszlopa mellett is. E hitre czéloz az utolsó sor.

VI. (VIII.) Az egyszerű, keveset ígérő szőlővirágéhoz némileg hasonló képet használ Horác is a II. könyv 5. ódájában, csak hogy ő a még kemény szőlőszemről.

VII. (IX). A kép egy kis idyll, egyszersmind epigrammai éllel. A nyolczadik sorban már sejtjük a kettős értelmet, melyet a két végsor egészen kifejt.

VIII. (X). E gondolat, melyet Nagy Frigyes egy Voltaire-hoz írt levelében (1757. október 9.) oly hatalmasan mint szépen fejezett ki: „Un instant de bonheur vaut mille ans dans l’histoire“ (a boldogság egy percze fölér ezer évi halhatatlansággal), s melyet Horácz is használt, IV. könyve, 7 ódájában, Aeneasra s Tullus és Ancus római királyokra alkalmazva: itt különös bájjal s erővel van kifejezve. A végsorok azon (önkényes) föltevésből indulnak ki, hogy a halottaknak úgy kell gyalog átgázolniok a Léthe vizén.

IX. (XI). Talán a legnehezebben érthető elégia a többi között. A költő, szerelem-sugallta dalait a Gracziáknak szenteli s jelül hogy a szerelem sugallta, rózsafüzért is tesz melléjük. Azzal a megnyugvással teszi, hogy dalai méltó virágok a kecs-istennők oltárára. De hisz a költőnek, saját képzelete által megnépesített műhelye, bármi szerény legyen is, Pantheonnak tetszik, hol minden isten alakja jelen van. E saját Pantheonát a költő, az egyes istenek rövid de találó képével írja le; azonban e képekben alig kereshetünk valami vonatkozást magára a költőre s dalaira. Csak végül, a szerelem istennőjének képénél időz kissé tovább s jellemző, hogy Vénust nem a deli Márs — hanem az élvágyó „kéjteli Bacchus“ után pillantatja sováron s még a kis Amor (a gyönyörű fiú) után sohajthatja.

X. (XII). Ez elégia egy darab klasszikus élet, a jelen eleven fátyolán nézve keresztül. A költő kedvesével a városon kívül sétál, túl a flamini kapún, (porta flaminia, a mai porta del popolo); aratók jönnek szembe, fel az úton, hozva a kálász-koszorút, valamely dúsnak földéről, a ki, természetesen, csak élvezi garmadait, de az aratási munkát s azzal a hála

koszorú megkötését is az aratás istenének — csak napszámosokra bizza. Ah, jut a költő eszébe, nem így tisztelték egykor Cerest, az aratás istenasszonyát! S feltámad emlékében, vagy inkább képzeletében, az eleusisi rejtelmek képe, melyek a görögök Ceresének Demeternek szentelt ünnepek voltak. E mysteriumokról csak oly rejtelmes emlékek s bizonytalan hozzávetések maradtak fenn, mint magok ez ünnepek voltak. Csak bizonyos beavatási szertartások után lehetett bennök részt venni s a belső titkokba csak a kiválasztott adeptek bocsáttattak be. Még Rómában is, hová Görögországból szintén átszármaztak e mysteriumok, megtartották a görög szinezetet. A pap görög szavakkal hitta be a beavatottakat, az avatlanok messze tiltatván. Az avatottak között is több fokozat volt s a teljes titokhoz csak igen keveseknek volt hozzájárulásuk. Némi rettegés s borzalom kísérte a belépőt; titkos meneteken, rém-jelenésektől fel-felriasztott homályban vezették őket a szent helybe, mely aztán vakító fénynyel nyílt egyszerre reájok. „S mi volt végre a szent titok?” — A mit Göthe oly szépen felel rá, az csak önkényes föltevés, vagy legfőlebb egyik oldala a valónak. Magasabb, jelvi értelmű titkot, az aratásban hervadó természetnek az elvetendő magban új életre sarjadása által jelképzett földön túli jutalom s új élet titkát kereshetjük a ceresi mysteriumok leplei alatt; míg itt a költő a szerelem s termékenység ünnepevé teszi azt, a magát egyszer Jázon krétai királynak megadó szűz Ceres képe alatt, ki szerelmi kegye önfeledtségében az egész világ termékenységét a boldog Krétára öntötte ki egy évben; s epigrammai fordúlattal hívja a kedvest a gyönyör élvezetére, mely a mellett — senkinek sem árt!... A kép oly szép, a fordulat oly elmés s a mellett gyöngéd, hogy az archaeologot nem hívjuk tanácsba, mikor e klasszikai költészet szépségét élvezzük, melynél egyébiránt a költő

szeme előtt az Ovid *Amorum* Lib. III. 10. leírása lebeghetett.

XI. (XIII). Csodálatosan bájos, gyöngéd s bensőségteljes panaszkodása a költőnek, Ámor a kópé ellen, a ki azt ígérte neki, hogy a szerelem által újra visszaadja költői teremtő erejét — s most úgy elfoglalta szívét gyönyörrel, hogy épen annak nagysága s heve miatt nem sikerül annak költői visszatükrözése. A kedves ingerlő szépségű alakjának leírása — a buja határait érinti, de oly finomsággal kerüli ki veszélyeit, hogy a költő izlését a legkisebb folt sem érinti. Még eleve-nebbé teszi a befejezést a Theseusról vett kép, ki az őt megmentett s Krétából elkísérő király-leányt, Ariadnét, isteni sugallatból Naxosban, álmában megszökve tőle, ott hagyja; elevenebbé különösen az által, hogy a költő, az utolsó sorban Theseust teszi a maga helyzetébe s azt mondja neki: ilyen Ariadnétól fuss, ha tudsz.

XII. (XIV). Az estére oda ígérkezett kedves nyugtalan várása e kis elégiában bájosan van festve. Csakhogy siettesse az estét, előre behúzatja a függönyt s lámpát gyújtat. A lámpa, a boldog éj előhírnöke neki — megcsalja, úgy hiszi, az időt is.

XIII. (XVI). E kis elégia, elmés ádomai vagy epigrammai fordulatával, némileg ellentétben látszik állani a többiekkel, melyekben a kedves egész szabadsággal jő, megy, egész éjszakára is távozhatik hazúl, míg itt titkon, lopva, a bácsi szőlejében adnak futólagos találkoztót egymásnak. De kinek jutna ilyesmit kifogásolni eszébe?

XIV. (XVII). A máskép kellemetlen is válhat türhetővé, sőt kellemessé, ha valami kedvessel van összefüggésben. A kiállhatatlan kutyaugatás kedves hang mert kedvese jöttére emlékezteti. De ah, az rég volt; s most csak visszagondolhat arra az időre! — Életrajzilag tudva van, mily kiállhatatlan volt Göthe előtt az ebugatás valóban.

XV. (XX). E bájos, nagybórára humorosan tartott, elégia méltóan fejezi be a cyclust, a nélkül, hogy a szerelmi regénynek is végét jelölné. Ellenkezőleg: katastrof helyett a szerelmi boldogságot tetőpontján hagyja. A költő a titoktartást magasztalja először, e sajátlag férfias erényt; maga is hódolt e „város-hódító istennőnek“, baráttól, barátától titkolta szerelmét — nehogy az elüsse kezéről, ez kicsúfolja; de hiába! ilyesmit titokban tartani, sokára, nem lehet. A múzsák s a szerelem szülötti, ez elégiák, fogják elárulni szerelme titkát. A Midás borbélyának az adomája, — a ki urának, a Pánnal való sípversenyben kapott s frigi füles sapkával gondosan takart szamárfüleit kilátta s nem tudta titokban tartani, — remekül van kivíve, egészen a földből kibújó nádszálak susogásáig. — A „quirítek“ alatt az egész népet (közönséget) érti.

ELÉGIÁK. II.

„Hermann und Dorothea“ czímű elégiájával, mely a hasonnevű idylli éposznak bevezetéseül s egyszersmind a Római elégiák ugynevezett sikamlóssága és a Xeniak durvasága ellen itt-ott hangosan nyilatkozó közvélemény megkérlelésére volt szánva, Göthe az elégiák második könyvét akarta megkezdeni, s az említett elégiát már 1796. deczember 7-én megküldötte Schillernek. A szándék azonban akkor abba maradt. 1798. nyarán még a Növények Metamorphosisát írta hozzá, melylyel az Isten és világ czímű csoportban fogunk találkozni. 1800-ban azonban, vegyes költeményei rendezésénél az elégiai formában (distichonokban) írt nagyobb költeményeket külön választotta, s azokból állította össze az elégiák második könyvét, ugy a mint az ma is van, azzal a különbséggel, hogy akkor még a Növények Metamorphosisát is ide sorozta.

A könyvet az *Alexis és Dora* című bájos idyll (először nem is volt elégiának nevezve) nyitja meg. Göthe azt 1796. tavaszán írta s küldte meg Schillernek, a ki válaszában „a legszebb, leggyöngédebb s bensőségteljesebb és szívhez szólóbb dolgok közé sorolja, a miket barátjától valaha olvasott“. Wieland nem győzte újra meg újra olvasni s „a Horász *decies repetita placebunt*-ját magán tapasztalta olvasásánál“. Később az idyll nevet elhagyva, írója az elégiák közé sorolta. S helyesen. Mert bár tárgya idyllé tenné, egy messzi útra induló ifju elválása régóta öntudatlanul szeretett barátnéjától, az elválás perczében kölesönös szerelmök öntudatra ébredése, a hajósnép indulásra készülődő sürgése s maga az elindulás, mind idylli egyszerűségben s szemléletességben elbeszélve, — de formája nyilván elégiává teszi, a mennyiben mind ezt nem a költő beszéli el objective, hanem hősével beszélteti el, a hajón, mint visszaemlékezést az elválás jeleneteire s mint bánatának egyszerű, közvetlen s bensőségteljes visszatükröződését. Gyűjteményem főbb hiányai közé számítom, hogy e bájos költemény hiányzik belőle.

Ezt *Az új Pausias és virágárus leánykája* követi. Göthe 1797-ben írta; magyarul először tőlem jelent meg az Athenacum 1873. évi folyamában. A vonatkozást a cím és a költemény tárgya között a szerző által a költemény elejére tett jegyzet, — Pliniusból való idézet — eléggé megmagyarázza. Hozzá kell még tenni, hogy a költő kedvese s későbbi neje, Vulpius Krisztina, szegény árva leány korában szintén művirágok készítésével s árulásával foglalkozott; s alacsony társadalmi helyzete is anyagot szolgáltatott e költeményre, anélkül azonban, hogy az abban előadott mese részletei valók volnának. Az egész költemény nagy művészettel van párbeszédbe szedve, az ifju és kedvese, mindenütt egy párverssel,

folyvást előbbre viszik a cselekvényt, míg a végén oly gyorsá válik az előadás, hogy ifju és lány csak egy-egy sort mond s úgy szólván egymás szájából veszik ki a szót.

Ezt az *Euphrosyne* című költemény követi, e valódi elégia, a szó legteljesebb érzelmében s a műfaj legmagasabb tökélyével. Göthe e szép elégiát 1797-ben, schweiczi útjában irta, de csak a következő év júniusában tette reá az utolsó simító kezét. Euphrosyne (a három grácia egyike) nevével a költő Becker Henrik udvari színész nejét, Neumann Krisztinát, e fiatalon elhalt jeles művésznőt, jelöli, kit mint színész apja (Neumann) után fiatalon maradt árvát, fölismervén benne a legszebb természeti tehetséget, maga nevelt s képzett művésznővé, tanította be neki szerepeit, gyakorolta be azokat vele, — többi közt Arthur hercegfit is Shakspere János királyában, a mire az elégiában is oly megható vonatkozás van. „Emlékszel“ — mondatja magának a költő, az elköltözött kedves lény árnyával, mely neki a schweiczi hegyek közt megjelenik:

„Emlékszel, mikor a' szinpad deszkáin, a felsőbb
Művészet meredek lépeseihez vezetél?
Mint fiut úgy néztél, gyerekül, Arthur nevet adva,
S a' nagy britt költő képletit öltve reám.
Izzó bösz vassal fenyegetve szegény szememet, míg
Elfordúlt tőlem könnyteli pillanatom.*)
Jó voltál hozzám, nyomorúlt éltem' magad óvtad,
Míg annak véget nem vet a szörnyü szökés.
Akkor gyöngéden fogtál föl, ah, összezuzottat,
S jó darabig szinlém kebleden én a halált.
Végre szemem' fölvetve, borús arczodba tekinték,
Melylyel kedvenced képe fölé hajolál.

---

*) Göthe, a saját házánál tartott begyakorló magán-próbán, maga helyettesítette a jelenet másik személyét, a kis Arthur megvakításával megbízott Hubertet. Az egész csak annak érthető, a ki a darabot ismeri.

Gyermeki hálával esókoltam a drága kezét meg,

Ártatlan esókhöz nyújtva szelíd ajakam'.

Kérdém: mért komorúlsz el atyám? Oh szólj, ha hibáztam,

Mondd: hogy próbáljam, mindig, a míg sikerül!

Ám te szivedre vonál, forró öleléssel, a melytől

Keblem legmélyén reszkete gyöngé szívem.

Nem, kedves gyermek! — szóltál — csak a mint nekem itt ma,

Holnap a városnak ép' ily alakba' mutasd!

Indítsd őket meg, mint engem; s bármi kiszikkadt

Szemből is, meglásd, könnypatak árja fakad.

Mégis a legjobban rám hatsz, ki karomba fogalak,

Kit már csak színlett holtod is úgy megijeszt.“

„A hegyek közt ért — írja Göthe, Annaljaiban, 1797-ről

— a legszomorúbb tudósítás. Neumann Christiane, Beckerné, meghalt. Neki szenteltem Euphrosyne című elégiámat. Szeretetteljes megtisztelő emlék mind az a mit a halottaknak adhatunk“. „Nem tagadom“ — írja ugyanonnan egy levelében — „hogy a Beckerné halála nagyon fájdalmasan hatott rám. Sok tekintetben kedves volt ő nekem. Halálának híre nem lepett meg, rég vártam, midőn ez alaktalan hegyek közt talált. A szeretőknek könnyeik, a költőknek dalaik vannak a halottak emlékezetére; ohajtanám, vajha sikerült volna a mit emlékére írtam.“

A színhelyet Göthe a hegyek közé teszi, a hol valóban volt. A havasok közt, éjjel, bánatba merülve ül, midőn a kedves árny megjelenik előtte. Emlékezetébe hozza mesterének a régi időt (lásd a fentebbi töredéket) mire a költő a sors vastörvényéről elmélkedik, mely annyi virágot tör le gyümölestelenül, annyi fiatalt ragad el tavaszkorában (lásd gyűjteményemben az első töredéket). A leány, a mint búcsuzik, arra kéri a költőt, hogy énekelje meg őt, hadd ne menjen megnevezetlenül az alvilági árnyak közé. E megindító szépségű részletet adja gyűjteményemben a második töredék.

Euphrosynét a *Viszontlátás* című kisebb terjedelmű s csekélyebb jelentőségű elégia követi, melyben egy férfi és nő közötti rövid párbeszédben az az alapeszme van kifejezve, hogy hosszabb, tíz évi idő mily változást idéz elő a férfi és nő lényében s szerelmökben.

A myntas ismét egy idylli tárgyú elégia. Ezt is 1797-ben, schweiczi útjában írta Göthe. Egy alma-fa, melyet ihszalagtól körül ölelve s e vészes ölelésben fonnyadozni látott, adta az alapeszmét hozzá, melyben az elemésztő szerelem kötelékeiből kibontakozni nem tudó, nem is akaró, bár általok halálra gyötört szív betegségét oly költőileg s annyi igazsággal festi.

Az elégiák e második könyvét a már előbb említett *Hermann und Dorothea* zárja be.

EPIGRAMMOK.

ANTI-K FORMÁRA.

Az e cím alatt egy csoportba állított epigrammok legnagyobb része a nyolczvanas évek, a költő teremtő erőben leggazdagabb korszakának terméke. Csak egy darab, a nálam hiányzó „*Physiognomische Reisen*“ korábbi. Nehány darab a kilenczvenes évekből való. Ez epigrammok elsőbbjei, a legelső kísérletei Göthének a görög (római) párversben, vagy distichonban, melyeket már ezekben is s később kivált az elégiákban oly magas tökélyre vitt, mint rajta kívül egy német sem, még maga Schiller sem. Szerényen még is e ezímet adta a csoportnak: „*Antiker Form sich nähernd*,” s a jeligében is, melyet elejökbe vetett, kételkedve kérdi:

„Illenek-é e bő leplek
Nekünk, mint a régieknek?”

Első alakjokban, valóban, itt-ott még járatlanságot mutattak az ó-mértékes versben; de a mint ma állanak előttünk, minden tekintetben versenyezhetnek a görög Anthologia legszebb virágaival. Hirtelen támadt gondolatainak könnyű pillangóit, melyek különben tova röppentek volna, fogta föl e szép alak művészi hálójában, a mint sokszor kertje ültetvényei közt járdalt, vagy merengett. A Lessing meghatározása az epigrammról: hogy az várakozást gerjeszt s azt elmésen oldja meg, nem mindenikre talál (s látni fogjuk hogy a Velencei epigrammokra és a Négy évszabbeliekre sokszor még kevesebbé); néhol csak egy szép gondolat, vagy érzés talált bennök művészi kifejezést.

Egyenként nem tartjuk szükségesnek mindeniket jegyzettel kísélni. Csak általában jegyezzük meg, hogy egyen kívül (Anakreon sírja, P. Tewrewk Emil akadémiai felolvasásában) a többi mind itt jelenik meg először magyarul; az az egy is előbb készen volt már nálam, mostani alakjában. Egyet, az utolsót (A világ s az otthon), melyet Göthe nem vett föl gyűjteményébe, s melyet Olaszországból küldött Herderének, ide tettem, mint legillőbb helyére, a Velencei epigrammok számozott sorába nem illeszthetvén be.

Sakontaláról nem szükség megjegyeznem, hogy ez a Kalidása hindu költő színművének a címje, mely szanszkritből angolra, s abból németre fordítva, németül először 1791-ben jelent meg Mainzban s Göthére, mint látszik, nagy hatást tett.

A Táborozás címűt Sléziában írta, mikor Károly Ágost herceget az ottani táborba kísérte, de a hadi dolgok helyett földtannal, növénytannal és költészettel foglalkozott.

A *Múza tükre* az eredetiben is hexameterekben s nem distichonokban van írva.

A VELENCEI EPIGRAMMOKBÓL.

Ez epigramm-koszorút, mely az eredetiben 104-et tartalmaz, melyek közül én 77-et adok, és pedig kettőn (a 7. és 36., nálam 5. és 25. számúakon) kívül, melyeket már Bajza József is lefordított, magyarul a többit itt először, — sok tekintetben a római elégiák mellé tehetjük. Mintha azoknak az elhullott apró forgácsai volnának. Körülbelől egy időben is keletkeztek; az epigrammok bizonyosan, az elégiák valószínűleg, 1790-ben. Ezekben is a klasszikus szellem és alak; tárgyaik is, túlnyomólag, az érzéki szerelem élményei. S még is, mily nagy különbség van köztök s az Elégiák közt! Emezek a költő első, legüdébb, legeszményibb benyomásait tükrözik vissza, Olaszország bájdús ege alatt, az ókori művészet fel-emelő emlékei között. A Velencei epigrammok a költő harmadik olasz-útjából valók; eszményi fölfogásának, tiszta lelkesedésének némi csalódás, keserűség, a kritika fanyar hangulata adott helyet. A mi eddig elragadta s fölmagasztalta: most abban is sok hibát talál; a hol előbb csak lelkesedni tudott, ott most a gúnyor uralkodó hangulata. „Egy kissé türelmetlenebb vagyok“ — írja Herdernek Velenczéből — „e nemzet disznó-élete iránt, mint előbbi ittjártomkor.“ — „Az elégiák ere kifogyott; a helyett egy csomó epigrammot fogok adni, melyeken, remélem, rajtok lesz az élet íze.“

Az, hogy amazok elégiák voltak, ezek meg csak epigrammok, magában véve még nem állapít meg a két könyv közt oly nagy különbséget, mint egyelőre gondolni lehetne. Láttuk, hogy az elégiák némelyike csaknem epigrammai élen fordul meg; s az epigrammok között is nem egy van, mely csaknem elégiává nő a költő kezei alatt. De a szerelmi regény mely a Velencei epigrammokban szövődik, — mint egy másik a Római elégiákban — mi egészen más! Az utczán vagy valami lebújban szedett föl egy komédiás leánykát

magának s azt éneкли meg. Az érzékiség, melylyel itt találkozzunk elvesztette naiv tisztaságát, elfogulatlan ártatlanságát, sokkal kiábrándultabb s egészen alászállott eszményi magasságából. Nem nyújt szellemi gyönyört, erkölcsi élvezetet többé, csak köznapi szórakozást. A szép helyébe, mely lelkét elragadta, szívét gyöngéd melegségre hangolta vala, a különös — hogy ne mondjam a frivol — lépett, mely csak az inyt csikládozza. S ezen az a föltevés sem sokat enyhít, hogy az itt festett viszonyban kevés a valóság és sok a költemény s hogy e csodálatos szerelmi regény csak a képzelet szülötte: mert — helyesen mondja Viehoff — a költő épen úgy felelős költeményeért, mint a valóért.

Mind ezzel nem akarom ez epigrammok becsét kellenén túl leszállítani. Az élet íze csakugyan megérik rajtok. Élénkek, szemléletesek, sokszor elmések, sokszor valódi érzéssel teltek.

Nem akarván olvasóimat az egyes epigrammokhoz szőtt észrevételekkel fárasztani, — a könyv azok nélkül is eléggé beszél magáért — inkább az egész csoportozatnak némi átnézetére szoritkozom, természetesen úgy a mint az ma áll előttünk, a mely alakját végleg csak 1799-ben kapta meg, mikor a költő, kerti háza magányában, az Unger-féle kiadás számára újra rendezte s részben átdolgozta kisebb költeményeit s jelesen az epigrammokon is sokat simított, pongyola verselésöket kiigazgatta, s itt-ott sok újat is toldott közéjük.

Az első 27. epigrammban (nálam 1—20) csak egyes vonatkozásokkal találkozunk, melyek a költő szerelem-vágyát sejtetik; többnyire előbbi szerelmi boldogsága emlékei körül esaponganak; a kedves körül, kit otthon hagyott, kitől oly nehéz volt elválnia (3)*), a római Faustínát keresi s nem találja (4), vagy egy még régibb kedvest, ki neki kedvesb

*) A számok az eredeti számai.

volt valamennyinél. Panaszkodik, hogy a tavasz, mely annyi szépet hoz, nem ad neki egy pásztor-leánykát, a kivel enyeglegjen (13). Velenceze neki Sardinia, mert társ nélkül kell ágyában fekünnie (26); de nem sokára megtalálja a leányt, a milyent ohajtott magának, mint gyöngyöt a semmit mutató durva kagylóban (28). Mily néposztályból való a leány, a 37—48 epigrammokról olvashatjuk, melyek annak helyzetével s viszonyaival bővebben megismertetnek. Valami vándor társaság, komédiások vagy szemfényvesztők gyermeke; de oly bájos, hogy példányul szolgálhatott volna Giovanni Bellininek (a régibb velencei iskola fejének), vagy Paolo Veronesenek, a kánai menyegző festőjének, angyalalakjaihoz (37); oly csinos mint egy faragott alakocska, oly hajlékony mint egy puhány (38), szemkápráztató gyors mozdulatai a Breughel Péter sajátosságos ördög-alakjaira vagy a Dürer Albert apokalypsis képeire emlékeztetnek (42); ha bukfenet vet, s apja mintegy átfordítja magán, mindig talpra esik a halál-ugrásból (45). Miután egy néhány epigrammban, a 67-edikig, a költő egyebekről, politikai s társadalmi dolgokról szól, ismét a lány körébe s viszonyai közé vezet vissza; megismertet az általa „gyíkok“-nak nevezett könnyen sikamló lényekkel, bevisz a lebújókba is — de még most is arról panaszkodik (89), hogy a leánykát nem nyerhette meg egészen; míg (92) már „Ámor szárnya takarja“ s boldog.

Közben sok szép s sok erős epigramm vezet el a szerelmi kaland szövedékeiből. Bevezetésében (1) a pogány hamvedrek ékítményeihez hasonlítja költeményeit, melyek virágokként fognak sírkövére fonódni; Virgil bölcséjétől enyhe fuvallat leng felé s zöld repkény hajlik elébe (2); bölcsöként ring a gondolásban, melyen a láda — a min ül — a koporsót juttatja eszébe (8). Majd weimari boldog életének (34) s hercege baráti kegyének (35) szentel két örökbecsű emlék-

költeményt, melyek írójoknak ép' annyira válnak becsületére, mint annak a kiről szól. Gúnyolja a papokat (11), az ereklék előtt leboruló népet (21); a mocsáros, békás lagunákat (22—25); a vallási kizárólagosságot (49); a nyegléket és szabadság-apostolokat (15., 51., 53., 54., 56. 58) sőt még Newtont is, kinek fénytani elméletével itt sem tud kibékülni (79).

Egyszóval e könyv tarka, de valóban élvezetes egyveleg, melyben a görög anthologia virágai közé a Martiál durva és sebző tövisei vegyülnek; de a mely, egészben s részleteiben, teljességgel nem méltatlan költője nagy nevéhez.

Csak a 35-hez akarunk még néhány szót megjegyezni. A mit ebben írói népszerűségétől a külföldön mond, főkép Wertherre nézve áll, mely minden nyelvre többszörösen lefordítva (l. a Bevezetést) Európa határain túl is elterjedt; s azonkívül egész irodalmat teremtett, részint paródiákban, részint költemények, dicsversek, kritikák, elemzések és utánzásokban. Kisebb mértékben azonban egyéb műveiről is mondhatta Göthe ugyanazt. Az sem valótlán, sem túlzás, a mit a chinai porcellánokról mond. A Gördens „Német írók Lexicona“ III. k. előbeszédében olvassuk, hogy neki, a lexiconban való felhasználás végett irta bizonyos Leonhardi úr, hogy 1779-ben egy Keletindiából jövő hajó kapitányánál, annak a kajütjében, egész sor chinai porcellán-festvényt látott, melyek a Werther jeleneteit ábrázolták. Önként értetik, hogy a chinai festők e képeket csak európai minták után festették, európai vevőik számára s nem közvetlen benyomásokból a munka után. — De a mi a szóban forgó epigrammot e magokban érdekes adatoknál sokkal becesebbé teszi: az őszinte s férfias, szolgáltságtól ment s még is oly melegen hálás elismerés a Károly Ágost jótéteményeiért, melyekben a költőt e fejedelem részesítette.

A BAKIS JÓSLATAIBÓL.

Ez epigrammok, számra 32, melyek közül én 13-at adok, a Göthe napló-könyvében 1793. márczius 23-án említettnek először. Mikor e könyvecskébe kezdett, az volt a czélja, hogy az év minden napjára költsön egy-egy böles — s némileg rejtelmes — mondást, hogy így egy nemét a világi breviariumnak alkossa. De összesen csak e néhányat készítette el; nagyobb munkák és tervek kiverték belőle. Ezek a sajtóságos kis epigrammok mutatják, hogy Göthében már korán megvolt a hajlam arra a rejtelmeskedésre, hogy úgy mondjam szellemi bújósdíra, mely öreg korára valódi betegséggé vált benne, s mely legnagyobb műveinek, a Faust második részének s a Vándor éveknek oly kevéssé válik előnyére. Valamely egyes, tán különleges esetben elősejtelmet látni: e tulajdont még anyjától örökölte; ez a forrása az orákulumszerűség iránti előszeretetének.

Bakisról e jóslatokat talán csak szeszélyből, vagy esetleg nevezte el. Bakis egy mondakori bööti jós neve. De magokban e jóslatokban semmi ó-szerű nincs; sőt egy részök, mint Göthe maga megjegyezte, „a franczia forradalom korában keletkezvén, a koreseményekre vonatkozik“ — de nem is „minden jóslat és talány bennök, hanem sok, bár rejtelmesen fejezve ki, gyakorlati életbölcseiség maximája“. E mondasok némelyike, valóban ma is magyarázatra szorúl. Én megelégszem azzal, hogy az általam lefordítottakban (s átlag a legkönnyebben érthetők épen ezek) rejló alapeszmét érintsem.

Az 1.*) magyarázata nem nyújt nehézséget. Az emberek kezdettől fogva nem sokat adtak a jósokra, még a holnapot illető jóslatokra sem: hogy is? mikor a legközelebbi múltat is alig bírják, vagy akarják megérteni.

---

*) A számok nem az eredeti, hanem az én sorszámaim.

A 2. vonatkozhatik a természetvizsgálat-, de még valószínűbben az *élet* útjára, a hosszú s keskeny útra, mely — minél tovább járjuk — annál inkább szélesedik, bár nehézségei is szaporodnak s mint a kígyó tekergő karikái bonyolódnak össze sokszor. Jó kívánság, hogy mire megfutjuk a pályát, — egyik vagy másik értelemben, — a tudomány vagy az élet nehéz útját, oldják a csomója virággá, melyet a köznek — az emberiségnek — nyújthassunk.

A 3. ugyanazt fejezi ki, mit a kis gyűjtemény mottoja:

„Csodás, mit jós szeme lát,
Még csodásabb a világ!”

A jós szeme meglátja nem csak a jövőt s nem mindig csak azt jelenti ki; hanem a jelenben is a mi rejtélyes. A varázsvessző, mielőtt törzséről levágták, csak olyan mint más közönséges ág; varázsvesszővé csak a jós kezében válik.

4. A kétszer hetes szám értelmét nem találjuk. Talán csak mint szent szám szerepel itt a hét, numerus certus pro incerto. Az alapeszme az, hogy fejedelmeknek, államoknak nem a titkos összeesküvők a legveszélyesebb ellenségeik, bár azoktól félnek s őrizkednek legjobban; hanem azok, a kik nyíltan, nemes czélok örve alatt ássák alá a társadalmat, a közjót hordják ajkaikon s önző czélokot hajhásznak.

5. Arra czéloz, hogy az év minden napjára lett volna egy ily mondás. Rejtelméhez tehát kulcsok lettek volna a könyvben elszórva, egyébiránt minden nap hivatva lett volna, saját talányát megoldani.

6. Kiegészíti a múlttal, a mit a 3. a jövőre s jelenre nézve mondott. S így az idők ok- és okozati összefüggését, lánczolatként, fejezi ki. A ki a múltat tökéletesen értené, tudná a jövőt is.

7. Általános s elég világos igazság. Egyenlő hatások eredménye, gyümölcsözése, az elfogadók különbségétől függ.

Az eső követ s termő földet egyaránt áztat; de áldása el-
párolg a kőről, míg a jó földet megtermékenyíti.

8. A vihar, ha egyszer a tenger, vagy az emberi s
állami élet, hullámaint fölverte: azok nem egyhamar csillapúl-
nak le ismét; habot hab követ, s végét alig érhetjük. Vagy
más magyarázat: az élet, világ s természet jelenségei soha
be nem végződő, összefüggő lánczot alkotnak; összeségükben
nem vagyunk képesek áttekinteni — csak egymás után jövő,
egymásra toluló részleteiket foghatjuk föl.

9. Minden jóslat s rejtelem nélkül festi a nők állhatat-
lanságát s hogy épen csak az állhatatlanság édes nekik a
szerelemben.

10. Mint a fa virágot, a dús szellem is ezer meg ezer
eszme, szándék, föltétel virágát hajtja. Hogy minden húsza-
dikból gyümölcs érjék: nem látszik túlságos kívánnak. S
pedig köszönjük meg, ha ezerből egy megéri!

11. Talán a kritikusokra, irodalomban s társaséletben,
czéloz. Göthe valóban nem sokat adott kritikusaira. Hagyta
őket lármázni, hadd egyék föl egymást, vagy is egymással
ellenkező állításaikkal rontsák le kölcsönösen egymás hatását.

12. A mogorva különöz vagy gyöngye idegzetű ember-
gyűlölő, a ki a mások vidámságában csak bolondságot lát,
maga a legnagyobb bolond.

13. A természetvizsgálatban csak műkedvelősködők fe-
lületességét gúnyolja.

A N É G Y É V S Z A K - B Ó L.

E Tavasz, Nyár, Ősz, Tél címek alá beosztott s összesen
107 kétsoros epigramm, melyből nálam 61-et talál az olvasó,
nem egyöntetű terv szerint készült gyűjtemény. Göthe szorosabb

összeköttetésbe lépven 1794-ben Schillerrel, nem csak hogy irodalmi terveiket egymással közölték, hanem legkisebb gondolatukat is s számtalanszor történt hogy egyik a másiknak adta át a maga eszméjét s az dolgozta ki; történt, hogy együtt dolgozták, egyik az első sort, másik a másodikat; vagy egyik durván elnagyolva a másik kisimitotta, míg végre, apró epigrammaikról, jelesen az oly nagy zajt ütött irodalmi Xeniakról és az itt szóban forgó kis epigrammokról, magok sem tudták megmondani: melyik a melyiké. Így kerekedett először négy csoport epigramm, melyeket Schiller a Musenalmanachban bocsátott közre, mindkettőjük nevének kezdő betűi (G. és S.) alatt. E négy csoport a következő czímek alá sorozva jelent meg: 1. *Fogadalmi táblák* (Votivtafeln, Tabulae Votivae) társadalmi és bölcselmi tartalmu, komoly hangu epigrammok, általános életigazságok, tanulságok vagy tanácsok. 2. *Sokaknak* (Vielen) és 3. *Egynek* (Einer) czím alatti két csoport, amaz a társaságbeli szép, kedves, elmés vagy kecses nők mindenikét egy-egy többé kevésbé találó vagy elburkolt jelentőségű epigrammban festette, többnyire virágok jelképei alatt, melyek közt a költő lepkemódra csapongott; emez, a szív megállapodása után, az egy kiválasztottnak, de meg nem nevezettnek szólott; és 4. a *Xeniák*, egy erős, kiméretlen irodalmi harc a középszerűségek, s általában a weimari iskola ellenségei, ellen. A két költő közreműködése ez epigrammokban annyira egybe folyt, hogy midőn Schiller, a Musenalmanachból egy díszkötésű példányt adott nejének s abban sajátkezűleg mindenik epigramm alá odajegyezte a G.-t vagy az Sch-t: még e különválasztás sem bizonyult hitelesnek vagy megbízhatónak, s máig is vannak eldöntetlen illetőségű epigrammok még azok közt is, melyeket a két költő később saját kiadásába fölvelt, vannak olyanok, melyeket a Schiller munkái közt is s a Göthei közt is megtalálunk.

